منداڵ ئەوشتە دەکێشێت، کە دەیزانێت، نەك دەیبینێت.

من بیردەکەمەوە...

من خاوەن بیرۆکەم...

من داهێنەرم...

منداڵ لەم قۆناخەدا بەدوای بیرۆکەی نوێدا دەگەڕێت و هەستەکانی لە ئاستێکی هاوسەنگدان و دەتوانن پێکەوە لەکاردابن بۆ بیرکردنەوەی ڕاست و دروست، پاشان ئەو کارەی بەرهەمی دەهێنێت زادەی بیرکردنەوەو بیرۆکەکانییەتی و وەك کارێکی هونەری داهێنەرانە لێی دەڕوانێت.

هەتا ئەم قۆناخەش منداڵ بۆ گوزارشتکردن پشت بە هزرو بیری دەبەستێت و ئەگەر شتە ڕاستەقینەکەشی لەبەرچاوبێت، ئەوا بێگومان هانا بۆ هزرو خەیاڵە تایبەتییەکانی خۆی دەبات و شتە ڕاستەقینەکە فەرامۆش دەکات (ئەو شتە دەکێشێت، کە دەیزانێت، نەك دەیبینێت).

سەرپەرشتی زانستی : سالار جەلال ئەحمەد
سەرپەرشتی هونەری : عوسمان پیرداود کواز
خالد سلیم محمود
نەخشەسازی بەرگ : عوسمان پیرداود کواز
نەخشەسازی ناوەرۆك: شڤان سایر عولا
تایپکردن : شڤان سایر عولا

چاپی یەکەم، ژمارەی سپاردن (٨٢٠)، ٢٠١٨، تیراژ: ٢٠٠٠دانە، نرخ: ٣٨٠٠دینار
لە چاپخانەی فەرەج لە هەولێر چاپکراوە

پەروەردەی هونەر

بۆ پۆلی چوارەمی بنەڕەت

ڕێبەری مامۆستا

ئامادەکردنی

م. خەلیل عەلی عەبدوڵا

پێداچوونەوەی زمانەوانی

پ.ی.د. عەباس مستەفا عەباس

پ.ی.د. عەتا ڕەشید حسێن

د. شێروان حسێن خۆشناو

پێداجونەوەی زانستی

د. قادر حسێن ساڵح

ناوەڕۆك

لاپەڕە	بابەت
	پێشەكی
	پێشكار
	ئاڕاستەكردن
	پرۆگرام و ئامانجی ئاڕاستەكردن و ڕێنمایی هونەری و دەروونی
	پرۆگرامی خۆپاراستن لەسێ ئاستدا خۆی دەبینێتەوە
	ئاڕاستەكردنی قوتابی لەم قۆناخەدا (١٠سال)
	بۆچی منداڵ ڕەفتاری نەشیاو ئەنجام دەدات؟
	ئاڕاستەكردنی ڕەفتار لە نێوان سزاو پاداشتدا
	قۆناخەكانی دابەشبوونی هونەری منداڵ لای (ڤیكتۆر لۆنفیلد)
	گرنگترین تایبەتمەندییەكانی منداڵ لەم قۆناخەدا (٩ بۆ ١١) ساڵی
	پلان
	هەنگاوەكانی پڕكردنەوەی خشتەی پلانەكان
	خشتەی پلانی مامۆستا
	خشتەی پێشنیاركراوی پلاندانان بۆ مامۆستا
	تەوەری یەكەم
	دەربڕینخوازی
	تەوەری دووەم
	داهێنان
	تەوەری سێیەم
	ڕاڤەكردن و ڕەخنەی هونەری
	تەوەری چوارەم
	نیگاركێشان و دەربڕینی هونەری
	وانەی یەكەم
	چالاكییەكان

وانەی دووەم	
گەشەپێدانی بینگەی هونەری	
وانەی سێیەم	
بنەماکانی پێکهێنانی هونەری	
وانەی چوارەم	
گرنگی تەواوکردن لە پێکهاتەی کاری هونەریدا	
تەوەری پێنجەم	
نەخشەسازی و داهێنان لە ڕازاندنەوەدا	
وانەی یەکەم	
نەخشەسازی	
وانەی دووەم	
پێکهاتەکانی نەخشەسازی و شیکردنەوەی شێوەکان	
وانەی سێیەم	
خۆشنووسی	
تەوەری شەشەم	
کاردەستی	
وانەی یەکەم	
لکاندن	
وانەی دووەم	
خوری، دەزوو، داوکاری	
وانەی سێیەم	
بەکارهێنانەوە	
تەوەری شەشەم	
خومکاری و ڕەنگکاری	
تەوەری حەوتەم	
پڕۆژە	
فەرهەنگۆك	
سەرچاوەکان	

پێشەکی

مامۆستای بەڕێز،لەم پرۆگرامەدا چەند بابەتێکی هەستیارو نوێم هەڵبژاردووە، کە لەتوانا لەشەکی و عەقڵییەکانی گەشەی منداڵەکاندا بێت و هاوسەنگییان بپارێزێت. پرۆگرامەکە لە حەوت تەوەر پێکهاتووە، بەڵام پێویستە سەرەتا پێشکار بخوێنیتەوە، چونکە بابەتی ئاڕاستەکردن و ڕێنمایی کردنی قوتابییەکانی تێدایە، لەگەڵ ئەوەشدا کێشەو چارەسەرییەکان ڕوونکراوەتەوەو هۆکاری سەرهەڵدانی کێشەکانیش باسکراوەو ڕۆڵی مامۆستا لەم باسەدا خراوەتە ڕوو.

مامۆستای بەڕێز... تەوەری یەکەم بریتییە لە دەربڕینخوازی منداڵ، لەم قۆناخەدا هەنگاو بەهەنگاو لەسەری دواوم و تۆش شوێن پێی بکەوەو هەنگاوەکان جێبەجێبکەو جێگەیان بۆ بکەوە لە کاتی کارکردندا. هەروەها تەوەری دووەم باسی داهێنان دەکات و هەنگاوەکانی داهێنان لەم قۆناخەدا خراوەتە ڕوو، لەهەمانکاتیشدا ئاگات لە بیری ئاڵۆزی منداڵەکان بێت و سەریان لێنەشێوێنی. لە تەوەری سێیەمدا ڕاڤەکردن و ڕەخنەی هونەری باس کراوە، کە لە هەستیارترین بابەتەکانەو قوتابی فێری ڕەخنەی هونەری دەکات و ڕایدەهێنێت چۆن لە تابلۆ بڕوانێت و خوێندنەوەی بۆ بکات. لە تەوەری چوارەمیشدا جارێکی تر بابەتی نیگارکێشان و دەربڕینی هونەری بەکەرەستەی جیاواز خراوەتەوە ناو پرۆگرامەکەو دابەشکراوە بەسەر چەند وانەیەکدا، بۆیە لەسەرتۆی مامۆستایە بەوردی لەسەر هەنگاوەکان بوەستیت و لە هەمانکاتیشدا نموونەی چەند هونەرمەندێکی کوردم هێناوەتەوە، کە لەگەڵ وانەکەدا دەگونجێت و تۆش زانیارییەکان بە شێوەیەکی سادە بگوازەوە بۆ قوتابییەکان و تابلۆکانیان پیشان بدە. لە تەوەری پێنجەمدا بابەتی کاردەستی خراوەتە ڕوو، بەڵام ئەم جارە کاردەستییەکە بە شێوازێکی وردو داهێنەرانە و تازە کاری لەسەر کراوە، بۆیە لەسەر تۆیە هەنگاو بە هەنگاو بۆ منداڵەکانی ڕوون بکەیتەوە، تا لەمەبەستی کارەکە تێبگەن و پاشان قوتابییەکان ئازاد بکە لە کارکردن. لە تەوەری شەشەمیشدا بابەتی خومکاری و ڕەنگکاری باسی لەسەر کراوەو هەنگاوەکانی لە بواری کارکردندا خراوەتە ڕوو، بۆیە پێویستە زۆر بە گرنگییەوە لەسەر ئەم بابەتە بوەستیت و وردەکارییەکانی بخەیتە بەرباس و لەگەڵ قوتابییەکانتدا گفتوگۆی گەرمی لەسەر بکەیت، چونکە بابەتەکە تازەیەو هەندێکیشی پەیوەستە بە ساڵانی ڕابردووەوە. لە کۆتا تەوەردا، کە تەوەری حەوتەمە کاری ‹‹پرۆژە›› دانراوە، ئەم بەشە لە گرنگترین بەشەکانی ئەم پرۆگرامەیە، چونکە قوتابییەکان واز لەکاری ‹‹تاککاری›› دەهێنن و ڕوو لەکاری هەرەوەزی و بەکۆمەڵ دەکەن و دواتر لە شێوەی پرۆژە نمایشی دەکەن، یەکەم قوتابییەکان فێری کاری پرۆژە دەبن و دووەمیش ئەوە فێردەبن، کە کاری بە کۆمەڵ ئاسانترە، وەك لە کاری بەتەنیا.

مامۆستای بەڕێز هەنگاوەکانی کار بەوردی بخوێنەوەو دڵنیام، کە دەتوانیت و دەزانیت، ئەمەش هەنگاوێکی زۆرباشی کارکردنە لە وانەکەتداو لەدوای هەرکاردنێکیشدا ڕێزو ستایشی قوتابییەکانت بکە.

م. خەلیل عەلی

پێشکار:

مامۆستای بەڕێز... لەم پرۆگرامەدا وردەکاری زۆرترو ڕوونکردنەوەی وردتر خراوەتە ڕوو، هۆکارەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە منداڵەکان هەستەکانیان باش گەشەیان کردووەو دەتوانین بڵێین هاوسەنگیش بوون. واتە لە یەک کاتدا دەتوانن هەموو هەستەکانیان بەگەڕ بخەن و وەلامدانەوەشیان هەبێت بۆ هەر ئەگەرێک بێتە ڕێگەیان. هەروەها پێویستە بەوردی بابەتەکان بخوێنیتەوەو لەسەر یەک بە یەکی داواکاری و زانیارییەکان ڕابوەستیت، چونکە قوتابییەکان بەرەو کامڵبوون چوون و بە هەموو کارێک ڕازینابن و بە هەموو زانیارییەکیش تینوێتیان ناشکێت، هەرلەبەر ئەوەیە زانیارییەکان وردو زۆرو ڕوونتر کراونەتەوە.

ئاڕاستەکردن

لەم باسەدا چەندین بۆچوون و شیکردنەوەو بیرورا دەخەینە ڕوو لەبارەی ئاڕاستەکردن و پێناسەکردنی، هەموو ئەو بیرو بۆچوونانەش یەک مانایان هەیە و ئامانجیان یەک مەبەستە لەو چالاکییەی ئەنجامی دەدەن لە چوارچێوە گشتیەکەی ئاڕاستەکردندا، ئەویش بریتییە لە چاککردن و ڕێککردن و ئاسانکردنی کاری قوتابییەکان لە کەمترین ماوەدا، تا بتوانن ڕێگایان ڕۆشنبێت بۆ کارکردن و ئامانجیشیان ڕوون بێت بۆ ئاینده. بۆیە لێرەدا هەندێک لەم بیرو بۆچوونانە بۆ مامۆستای وانەی پەروەردەی هونەر دەخەینە ڕوو، تا زانیاری ورتری لەبارەی ئاڕاستەکردنەوە هەبێت و ڕێگا دوورو درێژەکەی پەروەردەی کەمێک بۆ کورت بکەینەوە:

– ئاڕاستەکردن بریتییە لە ڕێنوێنی کردنی تاک بە ڕێگای جیاواز، تا بتوانێت بە بەکارهێنانی هێزو تواناکانی یەکێک لەم ڕێگایانەی بۆی دیاریکراوە بەکاربهێنێ، بۆ ئەوەی بتوانێت فێرببێت و دواتر ژیانێکی ئاسودە بگوزەرێنێت لەگەڵ خۆیی و کۆمەڵگاکەیدا.

– ئاڕاستەکردن بریتییە لە هاوکاریکردنی تاک بۆ ڕاڤەکردن و گەیشتن بە: ئامادەکارییەکانی، تواناکانی، حەزەکانی و ڕەخساندنی ئەو هەلانەی لەبەردەمیدایە، کێشەکانی، پێداویستیەکانی. هەروەها بەکارهێنانی زانیارییەکانی بۆ هەڵبژاردن و بڕیاردانی دروست بۆ گەیشتن بە بڕیارێکی هاوسەنگ، تا لە کۆتاییدا بە ئاسودەیی و دڵخۆشی بژیت.

– ئاڕاستەکردن بریتییە لە هاوکاریکردنی تاک و هاندانی بۆ هەڵبژاردن و دەستنیشانکردن و پلاندانان بۆ ئایندەی خۆی بە شێوازێکی باش وووردو لێزانانە و بەرپرسیارانە لەبەر ڕۆشنایی زانیارییە خۆییەکانی و بە لەبەرچاوگرتنی گوزەرانی ئەو کۆمەڵگایەی تێیدا دەژیت.

– ئاڕاستەکردن بریتییە لە هاوکاریکردنی تاک بۆ تێگەیشتن لە ئێستا و ئامادەکاریکردن بۆ داهاتوو، بە ئامانجی ئەوەی خۆی لەشوێنێکی گونجاودا بدۆزێتەوە بە تایبەت لەو کۆمەڵگایەی تێیدا دەژیت.

پێناسەیەکی گشتگیر بۆ ئاڕاستەکردن و ڕێنمایی هونەری و دەروونی

ئاڕاستەکردن و ڕێنمایی هونەری و دەروونی کردارێکی ژیرانەی بەردەوامە بۆ بنیاتنان و پلاندارشتن بۆ ئایندە. ئامانجی هاوکاریکردن و هاندانی قوتابییە، تا خۆی بناسێت و لەخۆی تێبگات و خۆی شیبکاتەوە لەڕووی لەشەکی و عەقڵی و کۆمەڵایەتی و تاوگیرییەکانی، تا لە کۆتاییدا لە تواناکانی خۆی تێبگات و کێشەو پێداویستییەکانی بە کەمترین ماوە دەستنیشان بکات. واتە لە هەڵە هەڵکەوتووەکان تێبگات و بتوانێت دووبارەیان نەکاتەوە، تا دەتوانیٚ هێزو تواناکانی بە گەڕ بخات بە مەبەستی چاککردنەوەو باشترکردنی بیرو بۆچونە هەڵەکانی. هەروەها هەڵبژاردنەکانی دەستنیشان بکات و بڕیاریان لەسەربدات و کێشەکانی چارەسەر بکات لەبەر ڕۆشنایی زانیاری و حەزەکانی، تا بە ئاسوودەیی و ئازادی بڕیاری دروست لە بارەی کارەکانی بدات. پێویستە قوتابی هەوڵبدات بۆ فێربوون لە ڕێگەی ڕاهێنانی تایبەتی ڕێنیشاندەرو مامۆستاو دایی و باوکەوە.

کەواتە قوتابی، ئاڕاستەکردن و ڕێنماییکردن لە ناوەندەکانی قوتابخانەو خێزانەوە وەردەگرێت، تا بتوانێت ئامانجە ڕوونەکانی دەستنیشان بکات، کە زامن و بەدەستهێنەری دروستی دەروونییە و خۆشی و ئاسوودەیی بۆ کۆمەڵگەو ئەوانی تر دەستەبەر دەکات و دواتر ئارامیش بە خۆی دەبەخشێت. لە کۆتایشدا ئەم سەرکەوتنە، سەرکەوتنە لەڕووی پەروەردەیی و پیشەیی و خێزانییەوە بۆ کەسێتی خۆی.

پڕۆگرام و ئامانجی ئاڕاستەکردن و ڕێنمایی هونەری و دەروونی

١- پڕۆگرامی گەشە Developmental Program

هەندێکجاریش پێیدەگوترێت ستراتیجی هاندان، یان بەرزکردنەوە Strategy of Promotion گرنگی پڕۆگرامی گەشە لە بنەڕەتدا بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە خزمەت پێشکەش بە ئاڕاستەکردن و ڕێنمایی بکات، تا قوتابی بتوانێت ئاستی تواناکانیان زیاد بکەن و قوتابییەکی بەهێزیان لێدەربچێت و دواتر پشتیوانی پێشکەش بە هاوڕێکانیان بکەن، ئنجا لە کۆتاییدا دەتوانیٚ لە خۆی و کارەکانی ڕازیبێت.

پڕۆگرامی گەشە لە بواری پەروەردەی هونەردا کۆمەڵێك ڕێوشوێن لەخۆدەگرێت، کە دەمانگەیەنێتە گەشەیەکی دروست و هاوسەنگ لەلای قوتابییە ‹‹ئاسایی و نائاساییەکان››، ئەم

هاوسـەنگییەش لـە بوارەکـانی دروسـتی دەروونـی و ئاسـوودەیی و تێربـوون، تـا دەگاتـە ئاسـتی هاوسەنگی دەروونی و دواتر خۆی جێگیر دەکات. کەواتە لەم قۆناخـەدا مامۆستای هونـەر پێویستە هەستیارتر کارەکانی ئەنجام بدات لەگەڵ قوتابییەکانیدا، چونکە پێویستە هاوسەنگی دروست بکات لەنێوان دروستی دەروونی و تێربووندا. مامۆستا دەبێت ئەم پرسیارانە لەخۆی بکات:

١- بۆچی قوتابییەکان ناتوانن خۆگری بنوێنن؟

٢- بۆچی قوتابییەکان جووڵەی زیاد لەپێویست دەکەن؟

٣- بۆچی قوتابییەکان ناتوانن لەگەڵ یەکتردا هەڵبکەن؟

٤- بۆچی قوتابییەکان پرسیاری بێسەرو سەروا دەکەن؟

٥- بۆچی قوتابییەکان ناتوانن زانیاری دروست و ڕاست بڵێن؟

ئەمانـەو چـەندین پرسـیاری تـر پێویسـتە لـە بـیری مامۆسـتا کەڵکەڵـە بکـات، چـونکە لەوانەشـە مامۆستاکەی پێش خۆی، وەك پێویسـت نـەیتوانیبێت خـۆی لەگـەڵ قوتابییەکانـدا مانـدووکردبێت و هەموو بارەکە کەوتووە بەسەر شانی مامۆستای نوێدا. هەر لەبەر ئەوەشە، کـە ئـەوەی بـۆ ئێمـە گـرنگ بێت ئەوەیە، کە مامۆستای هونەر چۆن دەتوانێت ئـەم هاوسـەنگییە لـەناو قوتابییەکانیـدا ڕابگرێـت و کاریـان لەسـەر بکـات و بیانگێڕێتـەوە سـەر ڕێچـکە ڕاسـتەکە؟ بۆیـە کاتێـك قوتـابی دەگاتـە ئاسـتی هاوسـەنگی دەروونـی ئـەم هاوسـەنگییە بـەڕوونی بـە ڕەنگوڕوویـەوە دیـارەو هەسـت بـە ئـارامی زیـاتر دەکات، ئەگەر نا پێچەوانەکەی ڕاستە.

لای قوتـابی ئـەم تێڕوانینـە کاتێـك دروسـت دەبێـت، کـە ئاسـتی زانـین و تێگەیشـتن و لـەخۆڕازیبوون و گەشەی تێگەیشتنە خۆییەکانی بۆ ژیان و دەورەبەری تـەواو بوویێـت، یـان پێگەیشـتبێت. هـەر لەبـەر ئەوەیـە مامۆستا پێویستە ئەوەی لەسەرشانییەتی ئەنجامی بـدات بـۆ گەیشـتن بـەژیانێکی سـەرکەوتوو و هاوسـەنگ لـەڕێی تێبینیکـردن و ئامادەکاریـەکان پـێش چـالاکییە هونەرییـەکان، تـا قوتابییـەکان ئاڕاسـتە بکـات بەشێوەیەکی هونـەری و پاشـان دەروونـی و پـەروەردەیی و پیشـەیی، ئەمـەش بەچاودێری کردنـی گەشـەی کەسێتی و لەشەکی و عەقڵی و کۆمەڵایەتی و تاوگیرییـەکانی قوتابییەکە، یـان قوتابییـەکان. بـە کورتییەکـەی پێویستە مامۆستا کارە هەڵەکانی ڕابردووی ئەوانی تر چاك بکاتـەوەو فەرامۆشـیان نـەکات و نـەڵێت، جـا مـن هـەقم چییە؟ ئەمـە کـارێکی ناپـەروەردەیی و نـا مرۆڤانەیـە، چـونکە لـە هـەموو شـتێك زیـاتر قوتابییـەکانت پێویستیان بەتۆیەو تۆش دەبێت ئامێزیان بۆ بگریتەوەو لەباوەشیان بگریت و کێشەکانیان بۆ چارە بکـەیت. دوای چارەکردنی کێشەکان دەبینیت چیت کردووە و ئەنجامەکەی چی بووە؟

٢- پرۆگرامی خۆپاراستن Preventive Program

خۆپاراستن بەشێکە لە ئاراستەکردن و ڕێنمایی هونەری و دەروونی و بەشێك لەم پرۆگرامەی ئێمەش داگیر دەکات. هەندێکجاریش ناوی لێدەنێین پرۆگرامی (قەڵغانی دەروونی، یان هونەری)، چونکە لە کاتی چالاکییەکاندا تێدەکۆشێت دژی کێشەو شڵەژان و گرفتە هونەری و دەروونیەکان، هەر وەك دەڵێن: (خۆپاراستن لە چارەسەر باشترە)، ئێمە دەزانین، کە خۆپاراستن باشترە لە چارەسەرکردن و دەبێت قوتابییەکان لەسەر ئەم ڕەفتارە ڕابهێنرێن و پێویستە بەرچاویان ڕوونبێت، کە شەیدابوون بۆ خۆپاراستن زۆر باشترە لە خۆدزینەوە لە چارەسەر، چونکە ئەم کەنارگیریە لە خۆپاراستن قوتابییەکان ماندوو دەکات و زۆریان لەسەردەکەوێت لەڕووی پێدانی چارەسەری و هەروەها مامۆستاو فێرگەش سەرقاڵ دەکات، پاشان لەهەموو ڕوویەکەوە خێزان بەخۆیەوە شەکەت و پەرێشان دەکات. بۆیە لەسەر مامۆستای پەروەردەی هونەر پێویستە هەوڵبدات پێش بە ڕوودانی هەر کارێکی نەخوازراو بگرێت و پێشبینی هەر ڕووداوێکی نەخوازراویش بکات. هەروەها لەسەری پێویستە ئاستی خۆپارێزی بەرز بکاتەوە، جا ئەم خۆپارێزییە لەڕووی دەروونییەوە، یان کەرەستەو شمەکە هونەرییەکانەوە بێت، چونکە بیرت نەچێت ڕوودانی هەر کارێکی نەخوازراو لە هۆڵی فرەمەبەستدا، یان لەناو پۆلدا کاریگەری ڕاستەخۆ لەسەر دەروونی قوتابییەکان دروست دەکات، هەر لەبەر ئەوەشە کورد دەڵێ: ((پێش ئەوەی دەستی خەڵك ماچ بکەین، باشترە دەستی خۆمان ماچ بکەین)). کەواتە مامۆستای وانەی هونەر دەبێت ئەوە بزانێت، کە خۆپاراستن گرنگی زیاتر بەو قوتابییانە دەدات، کە بەرەو ڕەفتار نواندنی خراپترو شڵەژانی دەروونی زیاتر دەڕۆن، وەك لەوانی تر، ئەمەش بۆ بەرپێگرتنە لە شڵەژانی زیاتر و خراپتربوونی قوتابییەکان لەڕووی زیادبوونی کێشە و شڵەژان و گرفتە هونەری و دەروونییەکانیانەوە. هەروەك لە کتێبی ((پەروەردەی هونەر بۆ زارۆخانە)) نموونەی چەند منداڵێك هێنراوەتەوەو خراپترینیان منداڵی ‹‹جرپن و منداڵی فرەجوڵەی کەم سەرنجە››، کە بە منداڵی ADHD ناسراوەو کورتکراوەی Attention Deficit Hyperactivity Disorder یەو پاشان ناسینەوەی کێشەکانی و چارەکەشی خراوەتە ڕوو.

پرۆگرامی خۆپاراستن لەسێ ئاستدا خۆی دەبینێتەوە

- **خۆپاراستنی سەرەتایی**

پێکدێت لە بەرپێگرتن و پاشان لابردن و کەمکردنەوەی هۆکارەکانی ڕوودانی کێشە، یان شڵەژان، یان نەخۆشی، تا کاری نەخوازراو ڕوونەدات.

- **خۆپاراستنی مامناوەند**

هەوڵدەدەین پێشوەختە کێشەکە دەستنیشان بکەین. واتە دەستنیشانکردنی شڵەژان لە قۆناخی یەکەمدا، بەو واتایەی پێشبینی ڕوودانی دەکەین و بۆ ئەوەی دواتر هەوڵبدەین، تا بتوانین کۆنترۆڵی کێشەکە بکەین و ڕێگری لە گەشەسەندن و کەڵەکەبونی بگرین.

- **خۆپاراستن لە قۆناخی سێیەمدا**

هەوڵدانە بۆ کەمکردنەوەو بەربەست دانان لەبەردەم شڵەژانەکە، یان ڕێگریکردن لە تەشەنەسەندن و کۆن بوونی نەخۆشیەکە، یان گرفتەکە.

بۆ خۆپاراستن لە شڵەژانە هونەری و دەروونیەکان تیشك دەخەینە سەر چەند خاڵێك:

- **چاودێری کردنی ڕاستەوخۆ**

لەم ئاستەدا مامۆستا هەوڵدەدات سەرنج و تێبینی لەسەر ڕەفتاری قوتابییەکان دابنێت و کەمتەرخەمی نەنوێنێت، چونکە هەر فەرامۆشکردن و کەمتەرخەمییەك لە لایەن مامۆستاوە ئەنجامی باشی لێناکەوێتەوە. هۆڵی فرەمەبەست جێگەی ئەنجامدانی چالاکییەکانەو قوتابییەکان پێکەوە لەم هۆڵەدا، یان لە پۆلدا کارە هونەرییەکانیان ڕایی دەکەن. بوونی ئەم هەموو قوتابییەش بەدڵنیاییەوە بێ سەرئێشەو گرفت نابێت. واتە پێویستە ئاستی چاودێری کردنەکە باشترو چڕتر بکەینەوە، تا بە یەکسانی بە هەموو قوتابییەکان ڕابگەین، ئەگەر نا قوتابی هەست بە ناهاوسنگی دەکات لەناو پۆلەکەیداو بە ئاشکرا پێت دەڵێت: مامۆستا سەرێکیش لە ئێمە نادەیت؟! ئەم پرسیارە سەرسوڕماناوییە کۆمەڵێك نهێنی گەورە لەخۆ دەگرێت و یەکێك لەو نهێنیانەش ئەوەیە، کە قوتابییەکە بە شێوەیەکی ناڕاستەخۆ پێت دەڵێت: مامۆستا ئاگایەکیشت لە ئێمە بێت، یان مەبەستییەتی، کە ئەوانیش لە پۆلەکەدا هەن و پێویستە فەرامۆش نەکرێن. کەواتە پێویستە مامۆستا هەموو شتێك بەهەند وەربگرێت لە کاتی چالاکییەکاندا، چونکە هەموو کارێکی نەخوازراو لە گاڵتەکردنێکەوە دەستپێدەکات.

• **بەدواداچوون و چاودێریکردن**

پێویستە مامۆستا هەر چاودێرنەبێت، بەڵکو ئاڕاستەکەرو ڕێنیشاندەریش بێت و لە کۆتایی پرۆسەکەشدا بەدواداچوون بۆ گەورەو بچووکی شتەکان بکات، تا قوتابییەکان هەست بە کەمزانی و فەرامۆشکردن نەکەن و تێبگەن کەسێك چاودێرە بەسەریانەوەو ئاگای لەهەموانە بە یەکسانی. قوتابی لە پۆلی چوارمدا تەمەنی گەیشتۆتە (١٠ساڵ) و ئاستی گەشەی لەشەکی و عەقڵی و هزریشی زۆر چۆتە پێش و هەمان قوتابییەکەی پۆلی یەکەم، یان دووەم نییە. کەواتە بە وریایی مامەڵە بکەو هەموو شتێکیشت لەدەم دەرنەچێت و ئاگات لە ڕەفتارو گوفتارت بێت، چونکە قوتابییەکان زانیارییەکانیان لە ساڵی پێشووتر زیاترەو لەوانەشە هەندێك پرسیار بکەن و دواتر تۆ شەرمەزار بکەن، بەڵام پێویست بە شەرمەزاری ناکات، چونکە زانیارییەکانیان هەڵکشاوەو ئێستا عەقڵیان بەزۆرشت دەشکێت، کە لەمەو پێش وانەبووە. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت قوتابییەکان ئامادەن بۆ «ڕاهێزان». واتە دەزانن، بەڵام دەیانەوێ زیاتر بزانن و لە سەردەمی ڕاهێنانی ڕووت دەرچوون، بەڵکو ئێستا دەبێت ڕاهێنانیان پێبکەین ، تا زۆرتر بزانن. بۆیە ئەگەر پێمان وابێت، کە قوتابییەکان هیچ نازانن و ئێمەش ڕاهێنانیان پێدەکەین، ئەوا بەدڵنیاییەوە بۆچوونەکەمان هەڵەیە.

٣- پرۆگرامی چارەسەری Therapeutic Program

پێویستە مامۆستا بەرچاوی ڕوونبێت، کە هەندێ کێشەو شڵەژان هەن لەکاتی وانە کردارییەکاندا ڕوودەدەن و ناتوانین و زۆر ئەستەمە پێشبینی کاتی ڕوودانیان بکەین، بۆیە پێویستە قوتابییەکان ئاگادار بکرێنەوە کاتێك کێشەیەك لە کاتی کاردا ڕوودەدات. هەروەها پێویستە بەئاگابن و یەکسەر مامۆستا ئاگادار بکەنەوە لەکاتی ڕوودانیدا، چونکە ئەم قوتابییانە لەکاتە ناخۆش و شەرمهێنەرەکان و لەکاتی کێشە ڕاستەقینەکاندا پێویستیان بە هاوکاری و پشتگیریکردن هەیە، چونکە هەندێك لە قوتابییەکان «بڕوایان وایە، تا کێشەکان نەتەقنەوە داوای هاوکاری و پشتگیری نەکەن، جا لەشەرما، یان لە بێهێزیان بێت»، پێشکەشکردنی هاوکاری لەلایەن مامۆستاوە قوتابییەکان لە بێ ئارامی دەپارێزێت و هێزی بڕوا بەخۆبوونییان لا زیاد دەکات. کەواتە پێشکەشکردنی چارەسەرکردن بۆ کێشەو شڵەژانە دەروونی و هونەرییەکان لەکاتی کارکردندا بە پێویست دەزانین، بۆ ئەوەی هاوسەنگی و دروستی دەروونی بۆ قوتابییەکە بگەڕێتەوە. نەك هەرئەوەندە، بەڵکو پێویستە لەم قۆناغەدا (منداڵی ١٠ ساڵی)، وردتر لەسەر ئەم بابەتە بوەستین و پێشهات و زانیارییەکان بخەینە بەردەست مامۆستا، تا لە کاتی ڕوودانی هەر کێشەیەکدا نەشڵەژێت

و لای ئاسایی بێت، تا ڕاستەوخۆ، یان ناڕاستەخۆ چارەسەری کێشەکان بکات. بۆیە ئەم پرۆگرامە چارەسەری و گرنگی دەدات بە شڵەژانی دەروونی قوتابییەکان و هۆکاری سەرهەڵدانی کێشە لە کاتی کاردا دەخاتە ڕوو. هەروەها دەستنیشانکردن و دۆزینەوەی ڕێگاکانی چارەسەرو دابینکردنی پێداویستییە گرنگەکان، تا قوتابییەکان لە ئارامی و ئاسوودەییدا بهێڵێتەوە بە تایبەت لەسەر کارە هونەرییەکە، چونکە ئەگەر قوتابی هەست و دڵی ئارام نەبێت، ئەوا ناتوانێت لەگەڵ هاوڕێکانیدا کارێکی هونەری جوان و واتادار بەرهەم بهێنێت و لە هەمووشیان گرنگتر ناتوانێت لەگەڵیان هەڵبکات. هەر لەبەر ئەوەشە تێبینی ئەوە دەکرێت، کە پرۆگرامی چارەسەری پێویستی بە دەستنیشانکردنی وورد لە ڕێنمایی چارەسەری هەیە، چونکە هەندێکجار ستراتیجی کارکردن لەدەست دەردەچێت و ناگاتە چارەسەری (١٠٠٪)، چونکە کێشەکە لە گرێژنە دەرچووەو درەنگ گەیشتۆتە دەستی مامۆستا. واتە چارەسەر وەردەگرێت دوای ئەوەی هەموو شتێك لەدەست دەرچووە، ئەمەش شەرمەزارکەرە بۆ ستافی وانەکەو پاشان بۆ ئیدارەی قوتابخانەکە، چونکە هەندێك قوتابی هەیە توشی ڕووداوی نەخوازراو بوون بەهۆی بێمتمانەیی و بەپیرەوەنەچوونی کێشەکەیەوە، بۆیە کێشەکە بەلاڕێدا ڕۆیشتووەو نەتوانراوە چارەسەر بکرێت، بۆیە لەسەر مامۆستایە «ڕووبەڕووی کێشەکان بێتەوە، نەك لێیان ڕابکات، چونکە تا لەکێشەکان ڕابکەین، ئەوا قەبارەو زیانەکانی زۆرتر دەبێت». لەبەر ئەوە لێرەدا دەچینە ناو وردەکاری ئاڕاستەکردنی قوتابی لەکاتی چالاکییەکاندا، بۆ ئەوەی مامۆستا ورتر لە کێشەکەو چارەسەرییەکە تێبگات.

ئاڕاستەکردنی قوتابی لەم قۆناخەدا (١٠ساڵ)

ئاڕاستەکردنی ڕەفتاری قوتابی یەکێکە لەو توانستانەی مانای زۆرو شێوازی جۆراوجۆر لەخۆدەگرێت، لێکدانەوەی جیاجیاشی بۆ دەکرێت لەنێوان خێزان و پەروەردەکاراناو ئەوانەشی، کە گرنگی بەولایەنە دەدەن، چونکە هەریەکێك لەوانە خاوەن ئەزموونێکی تایبەتن لە شێوازی ئاڕاستەکردن و هەریەکەشیان بیروبۆچونێکیان لەسەر شێوازی ئاڕاستەکردنەکە هەیە.

کەواتە مەبەست لە ئاڕاستەکردنی ڕەفتاری قوتابی ئەوەیە، کە بگەینە قۆناخێك بۆ کۆنترۆڵکردن و ڕێکخستنی ڕەفتارەکانی قوتابی، تا بتوانێت دەستبەسەر ڕەفتارەکانیدا بگرێت و تواناکانی زیاد بکات، تا وەك کەسێکی کۆنترۆڵکراو لەلایەن خۆیەوە دەربکەوێت لە هەموو قۆناخ و شوێنێکدا، ئەم ڕەفتارەش دەبێتە ڕەفتارێکی خوازراو لەلایەن خۆی و دەوروبەرەکەیەوە. بۆیە لێرەدا دەتوانین پشت

به قوتابییەكە ببەستین، كە دەتوانێت پەرچەكردارەكانی كۆنترۆڵ بكات و پاشان بڕوا بەخۆی بهێنێ، كە لەناخیەوە كەسێكی شیاوو گونجاوە لەناو كۆمەڵگەدا، وەك بونەوەرێكی هاوسەنگ پارێزگاری لە هەست و سۆزی بكات و دواتریش دەبێتە جێگەی خۆشەویستی و ڕێزگرتن لەلایەن دەوروبەرەكەیەوە. ئەو بوارانەی كاریگەریان بەسەر شێوازی ئاراستەكردنی ڕەفتاری قوتابییەوە هەیە

چەندین دەستەواژەن و ڕاستەوخۆ پەیوەندیان هەیە بەم بابەتەوە، وەك: ‹‹پەروەردەكردن، ڕێكخستن، گفتوگۆ، باوەڕپێهێنان، پشتگیریكردن، بوژانەوە، پوختەكردن››. هەریەكێك لەم دەستەواژانەش پێداویستیەكە لەو پێداویستیانەی بۆ مەبەستی ئاراستەكردن بەكاردەهێنرێت، خاوەن مانا و تێڕوانینی خۆیانن لە شیكردنەوەی ماناكان و شێوازی كارەكانیاندا. پێویستە ئەوە بڵێین، كە ئەم كردارە پێشكەوتووە بە

هێواشی لە سەرەتای لەدایك بوونەوە دەست پێدەكات. منداڵ سەرەتا تێبینی جووڵەی دەم و چاوی دایكی دەكات و دەیەوێت لە ئاماژەكانی تێبگات و دواتر بە شێوەیەكی ڕاستەوخۆو بە یەك تێرامان لە ئاماژەكانی دایكی تێدەگات، وەك: توڕەبوون و پێكەنین لەسەر دەموچاوی دایكی، یان لەڕێگەی تۆنی دەنگی دایكیەوە تێدەگات، كە دایكی دڵخۆشە، یان توڕەیە، یان دڵتەنگە. هەروەها تێدەگات دایكی داوای چی لێ دەكات؟ یان هانی دەدات بۆ ئەنجامدانی ڕەفتاری باش و دوری دەخاتەوە لەوكارانەی

ئازاری پێدەگەیەنێ. بۆیە منداڵەکە لە ئاماژەکانی چاوی دایکی تێدەگات کامە ڕێگە پێدراوەو کامە ڕێگە پێنەدراوە، لەم هەنگاوانەشدا، وەك قۆناخی یەکەم خێزان بەشداری تێدا دەکات. بۆیە کاتێك منداڵ دەگاتە تەمەنی یەك ساڵی، یان دوو ساڵی توانای وەرگرتن، یان هەستپێکردنی زیاتر دەبێت بۆ کارە ‹‹هەڵەو ڕاستەکان، یان باش و خراپەکان›› بەشێوەیەکی سنووردار، بەڵام ناتوانێت بەتەواوی

لەیاساو ئاگادارکردنەوەکان تێبگات، چونکە ئەم کردارە پێویستی بە چەندین ساڵ ئەزموونکردن دەبێت بە تایبەت لە ڕێگەی ئاڕاستەکردنی بەردەوامی کردارە ئامادەکراوە کۆمەڵایەتییەکانەوە، هەرلەبەر ئەوەشە بە بەردەوامی دایك و باوك، وەك دوو ڕابەر چاویان لەسەر منداڵەکانیانە و چاودێریان دەکەن و ئاڕاستەیان دەکەن بۆ کاری باشە. لەم ئاڕاستەکردنەدا تەنها خێزان منداڵ ئاڕاستە ناکات، بەڵکو دەزگاکانی ڕاگەیاندن، زارۆخانە، فێرگەش نەخشیان هەیە لەم ئاڕاستەکردنەدا، بەڵام مەرجیش نییە هەموو ئاڕاستەکردنێك باشبێت و جێگە بگرێت، لەوانەشە ئاڕاستەکردنەکە بەلای ئاڕاستەکەرەوە باشبێت، بەڵام لەوانەیە لەبنەڕەتدا کارێکی هەڵەبێت، ئەگەر لە بنەڕەتدا پشت بە سەرچاوەی زانستی و پەروەردەیی دروست نەبەستێت.

بۆچی منداڵ ڕەفتاری نەشیاو ئەنجام دەدات؟

هەندێکجار ئەوانەی لەم دەوروبەرەن، قوتابییەکان بە سەرەڕۆ ناو دەبەن، هەندێکی تر بە خۆپەرست، بەڵام لەڕاستیدا لەوانەیە ئێمە هەرلەخۆڕا بڕیار لەسەر قوتابییەکان بدەین لە ڕێگەی بیرو بۆچوونی هەڵەی تایبەتی خۆمانەوەو بێ ئەوەی لە هۆکارو پاڵنەرەکانیان تێبگەین. بۆنموونە: ئەگەر تەماشا بکەین لەماڵێکدا منداڵێك بازبازێن دەکات لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی تر خۆی هەڵدەدات و یاری دەکات و

دواتر بەم ڕەفتارانەی بێزارمان دەكات. سەرەتا ئاگاداری دەكەینەوە، دواتر هەڕەشەی لێدەكەین، هەندێكجاریش پاداشتی دەكەین، تا ئەم كارە دووبارە نەكاتەوە، بەڵام دەبینین منداڵەكە بۆماوەیەكی

كورت یاریەكە ڕادەگرێت، بەڵام دواتر بە هەمان ڕەفتار دەستپێدەكاتەوە. بۆیە ئەوەی جێگەی پێزانین بێت بۆ ئێمە و دەوروبەر ئەوەیە، كە منداڵەكە دەیەوێت ‹‹سەرنجی دەوروبەر بۆلای خۆی ڕابكێشێت و گرنگی پێبدەن››. لەڕاستیدا، ئەوەش یەكێكە لەو پاڵنەرانەی لە ڕەفتاری منداڵەكەدا ڕەنگ دەداتەوەو

دەیەوێت ئاڕاستەی هەمووان بەلای خۆیدا پەلكێش بكات. لەم كاتەدا زۆر پێویستە گرنگی بە ڕەفتاری منداڵەكە نەدەین و پشتگوێی بخەین، هەموو هۆش و بیرمان لای منداڵەكە نەبێت، چونكە منداڵەكە، وەك گوتمان دەیەوێت سەرنجی هەمووان بەلای خۆیدا ڕاكێشێت، بۆیە دیاریكردنی كاتێك بۆ گفتوگۆكردن لەگەڵ منداڵەكە باشترینە. كاتێك لە پاڵنەرە سەرەكیەكەی منداڵەكە تێدەگەین، پێویستە هەڵی بەشداریكردنی بۆ بڕەخسێنین و پاشان بڕیاربدەین بەگۆڕینی هەندێ شێوازی دیكتاتۆریمان و بەكارهێنانی هێز بۆ شێوازێكی هێمنتر لەڕێگەی گفتوگۆوە، لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە نەچینە ململانێ لەگەڵیدا بۆ ئەوەی منداڵەكە داواكاریەكانی زیاد نەكات و ئەو ئامانجانە نەهێنێتە دی، كە مەبەستییەتی و داوامان لێدەكات. كەواتە ‹‹تێگەیشتن لە هۆكارەكە ← پاشان چارەسەركردن›› بۆیە كاتێك منداڵ فەرامۆش دەكەیت، ئەوا بێشك سەرئێشەت بۆ دروست دەكات، تا سەرنجت ڕابكێشێت.

خۆپاراستن و ... شێوازی نموونەیی

چەندین چوارچێوەی جۆراوجۆر هەیە، تا مامۆستا لە لایەك و دایكان و باوكانیش لە لایەكی ترەوە پێشوەختە لەسەری ڕێكبكەون بەمەبەستی بەهێزكردنی ڕەفتاری منداڵەكەو كۆنترۆڵكردنی ڕەفتارە نەشیاوەكانی، لەوانە:

پێشەنگی باش: كاتێك منداڵ ڕەفتارێك دەنوێنێت، بەڵام چواردەورەكەی پێی پێدەكەنن و لەبری ئەو ڕەفتارەی ئەنجامی داوە بزەی بۆ دەكەن، دڵنیایی دەدەنە منداڵەكە بۆ ئەو ڕەفتارەی كردوویەتی، بۆیە ئەم ڕەفتارە لای منداڵەكە كارێكی ‹‹خوازراو›› دەبێت و زۆربەلایەوە ئاسایی دەبێت و چەندین جارو لەبەرچاوی هەركەسێكدا ئەم ڕەفتارانە بێترس و شەرمكردن دووبارەو چەندجارە دەكاتەوەو

لێی دەبێت بە ‹‹خوو››. هەندێ جاریش وشەی نەشیاو بەکاردەهێنێ، کە نەگونجاوە بۆ تەمەنی منداڵەکە، بەڵام گەورەکان بە پێکەنین و بزە، وەڵامی ‹‹ئەرێی›› منداڵەکە دەدەنەوە، بەڵام کاتێك ئەم ڕەفتارو دەستەواژانە چەند جارە دەبنەوە لەدەرەوەی خێزاندا، ئەوا دەبنە جێگەی شەرمەزاری بۆ خێزانەکە. بۆیە لەسەر خێزانەکە پێویست بوو هەر لەسەرەتاوە بەم شێوەیە پشتگیری منداڵەکەیان نەکردبایە. لێرەدا پێشەنگایەتی کردنی باش ڕۆڵی خۆی دەبینێ بۆ ئاڕاستەکردنی ڕەفتاری باش بۆ ئایندەی گەشەی منداڵەکەو هەمان کاریش بۆ مامۆستا ڕاستە، کاتێك ڕەفتارێکی نەشیاو دەبینێت، نابێت ڕێگە بدات ئەم ڕەفتارانە دووبارە ببێتەوەو پێویستە ‹‹ئاکار›› ی قوتابییەکە پێشبخرێت و دەبێت ئەوە بزانین پێشەنگایەتی باشی خێزان و مامۆستا دەبێتە هۆی ئەوەی منداڵەکە بپارێزێت و نەیکاتە قوربانی ڕەفتارە نەشیاوەکان و هەمان بۆچوونیش بۆ هەڵوێستی مامۆستاکە ڕاستە.

ئاڕاستەکردنی ڕەفتار لە نێوان سزاو پاداشتدا

کاتێك دایی و باب، یان مامۆستایان دەیانەوێت ئەزموونی تاڵی خۆیان دووبارە بکەنەوە لەگەڵ منداڵەکانیاندا بەتایبەت بۆ ئەو کاتانەی، کە خۆیان بە منداڵی پێیدا تێپەڕیون، وەك: لێیانداوە، تا پەروەردەیەکی باش بکرێت، ئەمەش وەك وەرگرتنی سزا بۆ باش ڕەفتارکردن. هەندێك لە باوکان پەروەردەیەکی توندیان لە منداڵی خۆیان وەرگرتوە، یان هەندێکی تریان ژیانیان لە ژینگەیەکی فەرامۆشکراودا بەسەربردووە، بۆیە ئەم باوکانە بەلایانەوە ئاساییە ئەم ڕەفتارانە لەگەڵ منداڵەکانیان دووبارەو چەندجارە بکەنەوە، چونکە خۆشیان پێیدا تێپەڕیون و کاریگەریشی نەبووە لەسەریان و پاشان بە ئاسایی وەریان گرتووە. بۆیە لەسەر ئەوانە پێویستە، کە لەبواری پەروەردەدا کار دەکەن بە تایبەت مامۆستای پەروەردەی هونەر، ئەوە بۆ دایك و باوکان ڕوونبکاتەوە، کە ئەوەی ئەنجامی دەدەن لە بەرانبەر منداڵەکانیاندا کارێکی باش نییە، چونکە منداڵ لەڕووی جەستەیی و دەروونییەوە زۆر ناسکە و پێویستە ئەوە بزانن، کە هەڵە بە هەڵە چارەسەر ناکرێت. واتە منداڵ پێویستی بە سۆزو خۆشەویستی و بەزەیی و باوەشپێداکردن هەیە، نەك سزادان لەڕێگەی لێدان و توندوتیژی و سزادانی لەشەکی ‹‹سزای فیزیکی››، چونکە ئەمە وا لە منداڵەکە دەکات کەسایەتییەکی خاراوی لێدەربچێت و دواتر خاوەنی هیچ ڕێزێك نابێت لە ڕەفتارکردنیدا لەگەڵ دەوروبەرکەی بە تایبەت هاوڕێی کارەکانی و پاشان باوەڕی بەخۆی نامێنێ و کەسایەتییەکی توندوتیژو شەڕانگێزی لێدەردەچێت و وا خۆی دەبینێ، کە پێویستە هەموو کاتێك سەربکەوێت. کەواتە بەکارهێنانی لێدان

بێ ڕەچاوکردنی دەرەنجامەکانی، وەك پەرچەکردارێك لەلایەن منداڵەکەوە ڕەفتارو بەرتەکی خراپی لێدەکەوێتەوە. پێویستە قوتابی وا ئاڕاستە بکرێت، کە لەگەڵ هەست و سۆزو تەمەنیدا گونجاوبێت و هەمیشەش منداڵ بۆ خۆدەربازکردن لە سزا هانا بۆ درۆکردن و ‹‹بەهانە›› هێنانەوە و شیکارکردن دەبات، ئەمانەش هیچیان شیاونین، بۆیە دواتر ئەم کەسایەتییە وردە وردە کەسایەتی دەگۆڕێت و ناتوانێت بەرپرسیاریتی هەڵبگرێت و توانای بڕیاردانی نامێنێت و هەست بە گۆشەگیری و خۆنەویستی دەکات لەناو هاوڕێکانیدا، لەهەمانکاتیشدا توانای کۆنترۆڵکردنی خۆیشی لە دەست دەدات و دواتر کەسانی تر بەرپرسیارێتی هەڵەکانی هەڵدەگرن ‹‹هەڵەکانی بۆ پینەوپەرۆ دەکەن، یان هەڵەکانی بۆ پەردەپۆش دەکەن›› و ناتوانێت هەڵەکانی خۆی ڕاست بکاتەوە، یان چاکیان بکاتەوە.

شێوازە گونجاوەکانی پوختەکردن و ڕێککردنی ڕەفتاری منداڵ

زۆر گرنگە مامۆستا و دایی و باب لەسەر ئەوە ڕێك بکەون، کە پێویستە کۆمەڵێك بنەما لەبەرچاو بگرن بۆ پوختەکردن و ڕێککردنی ڕەفتاری منداڵ و ڕێکخستنەوەی بەشێوەیەکی گونجاو و هاوتەریب لەگەڵ تەمەنەکەیدا. لەلایەکی تریشەوە پێویستە ئەم کارەش گونجاوو کاریگەربێت و لەسەر ئاکارەکانی منداڵەکە لە داهاتوودا. لەو ڕووەشەوە دەتوانین ئەم بۆچوونە کورت بکەینەوە بۆ:

- ڕەتکردنەوەی هەر ڕەفتارێك، کە شکۆی منداڵ بشکێنێت و نابێت ئازاری پێبگەیەنێت.
- پێویستە ئەو شێوازی پوختەکردن و ڕێککردنە پەروەردەییە فێرکاری بێت و هەل بۆ منداڵەکە برەخسێنێت، تا بەتەواوی ڕەفتارەکانی بگۆڕێت، نەك گۆڕانێکی کاتی بێت.
- پێویستە ئەم ڕەفتارانە بەکاربهێنرێنەوە بۆ بنیاتنانی ڕەفتاری نوێ و باش و خوازراو.
- نابێت چارەسەرکردنی ڕەفتارەکان لەسۆنگەی توڕەبوون، نەفەسکورتی و تاوگیرییەکانەوە هەڵقوڵابێت، ئەگەرنا دواتر منداڵەکە بێ ئومێد دەبێت و ئێمەش لەخۆی بێ ئومێد دەکات.
- پێویستە کاری پوختەکردن و ڕێککردنی ڕەفتار دڵنیایی بداتە منداڵەکە، تا هەست بەوە بکات لە باوەشی ئەواندایە و دەیپارێزن و خۆشەویستی پێدەدەن و کەسایەتی دەپارێزن. ئەم کارە تێڕوانینی خودی منداڵەکە و دەوروبەری دەگۆڕێت بەشێوەیەکی باش و گونجاو.
- نابێت منداڵەکە لەکاتی پوختەکردن و ڕێك کردنی ڕەفتارەکانیدا هەست بەوە بکات، کە نەخوازراوە لەناویاندا، بەڵکو دەبێت وا هەستبکات، کە ئەمە تەنها بۆ باش کردنی ڕەفتارەکانیەتی و بەس.

سوودی پەروەردە

ڕەخساندنی هەلی گونجاو بەمەبەستی هاوکاریکردن و گەشەپێدانی توانای قوتابی لەڕێگەی ڕاهێزانی هزرو بیرو لەش و عەقڵ، هەتا دەگاتە ئاستی پەرەسەندنی کۆمەڵایەتی، کە بەشێوەیەك بێت، تا لەگەڵ کۆمەڵگەی کوردیدا بێتەوەو بنەما کۆمەڵایەتییە باشەکانی لەسەر هەڵچنێ. واتە قوتابی بەشێوەیەك ئامادە بکرێت، تا بتوانێت لە داهاتوودا هاوسەنگی دروستبکات لە نێوان فۆلکلۆرو ڕۆشنبیری هاوچەرخدا. واتە لە ئایندەدا، وەك تاکێکی بەسوود خزمەت بە کوردستان و پاشان بە مرۆڤایەتی بکات لە هەر شوێنێکی جیهاندا (مرۆڤدۆست بێت).

سوودە گشتییەکانی ئەم پرۆگرامە

شوناس و هەستی نیشتمانی:

١- گەشە بە قوتابی دەدات، تا بەشێوەیەکی باش ڕەفتار بکات لە سەرکارو پاشان لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیدا.

٢- یەکخستنی هەستی نیشتمان پەروەریی و کۆمەڵایەتی لە دڵ و دەروونی قوتابییەکانداو ئاراستەکردنیان بەرەو نواندنی ڕەفتاری باش.

بەرهەمی هونەری:

١- قوتابی کۆمەڵێك زانست و ئەزموون و ڕاستی فێردەبێت، کە لەگەڵ توانستی لەشەکی و عەقڵییەکەیدا دێتەوە.

٢- گەشە بە لایەنی داهێنەرانە دەدات و وا لە قوتابییەکە دەکات بە شێوەیەکی ڕاست و دروست گوزارشت لە هەست و خەیاڵەکانی بکات و پاشان لەڕێگەی کاری هونەرییەوە دەریانبڕێت.

چێژی هونەری:

دەوڵەمەندکردنی هەستی هونەری لای قوتابی و پاشان ئەم هەستە گەشە دەکات بۆ گەشەی جوانناسی و ئەم جوانناسییەش لە ڕەفتارو مامەڵەکردن و هونەرەکەیدا ڕەنگ دەداتەوە.

مێژووی هونەری:

قوتابی هەستی بەخۆزانی گەشە دەکات، کاتێك دەزانێت کوردستان خاوەن شارستانییەتێکی مەزنەو هونەرێکی دێرینی هەیەو تێدەگات، کە میللەتانی جیهان بە گشتی گرنگی بە بواری هونەر دەدەن.

ڕەخنەی هونەر:

ئـەم وانەیـە دەرگایـەکی نـوێ بـەڕووی قوتابیـدا دەکاتـەوە، تـا لەڕێگـەی گفتوگۆکانییـەوە لەگـەڵ هاوڕێکانیدا گەشە بە بواری ڕەخنـەی هونـەری بنیاتنـەر بدات، کـە لـە ڕێگـەی پێداهەڵدان و گفتوگۆو دەربڕینی بیروبۆچوونی تایبەتی خۆیی پێی دەگات و پاشان شیکار بۆ کارە هونەرییەکە دەکات.

پەیوەندی هونەری:

قوتـابی لەڕێگـەی ئـەم وانەیـەوە دەتوانێـت پەیوەنـدی بگرێـت لەگـەڵ هاوڕێکـانی تریـدا لـە نـاوەوەو دەرەوەی قوتابخانەدا لە ڕێگەی بەشداریکردن لە پێشانگەو چالاکییە هونەرییەکانی ترەوە.

سوودە تایبەتییەکانی ئەم پڕۆگرامە

شوناس و هەستی نیشتمانی:

١- قوتابی لە ئاستی جوانناسی سروشت تێدەگات و بەهای جوانناسییەکەی دەزانێت.

٢- قوتابی ڕەفتاری ڕێك دەکات و خۆی دەگونجێنێت و لەگەڵ پڕۆسەی فێرکردندا هەڵدەکات.

٣- قوتـابی گەشـە بـە هەسـتی نەتەوایـەتی دەدات لەڕێگـەی گوزارشـتکردن لـە دیمـەنی جـوانی کوردستان لەڕێگەی کاری هونەرییەوە.

٤- قوتـابی بـە ژینگـەی وڵاتەکـەی ئاشـنا دەبێـت لەڕێگـەی گوزارشـتکرن لـە ڕێگـەی کـاری هونەرییەوە لە بواری کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و کەلتوری.

بەرهەمی هونەری:

١- قوتــابی زانیــاری لەســەر ئــەو کەرەســتەو شمەکــە خاوانــە بەدەســتدەهێنێت و ڕۆڵــی هەریەکێکیشیان دەزانێت لە کاری هونەریدا.

٢- بوار بۆ قوتابی دەڕەخسێنێ، تا تواناکانی خۆی تاقیبکاتەوە لە کاری هونەریدا.

٣- قوتابی ڕادەهێنێت لەسەر بەکارهێنانی کەرەستەو شمەکی هاوچەرخ و پێشکەوتوو لە کاری هونەریدا.

٤- قوتـابی ئاشـنا دەکـات بـە کۆمـەڵێك زاراوەی هونـەری نـوێ، بـۆ ئـەوەی لـە بـواری گفتوگـۆو ڕاڤەکردندا لە پۆلدا بەکاریان بهێنێت.

٥- خەیاڵی قوتابی دەوروژێنێت، تا بەشێوەیەکی جوان و ڕاست بیربکاتەوەو خۆی گورج بکاتەوەوداهێنان بکات لەو کارە هونەریەی مەبەستییەتی بەرهەمی بهێنێت.

چێژی هونەری:

١- قوتابی ڕاهێنان دەکات لەسەر ئەو بەربینییە هونەرییانەی، کە لە سروشتدا هەن و چێژ لە جوانی و داهێنراوەکانی وەردەگرێت.

مێژووی هونەر

١- قوتابی ئاشنایەتی و زانیاری لەسەر هونەری میللی ناوچەکەی، پاشان وڵاتەکەی کۆدەکاتەوە.

٢- قوتابی لە بەهای کارە هونەرییەکانی هونەرمەندانی وڵاتەکەی تێدەگات و ڕێزیان لێدەگرێت.

٣- قوتابی بە کاری هونەرمەندانی وڵاتەکەی ئاشنا دەبێت.

٤- قوتابی بە هونەری ڕەسەنی فۆلکلۆری کوردی ئاشنا دەبێت.

ڕەخنەی هونەری:

قوتابی بەشداریدەکات لە گفتوگۆو ڕاڤەکردنی کارە هونەرییە جیاوازەکان.

پەیوەندی هونەری:

١- قوتابی بەشداری لە پێشانگەی هونەریدا دەکات لە ناوەوەو دەرەوەی شارەکەی خۆیدا.

٢- هەستی بەرپرسیارییەتی گەشە دەکات و گیانی هاوکاریکردن لە دەروونیدا پەرە دەستێنێت و بەشداری لە پرۆژەی هونەری و کاری بەکۆمەڵدا دەکات.

بۆ تێگەیشتن لە هونەری منداڵ پێویستە سەرەتا بگەڕێینەوە بۆ پۆلێنکردنە بەناوبانگەکەی زانای سویسری (ڤیکتۆر لۆنفیلد)، کە تیایدا گەشەی توانای وێنەکێشان لای منداڵ دابەش دەکات بۆ حەوت قۆناخ و ئەو قۆناخانەش بە پێی تەمەنی منداڵ دابەش دەکات. لەو ڕووەشەوە گەشەی لەشەکی و هزری، کاریگەری دەبێت لەسەر کارە هونەرییە بەرهەم هاتووەکەو بەپێی تەمەنەکەی گۆڕانکاری بەسەردا دێت، تا گەورەتربێت. جگە لەوەش وێنەکانی جوانترو باشتر دەبێ و ناسینەوەی هێمای ناو وێنەکانیش ساناترو ڕوونتر دەبێت بۆ بینەر.

قۆناخەکانی دابەشبوونی هونەری منداڵ لای (ڤیکتۆر لۆنفیلد):

١- قۆناخی ئامادەبوون بۆ هێڵکاری: لە تەمەنی دوای بوون تا ٢ ساڵی.

٢- قۆناخی هێڵکاری: لە تەمەنی (٢ تا ٤) ساڵی.

٣- قۆناخی ئامادەبوون بۆ هەستکردن بە شێوەکان: لە تەمەنی (٤ تا ٧) ساڵی.

٤- قۆناخی هەستکردن بە شێوەکان: لە تەمەنی (٧ بۆ ٩) ساڵی.

٥- قۆناخی هەوڵدان بۆ گوزارشتکردن لە ڕاستی: لە تەمەنی (٩ بۆ ١١) ساڵی.

٦- قۆناخی گوزارشتکردن لە ڕاستی: لە تەمەنی (١١ بۆ ١٣) ساڵی.

٧- قۆناخی باڵق (هەرزەکاری): لە تەمەنی (١٣ بۆ ١٨) ساڵی.

شایانی باسە، لەم هەنگاوەی ئێستادا، تەنها خاڵی پێنجەم هەڵدەبژێرین، کە پەیوەستە بە منداڵی تەمەن (٩ بۆ ١١) ساڵ. هەروەها لەسەر جۆری چالاکی و شێوازی جێبەجێکردنیان دەوەستین و لەگەڵ حەزو ویستی منداڵەکان هەنگاو دەنێین و تۆی مامۆستاش پێویستە ڕەچاوی هەستیاری تەمەنی ئەم قۆناخەی منداڵ بکەیت و هەڵپە نەکەیت لەکاتی جێبەجێکردنی وانە کردارییەکاندا.

سەرەتا زانیاری پەروەردەیی پێویست بۆ ئەم قۆناخە دەخەینە بەرچاوی مامۆستای وانەی هونەر:

قۆناخی هەوڵدان بۆ گوزارشتکردن لە ڕاستی، (٩ بۆ ١١) ساڵ:

ئەم قۆناخە وەرچەرخانێکی گرنگە لە شێوازی خۆییەوە بۆ ڕێڕەوی بابەتی. واتە ئەم قۆناخە دادەنرێت بە گۆڕانێکی گرنگ لە ژیانی منداڵدا بەهۆی گواستنەوەی لە ڕێڕەوی خۆییەوە، کە پشتی بەو زانیاریانە دەبەست، کە دەیزانی و گواستنەوەی بۆ ڕێڕەوێکی بابەتی، کە پشت بە ڕاستی کەرەستە بەرجەستە بینراوەکان دەبەستێ. بۆیە لێرەدا نهێنی ئەم وەرچەرخانەش دەگێڕینەوە بۆ ئەو گەشە بەرفراوانەی منداڵ دەیکات لە هەموو لایەنەکانی ژیانیدا، وەك گۆڕان لە لەش و ئەندامەکانی تریدا، وەك: لە مێشك و بیرو بۆچوونیدا کۆمەڵێك گۆڕانکاری ڕوودەدات، بۆیە لەم قۆناخەدا منداڵ هەست بە تەنیایی و تایبەتمەندییە ڕەگەزییەکانی خۆی دەکات و پێی وایە تەنیایە و جیاوازە لەوانی تر، بەڵام نازانێت ئەم جیاوازییەی ئەو هەیەتی پەیوەستە بە گەشە عەقڵی و لەشەکییەکانییەوە. واتە ئەم جیاوازییە بە ڕوونی لە ڕەفتارو شێوازی مامەڵەکردن و هەندێکجار لە تۆنی دەنگیدا دەردەکەوێت. هەروەها منداڵ لەم قۆناخەدا هەست بە دەوروبەری دەکات و دەرك بە

سیماو شێوە جیاوازە بینراوەکانی دەرەوەی دەوروبەری خۆی دەکات. منداڵ هەست پێکردنێکی بابەتیانە بە شتەکان دەکات، بۆیە لێرەدا گەلێك تایبەتمەندیی ڕابردووی ونەکات و زیاتر پشت بە چاوەکانی دەبەستێ، نەك بە هزرو هەستی، بۆیە هەوڵدەدات ڕاستییەکان وێنا بکات و گوزارشتیان لێبکات، بۆنموونە: ئەگەر وێنەی گەنجێك لە وێنەکەیدا بکێشێ، کە چالاکی ئەنجام دەدات، ئەوا ڕێك گەنجەکە، وەك گەنج پیشان دەدات و دەری دەخات، بەڵام ئەگەر وێنەی پیرێك بکێشێت، ئەوا قژی سپی دەکات و وەك پیر دەیچەمێنێتەوەو گۆچان بەدەستییەوە دەگرێت. ڕەنگەکان، وەك خۆی بەکاردەهێنێ، بۆ نموونە: ڕەنگی شین بۆ ئاسمان و ڕەنگی سەوز بۆ گژوگیاو درەخت. لە کۆی هەموو ئەم قسانەدا دەتوانین بڵێین، کە ڕاستییە بینراوەکان ڕێگەی تازەو ڕێڕەوی گوزارشتکردنی نوێیە، کە منداڵ لەم تەمەنەدا پشتی پێ دەبەستێ لە دەربڕینە هونەریەکانیدا.

هەڵوێستی مامۆستا:

بێگومان، ئەگەر ئەوە شێوازی منداڵ و ڕێڕەوی منداڵ بێت لە هونەردا، ئەوا دەبێت ڕێزی لێبگرین و پێویستە هەمان کاتیش ڕێنمایی ئەو تۆیان بکەین، کە تام و چێژ لە پەیوەندی جوان لە ناو کارە هونەریەکە و ئنجا لە سروشتیش وەربگرن. بۆیە دەبێت هەوڵ برەخسێنین، تا منداڵەکان بەرەو گوزارشتکردن و تۆمارکردنێکی ئامێری نەچن و پێویستە لەسەرمان، وەك مامۆستای پەروەردەی هونەر چالاکی ڕۆشنبیری خۆیی منداڵەکان زۆرتر بکەین لە ڕێگەی دەوڵەمەندکردنی بابەتی ناو وێنەکان. هەروەها ڕوونکردنەوە لەسەر جیاوازییە تایبەتییەکانیان بۆ زیاتر بکەین و پاشان هاوکاریان بکەین لەو سەرنج و تێبینیانەی هەمانە لەسەر وێنەکەیان، بە تایبەت لە ڕووی ڕەگەزیەوە. واتە قوتابییەکان لە قۆناخێکی هەستیاردان و هەست بە گەشەی لەشەکی و عەقڵی خۆیان دەکەن، کە دەبێت چی بکەن؟ چۆن بکەن؟ هەروەك لە بابەتی ئاڕاستەکردندا جەختمان لەسەر کردەوەو ڕامانگەیاند، کە پێویستە ئاڕاستەکردنەکە زۆر بە وریایی و ژیرانە ئەنجام بدرێت و نابێت مامۆستا هەرچی پێی خۆشبوو، یان بەدڵی بوو لە ئاڕاستەکردنەکەدا بیڵێت، یان بیکات، چونکە قوتابییەکان لە قۆناخێکی هەستیاری گەشەیی دان و پێویستییان بە کەمێك نەرمونیانی و ژیری و لێوردبوونەوە هەیە. بۆیە سەرەتا پێویستە گەشە بە گیانی هاوکاری بدەین لە نێوان قوتابییەکاندا، تا بتوانن لە ڕێگەی کاری هاوبەشەوە گیانی هەرەوەزی و بەکۆمەڵ کارکردن لە ناخیاندا چەکەرە بکات، هەرچەندە لە پۆلەکانی پێشووتردا ئەم کارەی کردووەو پێی ئاسایی بووە، بەڵام کاتێك منداڵەکان

دەبنە (١٠سالْ) هەموو شتێك گۆڕانكاری بەسەردادێت ‹‹ڕەفتاركردن، گفتوگۆكردن، دانیشتن، ڕۆیشتن، خۆنواندن، ئاستی بەشداریكردن، مامەڵەكردن لەگەڵ ڕەگەزی جیاوازدا››، بۆیە پرۆژەو كاری بە كۆمەڵ هانی قوتابییەكان دەدات، تا ئەم جیاوازییە كەم بكاتەوەو ئاستی شەرمەزاركردن نەهێڵێت لە لایان، چونكە هەندێك لە كچەكان حەزناكەن لەگەڵ كوڕەكان كار بكەن، یان بە پێچەوانەوە، چونكە هەست بە جیاوازی ڕەگەزی دەكەن. لەسەر مامۆستای هونەرە ئەم جیاوازییانە كەم بكاتەوە لەڕێگەی هاوبەشی پێكردن و سازكردنی كاری بەكۆمەڵ. لێرەوە قوتابییەكان هەست بە دڵنیایی زۆرترو ئارامی باشتر دەكەن و دەزانن، كە لە پشتیانەوە پاڵنەرێكی باش هەیەو هاوكارییان پێشكەش دەكات و دواتریش قوتابییەكان باشتر چاویان دەكرێتەوەو ڕێگەی كاركردنیان ڕوونتر دەبێت لە كاری هونەریدا. لە كۆتاییشدا وا لە قوتابییەكان بگەیەنرێن و تێبگەن، كە هونەر دەربڕینە لە ڕاستی، نەك تۆماركردنی ڕاستییەكان وەكو خۆی. هەروەك لە ڕابردووش جەختمان لەوە كردەوە، كە ئێمە نامانەوێت ‹‹هونەرمەند›› بەرهەمبهێنین، بەڵكو دەمانەوێت قوتابییەكان لەسەر هەست جوانی و بەرزكردنەوەی ئاستی جوانناسی پەروەردە بكەین و بەها بۆ كاری هونەری دابنێن و سروشت و وڵاتەكەی خۆیان خۆشبوێت.

گرنگترین تایبەتمەندییەكانی منداڵ لەم قۆناخەدا (٩ بۆ ١١)ساڵی:

١- زۆربەی قوتابییان لەم تەمەنەدا هەوڵدەدەن لە شتەكان تێبگەن و پاشان وەڵامی دروستیان بدەنەوەو دواتر گفتوگۆی لەسەر بكەن و لە كۆتاییشدا بۆچوونی خۆیانی لەسەر بڵێن و دواتر بەپێی ئەو زانیارییانەی هەیانە ڕەخنەو شیكاری بۆ بكەن.

٢- قوتابی بۆچوونی لەسەر كاری بەكۆمەڵ (گروپكاری) باش دەبێت و ئاستی كۆمەڵایەتی گەشە دەكات، كە هاوتەریبە لەگەڵ گەشە لەشەكی و عەقڵییەكەیدا، بەڵام لەجاران پێویستی زیاتر بە ڕێنمایی و ئاڕاستەكردن هەیە، چونكە ئێستا باشتر شتەكان شیدەكاتەوەو هەوڵدەدات بگاتە قوڵایی وەڵامەكان و بە وەڵامی سەرچڵانە ڕازی نابێت. هەروەها قوتابی هەوڵدەدات پشت بە هەستی بینین ببەستێت و هەر ئەوەشە وای كردووە، كە شتەكان بە ڕاستەقینەتر ببینێت و لێیان تێبگات. واتە ئەو هێماو نیگارانەی دەیكێشێت ڕاستەخۆ پەیوەندیان بە شتە بینراوەكانەوە هەیەو لەبەرگیراوەی شتە ڕاستەقینەكەن.

٣- قوتابی لەم تەمەنەدا زیاتر لە جاران پشت بە چاوی دەبەستێت، بەڵام هەندێك (بەكەمی) جیاوازی دەكات نێوان دووری و ڕێژەو هەستپێكردن بە شتە بینراوەكان. واتە، ئەگەر وێنەی پیاوێك بكێشێت لە نزیكەوە، ئەوا قەبارەی گەورە دەكات و ئەگەر پیاوێكی تر لە دوورەوە بكێشێت، ئەوا بێگومان بە بچووكی دەیكێشێت، ئەمەش هەنگاوێكی گەورەیە، كە لەم قۆناخەدا بۆی هەوڵدەدات.

٤- قوتابی لەم قۆناخەدا باشتر لە جاران هێڵەكانی، ڕەنگەكانی، هەستپێكردنەكانی، پانتایی ناو وێنەكەی ڕێكدەخات و پەیوەندییان پێكەوە گرێ دەدات و لێكیان دەبەستێتەوە. واتە هەموو بابەتەكە پێكەوە گرێ دەدات لەڕێگەی هەست و سۆزییەوە گوزارشتیان لێدەكات و دەیەوێت بە زمانێكی هونەری جوان ئەم گوزارشتە لە بابەتەكان، ئنجا لە شتەكانی دەوروبەری بكات.

٥- لەم قۆناخەدا توانای قوتابی لە كارامەییە كاردەستییەكان پێش دەكەوێت و توانای زۆرتری هەیە بۆ بەكارهێنانی كۆمەڵێك كەرەستەو ئامێر، كە لەمەوپێش نەمانتوانییوە بیخەینە بەردەستی لەبەر مەترسی و پاشان نەتوانینی لە بەكارهێنانیدا. واتە ئێستا گەشەی لەشەكی و عەقڵی باشترە لە جاران.

٦- لەم قۆناخەدا بە ئاشكرا دەردەكەوێت، كە هەر ڕەگەزەو هەستی خۆی دەردەبڕێت و گوزارشت لە ڕەگەزایەتی خۆی دەكات. بۆ نموونە: كچەكان حەز بەكاری كچانە دەكەن و كوڕەكانیش حەز بەكاری كوڕانە دەكەن، بەڵام پێویستە مامۆستا ئەم جیاوازییە كەم بكاتەوە بەهۆی هاوبەشی پێكردنیان لەكاری یەكتردا.

ئەو تایبەتمەندیانەی پێویستە لە مامۆستای هونەردا هەبێت لەم قۆناخەدا

- ✓ پێویستە مامۆستای هونەر ئەوە بزانێت، كە ئەو تاكە سەرچاوەی زانیاری بەهێزە لای قوتابی لەم قۆناخەو قۆناخەكانی دواتریشدا، بۆیە پێویستە لەسەری زانیارییەكانی ڕاست و د روست بن و پەرۆشی هەبێت بۆ كارەكەی، ئەگەر نا هەموو پرۆسەكە دەخاتە بەر مەترسی.
- ✓ پێویستە ڕێگاو شێوازی داهێنەرانەو جیاواز لە وانەكانی تر بگرێتە بەر بۆ گوتنەوەی وانەی هونەرو پلان و داڕێژەری باشبێت لە وانەكەیدا، دواتر لە قوتابخانەكەیدا.

- ✓ کەسایەتییەکەی هاوتەریب بێت لەگەڵ ئەو ئەرکەی دەیگرێتە ئەستۆ، چونکە ئەوە بزانە ئەگەر مامۆستایەکی تر لە وانەیەکی تردا شێوازو ڕەفتاری توند بنوێنێ، ئەوا هەرگیز ئەم توندئاژۆییە بۆ مامۆستای هونەر نابێت و مەترسیدارە. بۆنموونە: ئەگەر مامۆستای بیرکاری فشار بخاتە سەر قوتابییەکانی بۆ ئەوەی شیکاری دابەش، یان لێکدان بزانن، ئەوا پێویست نییە مامۆستای هونەریش هەمان ئەو فشارانە بکاربهێنێت بۆ ئەوەی قوتابییەکانی وێنەکانیان جوانترو باشتر بکەن، چونکە پرۆسەکەی ئێمە جۆرێك لە جۆرەکان گوزارشتکردنێکی خۆییە، زیاتر لەوەی فێری کارێك بکرێت.
- ✓ پێویستە مامۆستای هونەر پێشەنگی چاکەکاری و ڕەفتارجوان بێت و کەسایەتییەکی بەهێزی هەبێت و بتوانێت لە پێداویستی قوتابییەکانی تێبگات و هاوکاریان بکات و پشت و پەنایان بێت لە کاتی کارکردندا.
- ✓ هەستی بەپرسیارییەتی بەرزبێت و گیانی هاوکاریکردنی هەبێت، بەتایبەت لە کاتی ئەنجامدانی چالاکی قوتابخانەو ڕایی کردنی کارەکانی قوتابخانەکەی و ئەرك و ماندووبوونیان لەسەر کەمبکاتەوە.
- ✓ توانای ئەنجامدانی چالاکی هونەری و ڕۆشنبیری هەبێت و گەشەیان پێبدات و ڕێکیان بخات.
- ✓ ڕێز لە پیشەکەی خۆی و ئەوانی تریش بگرێت.
- ✓ پێویستە ئاگای لە قوتابییەکانی بێت لە ڕووی ئاسایشی خۆپارێزی و تەندروستییەوە، چونکە هەندێکجار لەوانەیە کەرەستەو شمەکەکان ببنە مەترسی بۆسەر گیانی قوتابییەکان.

((بۆ دەستخستنی زانیاری زیاتر، چاوێك بە کتێبی پەروەردەی هونەر بۆ زارۆخانە بخشێنەوە)).

ڕۆڵی مامۆستای پەروەردەی هونەر

مامۆستای هونەر ڕۆڵ و کاریگەرییەکی بەهێزی هەیە لە گەشەپێدانی توانا ویژدانی و تاوگیری و عەقڵییەکاندا. هەروەها توانای گەشەپێدانی بە ئاستی کارامەیی زۆر باڵایە. بۆیە لێرەدا ڕۆڵ و کاریگەری مامۆستای پەروەردەی هونەر دەخەینە ڕوو:

یەکەم: ڕۆڵی مامۆستا لە بواری ڕێکخستندا:

- ❖ هۆڵی فرەمەبەست ئامادە دەکات. واتە کورسی و مێزو کەرەستەو ئامێرەکانی کارکردن و هۆکارەکانی فێرکردن و خستنە ڕوو ڕێکدەخات و ئامادەیان دەکات بۆ کارکردن.
- ❖ تێنوسی پلان و تێبینی ئامادە دەکات، تا پلانەکەی جێبەجێ بکات و پاشان سەرنج و تێبینی لەسەر قوتابییەکان کۆبکاتەوەو لە تێنوسەکەیدا تۆماریان بکات.
- ❖ شوێنی پاراستن و هەڵگرتنی کەرەستەو تابلۆ بەرهەمهاتووەکان ئامادە دەکات و شوێنێکیش لەناو هۆڵی فرەمەبەستدا دیاری دەکات بۆ نمایشی ڕۆژانە.

دووەم: ڕۆڵی مامۆستا لەڕووی پەروەردەییەوە:

- مامۆستا پێویستە ڕۆڵێکی باش بگێڕێت لە ناوەوەو دەرەوەی هۆڵی فرەمەبەستدا بە مەبەستی ئاڕاستەکردن و ڕێنماییکردنی قوتابییەکانی، لە هەمانکاتیشدا ڕەفتارە باش و زانیارییە زۆرەکەی وای لێبکات، کە ڕەنگبداتەوە لە کردەوەکانیدا، تا لەگەڵ چێژی هونەری هەمووان‌دا خۆی بگونجێت و ببێتە پێشەنگ بۆ هەموو مامۆستاکانی تر.
- پێویستە بوار بۆ قوتابییەکان بڕەخسێنێت، بەمەبەستی گوزارشتکردن بە شێوەیەکی ئازادانەو دوور لە ترس و تۆقاندن و هەراسانکردن. هەروەها ڕەچاوی پاداشت و سزاش بکات بۆ سەرخستنی پرۆسە پەروەردەییەکە.
- هەڵسەنگاندنێکی بابەتیانە بۆ خۆی و وانەکەی بکات، تا بزانێت ئاست و توانای هەردووکیان چۆنە؟ ئایا لە ڕووی پەروەردەییەوە هاوسەنگن؟

سێیەم: ڕۆڵی مامۆستا لەڕووی هونەرییەوە:

- ○ وانەکەیەکی باش پێشکەش بکات و لەگەڵیدا هۆکاری ڕوونکاری و وروژاندن بەکاربهێنێت.
- ○ ئامانجی وانەکەی لا ڕوونبێت و سوودەکانی لەبەرچاو بگرێت، تا بزانێت چی دەکات؟ چۆن دەکات؟ بەچی جێبەجێی دەکات؟
- ○ هەنگاوەکانی کارکردن ڕوونبکاتەوە لە تێنوسی پلاندا، تا هەڵەکانی کەم بکاتەوە و ئاستی پێشکەشکردنی باشبێت.
- ○ کەرەستەو شمەکی هونەری پێویست و باش هەڵدەبژێرێت بۆ سەرخستنی چالاکییەکە.
- ○ پرۆکەی باش ئامادە بکات، تا لەکاتی چالاکییەکەدا بیخاتە بەردەم قوتابییەکان.

- خۆی دڵنیا بکاتەوە لەوەی دەیەوێت ئاستی کارامەیی قوتابییەکان بەرزدەکاتەوە، وەك ئەوەی لە پرۆگرامەکەدا هاتووە. گرنگی بە توانا تاکییەکان دەدات بەپێی ئەو شێوازەی بۆی دیاریکراوە لە پرۆگرامەکەداو فشاری فێرکاری بەکار ناهێنێت.
- چاودێری گەشەی قوتابییەکان دەکات لەکاتی چالاکییەکانداو گرنگیش بە ئاستی تایبەتی هەندێك لە قوتابییەکانیش دەدات و پشتگوێیان ناخات و بەشێك لە کاتی وانەکەیان بۆ دیاری دەکات، تا بتوانێت کەموکورتییەکانیان بدۆزێتەوەو پاشان چارەسەریان بکات.
- مامۆستا پەرۆشبێت بۆ ئەوەی هانی قوتابییەکان بدات، تا ئاستی توانست و توانا کارامەییە جیاوازەکانیان پەرە پێبدەن لەڕێگەی دۆزینەوەو ئەنجامدانی گەڕان و پشکینینی نویٚ لە دەرەوەو ناوەوەی قوتابخانە، جا لە ڕێگەی شێوەکارییەوە بێت، یان تەکنیکی، یان زانستی تەکنەلۆجییەوەبێت.
- مامۆستا لە کۆتایی هەموو وانەیەکدا هەڵسەنگاندن بۆ وانەکە دەکات و لایەنی لاوازو بەهێز دیاریدەکات و ئەم خاڵانە لە تێنوسی تایبەتی پلانەکەیدا بنووسێتەوە.

چوارەم: ڕۆڵی مامۆستاو بەرهەمی قوتابییەکان:

- پاراستن و هەڵگرتنی بەرهەمی قوتابییەکان، جا لە تێنوسێکدا، یان لە کارتۆنێکی تایبەتدا و پاشان لە دۆلابێکدا بیان پارێزێت، تا کاتی نمایش.
- هەندێك بەرهەم هەڵبژێرێت، تا لە هۆڵی فرەمەبەستدا نمایشیان بکات بە لەبەرچاوگرتنی کاری سەرجەم قوتابییەکان. (ناو، تەمەن، پۆل، بەروار) لەسەر کارەکە نوسرابێت.
- هەڵبژاردنی هەندێك کاری دانسقە و هەڵواسینی لەناو قوتابخانەدا، بەمەبەستی هاندانی بەهرەمەندەکان.
- هەڵبژاردن و لێکجیاکردنەوەی هەندێك کاری ناوازەو تایبەت، بۆ ئەوەی ئامادەیان بکەین بۆ نمایشکردن لەسەر ئاستی ناوخۆ، یان نێودەوڵەتی.

پێنجەم: ڕۆڵی مامۆستا لە بۆنەکاندا:

- هۆڵی فرەمەبەست تاقیگەیەکە بۆ سەرجەم شێوازە جیاوازەکان، بەمەبەستی گەیشتن بەو ئامانجەی دیاریمانکردووە لە پلانەکەماندا، هەرلەبەر ئەوەشە ئەنجامی وانەکەو کارەکان ئاوێنەی مامۆستایەو ڕۆڵ و کاریگەری مامۆستا بە ڕوونی پیشان دەدات، جا لەڕووی

پەروەردەیی، یان ویژدانی، یان تاوگیری، یان عەقڵی بێت، لە سەرووی هەمووشیانەوە ئاستی جوانناسی کارەکان دیاری دەکات.

- پێویستە مامۆستا ڕەچاوی ڕووی ناوەوەی هۆڵی فرەمەبەست بکات لە ڕووی پاکوخاوێنی و گونجاندنی بۆ نمایش و کاری هونەرییەوە.
- ڕەچاوی ئەوە بکات، کە ئەو کەرەستەو شمەکانەی بەکاریان دەهێنێت سنووری کارکردنیان دیاریکراوەو پێویستیان بە چاککردنەوەو گۆڕین دەبێت.
- چاودێری تەواوی قوتابییەکان بکات لەکاتی بەکارهێنانی ئەم کەرەستەو شمەکانە.

شەشەم: ڕۆڵی مامۆستا لە هاوکاریکردنی قوتابخانەکەیدا:

- قوتابخانە بودجەی تایبەت بەخۆی هەیە بۆ سازدانی چالاکی و لەهەمانکاتیشدا ستافی بەڕێوەبەری قوتابخانە ئیدارەی کارەکانی دەدات، بۆیە ڕۆڵ و کاریگەری مامۆستای هونەر لێرەدا دەردەکەوێت، ئایا تا چەند دەتوانێت نەخشی هەبێت بۆ وانەکەی لە دابینکردنی بەشێك لەو بودجەیە؟ بە دڵنیاییەوە ئەمەش لەڕێگەی هەماهەنگی کردن و پلاندانان دەبێت لەگەڵ ئیدارەی قوتابخانەدا.
- گرنگیدان بە کارە نایاب و زۆر باشەکانی بەهرەمەندان و نمایشکردنیان لە شوێنە تایبەتییەکان و ڕێڕەوی قوتابنەکەدا.
- هاندانی قوتابییەکان بە مەبەستی سازکردنی ‹‹پۆستەری زانیاری››(*)، یان بەرگی کتێب، یان دروشمی پەروەردەیی، بەمەبەستی بەشداریکردن لە نمایشی قوتابخانەدا.
- مامۆستا دەتوانێت هەندێك لەو بەرهەمانەی، کە پەیوەستن بە بابەتی تایبەتەوە لێکییان ببەستێت و لە نمایشێکی تایبەتدا پیشانیان بدات.
- قوتابییەکان ڕابهێنێت لەسەر ئەوەی کار لە پانتایی زۆر فرەواندا بکەن، تا ئاستی ترس و دڵەڕاوکێیان نەمێنێ و هەست بەخۆزانی بکەن.
- مامۆستا هاوکاری پێشکەش بە ئیدارەی قوتابخانەکە بکات، کە پەیوەستە بە تایبەتمەندییەکەی خۆیەوە، کە بواری هونەرییە.

(*) پۆستەری زانیاری: لەبری وشەی (نشرة جدارية) ی عەرەبی بەکارهاتووە. دوای ڕاگۆڕینەوەو کۆکردنەوەی کۆمەڵێك زانیاری لە هاوڕێ و مامۆستایانی خاوەن ئەزموون و زمانزان. دواتر سەرنج و پێشنیاری بەڕێز ‹ئاسۆس شەفیق›م لا پەسەند بوو. هەروەها دوای ڕاڤەکردن، ئەو پێی وابوو ئەم واتایە لە خواستە کوردیەکەوە زۆر نزیکەو مەبەستەکە دەپێکێت و ئامانجەکە دەهێنێتە دی.

- ماموستا دەبێت ئەوە بزانێت، بەهیچ شێوەیەك ڕێگە پێدراو نییە قوتابی ڕاستەوخۆ نیگار لەسەر دیوار، یان پەنجەرە، یان دەرگای قوتابخانە بکێشێت، چونکە (لەڕووی پەروەردەیی، یان هونەری) ـەوە جێگەی پەسەند نییە، تا ماموستا و قوتابییش تووشی لێپرسینەوەو لێپێچینەوە لە نەبێت.
- پێویستە ماموستای پەروەروەردەی هونەر بە پلەی یەکەم گرنگی بە قوتابی بدات، پاشان بە پێشانگەو بۆنە تایبەتییەکانی قوتابخانەکە.

بایەخدانە گشتییەکان بە وانەو وانەگوتنەوە

ماموستا بەردی بناغەی پرۆسەی فێرکاری و پەروەردەییە، هەرلەبەر ئەوەشە پیشەی ماموستایەتی قورس و دژوارەو هەموو کەسێك ناتوانێت پیشەی ماموستایەتی هەڵبژێرێت، چونکە پێویستی بە زانیاری زۆرو ئەزموونی باش و لەهەمانکاتیشدا بڕوای بە کارەکەی، ئنجا بە فەلسەفەی کارەکەی هەبێت. واتە ئەگەر ماموستا بڕوای بە ئامانجی کارەکەی نەبێت، بێگومان ناتوانێت لە هۆڵی فرەمەبەست، یان لەپۆلدا، وەك ماموستایەکی سەرکەوتوو ڕەفتار بکات. ئەوەش بزانە بەهای وانەکە لە ڕێگەی ئاستی جێبەجێکردنی ماموستاوە دەردەکەوێت، چونکە وەرگر لەڕێگەی ماموستاوە وانەکەی پێدەگات و زانیاری نوێ فێردەبێت و ئەزموونی تازە تاقیدەکاتەوە، جا ئەگەر ماموستاکە، ماموستایەکی پڕ زانیارو بەهرەمەند بێت، ئەوا بزانەو ببینە چی ڕوودەدات؟ هەرلەبەر ئەوەشە پێویستە ماموستا لەسەر کۆمەڵێك بنەما ڕێکبکەوێت، تا پلانی وانەکەو شێوازی وانەگوتنەوەکەی لەسەر هەڵچنێ، ئەگەر نا پرۆسەی وانەگوتنەوەکەی شلۆق دەبێت و لە کۆتاییشدا لە جیاتی بەروبووم، پوشوپەلاش دەدروێتەوە. لەسەر ئەم بۆچوونە چەند بنەمایەکی دروستی کار دەخەینە ڕوو:

یەکەم: لە وانەکاندا:

پێویستە لەسەر ماموستا ئامانجی گشتی وانەی هونەر دیاری بکات بەمەبەستی جێبەجێکردنی، دواتر زانیاری و کارامەیی و تاقیکردنەوەی نوێ چنگ بخات، تا لە بواری جێبەجێکردندا ڕەنگی پێبداتەوەو قوتابییەکانی پێ سەرسام بکات، هەروەك لە ڕابردووشدا ئەوەمان دووبارە کردەوە، کە قوتابی حەزی لە شتی دووبارە نییە، هەرلەبەر ئەوەیە پێویستە ماموستا بەدوای کەرەستەو شمەکی تازەدا بگەڕێت، تا لەوانەکەیدا بەکاریان بهێنێت و تاقییان بکاتەوە. لەبەر

ڕۆشنایی ئەم بۆچوونەشدا، پێویستە مامۆستا بابەتی گشتی وانەکەی دیاری بکات و خۆی بۆ ئامادە بکات، ئەمەش لەم چەند خاڵەدا ئامادەکارییەکان دەخەینە ڕوو:

بەو مەرجەی بابەتەکە پەیوەستبێت بە: ‹‹لایەنی شێوەکاری، لایەنی فێرکاری، لایەنی هەستی››و نابێت لە بابەتە سەرەکییەکە دوور بکەوێتەوە.

١- ئەو زانیارییانەی لە وانەکەدا پێشکەشی دەکات پەیوەندی بە زانیاری و توانا زانستییەکانی وانەکانی ترەوە هەبێت، وەك: لێکبەستن و پێکگرتن ئەنجام بدات، لەگەڵ وانەکانی تردا.

٢- وانەکە پەیوەندی بە ئەزموونی قوتابییەکانەوە هەبێت و لە ژینگەی دەوروبەریانەوە نزیك بێت. واتە بەشێوەیەك بێت، کە هەرباسێك دەخرێتە ڕوو قوتابییەکان یەکسەر لێی تێبگەن.

٣- پەیوەندی بە ژیانی ڕۆژانەی قوتابییەکانەوە هەبێت و پێکچوونێك هەبێت لەناو بابەتەکاندا.

٤- هاوسەنگی دروستبکات لە نێوان بابەت و کەرەستەو چالاکییەکەدا، تا پێکیان بگونجێنێت و ناهاوسەنگی لەکاتی جێبەجێکردندا دروست نەبێت. هەروەها پێویستە لەکاتی جێبەجێکردندا توانا لەشەکی و عەقڵی و کارامەییەکانی قوتابییەکان لەبەرچاوبگرێت و فشاری کرداری دروست نەکات بۆ زانینی زیاتر (فێربوونی زیاتر).

٥- پێویستە پشت بە تواناو زانیارییە فرەجۆرەکان ببەستێت و خۆی دوور بخاتەوە لە تاك زانیاری. واتە پشت بە چەندین سەرچاوەی زانیاری ببەستێت.

٦- پێویستە ئەو بابەتەی هەڵی دەبژێرێت، یان ئەنجامی دەدات وای ئەنجام بدات کە لەگەڵ خواست و ویستی قوتابییەکاندا بێتەوەو زیادەڕەوی نەکات لە جێبەجێکردندا.

بۆ جێبەجێکردنی هەموو ئەو داخوازییانە پێویستە ڕەچاوی ئەمانە بکەین:

- ✓ وانەکە بەرفرەوان بکەین و تەنها لە یەك چوارچێوەی بیرو بۆچووندا نەیهێڵینەوە. واتە پشت بە فرە بیرۆکە، فرەشێواز، فرەهۆکاری کارکردن ببەستین، ڕەچاوی فرە سەرچاوە بکەین لە کارەکەماندا، بەوە قوتابییەکان زۆر دڵخۆش دەبن.
- ✓ لەم ئاستەدا فرە بیرۆکەو فرەکەرەستەیی و فرەسەرچاوەیی وا دەکات پرۆسەکە زۆر باش هەنگاو هەڵگرێت و ئاسان بێت بەدەستەوە، چونکە تەنها پشتمان بەیەك شت نەبەستووە لە کاتی جێبەجێکردن، یان پلاندانانداندا.

- ✓ بۆ جێبەجێکردن کارمان ئاسان دەبێت، چونکە بابەتەکەمان بریتییە لە: نەخشەسازی، ڕێکخستن و لکاندن و چاپگەری و پەیکەرسازی و گڵێنەکاری و لێکبەستن و کاردەستی. هەروەها بۆ جێبەجێکردنی هەموو ئەم جۆرە کارە هونەریانە پێویست دەکات چارەسەری ئەو بۆشاییە بکەین، کە لەکاتی کارکردندا لە کارە هونەرییەکەدا دەردەکەون و ئەویش بە دوو شێواز دەبینرێن، وەک:

  ١- **بۆشایی**: باکگراوندی کارەکەیەو بەتاڵەو لەشێوەی بۆشاییدا دەردەکەوێت.

  ٢- **شێوە**: شێوە بەشێك لە بۆشایی ناو تابلۆکە داگیر دەکات.

بۆ ئەو مەبەستە، لەسەر مامۆستایە هاوسەنگی دروست بکات لە نێوان بۆشایی و شێوەکەدا، تا بەشێوەیەکی جوان بابەتی ناو تابلۆکە دەربکەوێت. ئەوە بزانە تابلۆکە ئاوێنەی وەستاکەیەتی، ئەگەر کارەکە پوخت و جوان و ڕێك بوو، ئەوا بێشك وەستاکەشی ئاستی جوانناسی بەرزو باڵایە. واتە هەموو ئەوانە پەیوەستن بە یاساو ڕێساکانی مامۆستا لەکاتی کارکردندا لەگەڵ قوتابییەکانیدا.

دووەم: لە وانە گوتنەوەدا

کار و چالاکییەکانی مامۆستا هیچ بەهایەکیان نییە، ئەگەر گەشەپێدانی ڕەفتاریی لەگەڵدا نەبێت، چونکە گەشەپێدانی ڕەفتار بە یەکێك لە پایە بەهێزەکانی پرۆسەی پەروەردە دادەنرێت، هەر لەبەر ئەوە پێویستە:

١- وانەگوتنەوەکە بەشێوەی کراوەو دیموکراتیانە ئەنجام بدرێت و بوار بۆ گفتوگۆو چالاکی جۆراوجۆر بهێڵرێتەوە، تا قوتابییەکان بتوانن کێشەکانیان چارەسەر بکەن و بیرۆکەکانیان باشتر بکەن و مامۆستاش چاوێکی لەسەر جیاوازییە تاکایەتییەکانی قوتابییەکان بێت، چونکە هەمووان وەکو یەك بیرکرناکەنەوەو جیاوازن لە کاتی جێبەجێکردن و بیرکردنەوەدا.

٢- مامۆستا لە کاتی وانە گوتنەوەکەیدا تەنها پشت بە گفتوگۆ نەبەستێت، چونکە قوتابییەکان بێزار دەبن، لەبەر ئەوە بەکارهێنانی ‹‹هۆکاری ڕوونکاری و وروژاندن و ئاراستەکردن و ڕێنمایکردن›› لە باشترینەکانن بۆ وانەی پەروەردەی هونەر، لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا پێویستە هەر پێنج هەستەوەرەکە لە یەك کاتدا بخرێنە کارو بەشداریان پێبکرێت لە چالاکییەکاندا.

٣- وانەکە پەرە بە گەشەی هۆشیاری قوتابیەکان بدات لە ڕێگەی ئاڕاستەکردن و ئەو ڕێساو یاسایانەی مامۆستا دەیسەپێنێ لەکاتی وانەگوتنەوەکەدا، دواتر پێویستە قوتابی فێربکرێت ئەوە بۆ سزادان نییە، بەڵکو ئەمە ‹‹ئاکار››ی کارەو پێویستە پابەندی بێت.

٤- وانەکە گەشە بدات بە ئاستی تێبینیکردن و سەرنجدانی قوتابییەکان لە ڕێگەی ڕەخساندنی هەل بەیەکسانی و پەیڕەوکردنی سیستەمی دیموکراتی لە ناو پۆلدا.

٥- بوار بۆ قوتابییەکان برەخسێنرێت، تا پێشنیار بکەن و هانیان بدەین بۆ خۆفێرکردن. واتە وا لە قوتابییەکان بکەین بۆ فێربوون، تەنها پشت بە مامۆستا نەبەستن (تاک سەرچاوە)، بەڵکو (فرەسەرچاوە) باشترە.

٦- مامۆستا جەخت لە کاری هاوبەش و بەکۆمەڵ بکاتەوە لەکاتی جێبەجێکردندا، چونکە وا لە قوتابییەکان دەکات هەست بە ئازادی زیاتر بکەن و ئاڵوگۆری زانیاری لەنێوانیاندا ڕووبدات و کۆمەڵایەتی دەربچن و توانای دانوستانیشیان بەهێز دەبێت.

ئەگەر مامۆستا پلانی کار لەسەر ئەم بنەمایە داڕێژێت، ئەوا بە دڵنیاییەوە ئارامی بە قوتابییەکان دەبەخشێت و کاتێکی خۆش لەگەڵ یەکتر بەڕێ دەکەن و ئەزموونی تازە ئەنجام دەدەن.

پلان

بریتییە لە تێڕوانێکی ئایندەخوازی بۆ وانەکە، بەمەبەستی بەدەستهێنانی ئەو ئامانجانەی بۆی تێدەکۆشین لە ژێر سێبەری ئەو کەرەستەو شمەکانەی لەبەردەستماندایە، جا ئەم شتە مرۆڤ، یان کەرەستە، ئایدیاڵ ، یان مەتریاڵ (هزربێت، یان شمەك) بێت. بۆیە پلان پرۆسەیەکی بنیاتنەری بەرنامە بۆداڕێژراوە لەسەر بنەمای لێکۆڵینەوەو بیرکردنەوەی دروست هەڵدەچنرێ بەمەبەستی گەیشتن بەو ئامانجانەی دیاریمانکردووە لەبەر ڕۆشنایی بەهێزکردن و ڕاهێزان و گەشەپێدانی لە ئایندەدا، کە ئەمەش خۆی لە پرۆسەیەکی بەردەوامدا دەبینێتەوە، کە پێی دەڵێن ئامادەکردنی پلان و لەگەڵیدا هۆکارەکانی جێبەجێکردن ئامادەو دیاری دەکەین و چاودێری جێبەجێکردنەکەشی دەکەین و پاشان شێوازو هۆکارەکانی هەڵسەنگاندنی پلانەکەش دەستنیشان دەکەین، تا بتوانین دەستنیشانی شکست و سەرکەوتنی پلانەکە دیاری بکەین، چونکە مەرج نییە هەموو پلانێك سەرکەوتن بەدەست بهێنێت، بەڵام دەتوانین هۆکاری شکستەکەمان دیاری بکەین و چاکی بکەینەوەو بیخەینەوە سەر ڕێگەو شێوازە ڕاستەکە. ئەمەش نیشانەی کەوتن نییە، بەڵکو هەستانەوەیە، بەڵام بەشێوازێکی ترو پێشکەوتنە لە بواری کارسازی و جێبەجێکردندا.

گرنگی پلان لەم قۆناخەدا:

١- هاوكاریمان دەكات بۆ دیاریكردنی ئامانجی وانەكە و هەڵبـژاردنی پێكهاتە گونجاوەكانی، وەك فێركردن و چالاكی و هۆكارەكانی جێبەجێكردن، ئەمەش بەپێی تەمەن و ئاستی ژێری قوتابییەكان و جۆری بابەتەكە دیاری دەكرێن.

٢- ئاگادارمان دەكاتەوە لە ڕوودانی هەر هەڵەو كەموكورتییەك و دواتر كات و پارەو هێزمان بۆ دەگێڕێتەوە.

٣- توانای باوەڕبەخۆبوون زۆر دەكات لە كاتی ڕوودانی سەرلێشێوان و پەرتەوازەییدا.

٤- هاوكاریمـان دەكـات بـۆ دۆزینـەوەی چـارە بـۆ كێشـەكان، كـە ڕووبـەڕووی مامۆسـتا و قوتابییەكان دەبێتەوە لەكاتی وانەگوتنەوە، یان لەكاتی وانە كردارییەكاندا.

٥- هاوكاریمـان دەكات، تا زانیارییـەكان بە باشـی بگاتە وەرگرو ڕەچاوی جیاوازی تاكایـەتی قوتابییەكانیش دەكات لە كاتی هەڵسەنگاندنی پلانەكە بە بەردەوامی.

٦- هاوكاریمان دەكات لە دیاریكردنی ئاستی بەرهەم لەبەر ڕۆشنایی ئەو ئامانجانەی دیاریمان كردووە.

پلاندانان بۆ یەكەی وانەگوتنەوە

بریتییە لەو یەكەیەی، كە مامۆستا پلانی بۆ دادەنێت بە بەشداری پێكردنی قوتابییـەكان و لـە هەمانكاتیشـدا كۆمـەڵێك ئامـانج و چـالاكی و هۆكـاری فێركـاری تایبـەت لـەخۆ دەگرێـت. هـەروەها لەكاتی پلاندانانـدا ڕەچاوی شتە گرنگەكان و پێداویستییەكان و توانای قوتابییەكان دەكرێت.

پێكهاتەكانی پلان بۆ یەكەی وانەگوتنەوە:

١. هێڵە ڕوونكارییە گشتییەكان.
٢. بابەتی گشتی هونەری.
٣. ئەزموونی دیاریكراو.
٤. بیرۆكەی پێشنیاركراو.
٥. هۆكارەكانی فێركاری و وردەكارییە پەروەردەییەكانی تر.
٦. كەرەستەو پێداویستییە خاوەكان.

٧. شێوازەکانی جێبەجێکردنی.

٨. سوودە ڕەفتارییەکان.

٩. خستنە ڕوو و ڕوونکردنەوە.

١٠. چاودێری کردن و گەشەپێدانی.

١١. هەڵسەنگاندن.

پلان، بۆ مامۆستای پەروەردەی هونەر، وەك چرایەکی ڕۆشن وایە لە شەوێکی ئەنگوستەچاودا و ڕێگەو کۆڵانەکانی بۆ ڕووناك دەکاتەوە. واتە بێ پلان مامۆستا ناتوانێت هەنگاوەکانی بەردەوام بکات لە گوتنەوەی وانەکەیدا، چونکە هەموو وانەگوتنەوەیەك پێویستی بە ڕێنیشاندەرێك هەیە، تا بتوانێت ئەو ئامانجانە دیاری بکات، کە بۆیان تێدەکۆشێت و بەدەستیاندەهێنێت بە کەمترین تێچوو، بەکەمترین ماوەو بە بێ هیلاکبوون. لە کۆتاییشدا دەتوانین لەکاتی هەڵسەنگاندا خاڵە بەهێزو لاوازەکانمان دیاری بکەین و خاڵە بەهێزەکان بەهێزتر بکەین و خاڵە لاوازەکانیش بەرەو باشتر بەرین و کەموکورتییەکان نەهێڵین و ئەگەر هەموویشمان پێ چاکنەکرێت، ئەوا دەتوانین کەمیان بکەینەوە.

هەنگاوەکانی ئامادەکردنی وانەکە

١. خشتەی گشتی: وانەی:

کاتی دیاریکراو	لە:		بۆ:	
ڕۆژ				
بەروار				
بەشەوانە				
پۆل				
ژمارەی قوتابیان				

٢. **بابەتی گشتی هونەری:**

تەوەری بابەتەکان دەگرێتەوە بۆ هەر پۆلێك تەوەرەکان بەجیا دەستنیشان کراون.

(تەوەری ڕەنگکاری، تەوەری کاردەستی، تەوەری دەربڕینی ئازاد بە هێڵکاری...)

٣. ئەزموونی دیاریکراو:

ئەو توانستە دیاریدەکرێت، کە پێویستە بەدەستبهێنرێت، ئەمەش لەڕێگەی بواری هونەری، یان لە بابەتە گشتییە هونەرییەکەوە هەڵدەهێنجرێت.

٤. بیرۆکەی پێشنیارکراو:

پێکدێت لە بیرۆکەی وانەکە، یان بەدەستهێنانی کۆمەڵێك بیرۆکەی نوێ و جیاواز لەکاتی جێبەجێکردندا. (لەکاتی وانە کردارییەکەدا).

٥. هۆکارەکانی فێرکاری و وردەکارییە پەروەردەییەکانی تر:

هۆکار لە خزمەتی کارزانیدایە، کە قوتابی دەیەوێت پێی بگات، یان بەدەستی بهێنێت.

٦. کەرەستەو پێداویستییە خاوەکان:

ئەو کەرەستەو پێداویستییانەی لە وانە کردارییەکەدا بەکاردەهێنرێن.

٧. شێوازەکانی جێبەجێکردنی:

نەخشەڕێگای تەواوی پرۆسەکەمان پیشان دەدات، کە چۆن جێبەجێی دەکەین؟

٨. سوودە ڕەفتارییەکان:

پێویستە لە کۆتایی وانەکەدا قوتابییەکان بتوانن ئەم سوودانە بەدەستبهێنن:

أ- سوودە زانیارییەکان: ئەم بەشە پەیوەستە بە زانیارو زانیاری لەبارەی ژینگەو کەرەستە خاوەکانی پیشەسازی و بەردەستییەکان، بۆیە پێویستە قوتابی بیرۆکە لە وانەکە وەربگرێت و لەکۆتاییدا کارزانی و شارەزایی نوێ بەدەستبهێنێت.

ب- سوودە کارامەییەکان: ئەمەش پەیوەستە بە تواناو ئاستی جێبەجێکردنەوە، بۆیە لەکاتی ڕاهێناندا، یان لەکاتی جێبەجێکردندا تواناکانی قوتابی دەردەکەوێت، بۆیە لەڕێگەی جێبەجێکردنەوە قوتابییەکان خووە ڕاست و دروستەکان بەدەستدەهێنن و دواتر هەست بە دڵنیایی زۆرتر دەکەن لەو کەرەستەو شمەکانەی بەکاری دەهێنن لە کاتی چالاکییەکاندا.

ت- سوودە ویژدانییەکان: بەتایبەتی پێویستە کەسایەتییان گەشەیان کردبێت و بەها کۆمەڵایەتییەکان و داب و نەریتە باشەکان فەرامۆش نەکەن و گرێی بدەنەوە بە کارە هونەریەکەوە، پاشان ڕێز لە کاردەستی و کاری بە کۆمەڵ بگرن.

٩. خستنه ڕوو و ڕوونكردنەوە:

پێشەكی وانەكە: بەستنەوەی وانەی تازە بە وانەكانی ڕابردوو لەڕێگەی ئەزموونكردنەوە.

وروژاندن: لەڕێگەی كورتەباسێك، كە مامۆستا خۆی لای پەسەندە.

خستنەڕوو: خستنەڕووی ئەو چەمك و دەستەواژانەی، كە وانەكە لەخۆیان دەگرێت لەڕێگەی ئەو كەرەستەو پێداویستیانەی لەبەردەستدان.

ڕوونكردنەوە: مامۆستا لەبارەی مەبەستی وانەكەوە ڕوونكردنەوەیەكی ورد دەدات.

گفتوگۆ: پرسیار لە قوتابییەكان دەكرێت و پاشان وەڵامیان لێوەردەگیرێتەوە.

هەنگاوەكانی جێبەجێكردن: هەنگاوەكانی جێبەجێكرنی پرۆكەكە دەخرێتە ڕوو.

١٠. چاودێریكردن و گەشەپێدانی:

پێویستە قوتابییەكان ڕاستەوخۆ لە دوای كۆتایی هاتنی هەروانەیەكدا چاودێری بكرێن. واتە هەر پۆلەو بەجیا لە تێنوسێكدا مامۆستا سەرنج و تێبینییەكانیان بنوسێتەوە، بۆیە لەم ڕوانگەیەوە دەتوانین چاودێریكردن و گەشەپێدان بكەین بە دوو بەشەوە:

أ‌- مامۆستا: مامۆستا هەموو ئەو وردەكارییانە دەنوسێتەوە، كە پێویستە لە پۆلدا ئەنجامیان بدات لەكاتی وانە (كرداری، یان زارەكی) ـەكەدا، پاشان بۆ هەفتەی داهاتوو هەمان پلان دادەڕێژێتەوە بەپێی خواست و ویستی بابەتی وانەكە، هەنگاوەكانی جێبەجێكردن دیاری دەكات لەلایەن خۆیی و قوتابییەكانەوە.

ب‌- وەرگر (قوتابی): مامۆستا چاودێری هەنگاوەكانی ئاستی جێبەجێكردنی وانەكە لەلایەن قوتابییەكانەوە لەوانەی كرداریدا دەكات و لایەنە خراپ و باشەكان دەستنیشان دەكات و لە تێنوسەكیدا دیارییان دەكات، لەهەمان كاتیشدا سەرنج و تێبینییەكانی لەبارەی كەموكورتییەكانی وانەكە، یان كەرەستەو پێداویستییەكانیش دەستنیشان دەكات، تا لە ئایندەدا چارەیان بۆ بدۆزێتەوە. (پێویست ناكات مامۆستا بەوردی هەنگاوەكانی بە ڕوونكردنەوەوە بنوسێت، بەڵكو تەنها ئاماژەیان پێبكات).

١١. هەڵسەنگاندن:

دوای كۆتایی هاتنی وانەكە ڕاستەوخۆ ئەمانە دەنوسێت:

أ‌- لایەنە باشەكان:

✓ ئەنجامی ئەوە دەنوسێت، كە تا چەند قوتابییەكان ئەزموونیان وەرگرتووە؟

- ✓ بەهرە لەناو قوتابییەکاندا بدۆزێتەوەو ئامادەیان بکات و پاشان چاودێریان بکات.
- ✓ جیاوازی تاکایەتی لەناو قوتابییەکاندا دەردەکەوێت.
- ✓ تا چەند توانییەتی ئامانجی خۆپارێزی لە ناو قوتابییەکاندا بهێنێتە دی؟

ب- لایەنە خراپەکان:

☒ مامۆستا ئەو ئاستەنگ و گرفتانە تۆمار دەکات، کە لەکاتی جێبەجێکردندا هاتوونەتە ڕێگەی، کە پێویست بوو قوتابییەکان بیزانن، یان پێیان بگەن، وەك (خشتەی وانەکان، ئامادەکردنی قوتابییەکان، ئەو کەرەستەو پێداویستییەکانەی گرنگن بۆ وانەکە، کەرەستە شیاوەکان، بیرۆکەی وانەکە، توانای هونەری قوتابییەکان).

ت- ڕۆڵی مامۆستا:

مامۆستا هەموو ئەو ڕێوشوێنانە دەگرێتەبەر بە مەبەستی چارەسەرکردن و تێپەڕاندنی ئەو کێشەو گرفتانەی هاتونەتە ڕێگەی لەکاتی جێبەجێکردندا، لەهەمان کاتیشدا هەنگاوی گونجاوو شیاو هەڵدەگرێ، تا بەشێوەیەکی ڕاست و دروست بە پلانەکەیدا بچێتەوەو چارەسەری گونجاویان بۆ هەڵبژێرێت و لە پلانی داهاتوودا بیانخاتە ڕوو.

پێداچوونەوەو داڕشتنەوەی ئامانجەکان

ئەم دەستەواژەیە باس لەو گۆڕانکارییانە دەکات، کە قوتابی لە کاتی جێبەجێکردندا بیرۆکەی نوێی بە خەیاڵدادێت و ئەزموونی زیاتر بەدەستدەهێنێت. واتە دوای ئەزموونکردن، قوتابی تێبینی و هەڵسەنگاندن دەکات بۆ وانەکەو ئارەزوو دەکات لەسەر ئەم تێبینی و هەڵسەنگاندنانە پلان و ئامانجی وانەکە بگۆڕدرێت. مەرج نییە قوتابییەکە خۆی ئەم پێشنیارە بکات، بەڵکو مامۆستا لە هەڵسەنگاندنی کۆتاییدا بەڕوونی ئەوە هەست پێدەکات.

کەواتە مامۆستا پشت بەم هاوکێشەیە دەبەستێت:

کاری ڕابردوو + قوتابی + ئەزموون + نزمترین ئاستی جێبەجێکردن.

لێرەدا سێ بوار هەیە بۆ پێداچونەوەو داڕشتنەوەی ئامانجەکان، کە بریتین لە:

١. **سـووده زانیارییـەکان:** پەیوەندی بەو زانیارییانەوە هەیە، کە قوتابی لەڕێگەی ئەزموونکردنەوە پێی گەیشتووە و دەستەواژەی زانستی فێربووە لەڕێگەی وانەکەوە، ئەم زانیاریانەش پەیوەندیان بە بیرۆکەی وانەکەو کەرەستەو پێداویستییە خاوەکانەوە هەیە.

بۆنموونە:

- ❖ قوتابی ئاشنای ڕەنگە بنەڕەتییەکان دەبێت و لەگەڵ سروشتدا پێکیان دەبەستێتەوە.
- ❖ قوتابی ئاشنای ئەو کەرەستە خاوانە دەبێت، کە لە ژینگەدا هەیەو بەکاریاندەهێنێتەوە لە کاری هونەریدا. هەروەها ‹‹بەها›› و ‹‹ڕۆڵیان›› دەزانێت لەناو کارە هونەرییەکەدا.
- ❖ قوتابی لە ڕێگەی ئەم چالاکیانەوە ئاشنای بەها جوانەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری دەبێت و زانیاری زۆرتر لەبارەی داب و نەریتە باوو جوانەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری کۆدەکاتەوە.

٢. سوودە کارامەییەکان

هەموو ئەوانە دەگرێتەوە، کە پەیوەندیان بە ڕاهێنان و ئەزموونکردنەوە هەیە، ئەمەش بۆ بەدەستهێنانی کارامەیی خۆکاری زیاترو بەرزکردنەوەی ئاستی گەشەی لەشەکی، تا چالاکییەکان بە باشی ئەنجام بدات.

بۆنموونە:

- ❖ قوتابی ڕەنگەکان تێکەڵ بکات و ڕەنگی نوێی لێ پێکبهێنێ.
- ❖ بۆ ئەوەی قوتابی لە ڕێگەی کاردەستییەوە کارامەیی نوێ بەدەستبهێنێت.
- ❖ بۆ ئەوەی قوتابی کارامەیی نوێ چنگ بخات لە ڕێگەی لە بڕین و پێکەوەنانی کاغەزی ڕەنگاونگ.

٣. سوودە ویژدانییەکان

گەشەپێدانی ئاڕاستەو بەهاکانی قوتابی دەگرێتەوە، تا بە شێوەیەکی ڕاست و دروست کەسایەتی خۆی لەسەر هەڵچنێ.

بۆ نموونە:

- ❖ بۆ ئەوەی قوتابی بەشداری لە گفتوگۆکاندا بکات و بیروبۆچوونەکانی لەسەر کارە هونەرییەکان بخاتە ڕوو، لە هەمانکاتیشدا فێری شێوازی دانوستانکردن ببێت.
- ❖ بۆ ئەوەی قوتابی بە ئازادانە گوزراشت لە تاوگیرییەکانی بکات.
- ❖ بۆ ئەوەی قوتابی ڕێز لە کاری بەکۆمەڵ بگرێت و ستایشی بکات.

هەنگاوەكانی پڕكردنەوەی خشتەی پلانەكان

لەبەر ڕۆشنایی خستنە ڕووی پلانەكەمان، ئەم وردەكاریە لە كاتی جێبەجێكردنی پلانەكە دەخەینە ڕوو، تا بزانیت چۆن مامەڵە لەگەڵ زانیاری ناو خشتەكان دەكەیت؟

یەكەم: خشتەی پێشنیاركراوی ساڵانە:

دوای ئەوەی لە سەرەوەی خشتەكە تەوەرو وەرزی خوێندن و پۆلەكە دیاری دەكەیت، دواتر دەچیتە سەر خشتەی ئامادەكراوی پلانی ساڵانە. واتە هەموو پڕۆگرامەكە دابەش دەكەیتە سەر خشتەكە، تا بزانیت و بەرچاوت ڕوونبێت بۆ ئەوەی بزانیت چۆن پڕۆگرامەكەت تەواو دەكەیت لە كات و ساتی دیاریكراودا؟ ئەوەش بە لەبەرچاوگرتنی سەرجەم ئەو كێشەو گرفتانەی، كە لەوانەیە بێتە ڕێگەت، بەڵام لێرەدا نابێت بچیتە وردەكارییەوە، تەنها تەوەرو وانەكان دیاری بكەو لەگەڵ ڕۆژو كاتەكاندا بیانگونجێنە.

١- كاتی دیاریكراو بۆ جێبەجێكردنی تەوەرەكە:

لێرەدا تەوەرەكان دیاری بكەو كاتی پێویست دەستنیشان بكە. واتە چەند ڕۆژت پێویستە بۆ جێبەجێكردنی هەر تەوەرێك.

بۆ نموونە: تەوەری یەكەم: ٢٥ ڕۆژ، لەگەڵ ڕەچاوكردنی پشووەكان.

تەوەری دووەم: ٣٢ ڕۆژ.

٢- ئەگەر تەوەری لاوەكی هەبوو (بابەتی نوێ):

لێرەدا پێشبینی هەموو ئەگەرێكمان كردووە، كە لەوانەیە ڕووبدات لەكاتی جێبەجێكردنی تەوەرەكاندا. واتە لە تەوەری یەكەمدا خۆت پێت باشە لەكاتی ‹‹لێكبەستن و پێكگرتن››دا لەگەڵ وانەكانی تر، هەندێك باسی بابەتی تریش بێنیتە ناو تەوەرەكانەوە.

بۆ نموونە: ئەم تەوەرە بە وانەی زانست بۆ هەمووان پێكبگریت، وەك ئەوەی بۆت دیاریكراوەو حەز دەكەیت زیاتر لەسەری بوەستیت و گفتوگۆی زیاتری لەسەر بكەیت.

ناونیشانی بابەتەكە بنوسە.

٣- چەمك و دەستەواژەكان و پێناسەكردنیان:

لێرەدا ئەو چەمك و دەستەواژانە دیاری بكە، كە لەوانەكەدا پێویستیان لەسەر وەستان و ڕوونكردنەوەی زیاتر هەیە، تا لەكاتی جێبەجێكردندا لە بیریان نەكەیت.

بۆ نموونە: خەیاڵکردن، بۆ قوتابییەکان ڕوونبکەوەو پێیان بڵێ خەیاڵکردن چییە؟

یان پیرۆکە، بۆ قوتابییەکان ڕوونبکەوە، کە مەبەست لە پیرۆکە چییە؟

٤- ئامانجی فێرکاری و فێرکاری پێشنیارکراو:

لێرەدا مامۆستا دەبێت ئامانجەکەی دیاری بکات، وەك ئەوەی لە تەوەرەکاندا بۆی دەستنیشانکراوە، تا لەکاتی جێبەجێکردندا بەلاڕێدا نەڕوات و لە مەبەستە سەرەکییەکە دوورنەکەوێتەوە، چونکە ئەگەر لە خشتەکەدا دیاری بکرێت ڕوونترو ئاشکراتر دەبێت بۆ مامۆستا.

بۆ نموونە: ئامانجی تەوەری کاردەستی: مەبەست لێی ڕاهێزان و گەشەپێدانی توانا کارامەییەکانی قوتابییەکانەو ئاستی بەکۆمەڵایەتی بوونیان پێش دەکەوێت. نەك ئێمە لەکاتی جێبەجێکردندا بێین قوتابییەکان فێری کاری هونەری بکەین، چونکە ئەگەر ئەوەمان کردە مەرج، ئەوا جێبەجێکردنی پلانەکە دەکەوێتە ژێر گومانەوە، چونکە لە مەبەستی سەرەکی لایداوە. ئەوەش بزانە لەکاتی کارکردندا قوتابییەکان بۆخۆیان فێر دەبن، ئەگەر ئاڕاستەو چاودێرییەکی باشیان بکەیت.

٥- سەرچاوەی فێرکاری:

أ- کەرەستەو پێداویستی:

هەموو پرۆگرامەکە بخوێنەوەو پاشان بزانە بۆ هەرتەوەرێك پێویستت بە چ کەرەستەو پێداویستیەکەو ئامازەیان پێ بدەو دەستنیشانیان بکە.

ب- هۆکاری ڕوونکاری:

هەوڵبدە لە خستنە ڕووی هەرتەوەرێکدا پێویستت بە چ هۆکارێکی ڕوونکاری دەبێت؟

بۆنموونە: وێنە، سلاید، کەرەستەی بەرجەستە، داتاشۆ، سازدانی گەشت، ...تد.

٦- ئامانجی پێشنیارکراوی پێشکەشکردن:

لێرەدا مامۆستا ئامانجی خۆی، تێکەڵ بە ئامانجی دیاریکراوی ناو پرۆگرامەکە دەکات. واتە لە هەندێك بابەتدا پێویستە زیاتر لەوەی دیاریکراوە بوەستێت و لەسەری کاربکەیت، تا قوتابییەکان باشتر لەمەبەستی دیاریکراو تێبگەن.

بۆنموونە: ئەگەر لە تەوەری ڕەنگکاریدا، تەنها مەبەست زانین و ناسین و دۆزینەوەی ڕەنگی تازەبێت، ئەوا تۆش لەوانەیە پێت وابێت بەرزکردنەوەی ئاستی جوانناسی قوتابییەکانیش لەو کاتەدا پێویستەو پێت باشە، وەك گەمەیەك مامەڵە لەگەڵ ڕەنگەکاندا بکەین دواتر قوتابییەکان باشتر لە ڕەنگ تێدەگەن، چونکە: ‹‹کردار فێرمان دەکات››.

دووەم: خشتەی پێشنیارکراو بۆ جێبەجێکردنی پلانی تەوەرەکان:

مامۆستا لەم پەڕاوەدا هەوڵدەدات بچێتە وردەکاری ناو تەوەرەکانەوە ((هەرتەوەرە بەجیا)). واتە ئەو پێداویستیانە دەنوسێت، کە پێویستن لەکاتی جێبەجێکردندا، دوای ئەوەی ناوی تەوەرو وەرزی خوێندن دیاری دەکات. ئەمەش ڕوونکردنەوەی خشتەکەیە بەم شێوەیە:

١- بەروار:

مامۆستا بەرواری دەستپێك دەنوسێت. ئەو بەروارەی پێویستی پێیەتی بۆ جێبەجێکردن. واتە، وەك پێشنیار دەینوسێت ((گریمانە))، با گریمانەکەش زۆر لێك دوورو نزیك نەبێت.

بۆنموونە: ئەگەر پێت وایە، وەك گریمانەیەك تەوەری ڕەنگکاری پێویستی بە (٣٢) ڕۆژ هەیە بۆ جێبەجێکردن، بەڵام لەوانەیە لەکاتی جێبەجێکردندا، تەنها پێویستت بە (٢٨) ڕۆژ هەبێت، تا پلانەکەتی تێدا جێبەجێ بکەیت، ئەمەش گریمانەیەکی باشە.

٢- ئامانجی گشتی:

هەروەك لە پلانەکەدا ڕوونمانکردەوە، پێویستە مامۆستا ئامانجی گشتی تەوەرەکە بنوسێت.

بۆنموونە: لە تەوەری ڕەنگکاریدا، ئامانجی گشتی ناساندنی کەرەستە ڕەنگییەکانە بە قوتابییەکان.

٣- ئامانجی تایبەت:

ئاماژەدان بە ئامانجی تایبەتی تەوەرەکە لە پلانەکەتدا بێگومان کارەکەت ئاسانتر دەکات لەکاتی جێبەجێکردندا.

بۆ نموونە: لە تەوەری ڕەنگكاریدا، ئامانجی تایبەت بریتییە لە ئاشناكردنی قوتابییەكان بە ڕەنگی تازەو ناونانی ئەو ڕەنگە نوێیانە، ئەمەش لەڕێگەی تێكەڵكردن و لێكدانی دووڕەنگ، یان زیاتر دەبێت.

٤- بابەتەكان:

مەبەست لەو بابەتانەیە، كە پێشەنگن بۆ باسكردن و جێبەجێكردن. واتە لە هەر تەوەرێكدا بابەتێك بە پێشەنگ دابنێ و لەسەری بدوێ.

بۆنموونە: لە تەوەری ڕەنگكاریدا، پێویستت بە تیشكی خۆرو پەلكەزێرینەو تاریكی دەبێت، تا ڕەنگ بۆ قوتابییەكان ڕوونتر بكەیتەوەو تێیان بگەیەنیت.

٥- وانەكان:

لە هەر تەوەرێكدا، چەند وانەیەك دیاریكراوە، پێویستە ئاماژە بە وانەكان بدەیت و پێویست بە ڕوونكردنەوەی زیاتر ناكات.

بۆ نموونە: لە تەوەری كاردەستیدا، وانەی لكاندن، بەكارهێنانەوە دیاریكراوە، یان زیاتر؟

٦- ئامانجی فێركاری و فێركاری پێشنیاركراو:

مامۆستا دەبێت لەم ستوونەدا ئامانجی فێركاری ڕوونبكاتەوەو ئەگەر پێی باش بوو پێشنیاریش بكات خراپ نییە.

بۆ نموونە: ئامانجی فێركاری لە تەوەری ڕەنگكاریدا، مەبەستمانە ئاستی كۆمەڵایەتی قوتابییەكان بەرز بكەینەوە، بەتایبەت كاتێك بە كۆمەڵ كاردەكەن، پێشنیار دەكەم كۆمەڵەكان زۆر فرەوان نەبن، تا قوتابییەكان باشتر تێكبەگەن.

٧- سەرچاوەی فێركاری:

وەك پێشنیارێك، زۆر گرنگە مامۆستا بۆ دەستخستنی سەرچاوەی فێركاری تەنها پشت بە كڕین نەبەستێت، بەڵكو سەرچاوەی تریش بەكاربهێنێت، وەك: ‹‹بەكارهێنانەوە››. پێویستە ئاماژە بە وردەكاری چۆنیەتی دەستخستنی سەرچاوەكان بدات.

٨- ئامانجی پێشنیاركراوی هەڵسەنگاندن:

یەكێك لە كارە زۆر باشەكان، كە سوود بە مامۆستاو پرۆسەكەی دەگەیەنێت، ئەوەیە چۆن هەڵسەنگاندن دەكات. لەبارەی هەڵسەنگاندنەوە زانیاری زۆرترمان خستۆتە ڕوو لە پەڕاوەكانی دواتردا. مامۆستا ئامانجی هەڵسەنگاندن دەخاتە ڕوو.

بۆ نموونە: مەبەستی چییە لە هەڵسەنگاندن؟ ئایا دەیەوێت چی دەستبکەوێت لە هەڵسەنگاندنی وانەکە؟ یان چی دەستبکەوێت لە هەڵسەنگاندنی قوتابییەکان؟ پێویستە بە کورتی ئەوە ڕوونبکاتەوە. واتە بەس ئاماژەیان پێ بکات، تا بەرچاوی ڕوونبێت لەکاتی جێبەجێکردندا.

سێیەم: خشتەی پێشنیارکراو بۆ پلانی وانەگووتنەوە:

لەم خشتەیەدا مامۆستا دەچێتە وردەکاری وانەکەوە. واتە چۆن و بەچی جێبەجێی دەکات؟ ئەمەش دوای ئەوەی ناوی تەوەرو بابەت و وانەکە دەنوسێت و کاتی دیاریکراو بۆ جێبەجێکردن دیاری دەکات.

١. **ئامانجی تایبەت:**

مامۆستا دەبێت ڕوونی بکاتەوە بۆ ئەم وانەیە دەڵێتەوەو مەبەستییەتی چی بکات؟

بۆنموونە: لە تەوەری کاردەستی، وانەی لکاندن، مەبەستمانە قوتابییەکان ئاشنا بکەین بە کەرەستەو شمەکی تازە بۆ بەرهەمهێنانی کاری هونەری، لەڕێگەی کاغەزی ڕەنگاوڕەنگ، یان ڕۆژنامەی بەسەرچوو، یان هەرکەرەستەیەك خۆی لای پەسەندو شیاوە.

٢. **چەمك و شارەزایی و کارامەییە لە پێشینەکان:**

گرنگە مامۆستا ئاماژە بەو چەمکە بدات، کە پێویستە بۆ شارەزابوون و بەرزکردنەوەی ئاستی کارامەیی قوتابییەکان.

بۆ نموونە: پرۆکەی کارکردن بە ئەکریلیك، پێشنیار دەکەین بە پەنجە کاری هونەری پێ ئەنجام بدەیت، تا توانای کارامەیی هەستی دەستلێدانی باشتربێت و قوتابییەکان ترسیان لە کارکردن نەمێنێ و بزانێت، کە بە پەنجەش دەتوانرێت کاری هونەری ئەنجام بدرێت.

٣. **هەندێك لە دەستەواژەی ناو وانەکەو ڕوونکردنەوەیان:**

زۆر گرنگە مامۆستا بۆ قوتابییەکانی ڕوونبکاتەوە، کە جیاوازییەکی زۆر هەیە لە نێوان ڕەنگی ئاوی و ڕەنگی ڕۆنی، دەبێت مامۆستا ئەوە لە پلانەکەیدا ڕوونبکاتەوە، کە چۆن و بە چ شێوازێك ئەوە بۆ قوتابییەکان ڕووندەکاتەوە؟

٤. ئامانجی فێرکاری و فێرکاری پێشنیارکراو:

زۆرجـار وا ڕوودەدات مامۆسـتا بیرۆکـەو پێشـنیاری زۆرباشـترو کـورترو نایـابتری بـە خەیاڵدادێت بۆ جێبەجێکردنی وانەکەو گەیاندنی بە قوتابییەکان، بەڵام بەو مەرجەی لە هێڵە گشـتییەکان لانـەدات و زیـادەڕەوی نـەکات لـە کـاتی جێبەجێکردنـدا، چـونکە زیـان بـە قوتابییەکان دەگەیەنێت.

بۆ نموونە: لە تەوەری کاردەستی، وانەی لکاندن، مامۆستا لە پلانەکەیدا پێشنیار دەکات کەرەسـتەی ‹‹پـەزڵ، یـان میکـانۆ›› بـەکاربهێنێت لـە بـری ‹‹کاغـەزی ڕەنگـاوڕەنگ›› بـۆ لێکبەستن و پێکەوەگرێدانی کەرەستەکان بەمەبەستی ئەنجامدان و بەرهەمهێنانی کارێکی هونـەری جـوان. ئەمـەش بیرۆکـەی پێشـنیارکراوی فێرکـاری مامۆسـتای وانەکەیـەو ئێمـە لـە وانەکەدا ئاماژەمان پێنەکردووەو ناومان نەهێناون، وەك کەرەستەو شمەکی هونەری.

٥. سەرچاوە فێرکارییەکان و چۆنییەتی بەدەستهێنانیان:

لەم ستونەدا مامۆستا وردەکاری چۆنیەتی بەدەستهێنانی کەرەستەو پێداویستییە خاوەکان دەستنیشان دەکات، جا بەکڕین بێت، یان بە پەیداکردن.

بۆ نموونـە: بـۆ وانـەی داهـاتوو داوا لـە قوتابییـەکان دەکـەم هەریەکـەیان شوشـەیەکی بـەتاڵ دوای شوشـتنەوەو پاککردنـەوەی لەگـەڵ خۆیـان بهێـنن، بەمەبەسـتی لێسـازکردنی کـارێکی هونەری جوان.

٦. چالاکییە کردارییەکان:

مامۆسـتا هەوڵـدەدات چـالاکییە کردارییـەکان بـۆ ئـەم وانەیـە دەستنیشـان بکـات و ڕێکـارە پێویستەکان بگرێتەبەر لە پلانەکەیداو ئاماژەیان پێبکات.

بۆ نموونە: پێش ئەوەی وانە کردارییەکە دەستپێبکات بە ڕۆژێك، هۆڵی فرەمەبەست ئامادە دەکـەم و هـەموو ئەوکەرەسـتەو پێداویسـتیانەی پێویسـتن بـۆ وانەکـە دابینـی دەکـەم، وەك: کاغەزی (٧٠×١٠٠سم)، ئەکریلیك، فڵچە،...

٧. لێکبەستن و جێبەجێکردن لەگەڵ بابەتەکانی تردا:

پێویسـتە مامۆسـتا لێکبەسـتن و پێکگـرتن ئـەنجام بـدات لەگـەڵ وانـەکانی تـری خوێنـدنداو لێرەدا بە وردی ئاماژەی پێدەکات.

بۆ نموونە: وانەی لکاندن دەبەستمەوە بە وانەی بیرکاری بۆ هەمووان، تەنە ئەندازەییەکان. هەرچەندە لە وانەکەدا هەموو بابەتەکان دیاریکراون و پێویستە لە پلانەکەدا بنوسرێنەوەو ئاماژەیان پێبکرێن.

8. **ئامانجی پێشنیارکراوی هەڵسەنگاندن:**

لە کۆتایی هەر وانەیەکدا، پێویستە مامۆستا هەڵسەنگاندن بۆ خۆی و وانەکەو قوتابییەکان بکات و ئاستی توانستی هەرسێکیان لەبەردیدە بگرێت و لایەنە خراپ و باشەکان بخاتە ڕوو، دواتر پێشنیاری پێشنیارکراوی خۆی بنوسێت.

بۆ نموونە: لەکاتی جێبەجێکردندا چەند ڕەنگێك لەبەر برا.

مامۆستا پێشنیار دەکات بۆ وانەی داهاتوو، چونکە دەزانێت، کە قوتابییەکان چ جۆرە ڕەنگێك زۆرتر بەکاردەهێنن، بۆیە هەوڵدەدات لە وانەی داهاتوودا یەدەگی خۆی وەربگرێت.

9. **ئەو چالاکییانەی چارەسەرن و بابەتەکە دەوڵەمەند دەکەن:**

مامۆستا دەبێت ئاماژە بەو چالاکییە لاوەکیانە بدات، کە پێویستن بۆ قوتابییەکان و کێشەیەکی هونەری، یان کۆمەڵایەتی، یان فەرهەنگی چارەسەر دەکەن.

بۆ نموونە: مامۆستا چالاکییەك ڕێك دەخات لە ناو سروشتدا. واتە گەشتێك بۆ قوتابییەکان سازدەکات لە دەرەوەی قوتابخانەدا، بەمەش ئاستی هونەری و کۆمەڵایەتی قوتابییەکان بەرزتر دەکاتەوەو خەمۆکی قوتابییەکان دەرەوێنێتەوە.

10. **چالاکی تر:**

مامۆستا هەوڵدەدات لە پلانەکەیدا تەنها پشت بە چالاکییە هونەرییە ڕووتەکان نەبەستێت و کۆمەڵێك چالاکی تر بخاتە ناو پرۆسەکەوە.

بۆ نموونە: ڕێککەوتن لەگەڵ ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی (NGO)، تا چالاکی هاوبەش سازبکەن، وەك بڵاوکردنەوەی پروشەر لەسەر ژینگەپارێزی، یان خۆپارێزی لە نەخۆشی کۆلێرا، یان پاکوخاوێنی و تەندروستی باش. بەشداریکردن لەم چالاکییانەدا ئاستی هۆشیاری و هەستی بەخۆزانی و مرۆڤدۆستی قوتابییەکان زۆر پێشدەکەوێت و لە هەمانکاتیشدا وڵاتەکەی خۆشدەوێت. هەروەها پێویستە بابەتە هونەرییەکان بخەینە خزمەتی مرۆڤدۆستی و ژینگەپارێزی و بەرزکردنەوەی ئاستی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و کەلتوری و ڕۆشنبیری، ئنجا هونەری منداڵەکان. واتە ئەگەر توانیمان ئەوکارە ئەنجام بدەین،

یان بەشێکی لێ ئەنجام بدەین، ئەوا بێگومان قوتابییەکی خۆڕێکخەری نیشتمان دۆستمان دەستدەکەوێت و لە هەمانکاتیشدا مرۆڤێکی خۆنەویست و تێگەیشتوو لە دەوروبەرمان بۆ بەرهەمدێت، کە دەتوانێت پشت بەخۆی ببەستێت بۆ ئەنجامدانی هەرکارێکی پێویست و شیاو، کە لە سات و کاتی خۆیدا ئەنجامی بدات، پاشان بۆ دواجار دەتوانێت خزمەت بە کۆمەڵگە، ئنجا نیشتمانەکەی بکات و نەخشی هەبێت لە سەرخستن و پێشکەوتنیدا.

مامۆستای بەڕێز... پلاندانان، ئەگەر سەرچاڵەنەش بێت هەر گرنگەو بەهای خۆی هەیەو کاریگەری گەورە لەسەر وانەکەت، پاشان لەسەرخۆت و ڕێڕەوی جێبەجێکردن بەجێدەهێڵێت و بەرچاوت ڕووندەبێت، کە چی بکەیت؟ چۆن بکەیت؟ و بە چی بیکەیت؟ مەرجیش نییە هەموو پلانێك (١٠٠٪) سەرکەوتن بەدەستبهێنێت، بەڵام هەبوونی لە نەبوونی باشترە، چونکە دەتوانیت خاڵی لاوازو هۆکاری کەوتنەکەت دیاری بکەیت. هەروەها دەتوانیت هەڵەو کەموکورتییەکات چارە بکەیت و بە پلانەکەتدا بچیتەوەو جارێکی دی ڕێکی بخەیتەوەو بیخەیتەوە سەر ڕێچکە ڕاستەکەی خۆی.

خشتەی پێشنیارکراوی پلاندانان بۆ مامۆستا

خشتەی پلانی ساڵانە

پۆل: وەرزی خوێندن:

کاتی دیاریکراو بۆ جێبەجێکردنی تەوەرەکە	ئەگەر تەوەری لاوەکی هەبوو (بابەتی نوێ)	ئامانجی فێرکاری و فێرکاری پێشنیارکراو	سەرچاوەی فێرکاری		هەڵسەنگاندن
			کەرەستەو پێداویستی	هۆکاری ڕوونکاری	

تێبینی:

خشتەی جێبەجێکردنی پلانی تەوەرەکان

تەوەر:

وەرزی خوێندن:

بەروار	بابەتەکان	وانەکان	ئامانجی گشتی	ئامانجی تایبەت	ئامانجی فێرکاری	سەرچاوە فێرکارییەکان	هەڵسەنگاندن

تێبینی:

خشتەی پلانی وانە گووتنەوە

تەوەر: **بابەت:** **وانە:**

کاتی دیاریکراو:

ئامانجی تایبەت	چەمك و شارەزایی و کارامەییە لە پێشینەکان	هەندێك لە دەستەواژەی ناو وانەکە و ڕوونکردنەوەیان	ئامانجی فێرکاری	سەرچاوە فێرکارییەکان	چالاکییە کردارییەکان	لێکبەستن و جێبەجێکردن لەگەڵ وانەکانی تردا	هەڵسەنگاندن	چالاکی بەمەبەستی دەوڵەمەندکردن و چارەسەرکردن	چالاکی تر
تێبینی و سەرنج									

تەوەری یەکەم

تابلۆی قوتابی: دییە عوسمان

دەربڕینخوازی Expressionism

تەوەر: دەربڕینخوازی

بابەت: منداڵ چۆن لەڕێگەی نیگارکێشانەوە گوزارشت دەکات؟

بەشە وانە: ٢ وانە

دەربڕینخوازی[*]، یان گوزارشتخوازی، بەشێکی دانەبڕاوی منداڵە، تا بتوانێت گوزارشت بکات لە ناخ و دەروونی خۆی، جا هەندێك جار گوزارشتکردنەکە لە ڕێگەی جوڵەوە، یان لەڕێگەی گفتوگۆ، یان کاری هونەرییەوە دەبێت. بۆیە ئێمە لێرەدا تیشك دەخەینە سەر ئەو گوزارشتکردنانەی منداڵ و توانای دەربڕین و ئاستەکانی دیاریدەکەین، بۆ ئەوەی تۆی مامۆستاش بەردەم ڕێگەو چاوت ڕۆشن بێت و بزانیت چی دەکەیت؟ و قوتابییەکانت چیت بۆ دەکەن؟ ئەوە هەنگاوێکی پێشوەختەی زۆر گرنگە بیزانیت، بۆ ئەوەی یەکەم زانیاریت لەبارەیانەوە هەبێت و دووەمیش، تا نەکەویتە هەڵەی زانستییەوە، چونکە ئەوە بزانە ڕوودانی هەر هەڵەیەکی (زارەکی، یان کردارەکی) بەرتەکی خراپ دروست دەکات لای قوتابییەکانت و تۆش پێویستت بە خۆپارێزی و پاشان خۆئامادەکردن هەیە بۆ ئەوەی کارەکانت، وەك ئەوەی ئێمە دەمانەوێت و پلانمان بۆ داناوە بچێتە پێشەوە.

---

[*]دەربڕینخوازی: لام پەسەندبوو دەستەواژەی ‹‹دەربڕینخوازی›› بۆ ئەم شوێنە هونەرییە بەکاربهێنم لەبری وشەی ‹‹گوزارشتخوازی››، هەرچەندە من دەربڕینخوازیم لە بری وشەی ‹‹التعبيرية››ی عەرەبی و ‹‹Expressionism›› ی ئینگلیزی بەکارهێناوە، هەروەك مامۆستا ‹‹شێخ محەمەدی خاڵ››یش لە فەرهەنگی خاڵدا، لا(١٩٥) دا، ئەوەمان بۆ پشتڕاست دەکاتەوەو دەڵێت: ‹‹دەربڕین: بەواتەی درکاندنی شتێك، کە لە دڵتدا شاردبێتتەوە››. ڕێك ئێمەش بەدوای ئەو وشەیەدا دەگەڕێین، کە ناوی ‹دەربڕین› ـە، چونکە منداڵ دەیەوێت نیگارکێشان بەکاربهێنێت بۆ دەربڕین لەو شتانەی، کە لە ناخیدا شاردوونییەوە، یان پەنگی خواردۆتەوە، یان پێیان سەرسامە، بەڵام گوزارشت لە هەمان فەرهەنگدا و لە لا (٤٠٢) دا لە بری وشەی (معنى) دانراوەو ئەمەش بۆ ئێمە شیاو نییە لەڕووی واتاوە بۆ ئەم شوێنە هونەرییە. کەواتە دەربڕین لێرەدا بەمەبەستی دەربڕینی کرداری دێت، نەك دەربڕینی زارەکی، وەك کێشانی تابلۆیەك، یان دروستکردنی پەیکەرێك بە کارتۆن.

گرنگی توێژینەوە لە دەربڕینی هونەری لای منداڵانی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن:

دەربڕینی هونەری ئەو کارەیە، کە هەموو تایبەتمەندییەکی باشی تێدایە، کە لە ڕێگەی داهێنان و داڕشتنی بەهێز و جوان و زاڵبوون بەسەر دەورووندا دەناسرێتەوە. کەواتە لە قۆناخە جیاوازەکانی گەشەکردندا دەربڕین لەڕێگەی هونەرەوە هەل بۆ منداڵ دەڕەخسێنێ و ناخی خۆی دەردەبڕێت، بۆیە دەتوانین ڕێگاکانی دەربڕین بە سێ جۆر دەستنیشان بکەین:

- دەربڕینی شێوەیی (شێوەکاری، یان هێڵکاری)
- دەربڕینی دەنگی (زارەکی)
- دەربڕینی جوڵەیی (وەرزشی)- فیزیکی-

دەربڕینی هونەری (شێوە) یەکێکە لە باشترین ڕێگاکانی دەربڕین لای منداڵی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن، چونکە لەم ڕێگەیەوە منداڵ دەتوانێ هەستەکانی خۆی دەربڕێت و گوزارشتیان لێ بکات. هەر لەبەر ئەوەیە، منداڵ بۆ گوزارشتکردن چەندین کەرەستەی خاوی جۆراوجۆر بەکاردەهێنێ، تا بە ئاسانی لەکاتی ئەنجامدانیدا بتوانێت زاڵ بێت بەسەریاندا. منداڵ پشت بەخۆی دەبەستێت بۆ هەستکردن بە ڕاستییەکانی دەوروبەری و هەوڵدەدات لەڕووی جوانناسییەوە جارێکی تر دایان بڕێژێتەوەو بیانخاتە ژێرچاودێری چاوەکانی. هەروەها لەڕێگەی ڕاڤەکردنی ئەم خاڵانەی خوارەوەدا زۆرتر گرنگی دەربڕینی هونەریمان بۆ دەردەکەوێت، لەم قۆناخەی منداڵی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندندا:

- تیۆرەکانی دەربڕینی هونەری لای منداڵی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن.
- پاڵنەرەکانی دەربڕینی هونەری لای منداڵی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن.
- تیۆری دەربڕینی هونەری لای منداڵانی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن.

تیۆرەکانی دەربڕینی هونەری، لای منداڵی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن ئەم خاڵانە دەگرێتەوە:

هەریەکێك لەم تیۆرانە لە ڕوانگەو گۆشەنیگای خۆیەوە لە منداڵ دەڕوانێت و ئاڕاستەی دەکات بۆ گەیشتن بەو مەبەستەی بۆی دیاریکراوە، بۆیە لێرەدا تیۆرەکان دەخەینە ڕوو، لەهەمانکاتیشدا دیدی هەریەکێکیان بۆ چارەو ئاڕاستەکردنی منداڵ دیاری دەکەین:

١. تیۆرە دەروونییەکان.
٢. تیۆرە ڕۆشنبیرییەکان.
٣. تیۆرە پەروەردەییەکان.
٤. تیۆرە ئابورییەکان.

١– تیۆرە دەروونییەکان:

– هانی منداڵ دەدات بۆ ئەنجامدانی هەندێك کاری هونەری لەڕێگەی چالاکییە هونەرییەکانەوە بۆ بەدەستهێنانی هاوسەنگی دەروونی لە منداڵەکەدا.

– هەوڵدەدات منداڵ هانبدات، تا لەڕێگەی کاری هونەرییەوە بیبەستێتەوە بەو ژینگەیەی کاری تێدا دەکات.

– لە ڕێگەی کارە هونەرییەکانیانەوە چاو بخرێتە سەر ئەو منداڵە داهێنەرانەی لە قۆناخی پێشوەختدا دەردەکەون.

٢– تیۆرە ڕۆشنبیرییەکان:

– دەوڵەمەندکردنی توانای منداڵ، بە پێدانی هەندێ دەستەواژەو زانیاری بەڕێگای ناڕاستەوخۆ.
– ناسینی ئاستی ڕۆشنبیری منداڵ، لەڕێگەی شیکردنەوەی ئەو هێمایانەی لەناو تابلۆکەیدا هەیە.
– گەشەپێدانی ڕەفتارجوانی منداڵ.

٣– تیۆرە پەروەردەییەکان:

– ناسینی سروشتی منداڵ. ئایا چۆن دەتوانیت کاریگەریت هەبێت لەسەر دەروونی منداڵ لەوکاتەی منداڵ کار بە کەرەستە خاوەکانی بەردەستی دەکات؟ پێویستە لەو کاتەدا پەی بە سرووشتی منداڵ بەریت و بیناسیت.

– وەستان لەسەر گۆڕانکارییە سروشتییە دەروونییەکانی منداڵ پێش و دوای ئەنجامدانی کاری هونەری بۆ گەشەپێدانی لایەنی ویژدانی و جوانناسی.

– توێژینەوەی شێوازەکانی گەشەپێدانی هەستی جوانناسی لای منداڵ لەڕێگەی کاریگەرییە جۆراو جۆرەکانەوە.

٤– تیۆرە ئابوورییەکان:

منداڵ، وەك سەرمایەگوزاری ئامادەبکەین بۆ ئاینده لە ڕێگەی:

– گۆڕینی منداڵ لە مرۆڤێکی بەرخۆرەوە بۆ مرۆڤێکی بەرهەمدار (بەرهەمهێن).

– ڕێزگرتنی کاردەستی، یان ئەوانەی کاردەستی ئەنجام دەدەن.

– ڕێنیشاندەری منداڵ بکەین، کە چۆن کەرەستە خاوەکان بەکاربهێنێت و بەهەدەریان نەدات.

پاڵنەرەکانی دەربڕینی هونەری، لای منداڵانی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن:

پاڵنەر، لە بنەڕەتدا بریتییە لە دەربڕینی هەستێکی ناوخۆیی بایۆلۆجی و فسیۆلۆجی، کە لە ژێر کاریگەرییە کۆمەڵایەتیەکان، یان لەڕێگەی وروژاندن و جوڵاندنی ڕەفتار ئەنجام دەدرێت بۆ بەردەوامی چالاکییە هونەرییەکە، یان هەر چالاکییەکی تر. لە بەرئەوە پاڵنەرەکانی دەربڕینی هونەری لای منداڵی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن، لەم قۆناخانەدا دەخەینە ڕوو:

یەکەم: پاڵنەری هەستە جوڵە:

منداڵ لەساڵانی یەکەمیدا، پشت بە چالاکییە هەستەجوڵەکانی دەبەستێت بۆ تێرکردنی پێداویستییەکانی و دەیەوێت شارەزای ژینگەی دەوروبەری ببێت و بیانناسێت. بۆیە دەربڕینە سەرەتاییەکانی منداڵ (هێڵکاری ناڕێك) ن و لای منداڵ سەرچاوەی چێژ لێوەرگرتنن، ئەمە وا

دەکات گەشە بەکۆنترۆڵکردنی جوڵەکانی بدات لە لایەك و لە لایەکەی ترەوە، پاڵنەرەکانی تێر بکات، بۆیە پێویستە:

– ژینگەی منداڵ دەوڵەمەندبکرێت بەو کەرەستەو شمەکانەی بە چاو دەبینرێن و دەستیان لێدەدرێت.

– ئامادەکردنی ئەو کەرەستەو پێداویستییە سەرەتاییانەی پێویستن بۆ وێنەکێشان و یاریکردن.

– ڕەخساندنی کەشێکی لەبار بۆ منداڵ، تا ئارەزووەکانی تێر بکات لەیاریکردن و دۆزینەوەی نوێ و پاشان هەستەکانی خۆی بە ئازادی دەربڕبڕێت.

دووەم: پاڵنەری خاڵیکردنەوەی تاوگیرییەکان:

لەم قۆناخەدا، منداڵ لە پاڵنەری هەستەجوڵەوە بۆ پاڵنەرێکی پێشکەوتوو تر هەنگاو دەهاوێت. دەربڕینی هونەری بریتییە لە خاڵیکردنەوەی تاوگیریی و هەست و سۆزەکان، بەهۆی شێوە هونەرییە جیاوازەکان و لەڕێگەی دەربڕینی ئازادەوە، ئەمەش بریتییە

لە دەربڕینی هەستە تاوگیرییەکانی، ئەمەش وا لە منداڵ دەکات پشت بە نیگارکێشان ببەستێت، وەك لە گفتوگۆکردن. واتە منداڵ لەم قۆناخەدا کەمتر گرنگی بە گفتوگۆ دەدات و کەمترین دواندن و دانوستان ئەنجام دەدات و هەوڵدەدات لەڕێگەی وێنەکێشان و چالاکیەکانی ترەوە گوزارشتەکانی دەربڕێت، وەك: یاریکردن و گۆرانی گوتن، یان نواندن. بۆیە لەسەر مامۆستایە وریاو ئاگاداری ئەم ڕەفتارنواندنەی منداڵ بێت.

سێیەم: پاڵنەری خۆدەربڕین:

یەکێك لە پێداویستییە سەرەکیەکانی مرۆڤ، بریتییە لە خۆدەربڕین و دەربڕینی هونەریش یەکێکە لەو ئامرازو کەرەستەو شێوەو هێماو هێڵانەی منداڵ، کە دەتوانێ گوزارشتەکانی پێ

دەربخات. ئەمە یەکێکە لە پاڵنەرەکانی منداڵ، تا لەڕێگەی شێوەکانەوە هەستەکانی دەربخات و کەمتر پشت ببەستێ بە ئاخاوتن، بەمەبەستی تێرکردنی خواستەکانی لەڕێگەی زمانی هونەرییەوە.

بۆیە پێویستە لەسەر مامۆستا:

– هەوڵبدان بۆ تێگەیشتن لە کاری منداڵ و ناسینەوەی هێماو خەیاڵ و وێناکردنەکانی و پاشان گەشەپێدانی.

– ڕێزگرتنی کاری منداڵ و پشتیوانی کردنی بە هەموو شێوەیەک، بەڵام بەو مەرجەی دەست لە کاروباریان وەرنەدرێت.

چوارەم: پاڵنەری ڕێزگرتن:

یەکێک لە پێداویستییە مرۆییەکانی منداڵ لە قۆناخی ژێر تەمەنی خوێندن و کاتی خوێندن، ئەوەیە، کە پێویستە:

منداڵ هەست بەڕێزگرتن بکات، لەلایەن بەرانبەرەکەیەوە، ئەمەش وا لە منداڵ دەکات لە خۆی ڕازیبێت و لە هەمانکاتیشدا، وەک ئەندامێکی زیندووی ناو کۆمەڵگە سەنگین و قورس بێتە بەرچاوان و هەست بە دڵنیایی و دڵنەوایی بکات لەلایەن دەوروبەرەکەیەوە، ئەمەش یارمەتی منداڵ دەدات گەشەی زیاتر بە هەستەکانی بدات.

ڕاهێزانی کۆمەڵایەتی

ئەو کاتە ڕاهێزانی کۆمەڵایەتی لە زارۆخانەو فێرگەدا دەستپێدەکات، کە منداڵ خۆی دەناسێت و شوێن و تواناکانی هەستپێدەکات و بە یاساکان ئاشنا دەبێت، ئەو یاسایانەی ڕەفتارو کارەکانی تاک ڕێکدەخات.

ئامانجی پەروەردەی کۆمەڵایەتی لە زارۆخانەو فێرگەدا، بریتیە لە:

١- جیهانی خودبینی منداڵ.
٢- ڕەخساندنی کەشێکی پڕ لە سۆزو خۆشەویستی لە زارۆخانەو فێرگەدا.

٣- هاوکاری کردنی منداڵ بۆ خۆگونجاندنێکی دروست لەناو ژینگەکەیدا.
٤- هاوکاری کردنی منداڵ بۆ گوزارشتکردن و پەیوەندیگرتن بە دەوروبەرەکەی.
٥- جێبەجێکردنی بنەماکانی کاری کۆمەڵایەتی لەگەڵ منداڵانی تردا.
٦- پەروەردەکردن و ڕاهێزانی منداڵ بۆ تێگەیشتن لە کاریگەریە کۆمەڵایەتیەکان. هەروەها چی لێچاوەڕوان دەکرێت لە ئایندەدا؟
٧- ڕێزگرتنی کەسێتی منداڵ.

ئەم ئامانجانەش دێتەدی لەڕێگەی ئەم چالاکییانەوە:

١. وروژاندنی توانا خۆرسکییەکانی منداڵ و بەستنەوەی بە جەستەو هەست و هزریەوە.

٢. ڕەخساندنی هەلی کار بۆ منداڵان، بۆئەوەی تواناکانی خۆیان پیشان بدەن لە ڕێگەی دۆزینەوەی تازەو تاقیکردنەوە یەك لەدوا یەکەکان. (منداڵ فێرمەکە، هەلی بۆ برەخسێنە).
٣. گەشەپێدانی ئاستی گفتوگۆو ڕاڤەکردن لەنێوان منداڵ و مامۆستاکەیدا.
٤. ناساندنی ژینگەی (مادی و کۆمەڵایەتی) بە منداڵ.
٥. گوزەراندنی ژیان لەگەڵ منداڵانی ترداو هاوبەشی پێکردنیان لەکاری بە کۆمەڵدا (گروپ).

٦. وروژاندنی پێداویستیەکانی منداڵ بۆ دەربڕین لە هەستەکانی.
٧. هەست و سۆزەکانی دەربڕێت لە ڕێگەی جوڵەو زمانی هونەری شێوەکارییەوە.
٨. بەکارهێنانی گفتوگۆو دواندن لەگەڵ منداڵدا.
٩. ڕێکخستنی بنەماکانی کاری بەکۆمەڵ و بەتاك لەگەڵ منداڵ (لەڕێگەی یاسای پۆل)(*).
١٠. دروستکردنی پەیوەندیەکی گەرم و گوڕی هاوڕێیانە لەنێوان منداڵ و مامۆستاکەیدا، تا هەست بە دڵنیایی دەروونی زۆرتر بکات. (نەگاتە ئاستی گاڵتەکردن).

ڕاهێزانی پەیوەندیە کۆمەڵایەتییەکان لە ڕێگەی دەربڕینی هونەرییەوە:

لێکبەستن و تێکەڵاوکردنی کارە هونەریەکان لەلایەن منداڵەکانەوە، وایان لێ دەکات هەست بە کەسێتی باشی خۆیان بکەن، ئەوەش دەبێتە پاڵنەرێکی باش بۆ دەربڕینی هونەری لای منداڵ و دڵنیایی پێ دەبەخشێت، کە دواتر فێردەبێت و ڕادێت، تا ژینگەی دەرەوە هاوسەنگ بکات لەگەڵ خواستە خۆییەکانیدا و دژی گەشە کۆمەڵایەتییە دروستەکە ڕانەوەستێت. بۆیە منداڵ ڕەفتارو ئاکارەکانی دەگۆڕێت لە (ناتوانم بۆ ← دەتوانم، نازانم بۆ ← دەزانم)، ئەمەش ئەنجامێکی باشی بەدەستهاتووە.

(*) یاسای پۆل: (دەستووری پۆل) ئەگەر مامۆستا دەیەوێت خۆی لە سەرئێشەو بەریەككەوتن لەگەڵ منداڵەكاندا بەدووربگرێت، ئەوا پێویستە یاسای پۆل پەیڕەو بكات. ‹‹یاسای پۆل››یش بریتییە لەو یاسایەی، كە مامۆستا لەگەڵ منداڵەكان پێكەوە لەسەر كۆمەڵێك شت ڕێك دەكەون و بە هەماهەنگی لەگەڵ یەكتردا بەندەكانی دەنووسنەوەو دواتر لە پۆل، یان لە هۆڵی فرەمەبەس هەڵیدەواسن. بۆنموونە:

١. لەكاتی كاركردندا كەس بۆی نییە بەدەنگی بەرز قسەبكات.
٢. پێویستە دوای تەواوبوونی كارە هونەرییەكە كەرەستەو پێداویستەكان كۆبكرێتەوەو ڕەچاوی پاكوخاوێنی شوێنكارەكە بكرێت.

ئەمەو چەندان یاسای تر، ئەگەر قوتابییەكان خۆیان لە دارشتنەوەی یاساكاندا بەشداربن، ئەوا بێگوومان ڕێز لەو یاسایە دەگرن، كە خۆیان بەشداربوون لە نوسینەوەو دارشتنیدا، ئەمەش بەهانەیەكی بەهێز دەبێت بەدەست مامۆستاوە. واتە قوتابییەكان ناتوانن لاساری بكەن، یان فەرامۆشی ئەو یاسایە بكەن، كە خۆیان یەكێك بوون لە داڕێژەرانی.

بۆیە پێویستە ئەوە بزانین، کە پەیوەندیەکی توندوتۆڵ هەیە لەنێوان خودو دەربڕینی هونەریدا، چونکە دەربڕینی هونەری لەهەموو شتێك زیاتر هاوکاری منداڵ دەکات، تا گەشە بە هەستە خۆییەکانی بدات و دڵنیایی زیاتر بەخۆی ببەخشێت، دواتر دەبێتە جێگەی ستایش و دەستخۆشی لە لایەن بەرانبەرەکەی و دڵنیایی زیاتری دەداتێ بۆ مامەڵەکردن لەگەڵ کەسانی ترو دواتر لە کۆتایی پرۆسەکەشدا تێکەڵاوی ژینگەی ئەوانی تریش دەبێت.

تیۆری پەروەردەیی بۆ دەربڕینە هونەرییەکان:

دەربڕینی هونەری منداڵ لە لایەن چەندین تیۆرەوە کاری لەسەر دەکرێت و ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت، کە دەربڕین لە ڕێگەی هونەرەوە زانستێکە لە زانستەکان. بۆیە تیۆرەکانی دەربڕین لە ڕێگەی هونەرەوە هەوڵیان داوە وەڵامی ئەم پرسیارە بدەنەوە:

ئامانجەکانی دەربڕینی هونەری ڕووکەش لە قۆناخی منداڵی ژێر تەمەنی خوێندن، یان کاتی خوێندن:

• هاندانی منداڵان بۆ خۆدەربڕین بە هەندێ لەو کەرەستانەی لەبەردەستیاندایە لەڕێگەی هونەرە جۆراوجۆرەکانەوە.

• پێویستە مامۆستا گوزارشتەکانی منداڵ شیبکاتەوەو لەڕێگەیەوە ئاڕاستەیەکی دروست پیشانی منداڵەکە بدات، یان منداڵەکە بەشێوەیەکی دروست ئاڕاستە بکات.

• پێداهەڵدانێکی وورد لە بارەی ڕەفتارە هونەریەکانی منداڵ.

• ڕێکخستنی ئەو شێوە هونەریانەی لە خەیاڵی منداڵەکەدایە لەڕێگەی ئەنجامدانی کاری هونەرییەوە.

• کۆکردنەوەو ڕێکخستنەوەی ئەو بیروبۆچوونانەی هەیەتی لەبارەی ژینگەوە.

• ڕەخساندنی هەل بۆ منداڵان، تا لەڕێگەی دەربڕینەکانیانەوە زیاتر هەست بە دڵنیایی بکەن.
• دەربڕینی هونەری ئازاد ڕێگا بۆ داهێنانەکانی منداڵ خۆش دەکات.

کاریگەری مامۆستا لە سەر گەشەپێدانی توانا هونەرییەکانی منداڵ:

کاتێك منداڵان لەڕێگەی وێنەکانیانەوە گوزارشت لە ناخی خۆیان دەکەن، ئەوا کۆمەڵێك هێماو شێوە بەرهەمدەهێنن و دواتر تابلۆکانیان، وەك داهێنانێکی جوان دەردەکەون. ئەم هەنگاوەش بە یەکەم هەنگاوی داهێنانی منداڵ دادەنرێت لە ڕێگەی هونەری شێوەکاریەوە. کاتێك منداڵ هێڵ لەسەر هێڵێك دەکێشێت و چەند بازنەو نیوەبازنەی ناتەواو دروست دەکات و پاشان وردە وردە هێما دروست دەبن و دەبنە چەندین هێماو

لاپەڕەکە پڕ دەکەنەوەو لەپڕ چەندین وێنەی سەرنجڕاکێش دەردەکەون و چەندین مانا دەبەخشن. لێرەدا وێنەکان پێویستیان بە لێورد بونەوەهەیە، چونکە بۆ دروستکردنی ئەم هەموو هێمایانە، ئەوا منداڵ پێویستییەکی زۆری بە ئازایەتی هەیە، تا بێ دوودڵی و ڕاستەوخۆ لەڕێگەی وێنەکانەوە هەستی خۆی دەردەبڕێت (ئازایەتیش، پێویستی بە دڵنیایی هەیە). ئەگەر وێنەی سەرجەم منداڵەکان کۆبکەینەوەو پێکەوە نمایشیان بکەین، ئەوا دەبینین هەر منداڵە و تێڕوانین و شێوازی گوزارشتکردنی جیاوازی هەیە. لێرەدا ئەوەمان بۆ

دەردەکەوێت، کە جیاوازی تاکایەتی هەیە لە نێوان منداڵەکاندا و هەندێکیان داهێنان دەکەن و هەندێکی تریشیان کارەکانیان دوورن لە داهێنان. ئەمەش نیشانەی ئەوە نییە، کە هەندێکیان داهێنەرن و ئەوانی تریش داهێنەر نین، بەڵکو ئەوە پەیوەندی بەو ژینگەو شێوەی ئاڕاستەکردنەوە هەیە، کە منداڵەکە پێیدا تێپەڕیوە. واتە کاتێك هەلێکی باش لەلایەن فێرگەوە دەڕەخسێنرێت بۆ منداڵەکان، ئەوا لە ئەنجامدا کۆمەڵێك گۆڕانکاری باش هەست پێدەکەین، وەك: ووردبینی، پێشبینیکردن، بیرکردنەوە پێش وێنەکێشان، وریایی لە پەیوەستکردن، قۆستنەوەی بۆشایی پەڕەکان، باش بەکارهێنانی پێنوس لەسەر ڕووی کاغەزەکە، گەشەکردنی ئەم هەنگاوانە لای منداڵ، وا دەکات وێنەکانی باش و داهێنەرانە دەرکەون، ئەگەر فێرگە ئەم دەرفەتانە نەڕەخسێنێ و پاشخانێکی باشی نەبێت لەو بوارەدا بۆ تێگەیشتن لەوێنەی منداڵەکان و چێژو ئاڕاستەکردنیان، ئەوا بەدڵنیاییەوە دەرئەنجام وێنەکان گاڵتەجاڕانە دەردەکەون و دوور دەبن لە هەستی داهێنەرانە، چونکە لە وێنەکاندا هیچ شێوەو هێڵێکی باش دەرناکەوێت، بەڵکو هێڵەکان ناڕێکن و دوورن لە گوزارشتە ڕاستەقینەکەی منداڵ، لەبەر ئەوە منداڵەکان نەیانتوانیوە توانا هزری و هەستی وتێڕوانینەکانی خۆیان لەسەر کاغەزەکە بنەخشێنن (دەربڕن)، لەبەر ئەوە وێنەکان داماڵدراون لەمانا ڕاستەقینەکەی منداڵانە و ئەنجامێکی باشیشمان دەستناکەوێت. واتە لە کۆتاییدا ئەوەمان بۆ ڕووندەبێتەوە، کە مامۆستا کاریگەری ڕاستەوخۆی بەسەر منداڵەکانەوەدەبێت، چونکە ئەوە مامۆستایە منداڵەکان ئاڕاستە دەکات.

ئاستی بەرهەم:

ئاستی بەرهەمی منداڵ بەرزو نزمی دەکات بەپێی ئاستی قوتابخانەکە، چونکە هەندێك قوتابخانەی باش هەن و پاشخانێکی هونەری باشیان هەیە، بۆیە ئەم پاشخانە هونەرییە هاوکار دەبێت بۆ بەدەستهێنانی ئەنجامی (١٠٠٪) لە بەرهەمی باش، بەڵام لەکاتێکدا هەندێ فێرگە ناگەنە ئاستی (٢٠٪)، چونکە ئاستی منداڵە ئاساییەکانیان بەرەو لاوازی دەچێت. ئەگەر ئەم منداڵانەش بخرێنە فێرگەیەکی باشەوەو چاودێرییەکی باشی هونەری تەندروستییان بکرێت و گرنگیان پێ بدرێت لەلایەن مامۆستا تایبەت مەندەکانەوە، ئەوا بەدڵنیاییەوە ئەنجامێکی باش بەدەستدەهێنن، بۆیە لێرەدا فێرگەی باش بە مامۆستای دڵسۆزو خاوەن ئەزموون و شارەزا دەناسرێتەوە.

مەبەست لە بەرهەمی باش: بالا بوونی ئاستی جوانناسی منداڵەکانە، وەك: خاوێنی ڕەنگ و پەڕەکە، دەربرینی جوان و واتادار، ڕاستگۆیی و گوزارشتی پڕ لە ئومێد لەتابلۆکاندا ڕەنگدەداتەوە.

ئەرکی مامۆستا لە پێدانی وانەی هونەر:

بۆ پێدانی وانەیەکی هونەری گونجاو، ئەرکی مامۆستایە وانەکە گرێبدات بە ژینگەی دەرەکی و ژیانی ڕۆژانەی منداڵەکەو بیخاتە خزمەت کارەکەیەوە:

١- مامۆستا دەتوانێت لەکاتی گونجاودا بە بەرنامە، چەند پێشانگەیەك بکاتەوە بۆ ڕەخساندنی هەلی یەکترناسین و پەیوەندیگرتن بە تاکەکانی ناو ژینگەوە، بۆ ئەوەی بتوانن هاوکارو پشتیوانی ئاڕاستەکانی وانەی پەروەردەی هونەر بن.

٢- مامۆستا دەتوانێت پەیوەندی بگرێت بە ئەنجومەنی شار یان لادێ، بەمەبەستی گەشەپێدانی لایەنی جوانی ژینگەو گرنگی پێدانی لەڕێگەی کۆمەڵگەوە.

٣- مامۆستا دەتوانێت هاوکاربێت لە خزمەتکردنی ژینگە، لەڕێگەی سازکردنی کۆڕوکۆبوونەوەو نمایشی سینەمایی و خستنە ڕووی کێشە هونەریەکان، تا لە ئەنجامدا دەبێتە هۆی گەشەپێدانی هەستی بەرپرسیارێتی لەنێو تاکەکانی کۆمەڵگەدا.

٤- مامۆستاو قوتابییەکان دەتوانن نەخشیان هەبێت لە چارەسەرکردنی چەندین کێشەی کۆمەڵایەتی و تەندروستی و نەتەوایەتی لەڕێگەی بەخشینەوەی چەندین بڵاوکراوە بەسەر هاوڵاتیاندا، یان لە کۆڵان و شەقامە گشتیەکاندا هەڵبواسرێت.

٥- مامۆستا دەتوانێت بەشداربێ و هاوکاری پێشکەش بکات لەکردنەوەی بنکە بچووکەکانی ڕاهێنان بۆ (خاوەن کارە پیشەیی و ئیشە دەستییەکان). هەروەها بەخشینی چەندین نەخشەسازی و لێکۆڵینەوەی جیاواز لەبارەی کەرەستە خاوەکان، وەك پاڵنەرێك بۆ پێشکەوتنی کارەکانیان لەڕووی هونەری و پیشەییەوە.

پێویستە مامۆستا چی لەتوانایدایە بیکات بۆ گۆڕینی ڕەفتاری منداڵ لە باشەوە بۆ باشترین:

بۆ ئەو مەبەستە دەبێت مامۆستا هاوکار بێت لە گەشەکردنی کەسێتی مرۆڤ بەشێوازێکی باش و کاریگەر لەڕێگەی چالاکی جۆراو جۆرو تێکەڵبوون و چێژ لێوەرگرتنەوە، لەوچالاکیانەش وەك:

١- گەشەپێدانی بەها مرۆییەکان، سۆزو ویژدان، ڕاهێنانی هەستەکان، کە پەیوەندی بە یەکخستنی هەست و سۆزی خەڵکەوە هەبێت.

٢- بەدەستهێنانی لێهاتوویی و زانیاری جۆراو جۆر بۆ گوزارشت لەخۆکردن.

ئەزمونی مامۆستا بۆ گەشەپێدانی توانای داهێنان لای منداڵ:

مامۆستای دڵسۆزو بە توانا هەستی دیکتاتۆریانەی نییە، بەڵکو لای ئەو تێگەیشتنی زیاترو بیرفرەوانی خاڵی سەرەکی کارەکەیەتی بۆ گەیشتن بە بنەما سەرەکیەکانی هونەر.

هەروەها مامۆستا زۆر کراوەیە بۆ گەیشتن بەو ئامانجەی دەیهەوێت بەدەستیان بهێنێ بەو ڕێگایەی هەڵیدەبژێرێ. واتە دەتوانێ لەگەڵ منداڵەکان کار بکات و هاوکاریان پێشکەش بکات لەکاتی تاوگیری و هانیانبدات و متمانەیان پێ ببەخشێت. ئەوەش گەورەترین خزمەتە، کە دەتوانێ پێشکەشی منداڵەکانی بکات، بەڵام گەورەترین بەربەستیش بۆ ئەوەی منداڵ نەبێتە داهێنەری ڕاستەقینە ‹‹ترسە››. واتە ترس لەوەی لەناخ و لە خەیاڵی دایە و نەتوانین لە گوزارشتکردنیان لەکاتی پێویستدا، ئەو پێی وایە ئەگەر دەریشیبڕێت ئەوا هێماو وێنەکانی دەبنە جێگەی گاڵتە پێکردن. بۆیە ئەگەر توانیمان ئەم ترسە لەناخ و دڵ و

دەروونی منداڵەکەدا ڕیشەکێش بکەین، ئەوا منداڵەکە دەتوانێت تواناکانی خۆی پیشان بدات و گەشە بەلایەنە تاوگیریەکانی بدات و پێ بگات و هەنگاو بنێ بەرەو داهێنانی زۆرتر.

کەواتە، ئەوەی پێویستە لەسەر مامۆستای پەروەردەی هونەر ئەوەیە، کە خۆی دانەبڕێنێت لە مامۆستای وانەکانی ترو هەوڵبدات پەروەردەی هونەر بەشداری پێ بکات لەگەڵ وانەکانی تری خوێندندا.

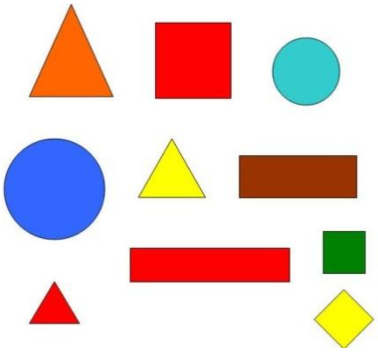

هەروەك دەبینین مامۆستای وانەی زمانی عەرەبی وێنەی فێرکاری بەکاردەهێنێ بۆ ناسینی وشەو ڕستەکان، بەڵام مامۆستای بیرکاری وێنەو شێوەی ئەندازەیی، وەك شەشپاڵو، قوچەك... بەکاردەهێنێت بۆ گەیاندنی پەیامی وانەی بیرکاری، تا منداڵەکان لەبیری نەکەن.

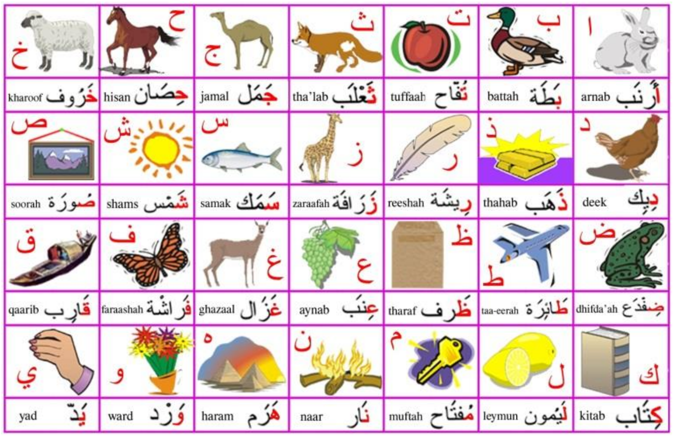

مامۆستای زانست، وێنەی شیکاری لەسەر ئاژەڵ، باڵندە، مرۆڤ، نمایش دەکات بۆ قوتابییەکانی، تا ناوو کارەکانیان پێ بناسێنێت. هەروەها مامۆستای مێژوو، چەند وێنەیەکی نەخشەو ڕووداوەکان دەکێشێ، تا لەڕێگەی هونەرە وە وانەی مێژوو لە بیرو هزری قوتابییەکانیدا بچەسپێنێ.

وەك دەبینین، هەموو ئەوانە کەرەستەی هونەریان بەکارهێنا، وەك هۆکارێکی سەرەکی فێرکردن بۆ ناساندن و فێرکردنی قوتابییەکانییان. واتە کاریگەری وانەی هونەر گەورەیە بۆ هاوکاری کردن و فێرکردنی قوتابی لە یەك کاتدا.

تەوەری دووەم

داهێنان Invention

کاتی دیاریکراو: ٢ وانە

داهێنان Invention

یەکێك لە ئامانجە سەرەکییەکانی وانەی پەروەردەی هونەر، بریتییە لە گەشەپێدانی توانای قوتابی بۆ داهێنان. کەواتە بۆ ئەوەی مامۆستا لە ڕەفتاری داهێنەر تێبگات و دواتر ئاستی داهێنان گەشە پێبدات، ئەوا پێویستە سەرەتا لە پرۆسەی داهێنان تێبگات و ئەو جۆرە شارەزاییانە بدۆزێتەوە، کە دەبنە هۆی پێگەیاندنی نەوەیەکی نوێی پێگەییوو، کە دەتوانن لە ئایندەدا کاری داهێنەرانە ئەنجام بدەن.

یەکەم: واتای داهێنان:

١- دۆزینەوەی هێما، یان شێوە، یان بیرۆکەی نوێ.

٢- دووبارە ڕێکخستنەوەی شتەکان، یان هێماکان، یان ئەو بیرۆکانەی کە هەن.

٣- زیادکردنی هۆکارێکی نوێ بۆ سیستەمەکە، یان خواستنی ئەو هۆکارە.

ئەوکاتە قوتابی هەست دەکات داهێنەرە، کە ڕەفتارو هەستپێکردنەکانی بۆ شتە جیاوازەکان دەگۆڕێت و تێڕوانینی جیاوازتر دەبێت بۆ شتە بینراوەکان. واتە ئەوکات قوتابی داهێنەر دەبێت، کە شتێکی ناوازە دروستبکات، یان لێکببەستێت، کە ئەوانی تر نەیان توانیووە ئەنجامی بدەن.

بۆ نموونە کۆمەڵێك قوتابی دەیانەوێت تابلۆیەکی دیواربەندی بکێشن، بەڵام پێویستیان بە بیرۆکەیەك هەیە، ئەگەر پێکەوە بیربکەنەوەو هەوڵبدەن بۆ ئەوەی بابەتێکی جوانی هونەری بکێشن، ئەوا پێویستیان بە بیرکردنەوەیەکی بە کۆمەڵ هەیە، تا هەمووان پێشنیار بکەن بۆ کارەکە، پاشان ڕێکدەکەون لەسەر

کارێـــك و دواتـــر ئـــەنجامی دەدەن، لەهەمانکاتـــدا ئـــەوە بیرۆکەیـــەکی داهێنەرانەیـــە، چـــونکە کێشـــەیەکی گـــەورەی بـــۆ چارەکردن.

له هونەردا ئەوکاتە قوتابی داهێنەر دەبێت، کە بتوانێت کۆمەڵێك هێما لە تابلۆکەیدا بکێشێت، کە دەربڕی کۆمەڵێك باس و بەسەرهات و شت بێت. ئەم هێماو شتانەش لەگەڵ ویست و خواست و هەستەکانیدا دێتەوەو گوزراشت لە ناخی دەکات. کەواتە، قوتابی داهێنەر هەمیشە بیرۆکەو تێڕوانینەکانی لەکاری هونەریدا دەگۆڕێت لەڕێگەی ئەو هێما هونەرییانەی دەیانکێشێت.

دووەم: تایبەتمەندییەکانی داهێنەر لە ڕووی عەقڵییەوە:

✓ ڕەوانی:

یـەکێك لـە تایبەتمەندییـەکانی داهێنـەر بریتییـە لـە ڕەوانـی. واتـە بـەخێرایی و لەماوەیـەکی کورتـدا دەتوانێـت وەڵامـی پرسـیارەکان بداتـەوە، ئەمـەش بـەهۆی ئـەوەی، کـە عـەقڵی لـە توانایـدا هەیـــــە بـــــێ دواکـــــــەوتن پرســـــیارەکان شـــــیبکاتەوەو خێـــــــرا ئەنجامەکـــــەی

ئاشـکرا بکـات، بـەو واتایـەی وەڵامدانـەوەو بەرتـەکی خێرایـە. واتـە دەتـوانین بڵـێین توانـای چارەسەری کێشەکانی هەیە لە ماوەیەکی کورتدا. هەندێك جار لە پۆلدا ئەم قوتابییانە مامۆستا شەرمەزار دەکەن بە بیرۆکە سەرسوڕهێنەرەکانیان، بەڵام پێویستە مامۆستا ئەو بابەتە بەلاڕێدا نـەبات و لـە مەبەسـتەکە تێبگـات. هـەروەها پێویسـتە مامۆسـتاش ئـەوەی بیر بکەوێتـەوە، کـە قوتابییەکان تەمەنیان (١٠ ساڵە). زۆر جار قوتابی لە کاتی کارکردندا حەز دەکات لـەبری ڕەنگی ئەکریلیك، کاغەزی ڕەنگاوڕەنگ بەکاربهێنێت، یان لەبری شێوەی دوو دوری حەز دەکات شێوەی بەرجەستە دروست بکات، بۆیە مەبە بە بەربەست بۆ کارەکەی، بەڵکو هانیشی بدە.

دوو جۆر ‹‹ڕەوانی››(*)مان هەیە:

یەکەم: ڕەوانبێژی: بەو واتایەی خێرا وشەکان ڕیزدەکات و بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر یەک لەدوای یەک واتاکانی ڕێکدەخات و دەریان دەبڕێت، بێ ئەوەی گیربێت، یان هەڵەیەک بکات لە دەربڕیندا، یان لە واتادا، یان لە گوزارشتکردندا.

دووەم: ڕەوانی لە پەیوەندیگرتن: ئەم جۆرەیان زۆر بەئاسانی و بێ کێشە دەتوانێت لە کەسانی دەوروبەر نزیک بێتەوەو بێ کێشە پەیوەندیان پێوەبگرێت.

نەرمونیانە لە ڕەفتارکردن و گفتوگۆداو بە هێواشی ڕەفتار دەکات و لە دەوروبەری نزیک دەبێتەوەو سەرنجیان بۆلای خۆلا ڕادەکێشێت. بۆیە ئەگەر سەیری وێنەکانیان بکەین دەبینین زۆر بەجوانی هێماو وێنەکان بە جوانی یەک لەدوای یەک دادەنێت و پەیوەندی هەریەکێک لە هێماکان بەوی ترەوە زۆر نزیکە، وەک زنجیرەیەکی گرێدراو بە یەکتر بابەتەکان دەبەستێتەوە. ئەمەش پشتدەبەستێت بە:

(*)ڕەوان: وشەی ‹‹ڕەوان››م لەبری وشەی ‹‹طلاقة›› ی عەرەبی بەکارهێناوە، چونکە لە بواری هونەریدا باشترین جێگرەوە بۆ ئەم وشەیە ‹‹ڕەوان›› یە و من لام پەسەند بوو، لە هەمانکاتیشدا ‹‹ڕەوانبێژ›› یم لە بەرانبەر وشەی ‹‹بلاغة›› ی عەرەبی داناوە. هەروەها مامۆستا شێخ محەمەدی خاڵ لە فەرهەنگی خاڵدا، لاپەڕە (٢٢٧)دا ئەوەمان بۆ پشتڕاست دەکاتەوەو دەڵێت: ‹‹ڕەوان، بۆ شتی بێ گیروگرفت دێت››، ئێمەش هەر ئەو واتایەمان دەویست و کتومت گوزارشتی لێدەکات.

أ- نەرمكێش (نەرمونيانی):

ئەم تايبەتمەنديیە بريتییە لەوەی، كە بە نەرمكێشی ڕەفتارەكانی دەگۆڕێت و هەڵپە ناكات لە دۆزينەوەی ڕێگاو شێوازی تازە بەمەبەستی ڕووبەڕووبونەوەی هەر دۆخێك، كە بێتە ڕێگەی. واتە (ناشلەژێت). نەك هەرئەوەندە، بەڵكو هەوڵدەدات ڕێگەی نوێ بدۆزێتەوە بۆ چارەكردنی كێشەكان. بەواتايەكی تر لە چەندين گۆشەنيگاوە بۆ چارەسەر دەگەڕێت و تەنها پشت بە يەك ديدگا نابەستێت. بۆيە ئاستی نەرمونيانی پشت بە ئاستی ئاسانكاری دەبەستێت بۆ گۆڕانكاری. لێرەدا سێ شێوازی ڕەفتاركردنی نەرمكێش هەيە، كە بۆتانی دەخەينە ڕوو:

١- بەرپەرچدانەوەی هێواش و ئاسايی:

كاتێك قوتابییەكان دەيانەوێت وەڵامبدەنەوە پێويستيان بە كاتی زۆرتر دەبێت، تا ئەوەی مەبەستيانە گوزارشتی لێبكەن، جا لەڕێگەی قسەكردنەوە بێت، يان لەڕێگەی نيگاركێشانەوە.

٢- ڕەتكردنەوەی شتە هاوچەرخ و نوێكان:

ئەمە پەيوەندی بە بێتوانايی قوتابییەكانەوە هەيە لە وەڵامدانەوەدا، يان ڕەتكردنەوەی ئەو شتانەی، كە لێی تێناگەن، بۆيە قوتابی زياتر ئەو شتانە پەسەند دەكات، كە شتی ئاسايين، بەڵام وەڵامدانەوەی هێواشە بۆ شتە نائاساييەكان.

٣- بەئەستەم لە كارێكەوە بۆ كارێكی تر دەچێت:

يەكێك لە تايبەتمەنديیە باشەكانی خوێندنی وانەی هونەر ئەوەيە، كە ئەو جۆرە قوتابييانە ڕادەهێنێت، تا لەگەڵ گروپەكانی تردا مامەڵەبكات و پاشان حەزی بۆ دروست دەكات و لە كۆمەڵەيەكەوە بۆ كۆمەڵەيەكی تر بگوازرێتەوە. واتە قوتابی فێردەبێت جێگرەوە بۆ كارەكانی بدۆزێتەوە، ئەگەر فلچەی پێنەبوو، ئەوا بێگومان بەدوای جێگرەوەيەكی تردا دەگەڕێت، ئەمەش پێشكەوتنێكی ڕەفتاری مەزنە، كە لە قوتابییەكەدا ڕوو دەدات.

لەبەر ئەوە نەرمونیانی تایبەتمەندییەکی گرنگە بۆ مامۆستا، چونکە پۆلەکەی، یان هۆڵی فرەمەبەست پڕیەتی لە کەرەستەو شمەك و دۆخی جۆراوجۆر، کە هەندێکیان پێشبینیکراو نین، جا لەبەر ئەوە پێویستە مامۆستا نەرمونیانی بنوێنێ لەهەر کێشەیەك، کە ڕووبەڕووی دەبێتەوە لەگەڵ قوتابییەکانیدا. هەروەها زۆر گرنگە لەکاتی سەرهەڵدانی هەر گرفتێکدا مامۆستا کەرەستەو پێداویستی بخاتە بەردەم قوتابییەکان، تا بتوانن گوزارشتی پێ لەناخی خۆیان بکەن و مامۆستاش ئاڕاستەکەرو ڕێپیشاندەرو چاودێریان بێت.

ب- ڕەسەنایەتی:

توێژەران ئەوەیان بۆ سەلماندووین، کە ڕەسەنایەتی یەکێکە لە تایبەتمەندییەکانی کەسی داهێنەر، چونکە ئەو کەسە دەتوانێت کار لە بواری زانستدا بکات و لە هەمانکاتیشدا لە بواری هونەریشدا دەستڕەنگین بێت ‹‹وەڵامدانەوەی ئاسایی و نائاسایی›› دەنوێنێت، بۆیە ئەگەر سەیرێکی کارەکانی بکەین، ئەوا زۆر بەڕوونی ئەو جیاوازییە هەست پێدەکەین لە نێوان کارەکانی تری هاوڕێکانیدا. بۆ نموونە: ئەگەر کەسێك دەست و پەلەکانی سەرەوەی باش گەشەی نەکردبێت، ئەوا بە دڵنیاییەوە، ئەگەر نیگارێك بکێشێت هێڵی ناڕێکوپێك دەکێشێت و نیگارێکی باش بەرهەم ناهێنێت، بەڵام ئەگەر کەسێك لەهەمان تەمەن و ئاستدا نیگار بکێشێت و وێنەکەی ڕێکوپێك و هێڵەکانی جوانبێت، ئەوا بێشك پەیوەندی بەوەوە هەیە، کە ئەو کەسە هەوڵی داوە ڕەسەنایەتی خۆی پیشان بدات و هەستەکانی بەگەڕبخات، کە پێویستە هۆشی لای پەنجەو هێڵەکان بێت و چاوی لەسەر شێوازی کێشانەکەبێت. واتە ئەو کەسەی هەستی ڕەسەنایەتی تێدایە باشتر دەتوانێت خۆی کۆبکاتەوەو پاشان خۆی ئاڕاستە بکات. هەر وەك دەبینین لە وێنەکاندا دارەکانی پێشەوەی بە گەورەیی کێشاوەو دارە دوورەکانیشی بە بچووکی نەخشاندووە، بەڵام کەسەکەی تر جگە لەوەی هێڵەکانی ناڕێکوپێکەو لەهەمانکاتیشدا هەموو دارەکانی بە یەك قەبارەو ئاست کێشاوە.

سێیەم: تایبەتمەندییە نا عەقڵییەکانی داهێنەر:

سەربەخۆیی و حەزی گەڕان و گورجوگۆڵی و دڵخۆشی و دەستوەردان بۆ بەدەستهێنانی زانیاری نوێتر، یەکێکی ترن لەو تایبەتمەندییە نا عەقڵییانەی، کە داهێنەر هەیەتی. بۆ ئەو

مەبەستەش سەرکێشی زۆر دەکات بۆ دۆزینەوەی نهێنییەکان و وەڵامدانەوەی پرسیارەکان. بیرت نەچێت منداڵ کەسێکی زۆر خەیاڵییەو لە خەیاڵ و فەنتازیادا دەژیت و حەز دەکات هەموو شتێك بزانێت و بە هەموو شتێك بگات و دەست لە هەموو کەرەستەیەك وەربدات و خاوەنی هەموو شتێك بێت، هەر لەبەر ئەوەشە چالاکییە خەیاڵییەکانی سنووریان نییەو

زۆر کاریگەرە بەو کارانەی گەورەکان ئەنجامی دەدەن و زۆر چالاکانە دەردەکەوێت لەو کارانەی ئازادی زۆرتری پێ دەبەخشێت، هەرلەبەرئەوەش پێویستە مامۆستا، یان دایی و باب هیچ بەربەستێکی بۆ دروست نەکەن. واتە ئەگەر ویستت هاوکاری پێشکەش بەم منداڵانە بکەیت، ئەوا سەرەتا کاری بچووکیان پێ بسپێرە، پاشان خۆیان هەوڵی کاری گەورەترو گەورەتر دەدەن، تا ئەوکاتەی متمانەی زیاتر بەخۆیان دەکەن و دواتر دەگەنە ئاستی بەخۆزانی.

چوارەم: سوود وەرگرتن لە ئەزموونی کۆن:

لە ڕاستیدا، ئەزموونی کۆن ئەزموونی نوێمان فێر دەکات. واتە ئەزمونکردن بەشێکە لەو بنەما سەرەکیانەی داهێنانی لەسەر هەڵچنراوە. بە واتایەکی تر زۆرجار ‹‹مرۆڤی گەڕاوە›› و خاوەن ئەزموونی زۆر لە ژیاندا چاوی زیاتر کراوەترە لە کەسێکی تری ئاسایی بۆیە زوو ‹‹پەی›› بە شتەکانی دەوروبەری دەبات، چونکە زانیاری و ئەزموونی زۆرتری کردووەو زانیاری زۆرتری لەبارەی شتەکانەوە کۆکردۆتەوە. بەواتایەکی تر ئەو جۆرە قوتابییانەی لەکاتی ئەنجامدانی هەر کارێکی هونەریدا پشت بە ئەزموونی ڕابردوویان دەبەستن بۆ ڕایی کردن و تەواوکردنی کارە

هونەرییەکەیان، ئەوا هەندێك جار لە تابلۆکانیاندا داهێنانی تێدا دەبینین، چونکە زیاد لەپێویست جـوانترو نایـابتر دەردەکـەون لـەکارەکانی ئـەوانی تـر. ئـەم قوتابییانـە لـەکاتی کارکردنـدا هـیچ بەربەستێکیان نایەتەڕێگە، چونکە ئەزموونیان زۆرە. بۆ نموونـە، ئەو منداڵانـەی لە زارۆخانەوە دێنـە قوتابخانـە باشـترو چالاکترن لـەڕووی ‹‹کـرداری و زارەکییـەوە›› لـەو منداڵانـەی، کـە نەچـوونەتە زارۆخانـە، چـونکە باشـتر ئـەزموونیان کـردووەو ڕاهێنانیـان لەسـەر کەرەسـتەو شمەکـەکان زۆرتـر کردووە. بۆیە ئەگەر ئەم چالاکییانە بە شێوەیەك لە شێوەکان دووبارەی بکەنەوە بەلایانەوە ئاساییە. ئەوەش بزانە ئاستی کارامەیی هەر کەسێك لەخۆڕا پێش ناکەوێت، بەڵکو پێویستی بە ‹‹ڕاهێنان ← ڕاهێـزان ← تاقیکردنـەوە ← هەیـە، ئنجـا ئەنجامـە کارامەییـەکان دەردەکـەون››. هـەروەها بـۆ ئەوەی ئاستە کارامەییەکان دانەبەزن و بگەنە ئاستی پەسەند، پێویستە لـە ڕاهێنـانکردن بـەردەوامبین و گەشە بە هەرپێنج هەستەوەرەکان بدەین، تا ئاستی کارامەییەکان بەرزترو بەرزتر دەبنەوە.

سەرچاوەکانی گوزارشتی هونەری

پێویستە ئەوە بزانین، تا بابەت و بیرۆکەی گوزارشتکردنەکە هەڵقوڵاوی ناخی قوتابییەکان بێت، ئـەوا حـەزو ئارەزوویـان باشـتر بـۆ کارەکـە دەجووڵێـت و پێداویسـتییەکانیان پڕدەکاتـەوەو دواتـر تێریـان دەکات. بۆیە لێرەدا چەند سەرچاوەیەکی گوزارشتکردنی هونەریتان بۆ دەخەینە بەرچاو:

یەکەم: ڕاستەوخۆ شارەزایی لە دەوروبەریان وەردەگرن:

١. قوتابی بۆ کێشـان و دروسـتکردنی هەنـدێك شـێوەی بەرجەسـتەو تەختـەڕوو هـانا بۆ ئـەو کەرەسـتەو شمەکانـەی دەوروبـەری دەبـات، کـە لەماڵـەوە، یـان لـە ژینگـەی کوردستاندا بەرچاوی دەکەوێت.

٢. قوتـابی بیرۆکـەی خـەیاڵکرد، یـان هەسـتەکی لەڕێگـەی بینینـی فیلمێکـەوە وەردەگرێـت بـۆ کێشـان، یـان دروسـتکردنی کـارێکی هونـەری. واتـە قوتابییەکـە سوود لە هەستی بینین وەردەگرێت و بەکاری دەهێنێت، تا کـارێکی هونـەری پـێ ئەنجام بدات.

٣. سوود له چالاکییه وەرزشی و کەلتوری و کۆمەڵایەتی و ڕۆشنبیرییانە وەردەگرێت و دەبنە سرووشی کارەکانی و گوزارشتیان پێ دەکات لە ڕێگەی کاری هونەرییەوە.

٤. سروشت هەوێنی خەیاڵکردن و داهێنانەو بیری منداڵ دەجوڵێنێ و ئەویش، وەك کەرەستەیەکی خاوی کارکردن سوودی لێوەردەگرێت بۆ کارە هونەرییەکانی.

٥. قوتابی سوود لەو گەشە ئابووری و تەلارسازی و ڕێگاوبانانە وەردەگرێت، کە کوردستان لەم چەند ساڵەی ڕابردوو بەخۆیەوە دیتووە.

٦. سوود وەردەگرێت لەو گەشتانەی، کە خێزانەکەی بەمەبەستی خۆشی و سەردان و گەشتوگوزار سازی دەکات.

٧. سوود لەو بەرکەوتنە وەردەگرێت، کە لەگەڵ ئاژەڵ و باڵندەو گیاندارانـدا دروستی کردووە.

٨. بۆ گوزارشتکردنی دەربڕینی هونەری قوتابی سوود لەو مێژووە وەردەگرێت، کە میللەتی کورد پێیدا تێپەڕیوە، سەرکەوتنەکان، خۆشییەکان، کەوتن و هەستانەوەکان.

٩. پشت بەو چالاکییە کرێکارییە، یان جوتیارییە دەبەستێت بۆ گوزارشتکردن، کە لەسەرکار، یان لە کێڵکە ئەنجامی دەدەن.

مامۆستای بەڕێز... هەموو ئەوانە سەرچاوەو کەرەستەی گوزارشتکردنی ڕا ستەوخۆی قوتابین، کە لە بینگەی دەوروبەریدا هەن و سوودیان لێوەردەگرێت، بۆ گوزارشتکردن بە نیگارکێشانی ئازاد.

دووەم: خەیاڵکردن:

کەرەستەو بابەتی خەیاڵکردن یەکێکە لەو بابەتە زۆر زیندوانەی، کە قوتابی زۆر حەزی پێدەکات. ئەگەر لە پۆلەکانی یەك و دوو و سێدا هەندێك کارت تێداکردبێت و چیرۆکی خەیاڵیت بۆ قوتابییەکان گێڕابێتەوە، ئەوا بێشك ئەمجارە دەبێت پەرە بەو بیرۆکەیە بدەیت و گەشەی پێبدەیت، تا قوتابییەکان باشترو چاکتر لە بواری جوڵاندنی خەیاڵدا گوزارشت بکەن لە ڕێگەی کاری هونەرییەوە. واتە چیرۆکی خەیاڵئامێز پڕ لە وروژاندنەو گۆمی خەیاڵی قوتابی دەشڵەقێنێ. بۆنموونە، لە چیرۆکی مێژوویيدا پاڵەوانەکانی دەبنە جێگەی سەرنج و تێڕامانی قوتابییەکان، جا ئەگەر پاڵەوانییەتی

پێشمەرگەیەك بێت، یان سەركردەیەكی نەبەردو خۆشەویست بێت. هەروەها هەندێك چیرۆك هەن لەڕێگەی زمانی گیاندارانەوە دەگێڕدرێنەوە، وەك: پاشای دارستان شێری بەخشندە، یان مام ڕێوی، كەرویێشك و كیسەڵ. بەڵام ئەوەی جێگەی تێڕامانی زیاترە لەم قۆناخەدا، واتە بۆ منداڵی (١٠ساڵی) گێڕانەوەی بابەتێك لەبارەی گەردوون و گەشتی گەردوون و زانست و تەكنەلۆجیایە، كە زیاتر دەبێتە جێگەی تێڕامان و لێوردبوونەوەو حەز دەكات لە وێنەكانیدا بەلای زانستی گەردووناسیدا بڕوات. بە واتایەكی تر منداڵ لەم كاتەدا هەستی خەیاڵدانی زۆر پێشدەكەوێت. بۆنموونە ئارەزوو دەكات ببێت بە فڕۆكەوان، یان كەشتییەوان، ئەمەش پێشەكەوتنێكی خراپ نییە بۆ ئەم كاتە، چونكە هەروەك لای هەمووان ئاشكرایە لە ماڵ و شوێنە گشتییەكاندا زیاتر پیشەی پزیشكی، یان ئەندازیاری زەق دەكرێتەوە، كە ئەوەش خراپ نییە، بەڵام ڕاستیش نییە هەموو قوتابییەكان تێكڕا بچنە كۆلێژی بزیشكی، یان ئەندازیاری، ئەوە دەبێت بۆ قوتابییەكان ڕوونبكرێتەوە، كە هەرپیشەیەو گرنگی خۆی هەیە و پێداویستییەك لە پێداویستییەكانی ژیان پڕ دەكاتەوە.

گرنگی ئەم چیرۆكە خەیاڵكردانەش ئەم سوودانەی دەبێت بۆ قوتابی:

١- بابەتەكانی سەرنجڕاكێش وروژێنەرە بۆ قوتابی.
٢- بابەتەكانی چێژبەخش و دڵخۆشكەرە.
٣- ڕووداوەكانی دەوڵەمەندن و شارەزایی قوتابی زیاد دەكات.
٤- دیمەن و پێكهاتەو ڕووداوی زۆری تێدایە.
٥- بیر دەوڵەمەند دەكات.
٦- پەیوەندی بە بابەتی وانەكانی ترەوە هەیە.

سێیەم: بۆنەو جەژنە نیشتمانییەكان:

لەسەر مامۆستای وانەی هونەر پێویستە بۆنەو جەژنە نیشتمانییەكان بوروژێنێت و بیانكاتە بابەتی وانەكەی، چونكە ئەوە ڕوون و ئاشكرایە، كە كوردستان خاوەنی كۆمەڵێك بۆنەی خۆش و ناخۆشی گەورەیە، ئەگەر بۆنەكان بە نموونە وەربگرین، ئەوا دەتوانین دابەشیان بكەین بۆ دوو بەش:

یەكەم: بۆنە خۆشەكان: نەورۆز، بەیاننامەی ١١ی ئادار، ڕاپەڕینە مەزنەكەی ئاداری (١٩٩١)ی كوردستان و سازكردنی پەرلەمانی كوردستان و پێكهێنانی یەكەم حكومەتی كوردی، ڕاگەیاندنی حكومەتی كوردستان لە مەهاباد و ئەمەو چەندان بۆنەی گەورەی تر...

دووەم: بۆنە ناخۆشەکان: زۆر گرنگە مامۆستا ئەوە بەبیر قوتابییەکان بهێنێتەوە، کە کورد چەندین نەهامەتی و ناخۆشی و دەردەسەری وماڵوێرانی بەسەر هاتووە، پێویستە مامۆستا ئەم چیرۆکانە بۆ قوتابییەکان بگێڕێتەوەو ئەوانیش لە ڕێگەی کەرەستەی هونەرییەوە گوزارشتی لێبکەن. بۆ نموونە: کارەساتی ئەنفال، کارەساتی کیمیابارانی هەڵەبجە، ڕوخانی کۆماری کوردستان لە مەهاباد و لە سێدارەدانی پێشەوا قازی محمەد، کۆڕەوە مەزنەکەی کوردستان لە باشوور، سەرکوتکردنی ڕاپەڕینە مەزنەکەی شێخ سەعیدی پیران لە باکوری کوردستان، ئەمەو چەندانی تر...

مامۆستای بەڕێز... لێزانی و کارزانی و کارامەیی تۆی هونەردۆست و هونەرمەند لێرەوە دەردەکەوێت، کە تا چەند دەتوانیت چیرۆکەکان بۆ قوتابییەکان بگێڕیتەوەو کاریگەریت بەسەر هەست و دەروونی قوتابییەکانتەوە هەبێت، تۆش دەبێت لەو ڕوانگەیەوە بۆیان بگێڕیتەوە، کە کوردستان چەندین ساڵە تێدەکۆشێت بۆ ئەوەی میللەتەکەی بە ئازادی و سەربەرزی بژیت و لەژێر چەوسانەوەی زوڵم و زۆرداری ڕزگاری ببێت.

چوارەم: بابەتە ژینگەییەکان:

بابەتی ژینگە ڕۆڵێکی گەورە دەبینێت لە پێشخستن و گەشەپێدانی هەستی قوتابی لە پارێزگاری کردن و پاراستنی ژینگەی ماڵ، دواتر گەڕەك، ئنجا شارەکەت، لە پاشانیشدا وڵاتەکەت. واتە قوتابی لەم بابەتەوە فێردەبێت، کە ژینگەپارێزی چەند گرنگە بۆ وڵات و نیشتمان و ڕاستەوخۆش کاریگەری لەسەر هاوڵاتییەکانی دەبێت، جا بە خراپ، یان بە باش. بۆیە لەسەر مامۆستای هونەرە ئەم بابەتە لە وانەکانیدا بوروژێنێت و هەستی قوتابییەکانی بەلادا ڕابکێشێت، چونکە پێویستە هەستی ژینگەپارێزی لە ناخی قوتابییەکانماندا بچێنین و گەشەی پێبدەین، تا هەرنەبێت خاك و ئاوو هەوای وڵاتەکەی خۆشبوێت و پارێزگاری لێبکات، لێرەوە هەستی بەرپرسیارییەتی گەشەدەکات و هەست دەکات کارێکی لەسەرشانەو پێویستە ڕایپەڕێنێت، یان جێبەجێی بکات. بۆ نموونە:

١- ڕێکخستن و پوختەکردنی کەنار ڕووبارو چەم و ئاوەکان.

٢- ئەو بابەتانەی پەیوەندییان بە پارێزگاریکردن لەو چەم و ڕووبارو سەرچاوە ئاویانەوە هەیە، کە لە کوردستاندا هەن.

٣- ئەو بابەتانەی پەیوەندیان بە خزمەتگوزارییە ژینگەییەکانەوە هەیە و گەشەیان پێ بدرێت.

٤- ئەو بابەتانەی پەیوەندیان بە ئاستی جوانکاری و ڕێکخستنی باخچەکانی سەرشەقام و کوچەو کۆڵانەکانەوە هەیە. هەروەها دروستکردنی ئەو تەلارو کۆشکانەی لەڕووی ئەندازیارییەوە کاریگەریان بەسەر ژینگەپارێزییەوە هەیە.

٥- ئەو بابەت و بیرۆکانەی پەیوەندیان بە جوڵەی هاتووچۆی ناوخۆییەوە هەیە.

٦- ئەو بابەتانەی پەیوەندیان بە فڕگە (فڕۆکەخانە)و فڕۆکەوە هەیە.

٧- ئەو بابەتانەی پەیوەندیان بە دەشت و چیاو دۆڵ و شاخەکانەوە هەیە.

٨- ئەو بابەت و بیرۆکانەی پەیوەندیان بە کاری هەرەوەزییەوە هەیە.

٩- ئەو بابەتانەی پەیوەندیان بە ژینگەوە هەیە لە وانەکانی تری خوێندندا، وەك: کشتوکاڵکردن، باخداری، ژینگەی دارستانەکان، ژینگەی بەفراوی.

لە ڕاستیدا، ئەگەر مامۆستا ئەو بابەتانە لە وانەکەیدا باس بکات، ئەوا بێگومان دەبنە جێگەی سەرنج و تێڕامانی قوتابی و یەکێك لەم بابەتە ژینگەییانە هەڵدەبژێرێت بۆ گوزارشتکردن، بۆیە لەسەر مامۆستای هونەرە ئامانجەکەی دیاری بکات و ئەو کەرەستەو پێداویستییانە دابین بکات، کە پێویستن بۆ گوزارشتکردن. هەروەها لەسەر مامۆستایە، کە پێشینەیەکی بیرخستنەوە بخاتە بەردەم قوتابییەکان و بیریان بخاتەوە لەسەر ئەو وانەیەی لە ساڵی ڕابردوودا خوێندوویانە لەبارەی شێوە ڕووتەختەکان و شێوە بەرجەستەکان، بە واتایەکی تر قوتابی دەتوانێت لەڕێگەی هەویرکارییەوە شێوەی شاخ و دۆڵ و نشێوەکان دروست بکات و پاشان لەڕێگەی کەرەستەو شمەکی ترەوە درەخت و بابەتەکانی پیشان بدات، بۆنموونە: بۆ درەخت دەتوانێ چیلکەدارێك و بۆ سەوزایی پارچە قماشێکی سەوز و بۆ ئاویش هەویری ڕەنگ شین بەکاربهێنێت، ئەمەش دەچێتە چێوەی لێکبەستن و پێکگرتنەوە و قوتابییەکە دڵخۆش دەکات. لە هەمانکاتیشدا قوتابییەکان دەتوانن بۆ دروستکردنی هەر شێوەو بابەتێکی ژینگەیی هانا بۆ کەرەستەی بەرجەستە بەرن، ئەمەش وەك لێکنزیکردنەوەی قوتابییەکان لە کەرەستە ژینگەییەکان، بۆنموونە: دەتوانن بۆ دروستکردنی شاخ لەبری هەویر هانا بۆ تاوێری وردو بچووك بەرن و بیلکێنن بە هەویرەکەوە، تا شێوەکە ڕاستەقینەتر دەرکەوێت و بەهای جوانی زۆرتر دەبێت و ئاستی جوانناسی قوتابییەکانیش پێشدەوکەوێت و بیرۆکەی نوێ لە خەیاڵدەگرن.

چالاكی:

داوا لـه قوتابییـەكان بكـە، ئایـا دەتـوانن لـە كەرەسـتە بێكەڵكـەكانی ماڵـەوەیان (یـاری، داتـاوازی[1]، فیلمـە خەیاڵییەكانیان،...) چەند وێنەیەك، یان چەند كەرەستەیەكی هونەری دروست بكەن، یان بكێشن؟ هانیان بدە لە ماڵەوە چەند كارێكی دڵخوازانە[2] ئەنجام بدەن، پاشـان دوای تـەواوكردنی لەگـەڵ خۆیـان بیهێـنن بـۆ قوتابخانـە. پێویسـتە مامۆسـتا كـات بـدات بـە

قوتابییـەكان جـار جـارەش لێیـان بپرسـێتەوە كـە چـیان كـردووە؟ ئەگەر پێویستیان بە هـەر سـەرنج و پێشـنیارێك بـوو هـانی قوتابییـەكان بـدات، كـە لـە چ شـوێنێك گیریـان خـواردووە؟ مامۆسـتا ئاگـادار بكەنەوە.

---

(١) داتاوازی: Computer Game، گەمەی جۆراوجۆری ئەلەكترۆنی (یاری كۆمپیوتەری).

(٢) دڵخواز: لەبری دەستەواژەی ‹‹خۆبەخش›› دانراوە، چونكە مرۆڤ خۆی نابەخشێت، بەڵكو دڵخوازانە و بە ویستی خۆی كارێك ئەنجام دەدات.

تەوەری سێیەم

ڕاڤەکردن و ڕەخنەی هونەری

تەوەر: ڕاڤەو ڕەخنەی هونەری

بابەت: وەستان و گفتوگۆکردن لەسەر ناوەڕۆك و پێکهتەکانی کاری هونەری.

بەشەوانە: هەوڵبدە هەفتەی جارێك، یان مانگی چەند جارێك ئەم گفتوگۆیە ساز بکەیت.

مامۆستای بەڕێز، هەوڵبدە بەشێك لە کاتی وانەکە تەرخان بکەیت بۆ گفتوگۆی هونەری لە نێوان خۆت و قوتابییەکان و قوتابییەکان لەگەڵ یەکتریدا. ئەم گفتوگۆ هونەرییەش با لەسەر شێوازی کارکردن و کەرەستەو ڕەنگی بەکارهاتوو بێت لە تابلۆکەدا، ئێمەش شێوازی خستنەڕووی وانەکەت بۆ ڕووندەکەینەوە.

سەیربکەو جیاوازی بکە Look and Compare

مامۆستا دوو تابلۆی دوو هونەرمەندی کورد ئامادە دەکات لە هۆڵی فرەمەبەست، یان لەپۆلدا، بەومەرجەی بابەتی هەردوو تابلۆکە لەیەکەوە نزیك بێت، دواتر مامۆستا ناوی هونەرمەندەکەو ساڵی کێشانی بۆ قوتابییەکان ڕووندەکاتەوەو زانیاری پێویست لەسەر هەموو پێکهاتەی ناو تابلۆکە بۆ قوتابییەکان شیدەکاتەوە، ...

- ✓ **دوو بازنەی گەورەی یەکتر بڕ لەسەر وایتبۆردەکە بکێشە، وەك ئەو دوو بازنەیەی لە پەڕەکەدا کێشاومانە.**
- ✓ **لە هەر بازنەیەکدا ناوی تابلۆیەکە، یان بابەتی تابلۆکە بنووسە.**
- ✓ **لە سەرەوە ناونیشانێك بنووسە، کە شیاوبێت بۆ بابەتی هەردوو تابلۆکە.**
- ✓ **گرنگی ئەم شێوازی ڕوونکردنەوەیە بۆ قوتابییەکان باس بکەو پێیان بڵێ، کە ئەم شێوە ڕوونکارییە هاوکاریان دەکات بۆ دەرخستنی شتە لێکچووەکان و لێکجیاوازەکان لە نێوان هەردوو تابلۆکەدا.**
- ✓ **داوا لە قوتابییەکان بکە، تا لە تابلۆکە ڕابمێنن و شتە جیاوازو لێکچووەکان دیاری بکەن.**
- ✓ **داوایان لێبکە لەکاتی ڕاڤەکردندا دەستەواژە هونەرییەکان بەکاربهێنن و سوود لە وانەکانی ڕابردوو وەربگرن، وەك: ‹‹پێکهاتەکانی نەخشەسازی، بنەماکانی نەخشەسازی، ڕازاندنەوە، پلەی ڕەنگی، ڕەنگی نەرمونیان (نەرمکێش)...››**

✓ پەڕەیەك دابەش بكە بەسەر قوتابییەكاندا، تا دواتر گفتوگۆ لە بارەی بابەتەكەوە بكەن و پاشان هەڵسەنگاندنی بۆ ئەنجام بدەن.

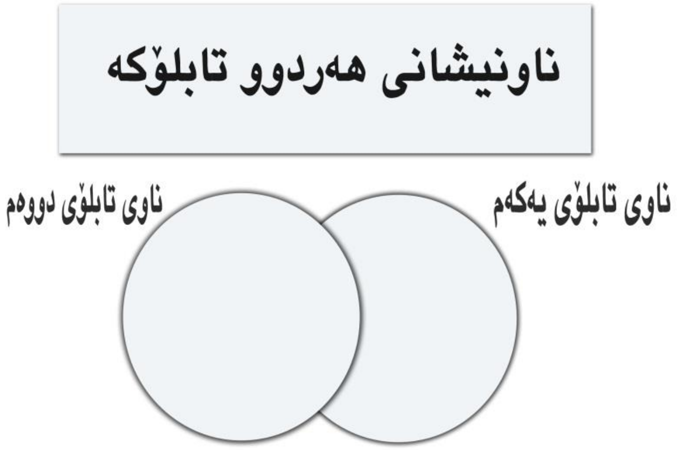

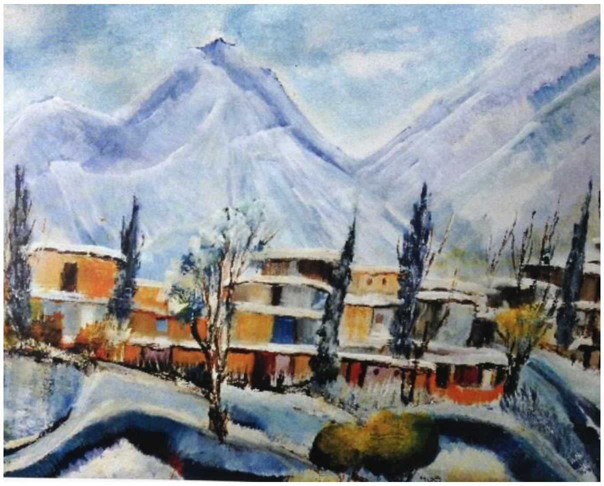
تابلۆی هونەرمەندی كورد ئازاد شەوقی

تابلۆی هونەرمەندی كورد لالە عەبدە

بۆنموونە:

ئەم دوو تابلۆیە كێشراوی دوو هونەرمەندی هاوچەرخی كوردن:

١- ئازاد شەوقی

٢- لالە عەبدە

ئەو زانیارییانەی قوتابییەكان لە ڕابردوودا كۆیانكردۆتەوە لەسەر بنەماو پێكهاتە هونەرییەكان، ئەوا لە ڕێگەی جیاكاریەوە مامۆستاو قوتابییەكان پێكەوە گفتوگۆ دەكەن لەسەر بابەتی ناو تابلۆ-

هونەرییەکە و لەسەر ناوەرۆك و پێکهاتەکەی دەوەستن و لایەنە لێکچوو و جیاوازەکان بە دیدێکی ڕەخنەگرانە لە نێوان خۆیاندا ڕاڤە دەکەن.

یەکەم: ڕووە لێکچووەکە:

لە هەندێك پێکهاتەی ناو تابلۆکەدا دەیاندۆزینەوە:

١. ڕەنگە ساردەکان زاڵن بەسەر ڕووی هەردوو تابلۆدا.
٢. بیرۆکەی هەردوو تابلۆکە شێوەو بابەتی سروشتە و کاتی ڕۆژ پیشان دەدات.
٣. خانوو لە هەردوو تابلۆکەدا هەیە.
٤. شێوازی پلەی ڕەنگی لە هەردوو تابلۆکەدا بەکارهاتووە.

دووەم: ڕووە جیاوازەکان:

تابلۆی هونەرمەند ئازاد شەوقی:

١. چەندین هێڵی خوارو چەماوە (لە خوارو سەرەوە) لە خۆدەگرێت.
٢. گوزارشت لە وەرزی زستان دەکات و بەفر باریوە.
٣. ژمارەی درەخت و خانووەکان زۆرن.
٤. ڕەنگی خانووەکان گەرمن.
٥. پلەی ڕەنگی شین زاڵە بەسەر تابلۆکەدا.

تابلۆی هونەرمەند لالە عەبدە:

١. چەندین هێڵی ڕێك و ئەندازەیی لەخۆدەگرێت (خانووەکان).
٢. گوزارشت لە وەرزی بەهار دەکات و سەوزایی بەدەرکەوتووە.
٣. هیچ دارێکی تێدا نییەو لەبری ئەوە شێوەی چەند مرۆڤێك دیارە.
٤. ژمارەی خانووەکان کەمن.
٥. پلەی ڕەنگی سەوز زاڵە بەسەر تابلۆکەدا.

مامۆستای بەڕێز... لێرەوە ئەرکی بەڕێزتان دەستپێدەکات و پێویستە پرسیارەکانت ئاڵۆزنەبێت و لەئاست توانای بیرکردنەوەو زانیارییەکانی قوتابییەکاندا بێت. واتە هەوڵبدە لە خستنە ڕووی پرسیارەکاندا ئەوەت یەکلا کردبێتەوە، کە بزانیت قوتابییەکان چ وانەیەك و بابەتێکیان خوێندووە لە

ڕابردوودا (پۆلەکانی پێشووتر)، بۆیە کاتێك لە بابەتەکان ڕامایت، ئنجا پرسیارەکان پێشوەختە ئامادە بکەو سەرنجی قوتابییەکان بۆ لای بابەتی ناو هەردوو تابلۆکە ڕابکێشە، بە تایبەت بۆ:

- ڕەنگ و پلەی ڕەنگی.
- بابەتەکانی ناو تابلۆکە.
- کەرەستەو شمەکی بەکارهاتوو چییە؟
- ئەگەر سەرەتا چەند قوتابییەك ڕاسپێریت باسی ناوەرۆك و پێکهاتەی ناو تابلۆکە بکەن زۆر باش دەبێت، چونکە دەروازەی کردنەوەی گفتوگۆکان دەبێت و دەستپێکێکی وروژاندنی باش دەبێت بۆ قوتابییەکان.

ئامانج و توانستە پیشەکییەکان

لە قۆناخەکانی خوێندندا پیشەو کاری ئامانجی پەروەردەیی جێگیرەو بەپێی ئەو گۆڕانکارییانەی پێویستن ئامانجەکانیش بەپێی پێداویستییە پەروەردەییەکان گۆڕانکارییان بەسەرداد‌ێت. واتە بۆ جارێکی ترو بەپێی پێویستی دەتوانین ئامانجەکانمان ڕێکبخەینەوە، بەمەبەستی دووبارە بنیاتنانەوەی ڕەفتارو زانیارییەکانی قوتابییەکان، کە ڕاستەوخۆ پەیوەندیان بە بواری چالاکییە پەروەردەییەکانەوە هەیە لە قۆناخەکانی فێرکاریدا. کەواتە بە پشتبەستن بە:

- قوتابی ڕابهێنرێت لەسەر ئەوەی ڕاستەوخۆ سەیری تابلۆ بکات و بتوانێت ئاستی خەیاڵکردنی بەرەو پێشەوە بەرێت.
- هەستکردن بەو بەها جوانانەی، کە لە ژینگەی دەوروبەریدا هەیە و پاشان بیروبۆچونی خۆی لەسەر دەربڕێت لە ڕێگەی گفتوگۆو ڕاگۆڕینەوە بە شێوەیەکی ڕێزدار لەگەڵ یەکتریدا.
- قوتابی لەڕێگەی ئەو بەها جوانانەی، کە لە سروشتدا هەیە گوزارشتیان لێدەکات بەهۆی هێڵ و ڕەنگ و کەرەستەخاوە جۆراوجۆرەکانەوە.
- ڕاهێنانی قوتابی لەسەر سەرنجدان و تێبینیکردنی ئەو سیستەمەی شێوەهەڵچنراوەکانی لەسەر بنیاتنراوە لە سروشتدا. (تاوێرە بەردەکان).
- هاندانی قوتابی لەسەر کاردەستی و گوزارشتکردن بە کەرەستەو شمەکی جۆراوجۆر، کە لەسروشتدا بەردەست دەکەون. هەروەها پاشان دەتوانێت ئەو

کەرەستانەی پێدرووست بکات، تا پێداویستی و داخوازییەکانی خۆی پێ پڕ بکاتەوە.

- ناساندنی چەندین هونەرمەندی کورد و جیهانی و پیشاندانی کارە هونەرییەکانیان لەڕێگەی سەردان، یان تابلۆ، یان پێشانگە، یان وێنە، بەم کارە بەهاکانی هونەری لا گەورەترو جوانتر دەبێت.
- وروژاندنی خەیاڵی قوتابی، تا هاوکاری بکات بۆ دەوڵەمەندکردنی ئاستی بینین و دواتر سوودی لێدەبینێتەوە لە گوزارشتکردنە هونەرییەکانیدا.

جێبەجێکردنی پرۆگرام

لەسەر دوو ئاستدا پرۆگرامەکە جێبەجێ دەکرێت، ئەوانیش بریتین لە:

یەکەم: ناوەڕۆکی ڕۆشنبیری

- لە ڕوانگەی هونەرییەوە ئاشنایەتی لەگەڵ ژینگەو سرووشتدا پەیدا دەکات.
- ئاشناکردنی قوتابی بە پێکهاتە و بنەما هونەرییەکان لە ڕێگەی ژینگەی دەوروبەرییەوە.
- ئاشناکردنی بە هەندێك کاری لێکبەستن و هەڵچنین (دووبارەبونەوە، شێوە، هاوسەنگی لە نێوان شێوەو باکگراوندا).
- ئاشناکردنی بە هەندێك کاری ڕەنگکاری (ڕەنگە سەرەکییەکان، ڕەنگە گونجاوەکان، ڕەنگە تەواوەکان، پلە ڕەنگییەکان).
- ئاشناکردنیان بە هەندێك شێوازی ڕەنگکردن و چاپکردن (پەنجەمۆر، مۆنۆتایپ، هەڵکۆڵین و ڕنین و پاشان لەبەرگرتنەوەو چاپکردن).
- ئاشناکردنیان بەو کەرەستەو شمەکانەی لە بواری چاپکردندا بە کاردەهێنرێن.
- ئاشناکردنیان بەو شێوانەی، کە چۆن چاپکردنی دووبارە ئەنجام دەدەنەوە لە ڕێگەی چاپکردن و پەنجەمۆرو هەڵکۆڵینەوە.
- ئاشناکردنیان بە هەندێك کاری هونەری، کە بە ڕازاندنەوە دەورەدراون.

- بەدەستهێنانی کارامەیی هونەری و توانستی زۆر، کە دەیانگەیەنێتە ئاستی کارباشی[*].
- لەڕێگەی پشتبەستن بە بەها و بنەما هونەرییەکان نمایشکردنی هەندێك لە کارە هونەرییەکان ئەنجام دەدەین.
- دواتر لە هەندێك کاری کارامەیی هونەری تێدەگات و کاتی بێکاری بە شتی بەکەڵك و بەسوود پڕدەکاتەوە.

دووەم: ناوەڕۆکی زانستی:

- ئاستی بینینی هونەری ڕابهێنین بە جیاوازی هەموو شێوەو ڕووگە جۆراوجۆرەکانییەوە، تا لە سروشتدا ئاستی خەیاڵکردن بەرەو پێشەوە بەرین.
- ڕاهێنانکردن لەسەر گوزارشتکردن و بەها جوانەکانی سروشت لە ڕێگەی پێکهاتەی هونەرییەوە.
- خۆڕاهێنان لەسەر ئەوەی چۆن شێوە سروشتییەکان بگۆڕین بۆ یەکەی ڕازاندنەوە. واتە بە نەخشونیگار بیانخەینە ڕوو لە یەکەیەکی ڕازاندنەوەدا.
- خۆڕاهێنان لەسەر شێوازی هەڵچنین و سوود وەرگرتن لە نەخشەسازی ڕازاندنەوە، تا هەڵچنینەکە لە ڕێگەی (دووبارەبونەوە، شێوە، هاوسەنگی لە نێوان شێوەو باکگراوندا) ئەنجام بدەین.
- خۆڕاهێنان لەسەر کرداری ڕەنگکاری (پلەی ڕەنگی، گونجاندنی ڕەنگی، ڕەنگکردنی تەواو).
- خۆڕاهێنان لەسەر ڕەنگکردن و چاپکردن، کە بگونجێت لەگەڵ گەشەی تەمەنی منداڵەکان. (بزانە منداڵی ١٠ساڵ پێویستی بەچییە؟ چۆن کار بکات؟).
- خۆڕاهێنان لەسەر چۆنییەتی تێکچڕژاندن و تێکەڵکردنی ڕەنگەکان و دروستکردنی ڕەنگی نوێ و جۆراوجۆر لەڕێگەی ڕەنگکردن و چاپکردنەوە.

---

[*]کارباشی: ‹‹کاری– باش›› بەو کەسانە دەگوترێت، کە لە ئەنجامدانی کارەکەیاندا گورج و گۆڵن و بە شێوەیەکی ڕێك و پێك و خێرا کارەکە ڕادەپەڕێنن. واتە شێوازی جێبەجێکردنەکەیان زۆر باش بووە. ئەم وشەیە لەبری وشەی (حسن الأداء) ی عەرەبی بەکارهێنراوە.
– (د.قادر حسێن) یش پێی وایە وشەی ‹‹کارامە››ش بۆ ئەم جێگە بەکاردەهێنرێت.

- خۆڕاهێنـــان لەســـەر بـــەکارهێنانی هەنـــدێك شـــێوازی چـــاپکردن (پەنجـــەمۆرو هەڵکۆڵین). هەروەها چەندین شێوازی دووبارەبونەوە.
- خۆڕاهێنـــان لەســـەر هەنـــدێك شـــێوازی پێچـــانەوەو لولـــدان و قـــەدکردنی هەنـــدێك کەرەستەی جۆراوجۆری ڕەنگکراو، تا شێوەیەکی هونەری وەربگرێت (قوماش).
- مامۆستا کەرەستەو شمەکەکانی کارکردن بە بەردەوامی چاکبکاتەوەو بە پاکی ڕایانبگرێت، تا دووبارە بەکاربهێنرێنەوە.

ئەم خۆڕاهێنانە باشترین هەلە بۆ مامۆستاو قوتابییەکان، تا هەلبڕەخسێنن بۆ یـەکتری و لێکتێبگـەن و لەگـەڵ یـەك پێکـەوە کاربکـەن لـە بـواری هونـەری و سـوود بەیـەك بگەیـەنن و ئـەنجامی بـاش بەدەستبهێنن، پاشان هەموو پێکەوە لە وانە کردارییەکەدا کاتێکی خۆش بەسەر دەبەن.

هەڵسەنگاندن

ئامانجی هەڵسەنگاندن: بەمەبەستی دیاریکردنی ئاستی توانستە هونەری و کۆمەڵایەتییەکان.

ئامانجی فێرکاری: خەیاڵکردن، گوزارشتکردن، بیرۆکەی نوێ، ڕەخنەی هونەری

ئامرازی هەڵسەنگاندن: خشتەی هەڵسەنگاندن

ژمارە	ڕەگەزەکانی جێبەجێکردن	باش	زۆرباش	نایاب
١	توانای بیرکردنەوەو خەیاڵکردنیان گەشەی کردووە.			
٢	زوو لە مەبەستەکە تێدەگەن.			
٣	هاوسەنگی لە نێوان گەشەی لەشەکی و عەقلّییاندا هەیە.			
٤	دەتوانن بێ هاوکاری مامۆستا کار بکەن.			
٥	لەگەڵ هاوڕێکانیاندا هاوکاری پێشکەش بە یەکتر دەکەن.			
٦	کارەکانیان پاکوخاوێنە.			
٧	سەرنج و تێبینییەکانی مامۆستا بەهەند وەردەگرێت.			
٨	کەرەستەو پێداویستییە خاوەکان ئامادە دەکەن.			
٩	لەکاتی کارکردندا ڕەچاوی کات دەکەن.			

تەوەری چوارەم

تابلۆی کەزی محەمەد

نیگارکێشان و دەربڕینی هونەری

تەوەر: نیگارکێشان و دەربڕینی هونەری

بابەت: گەشەپێدانی بینگەی هونەری

کاتی دیاریکراو: بەسەر وانەکاندا دابەشکراوە

مەبەستمانە لەڕێگەی لەم تەوەرەوە قوتابی ڕابهێنین، تا لەڕێگەی بینین و خەیاڵکردن و سەرنجدانەوە گوزارشت بکات. واتە سەرنجدانێکی قووڵ بۆ هەموو ئەو شتانەی، کە لە دەورووبەریدا هەیە لەڕێگەی بینینەوە هەستیان پێبکات و بیری بجوڵێنێت، بە مەبەستی دەوڵەمەندکردن و گەشەپێدانی شێوازی کارکردن و پێشخستنی کارامەییە خۆییەکانی لە ڕێگەی نیگارکێشان و دەربڕینی هونەرییەوە. هەموو ئەوانەش بەهۆی ئەو هێماو شێوانەوە دەردەبڕێت، کە لە تابلۆکەدا نەخشاندوونی و گوزارشتی پێ کردوون. هەروەها لەگەڵ هەموو ئەم دەربڕینانەشدا، وەك هەرتاکێکی ناو کۆمەڵگاکەی کاریگەری پاشخانی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی و ڕۆشنبیریش کاری خۆی لە قوتابییەکە دەکات، بە تایبەت هاوبەشیکردن لەگەڵ خەم و خۆشییەکانی کۆمەڵگەدا، چونکە بۆخۆی تاکێکی ئەم کۆمەڵگەیەیە و لە نزیکەوە هەست بە ئازارو خۆشییەکانی دەکات.

لەم ڕووەشەوە گەشەپێدانی بینینی هونەری لەسەر سێ بنەما بەندە، ئەوانیش:

یەکەم: بینین، یان ڕوانین:

ڕوانین بۆ هەموو ئەوانەی لە ژینگەی دەورووبەرماندا هەیە، ئەم ڕوانینەش بەهۆی شتێکەوەیە، کە بە یەکەم سەرنجدان و لێڕوانینی بۆ لای خۆی هەستی بینینمان بۆ لای خۆی پەلکێش دەکات.

دووەم: خەیاڵکردن:

ئەمەش بەدەستدێت لە ڕێگەی شیکردنەوەی ئەم ڕوانین و بینینەی ڕوویداوە، بۆیە لە یەکەم نیگاوە سەرنجەکان دەچنە سەر شتە وردەکان لە ڕێگەی تێبینیکردنی بەشەکانی ناو شێوەکە بە هۆی خاڵ و هێڵ و پانتایی و ڕەنگەوە.

سێیەم: چێژوەرگرتن:

ئەوکاتەیە، کە هەستی بینین و لێڕوانین بەهۆی کارلێکی دەرەکییەوە لەگەڵ هەستە خۆییەکاندا کارلێکدەکات، بەهۆی بینینی ئەو شێوانەی لە ژینگەی دەورووبەردا بینراوە، جا ئەم شتانە دەرەختێك، یان کۆمەڵێك پێکهاتەی دروستکراوبێت، وەك ئۆتۆمۆبیل، خانو، یان هەرشتێکی سرنجڕاکێش....

بۆیە گومانی تێدانییە لێکبەستنی هەرسێ قۆناخەکە پێکەوە هاوکاری لە گەشەپێدانی توانای بینین و لێڕوانین دەکات، کە لە ژینگەی دەوروبەریدا هەستی پێکردووە.

هەروەها لەڕێگەی دەربڕینخوازیشەوە قوتابی هەوڵدەدات بەپێی شتە بینراوە ڕاستەقینەکان گوزارشت لەو شتانە بکات، کە لە دەوروبەردا هەیە ، چونکە قوتابی لەم قۆناخەدا زۆر سەرسامە بە شتە بەرجەستەکان و بیر لە دووری و نزیکی و گەورەو بچووکی شتەکان دەکاتەوە لە ڕووی ڕووانگەییەوە(*) و قوتابییەکانیش هەندێک لە یاساکانی ڕوانین فێردەبن و تێدەگەن. بۆ نموونە: ئەوەی لە پێشەوەیە دەبێت گەورەو ئەوەی دووریشە پێویستە بچووک بکێشرێت.

لەم وێنەیەدا قوتابی ‹‹ڕاز کامەران›› مرۆڤەکانی
پێشەوەی گەورەو ئەوەی دواوەشی بە بچووکی کێشاوە.

(*) ڕوانگە: لەبری وشەی (منظور)ی عەرەبی دانراوە. مامۆستا شێخ محەمەدی خاڵ لە فەرهەنگی خاڵدا لا(٢٢٠)دا لەبارەی ڕوانگەوە دەڵێت: جێگایەکی تایبەتە، کە بە ئاسانی مانگی یەک شەوەو ئەستێرەی تێدا بدۆزرێتەوە. واتە ئەو شوێنەی لێی وەستاوین بۆ ئەو شوێنەی لێی دەڕوانین.

پێکهاتەو بنەماکانی نەخشەسازی

کاری هونەری بە هەموو جۆرەکانییەوە پشت بە دوو لایـەنی بنـەڕەتی دەبەسـتێت، ئەوانیش مـادی و هەستین:

لایەنی مادی:

نوێنــەری پێکهاتــەکانی نەخشەکێشــان دەکـات، وەك: خـاڵ، هێـڵ، ڕەنـگ، ڕووگـە، پانتــایی و هــەموو ئــەو شــتە هەستپێکراوانەی، کە لـە ڕووگـەدا دەبینـرێن و هەســتیان پێــدەکرێت لــە کــارە هونەرییەکەدا.

لایەنی هەستی:

بریتییـە لـەو یاسـاو بنەمایانـەی، کـە بـە شـێوەیەکی گشتی نەخشەسازی لەسەر بنیات دەنرێت لە سەنگینی و یەکێتی و ڕیتم... لەگەڵ هـەموو ئـەو بنەمایانـەی، کـە دەتـوانین هەستیان پێبکەین لە کاری هونەریدا.

وەك دەبینرێــت هــەردوو لایەنەکــە تەواوکــەری یــەکترین، بۆیــە بەکـەموکورتی هەریـەکێك لـەم خاڵانـە کارەهونەرییەکـە ناهاوسـەنگ دەبێـت. کەواتە بە پەیڕەوکردنی هەردوو لایـەن لە کارەکەدا تابلۆیکی هونەری سەنگین و سەرکەوتوو دەنەخشێنن.

پێکهاتەکانی نەخشەکێشان

هەرچەندە لە پەرتووکی پەروەردەی هونەر بۆ منداڵی زارۆخانە – تەوەری دووەم – لە تەوەری یاریکردن لە نێوان خاڵ و هێڵ و ڕەنگدا باسێکمان دەرخستووە، بەڵام لێرەدا پۆلێنکردنەکە بە زانستی پیشان دەدەیت و تۆش بەوردی لێی ڕابمێنە.

پێکهاتەکانی نەخشەکێشان بریتییە لەو یەکانەی، کە هونەرمەند پشتی پێدەبەستێ بۆ کاری هونەری و نەخشەکێشان. کەواتە پێکهاتەکانی نەخشەکێشان، یان شێوەکاری پێکەوە بە شێوەیەکی نەرمونیان تێکگیردەبن و پاشان شێوەیەکی هونەری تەواو جوان پێشکەش دەکەن:

یەکەم: خاڵ Dot

خاڵ لە ڕووی ئەندازەییەوە ڕوتکراوەتەوە لە درێژی و پانی و قەبارە و بنەمایەکی سەرەکیشە بۆ بنیاتنانی هێڵ و دروستکردن، یان کێشانی شێوەیەك.

دەتوانین سوود لە خاڵ وەربگرین بۆ دروستکردن و کێشانی شێوەی هونەری و نەخشەسازی و ڕازاندنەوە لە ڕێگەی ڕیزکردنی یەکلەدوای یەکی هاوشێوەدا. هەروەها بەکارهێنانی خاڵ بۆ کاری نەخشەسازی و ڕازاندنەوە ئاستێکی جوانکاری بەرزمان بۆ دەردەخات و دەتوانین بەو ئاستەش بگەین لە ڕێگەی:

- جیاواز دەرکەون لە یەك نەخشەسازیدا.
- لە قەبارەدا جیاوازبن.
- لە ڕەنگدا جیاوازبن.
- دووری نێوان خاڵەکان جیاوازبن.
- باکگڕاوندی ڕووگە کاریگەری دەبێت لەسەر خاڵەکان.

دووەم: هێڵ Lines

هێڵ بە هۆی گەیاندنی دووخاڵ، یان زیاتر دروست دەبێت، جا ئەو خاڵانە یەك لەدوای یەكبن، یان پێكەوەنووسابن. كەواتە ئەگەر خاڵەكان بەرەو كوێ بڕۆن؟ ئەوا هێڵەكانیش ئاڕاستەیان بەرەو ئەو ڕووە دەبێت. وات هێڵ لە ژێر كاریگەری خاڵدایە، ئەوە خاڵە ئایندەی هێڵ دیاریدەكات.

هێڵەكان دابەش دەبن بۆ دوو جۆر:

١– هێڵە سادەكان

أ– هێڵە ڕێكەكان: هێڵی ئاسۆیی، هێڵی ستوونی، هێڵی لار.

ب– هێڵە ناڕێكەكان: هێڵە چەماوەكان، هێڵە كەوانییەكان، هێڵە داخزاوەكان.

٢– هێڵە ئاوێتەییەكان

أ– لە سەر بنەمای هێڵی ڕێك دانراوە: هێڵی شكاوە، هێڵی سەربەرانبەر، هێڵی هەڕەمەكی.

ب– لەسەر بنەمای هێڵی ناڕێك دانراوە: هێڵی ئاڵۆزكاو، هێڵی لولپێچی، هێڵی زەمبەلەكی.

ت– لەسەر بنەمای هێڵی ڕێك و ناڕێك و تێكەڵە دانراوە: هێڵی بادراو، هێڵی خاڵەكوتە، هێڵی یەكتربڕ، هێڵی تێكچڕژاو، هێڵی پچڕپچڕ، هێڵی ئازاد، هێڵی پێكڕاگەیشتوو، هێڵی ئەندازەیی، هێڵی ڕووبەڕوو.

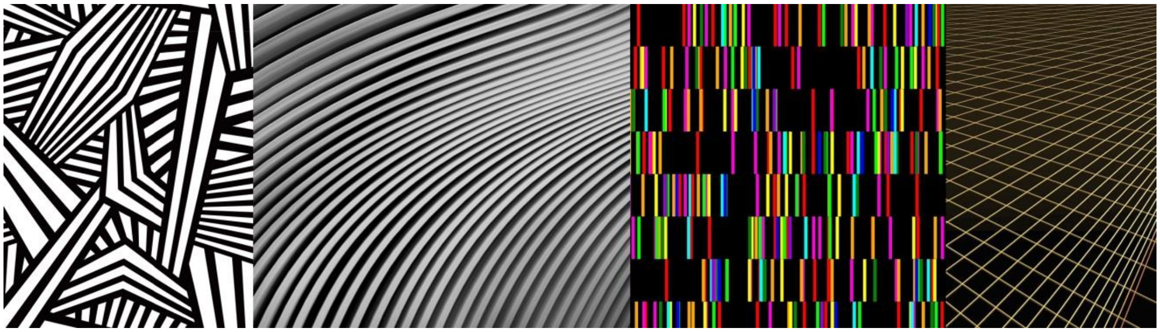

وێنەی هەندێك لە هێڵە جۆراوجۆرەكان

سێیەم: ڕەنگ Color

ئەگەر لە کونێکەوە تیشکی ڕۆژ بێتە ژوورێکی تاریکەوەو بەر شوشەیەکی ئاوێزە بکەوێت، ئەوا تیشکەکە شیدەبێتەوەو لە شەپۆلێکی پێچەوانەدا بە شێوەی گورزە ڕەنگ دەردەکەوێت، وە ئەگەر هەمان گورزە تیشکە ئاڕاستەی دیوارەکەی بکەین، دەبینین لە سەرەوە ڕەنگی وەنەوشەیی، دواتر نیللی و شین و سەوزو زەرد و پرتەقاڵی و سوور دەردەکەون، ئەم ڕەنگانە هەمان ئەو ڕەنگانەن، کە لە وەرزی بەهاردا لە کاتی بارانبارین و دوای هەورو ساماڵ لە شێوەی ‹‹پەلکەزێرینە›› دەردەکەون.

ڕەنگە بنەڕەتییەکان:

لەم ئەزموونکردنەدا بازنەی ڕەنگەکانی پێناساندین، کە ئەوانیش لە سێ بەش پێکدێن:

یەکەم: ڕەنگە ناوەندییەکان، یان دووانییەکان:

دەتوانین لە ڕێگەی تێکەڵکردنی دوو ڕەنگی بنەڕەتییەوە ڕەنگێکی ترمان دەستدەکەوێت:

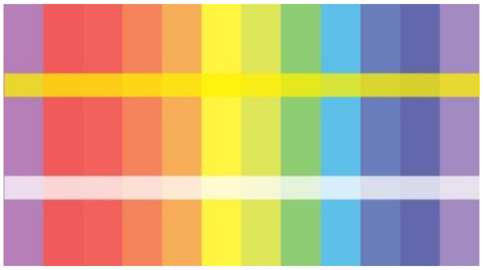

زەرد + سوور = پرتەقاڵی

شین + زەرد = سەوز

شین + سوور = وەنەوشەیی

دووەم: ڕەنگە سیانییەکان:

ئەو ڕەنگانە دەگرێتەوە، کە لە نێوان ڕەنگە ناوەندییەکان و ڕەنگە بنەڕەتییەکاندا دەمێننەوەو لە بازنەی ڕەنگیدا خۆیان جێگیر دەکەن، ئەوانیش شەش ڕەنگن:

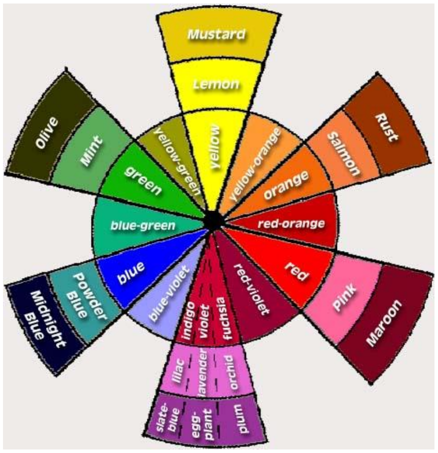

پرتەقاڵی + زەرد = پرتەقاڵی کاڵ

پرتەقاڵی + سوور = پرتەقاڵی تۆخ

سەوز + زەرد = سەوزی کاڵ

سەوز + شین = سەوزی تۆخ

وەنەوشەیی + سوور = وەنەوشەیی تۆخ

ڕەنگە بێلایەنەکان:

بریتین لە ڕەش و سپی. لە بواری فیزیکیدا بە دیاردە ناودەبرێن. واتە <<شەوو ڕۆژ، یان ڕووناکی و تاریکی>>. بە تێکەڵکردنی هەردووکیان ڕەنگی ڕەساسیمان بۆ دەردەچێت بە پلەی جیاواز. ڕەش و سپی بە ڕەنگە بێلایەنەکان ناودەبرێن و ناچنە باوەشی هیچ کام لەم گروپانەی ترەوەو هەوڵدەدەن لەگەڵ هەریەکێکیاندا خۆیان بگونجێنێن.

ڕەنگەکان دابەش دەبن بەپێی سروشت و ڕوخساری دەوروبەرمان:

ئەمە بەهۆی کاریگەری ڕەنگ لەسەر دەروون و ئاکارمان ڕوودەدات، هەروەك لە ڕابردوودا باسمان کرد ڕەنگە گەرمەکان، گەرمیمان پێدەبەخشن و ڕەنگە ساردەکانیش، فێنکمان دەکەنەوەو ئاسوودەبەخشن، جا کاریگەری هەریەکێك لەم دوو جۆرە ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر سروشتی مرۆڤەکان بەجێدەهێڵێت بەپێی سروشتی مرۆڤەکە. واتە مرۆڤ هەیە ئارەزووی هاوین دەکات و هەشە حەز بە زستان دەکات.

ڕەنگە گەرمەکان:

بە ڕەنگە ئاڵتونییەکان ناودەبرێن، هەروەها بە گەرمکەرەوەکانیش بانگدەکرێن، ئەم ڕەنگانە ڕەنگدانەوەی ڕۆژ و ئاگرن، کە هەست بە گەرمی و گەرمبوونەوە دەکەین.

ئەوانیش سروش لە ڕەنگی سوور وەردەگرن، کە لەهەموو ڕەنگەکانی تر گەرمترە و پاشان بەلای پرتەقاڵیدا ڕەت دەبێت و دواتر بەلای زەردێکی سەوزباودا لە بازنەی ڕەنگیدا خۆی جێگیر دەکات.

ڕەنگە ساردەکان:

بە ڕەنگە زیوینییەکان ناودەبرێن و بەرکەوتەی لەگەڵ ڕەنگی ئاسمان و دەریاکاندا هەیە.

ئەوانیش سروش لە ڕەنگی زەردێکی سەوزباو وەردەگرن، کە دوا ڕەنگی بازنەی ڕەنگییە لە زنجیرەی ڕەنگە گەرمەکاندا و سەرەتاو دەستپێکی ڕەنگە ساردەکانە.

دابەشکردنی ڕەنگی بە پێی ئاست و کاریگەری لەسەر بینەر

ڕەنگە نەرمونیانەکان، یان ڕەنگە گونجاوەکان Harmonic Colours

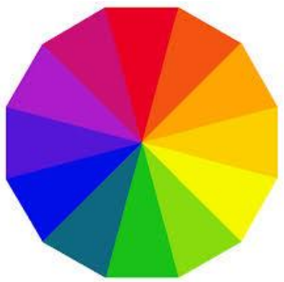

Harmonic Colours

گونجاندن دیاردەیەکی فسیۆلۆجییەو جۆرێکە لە هەستکردن بە ئاسوودەیی و خۆویستی، وەك پەرچەکردارێك لە بەرانبەر ئەو ڕەنگە جوان و سەرنجڕاکێشانەدا دەنوێنرێت، کە لە سروشتدا، یان لە تابلۆیەکی هونەریدا تێکچڕژاون، یان تێکەڵبوون و لە کاتی بینینیدا مرۆڤ هەست بە ئاسوودەیی و ئارامی و جۆرێك لە دڵخۆشی دەکات.

لەبەر ئەوە گونجاندن لە ڕێگەی دوو بنەمای سەرەکییەوە بەدەست دێت:

١: دیاردەی ڕەنگڕێکی:

ڕەنگڕێکی جۆرێکە لە گونجاندنی ڕەنگ لەگەڵ یەکتریدا، بەتایبەت لە کاری هونەریدا، ڕەنگە ڕێکەکان ئەو ڕەنگانەن، کە لەکاتی کارپێکردندا لە تەنیشت یەکترەوە گونجاندن دروست دەکەن و لێکدەوەشێنەوە و هیچ دزێوییەك پیشان نادەن، بۆیە لێرەدا دەتوانین ڕەنگەکان بەپێی دابەشکردنێکی زانستی گونجاندن بەدەستبهێنین، وەك:

ئەو ڕەنگانەی پەیوەندییان بە یەك ڕەنگەوە هەیە:

- **بنەچەیان دەچێتەوە سەر یەك ڕەنگ و لە بازنەی ڕەنگیشدا هاوسێن، وەك: شین و شینی پیرۆزی، کە سەرچاوەی سەرەکی هەردووکیان ڕەنگی شینە.**

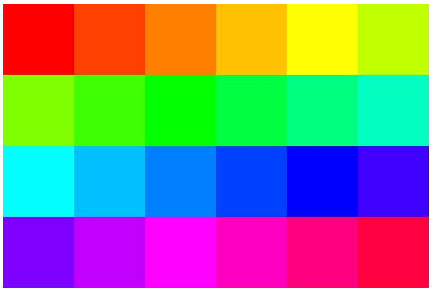

- **بنەچەیان دەچێتەوە سەر یەك ڕەنگ و بەڵام بە زیادکردن و تێکەڵکردنی ڕەنگێکی تر، ئەوا پلەی ڕەنگی ڕوودەدات لە کاڵەوە بۆ تۆخ، یان بە پێچەوانەوە، بەتایبەت کاتێك ئەو ڕەنگە زیادکراوە ڕەنگی سپی، یان ڕەشە.**

ئەو ڕەنگانەی پەیوەندیان بە هەمان ڕەنگی ناو بازنە ڕەنگییەکەوە هەیە:

ئەو ڕەنگانە یەکسانن لەڕووی پلەو توندی ڕەنگییەوە، وەك کۆمەڵەیەکی ڕەنگی بنەڕەتی دەردەکەون لەگەڵ یەکتریدا، یان بە شێوەی ڕەنگی دووانی خۆ دەردەخەن، کە هەڵگری هەمان پلەو ڕزبەندی ڕەنگییە لە بازنەی ڕەنگیدا.

دەرکەوتنی ڕەنگە گەرم و ساردەکان:

ڕەنگە گەرم و ساردەکان لە تابلۆ هونەرییەکاندا پانتایی ناو تابلۆکە داگیر دەکەن و پشت بە ڕووناکی و تاریکی، یان سێبەرو گەشی دەبەستن لە دانانی ڕەنگەکاندا.

٢: دیاردەی جیاوازی ڕەنگی:

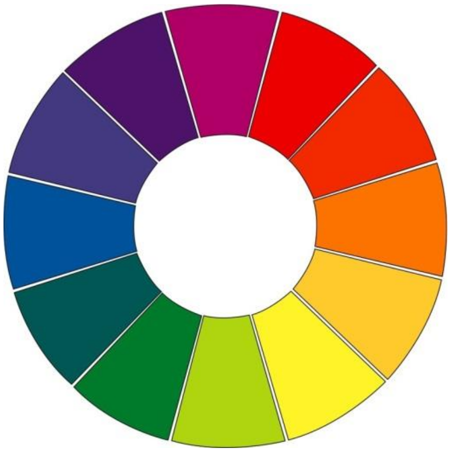

بریتییە لەو دیاردەیەی، کە ئاستی بینین هەستی پێدەکات و دواتر جیاوازییە ڕەنگییەکان شیدەکاتەوەو پاشان هەستیان پێدەکات. واتە ئەو جیاوازیە کاتێك هەستپێدەکرێت، کە ڕەنگێکی تۆخ بە تەنیش ڕەنگێکی کاڵەوە دادەنرێت و لەهەمانکاتیشدا دژ بەیەکن. واتە سوور بە تەنیشت شینێکی کاڵ، یان سەوزێکی تۆخ بە کەمەر زەرەردێکی کاڵەوە، ئەمەش جیاوازی ڕەنگی توند دروست دەکات و دەبنە ڕەنگی دژبەیەك. کەواتە ئەو جیاوازییە لە دوو ڕەنگی جیاوازەوەیەو لێك نزیك نین و پلەی ڕەنگیشیان لێکدوورە.

جیاوازی ڕەنگیش لەڕێگەی ئەم هەنگاوانەوە دەبن:

١- بازنەی ڕەنگی بەکاربهێنین بەمەبەستی دانانی:

- **ڕەنگی سوور بە تەنیشت ڕەنگی سەوزەوە.**
- **ڕەنگی شین بە تەنیشت ڕەنگی پرتەقاڵییەوە.**
- **ڕەنگی زەرد بە تەنیشت ڕەنگی وەنەوشەییەوە.**

بەو واتایەی ڕەنگە سەرەکییەکان بە تەنیشت ڕەنگە مامناوەندییەکانەوە دابنێین لە بازنە ڕەنگییەکەدا.

٢- بەکارهێنانی هەردوو ڕەنگی ڕەش و سپی لە تەنیشت یەکەوە بەمەبەستی دەرخستنی توندترین جیاوازی ڕەنگی لە نێوانیاندا، بۆ ئەوەی قوتابییەکان بە باشی لەوە تێبگەن، کە مەبەستمان لە جیاوازی ڕەنگی چییە؟

چوارەم: پانتایی، یان شێوە Shape

بریتییە لە یەکەی بنەڕەتی کاری هونەری، بە تایبەت ئەو پانتاییەی پەیوەندی بە نەخشەسازی و ڕازاندنەوەوە هەیە، هەرچەندە پانتاییەکان جیاوازییان هەیەو پێك ناچن لە ڕووی ژمارەو شێوەو ڕەنگ و قەبارەو شوێنەوە، ئەمانەش هەموو پێکەوە کاریگەریان بەسەر کارە هونەرییەکەوە هەیەو ئەوانەمان بۆ ڕوون دەکەنەوە:

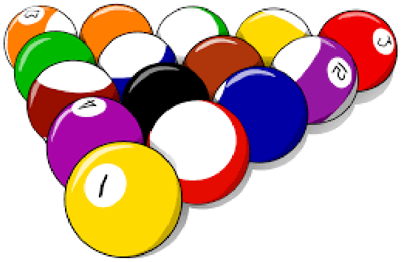

ژمارەی پانتایی: لەناو کارە هونەرییەکەدا دەردەکەوێت.

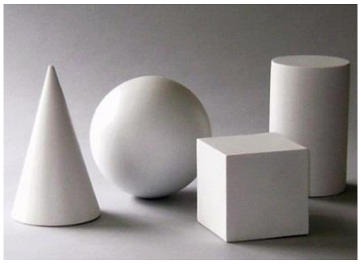

قەبارەی پانتایی: پەیوەستە بە گەورەیی و بچووکی قەبارەی کارە هونەرییەکە.

شوێنی پانتایی: پەیوەستە بە قەبارەی چوارچێوەی هەموو کارە هونەرییەکە.

شێوەی پانتایی: شێوەکانیان جیاوازن، خڕ لە چوارگۆشە ناچێت و سێگۆشە جیاوازە لە قوچەکی.

ڕەنگی پانتایی: پلەی ڕەنگییەکانیان جیاوازیان هەیە، بۆیە زۆر ئەستەمە بتوانین پانتایی پلەی ڕەنگی هەر ڕەنگێک لە چوارچێوەیەکی هونەریدا دیاری بکەین، چونکە ئەوە هونەرمەندە دەتوانێت ئەم ڕەنگە بەسەر پانتاییەکەدا دابەش بکات و هاوسەنگیان بکات بە پشت بەستن بە پلەی ڕەنگی.

دەتوانین شێوەکان دابەش بکەین بۆ دوو جۆر:

شێوەی ڕووتەخت Shape: بریتییە لە شێوەی دوو ڕوو لە ‹‹پانی و درێژی›› پێك دێت و ڕۆچوونی تێدا نییە، چواردەوری بە هێڵ ڕوو دراوەو کاریگەریان لەسەر پانتایی و قەبارەی چێوەکەدا هەیە، بۆ نموونە: چوارگۆشە، لاکێشە، سێگۆشە، بازنە... کاتێك ئەم شێوە ڕووتەختانە بە سەر پانتایی ناڕێکوپێکدا دابەش دەبن، ئەوا پێین دەڵێین شێوەی ناڕێك.

شێوەی بەرجەستە Form: بریتییە لەو شێوەیەی سێ ڕووەو لە ‹‹پانی و بەرزی و درێژی›› پێك دێت و ڕۆچوونی تێدایە بۆ ناوەوە، وەك: چوارپاڵوو، شەشپاڵوو، قوچەکی،... ئەگەر ئەم شێوانە بەسەر ڕووگەو پانتاییەکی ناڕێکدا دابەش بن، ئەوا پێیان دەڵێین شێوەی ناڕێك.

پێنجەم: ڕووگە Texture:

ڕووگە تایبەتمەندییەکی دەرەوەی شتەکانە و بە شێوەو پێکهاتەکانی جیادەکرێتەوە لە یەکتر، بەتایبەت ئەوکاتەی سەیری دەکەین و هەستی پێدەکەین لەکاتی دەستلێداندا.

ڕووگە بەپێی جۆری کارە هونەرییەکە دابەش دەبن بۆ:

ڕووگەی ڕاستەقینە:

بەهۆی دەرچوونی شێوەی ڕووەکەوە لە ڕێگەی هەستی دەستلێدان و بینینەوە هەستی پێدەکەین. هەروەها لە ڕێگەی دەستلێدانەوە شێوەکان دەناسینەوەو ئاستی زبری و لوسییان، یان ڕەقی و نەرمیان دیاری دەکەین. هەروەها دەتوانرێت لە تابلۆی دوو ڕووشدا شێوەکان زەق بکرێنەوەو ڕووگەیان بەرز بکرێت و دەربچن لە تابلۆکەدا، بە تایبەت ڕووە تەختەکان.

ڕووگەی نادیار:

ئەو ڕووگانە دەگرێتەوە، کە خاوەنی دوو دورین و تەنها دەتوانین لەڕێگەی بینینەوە هەستیان پێ بکەین و هەستی دەستلێدان هیچ کاریگەرییەکی نییە لە دیاری کردنی ڕووەکەدا. هەروەها هەندێك جار ڕووەکان فریودەرن و چاو هەڵدەخەڵەتێنن و ڕاستەقینەنین و لەبەرگیراوەن (کۆپین)، هەروەك ڕووی بەرد و گەچ و تەختە... ئێمە دەتوانین ئەم ڕووە دوو دوورییانە بەهۆی کۆمەڵێك وردەکاری و چارەسەری هونەرییەوە بەهۆی زیادکردنی پێکهاتەی نەخشەسازی و ڕازاندنەوەی وەك: خاڵ و هێڵ و پانتایی و ڕەنگەوە چارە بکەین.

بنەماکانی نەخشەکێشان

لایەنی هەستەکان دەگرێتەوەو بینراو نییە، بەڵکو لە ناخمانەوە هەستمان دەوروژێنێت و کاریگەری لەسەر دڵ و دەروونمان بەجێدەهێڵێت و پاشان هەست بە ئارامی و ئاسوودەیی و دڵخۆشی دەکەین، مەرج نییە هەموو کارێکی هونەری کاریگەری لەسەر بینەر بەجێبهێڵێت، چونکە ئەوە کاریگەری هونەرمەندە دەتوانێت ئەو نەخشە لەسەر هەستی بینەر دروست بکات و بیخاتە ئاستی چێژلێوەرگرتنەوە.

یەکەم: یەکێتی Unit:

پەیوەندی بە لێبەستنی هەموو شتەکانی ناو تابلۆکەوە هەیەو پێویستە شتەکان هاوسەنگ و لێکنزیك و تەبابن. واتە هەموو ئەوانە پەیوەستن بە یەکەوەو بنەمایەکی خوازراویان هەیە بۆ کارێکی هونەری جوان و سەنگین، بۆیە لێرەدا یەکێتی بە واتای:

یەکێتی لە شێوەدا: لەڕێگەی لێکنزیکردنەوەی پارچەکانی ناو کارە هونەرییەکەوە بەدەستدێت.

یەکێتی لە بیرۆکەدا: چەندین بیرۆکە لێکدەبەستێت و پاشان لەسەر خەیاڵی بینەر ڕەنگدەداتەوە.

یەکێتی لە شێوازدا: لە ڕێگەی جیێبەجیێکردنەوە بابەت و شێوازی کارکردنە هونەرییەکە ڕووندەبێتەوە، کە بە یەك شێوازی هونەری کاری کردووە.

دەتوانین بڵێین جوانی کاری هونەری پەیوەستە بە یەکێتی بابەتەوە و هەموو پارچەکان پێکەوە دەبەستێتەوەو شێوەیەکی یەکگرتووی توندوتۆڵی لیێ پێکدەهێنێت. بۆ یەکەمجار پێویستە پارچەکان پەیوەندیان پێکەوە هەبێت و دواتر دەبێت پێکیانەوە گریێ بدەین، ئەگەر نا کارێکی ناهەوسەنگی نا هونەریمان بۆ بەرهەم دێت.

دووەم: هاوسەنگی Balance:

بریتییە لەو دۆخەی، کە لەڕێگەی دابەشبوونێکی هاوسەنگی شێوەکانەوە دروست دەبێت لەناو کارە هونەرییەکەدا، مەبەست لە سەنگینی هەستکردنی بینەرە بە ئاسوودەیی و جێگیری لەکاتی بینین و سەیرکردندا. لێرەدا کارامەیی و توانای هونەرمەند دەردەکەوێت، کە تا چەند توانیویەتی ئەو هاوسەنگی و سەنگینییە بپارێزێت لەناو تابلۆکەدا.

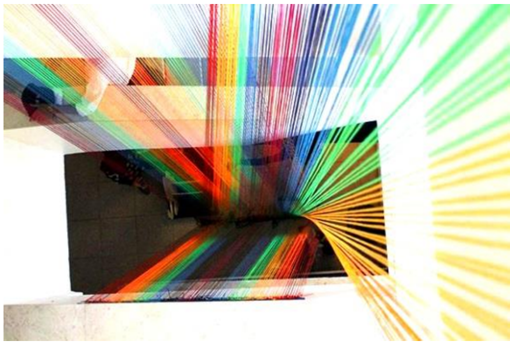

سێیەم: ڕیتم Rhythm:

بریتییە لە ڕێکخستنی ئەو قەبارەو پێکهاتانەی لەناو کارە هونەرییەکەدان و یەکەی بینین پێکدەهێنن.

دەتوانین ڕیتم لە کاری هونەریدا دابەش بکەین بۆ:

پ- ڕیتمی ڕێکخراو Regular rhythm: بریتییە لەو بەریەککەوتنەی، کە لە نێوان شێوەو یەکە ڕەنگییەکاندا ڕوودەدات لەکاتی دووبارە بوونەوەی شێوەو قەبارەو دوورییەکاندا بە شێوەیەکی ڕێکخراو.

ج- **ڕیتمـــی ڕێکنـــەخراو Irregular rhythm:** بریتییە لەو شێوانەی، کە لەناو کارە هونەرییەکەدا ڕێکخراونین، تـا دەگاتـە ئاسـتی لێکچـوونیان لـە قـەبارەو شـێوەو دووریـدا. هـەروەها هەنـــدێك جـــاریش لێکدەبنـــەوەو یەکدەگرنەوە.

ح- **ڕیتمـــی ئـــازاد Free rhythm:** بریتییـە لـەو کـارە هونەرییـەی، کـە شـــێوەو یەکـــەو دوورییـــەکانیان لـێکترازاون، یـان پێکـەوەن لـە کـارە هونەرییەکەدا. واتە هونەرمەند ئازادە چـۆن هاوسـەنگی، یـان ناهاوسـەنگی کارەکە ڕادەگرێت.

خ- **ڕیتمـی جوڵاو Motor rhythm:** بریتییە لە کارە هونەرییەی، کە پڕە لــە ڕیتمـــی جـــوڵاو لـــە ڕێگـــەی دابەشـــبوونی پێکهاتـــەو شـــێوە جوڵاوەکـــان بـــە ڕاســـت و چـــەپی کارەکەدا، ئەمەش وا لە ڕوانینەکانی بینەر دەکات لە کارە هونەرییەکەدا لە شێوەیەکەوە بۆ شێوەیەکی تر بچێت.

چوارەم: یەکسانبوون(*) Proportion:

بریتییە لە پەیوەندی نێوان پانی و درێژی. واتە هەموو ئەو پانتاییانە دەگرێتەوە، کە لەڕێگەی پلەی ڕەنگییەوە پانتایی تابلۆکە داگیر دەکات بە شێوەیەکی پلانبۆدارێژراو، بەمەبەستی

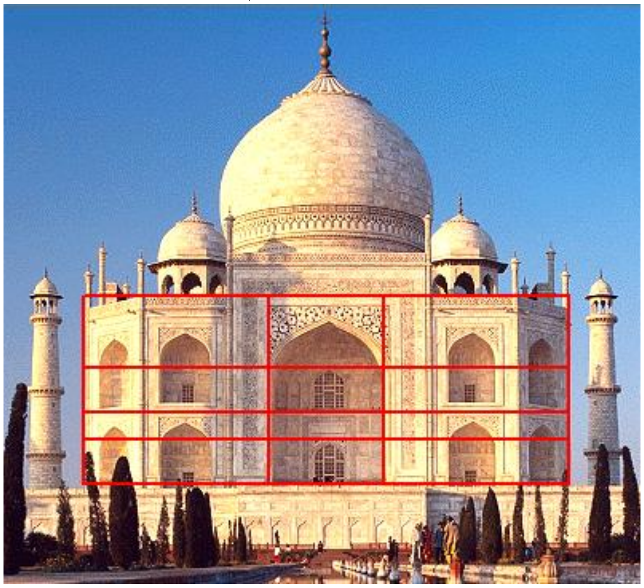

دروستکردنی هاوسەنگی، تا نەبێتە جێگەی دڵتەنگی و بێ ئارامی و دواتر لەکاتی ڕوانینی بینەردا لە هێزی نەخشەسازی کارە هونەرییەکە کەم نەکاتەوە. هەندێك جار ئەم جۆرە کارکردنە بەهرەیەکی خۆڕسکانەیە، یان پلانبۆدارێژراوە، یان پەیوەندی بە ئەزموونکردنی زۆری هونەری هونەرمەندەکەوە هەیە.

بۆیە لێرەدا یەکسانبوون جیاوازی هەیە لەگەڵ ئاستی ڕێژەیی لە کارکردندا، چونکە ڕێژە

پەیوەندی نێوان دوو شت دیاری دەکات، بەڵام یەکسانبوون گوزارشت لە پەیوەندی نێوان دووشت، یان زیاتر دەکات، بەتایبەت ئەوکاتەی هونەرمەند دنیابینی خۆی لە تابلۆکەدا ڕووندەکاتەوە.

(*) یەکسانبوون: هەرچەندە بە گونجاندن، هاوڕێژەکردن، هاوسەنگکردن، هاوڕێژە دێت، بەڵام بۆ ئەم شوێنەو بۆ ئەم مەبەستەی دەمەوێت یەکسانبوونم لا پەسەند بوو، چونکە لە کاری هونەری شێوەکاریدا زۆر پێویستمان بە یەکسانبوونی شێوەو قەبارەو دوورییە، کە دواتر لە یاساکانی ڕوانگەدا خۆی جێگیر دەکات و پاشان کاری پێدەکرێت. ئەم دەستەواژەیە لە بری (التناسب) ی عەرەبی و (Proportion) ی ئینگلیزی دانراوە.

وانەی یەکەم

کاتی دیاریکراو: ٢وانە

چالاکی ١:

داوا لە قوتابییەکان بکە هێڵی ڕێك و نارێك بەکاربهێنن لە کێشانی وێنەکانیاندا. واتە ئەو شێوانەی دەیکێشن ئازادانە بێت و پشت بە خەیاڵ و بیرو هزریان ببەستن، بەو مەرجەی ڕەنگە گەرمەکان زۆرتر بەکاربهێنن، وەك لە ڕەنگە ساردەکان، پاشان ڕەچاوی هاوسەنگی و یەکسانی هێڵەکان بکەن.

دواتر ڕێگە بە هەر یەك لە قوتابییەکان بدە با لەسەر وێنەکەی بدوێت.

چالاکی ٢:

داوا لە قوتابییەکان بکە لە نیگارکێشانەکەیاندا پشت بە هونەری خاڵەکوتە ببەستن لە دەربڕینە هونەرییەکەیانداو خاڵی ڕەنگاوڕەنگ بەکاربهێنن بە تێکەڵکردنی ڕەنگە گەرم و ساردەکان. هەروەها دوای تەواو بوونی کارە هونەرییەکە ڕێگە بە قوتابییەکان بدە، تا لەسەر خاڵ و هێڵ و ڕەنگ و شێوەی ناو تابلۆکە بدوێت، پاشان تۆش هاوکاری بکە لە گوزارشتکردنەکەیدا.

ئەم نیگارانە تەنها بۆ بەرچاوڕوونی مامۆستایەو نابێت پیشانی قوتابی بدرێت و لەبەری بگرێتەوە. واتە مامۆستا تەنها ڕێنیشاندەری قوتابییەکان بۆ کارێکی لەوجۆرە دەکات و بەس.

وانەی دووەم

تەوەر: نیگارکێشان و دەربڕینی هونەری

بابەت: گەشەپێدانی بینگەی هونەری

کاتی دیاریکراو: ٣ وانە

بینگەی هونەری Artistic Vision:

لەم وانەیەدا مامۆستا قوتابییەکان ڕادەهێنێت، تا توانای بینینیان گەشە پێبدات و ئاستی جوانناسیان بۆ شتەکانی دەوروبەریان فرەوان بکات. بە واتایەکی تر کاتێك قوتابی سەیری دەوروبەری دەکات، ئەوا فێر دەبێت چۆن لە شتەکان بڕوانێت و ڕەنگ و شێوەو جۆرەکانیان بە نیگا لێکجیابکاتەوەو دواتر بیاناسێتەوە. ڕاهێنان و ڕاهێزان لەسەر بینگە قوتابی لەم تەمەنەدا زۆر گرنگە، چونکە هەستەکانی، بیری، هزری گەشە دەکات و بەش ڕاستەوخۆ ئاستی کارامەییەکانی بەرز دەبێتەوە، لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا ئاستی گوزارشتکردن و دەربڕینی هونەری لە ڕێگەی (زارەکی و کردارەکی) یەوە پێش دەکەوێت و توانا کۆمەڵایەتییەکانی دەچنە قۆناخێکی ترەوە، چونکە قوتابییەکە دەتوانێت خۆی بگونجێنێت لەگەڵ هاوڕێکانیداو توانای گفتوگۆو دانوستانی پێشدەکەوێت.

قوتابی چی فێردەبێت؟

- ئاشنایەتی لەگەڵ ژینگەی دەوروبەری و پێکهاتەکانی سروشت پەیدا دەکات بۆ گەشەپێدانی بینگە جوانناسییەکەی.
- هەست بە شێوەکان دەکات و جیاوازیان دەبینێت لەو ژینگەیەی تێیدا دەژیت لە ڕێگەی تێڕامان و لێوردبوونەوەدا.
- بە سوود وەرگرتن لە سروشت بە ئازادی نیگاردەکێشێت و دواتر ڕەنگی دەکات.
- قوتابی لە ڕەنگە جوانەکانی سروشت ڕادەمێنێ و خەیاڵ و بیری دەجوڵێنێ.
- لە وشەو دەستەواژە هونەرییە تازەکان تێدەگات و قسەیان پێ دەکات.
- هەست بەخۆزانی دەکات و متمانەی بەخۆی زۆرتر دەبێت.

ئەرکی مامۆستا:

- پێویستە لەسەر مامۆستا ژینگەیەکی هونەری سەرنجڕاکێش و شیاو بۆ قوتابییەکانی دابین بکات و هانی قوتابییەکانی بدات بۆ گوزارشتکردن و کارە هونەرییەکانیشیان فەرامۆش نەکات، بەڵکو گرنگیان پێبدات و بە شێوەیەکی باش نمایشیان بکات، ئەمەش هاوکاری گەشەی قوتابییەکان دەکات لەو قۆناخەی تێیدا دەژین.
- لەسەر مامۆستایە شێوازی ئاڕاستەکردن و بەشداریپێکردن بگرێتەخۆ لە گوتنەوەی وانەکەیدا. لە هەمانکاتیشدا لەسەری پێویستە پرۆسەیەکی دیموکرات و کەشێکی پڕ لە ئارام بۆ قوتابییەکانی برەخسێنێ. واتە نابێت کاری خۆسەپێنی ئەنجام بدات و جیاوازی نەکات لە نێوان قوتابییەکانداو گرنگی بە هەندێکیان بدات و ئەوانی تریش فەرامۆش بکات، چونکە هەندێك کێشەو گرفت هەن گشتییەو هەندێکی تریشیان تاکییە. کەواتە چارەی هەردوو جۆرە کێشەکەت لەسەر شانەو پێویستە دوایان نەخەیت.

بیرۆکەی پێشنیارکراو:

- هەوڵبدە پێش نیگارکێشانی قوتابییەکان بیرۆکەی نوێ بخە مێشکیانەوە. بۆ نموونە: دیمەنی تەلارسازی، نەخشونیگارەکانی هاتووچۆ، فڕگەو جوڵەو فڕینی فڕۆکەکان، یاریگاو کاتی یاریکردن، یان هەرشتێك، کە بابەتەکان دووبارەنەبن و تازە بن.
- گوزارشتکردن لە بۆنەو ئاهەنگەکان، وەك: گەڕانەوە بۆ قوتابخانە، جەژنی نەورۆز، گەشتە بەهارییەکان...
- گوزارشتکردن لەڕێگەی سوود وەرگرتن لە بابەتەکانی تری خوێندن، وەك: بابەتەکانی کوردی، عەرەبی، زانست...
- یان هەرشتێك کە مامۆستا پێی پەسەندە بۆ جێبەجێکردن.

ئەوەش بخەرە سەر خەرمانەی زانیارییەکانت

هێڵی ستونی :Horizontal line

بریتییە لەو هێڵە ڕاستەی بەرەو بەرزی هەڵدەکشێ و لە ئاست بینگەی ئێمەدایە و بەپێی ئاستی شتەکە بەرزو نزم دەبێت لە سەر ڕووی زەوی.

دەتوانیت بۆ ئەوەی زیاتر لە هێڵ تێبگەیت پێویستە ئەم کارە بکەیت: سەردانی شەقامێکی ڕاستەڕێ بکە، بەو مەرجەی لەسەر شۆستەکانی درەخت ڕوابن، پاشان، تا چاوت بڕ دەکات لە درەختەکانی دواوە بڕوانە و دواتر سەیرێکی درەختەکانی پێشەوە بکە، دەبینیت درەختەکانی پێشەوە گەورەن و درەختە دوورەکانیش، تا دێت بچووك دەبنەوە لە قەبارەدا، تا ئاستی ون بوونیان ((خاڵی ونبوون)). ئەگەر بچیتە شوێنێکی بەرزترو لە خوارەوە بڕوانیت، ئەوا زۆر بە ڕوونی هەست بە هێڵە بەرزو ئاسۆییەکان دەکەیت.

لەم وانەیەدا ئەم وشەو دەستەواژانە فێربووین:

خاڵی ونبوون	Point faded
بینگە	Vision
هێڵی ستونی	Horizontal line

دیدی هونەری

ئامۆژگاری بۆ مامۆستا:

- ✓ هەوڵبدە لە کاتی دیدارت لەگەڵ قوتابییەکانتدا هەستێکی باشیان لا دروست بکەیت.
- ✓ هەوڵبدە سروشتی قوتابییەکانت بناسیت و ناوەکانیان لەبەر بکەیت، ئەگەر ناوەکەشت پێلەبەر نەکرا، ئەوا ناویان لەسەر پارچە کاغەزێك بنووسن و لە بەرۆکیان بدەن.
- ✓ هەوڵبدە ژینگەی هۆڵی فرەمەبەست سەرنجڕاکێش و خۆش و دڵگیربێت.
- ✓ وا پیشانی قوتابییەکان بدە، کە وانەی پەروەردەی هونەر گرنگە وەك هەر وانەیەکی تری خوێندن، بەڵکو پەیوەندیشی بە وانەکانی ترەوە هەیە.
- ✓ گفتوگۆ لەگەڵ قوتابییەکانت بکە بەتایبەت لەبارەی ئەو بابەتە دەربڕینخوازییانەی خەیاڵی قوتابییەکان دەجووڵێنێت، کە لە ژینگەکەیدا هەن.
- ✓ داوا لە قوتابییەکانت بکە سەیرێکی دەوروبەریان بکەن و سەرنجی ئەو شتانە بدەن، کە پەیوەندی بە بابەتی هونەرەوە هەیە ((لەگەڵیدا چەند دیمەنێکی سروشتی جوان پیشانی قوتابییەکان بدە)).
- ✓ هەوڵبدە چەند دەستەواژەو واتاو وشەی هونەری بە قوتابییەکان ئاشنا بکەوە، کە لە ساڵانی ڕابردوودا خوێندوویەتی.
- ✓ پێکهاتەکانی کاری هونەرییان بۆ ڕوونبکەوە، وەك: (خاڵ، هێڵ، ڕەنگ، پانتایی).
- ✓ هەموو جارێك لەکاتی پێدانی زانیاری، یان ڕوونکردنەوەی بابەتی وانەکە تابلۆی هونەرمەندێك، یان چەند هونەرمەندێك پیشانی قوتابییەکان بدەو چاوت لەسەر ئەو هێماو بابەتانە بێت، کە هونەرمەندەکە کێشاونی، یان بەکاری هێناون، لەگەڵ ئەوەشدا ژیاننامەی هونەرمەندەکەش باس بکە.
- ✓ وایتبۆرد بەکاربهێنە بۆ ڕوونکردنەوەو نووسینی ئەو دەستەواژەو وشە هونەریانەی بەکاریان دەهێنین، تا لەبیری قوتابییەکاندا بمێنێتەوە.

پلانی فێرکاری و جێبەجێکردن

- واز لە قوتابی بهێنە دوای ئەوەی بابەتی پێشنیارکراو ڕوونکراوەتەوەو گفتوگۆی لەبارەوە کراوە، تا بە ئازادانە گوزارشت لە هەست و بۆچوونەکانی بکات لەبارەی بابەتی پێشنیارکراو، هەوڵبدە بیریان بوروژێنیت لەکاتی کارکردندا.
- ڕەچاوی پانتایی دیاریکراو بکە، کە پێویستە بۆ کارە هونەرییەکە بەکاربهێنرێت و لەگەڵ بیرۆکەو توانای قوتابییەکان و کاتی دیاریکراودا بگونجێت.
- کەرەستەی ڕەنگی فرەجۆر بەکاربهێنرێت (پاستیل، قەڵەمڕەنگی دار، ماجیك...).
- لە یەکەم دەستپێکەوە گفتوگۆ لەگەڵ قوتابییەکان بکە، تا کۆتایی کارەکە.
- ئاڕاستەی تایبەتی هەندێکیان بکە و تێبینی و سەرنجیان پێبدە، تا تواناکانیان باشتربێت و ئاستی گەشەی سەرنج و بیرۆکەو بیرو هزریان باشتر بکات.
- چاوێکت لەسەر ئەو قوتابییانەبێت، کە سست و خاون لە کارکردندا و لە نیوەی ڕێگەدا بەجێیان مەهێڵەو هانیانبدەو فشاریشیان لەسەر دروست مەکە.

- دڵنیابەوە لەسەر پێکهاتەو بنەماکانی کارە هونەرییەکە لە کاتی کارکردندا.
- داوا لە قوتابییەکان بکە، تا جیاوازی بکەن لە نێوان کاری خۆیان و کاری هونەرمەندەکە، خاڵی وێکچوو و لێکجیاواز دەستنیشان بکەن.

قوتابیانی پۆلی چوارەم کارێکی هونەرمەندی جیهانی‹ڤانکوخ› دەکێشنەوە.

تابلۆی هونەرمەندی کورد (عەلی کەریم)(*)

پێویستە مامۆستا سوود لە هێڵە چەماوەو خوارو بازنەکان وەربگرێت. هەروەها پلەی ڕەنگی تابلۆکان جیاوازن، لەگەڵ نەرموونیانی و تێکچڕژاوی ڕەنگە گەرم و ساردەکان لە یەك کاتدا. پاشان گەڕان بەدوای شێوە شێواوەکاندا.

(*)عەلی کەریم: شێوەکارێکی کوردەو لە ساڵی ١٩٤٨ لە شاری سلێمانی لە دایك بووەو ساڵی (١٩٧٢) ئەکادیمیای هونەرەجوانەکانی لە بەغدا تەواوکردووە. خاوەنی چەندین تابلۆی ناوازەیە. هەروەها بەشداری لە پێشانگەکانی ناوەوەو دەرەوەی کوردستاندا کردووە. تابلۆکانی بە جیهاندا بڵاوبوونەتەوە.

تابلۆی هونەرمەندی کورد (ئیسماعیل خەیات)(*)

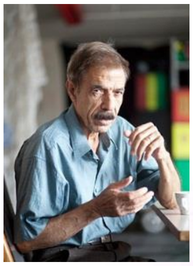

مامۆستا و قوتابییەکان سەرنج دەدەنە شێوە شێواو و ناڕێکەکان، بەڵام بە ڕەنگێکی نەرموونیان کێشراون و ڕەنگە ساردوو گەرمەکان بە تەنیشت یەکترەوە دانراون ((گونجاندن)).

(*)ئیسماعیل خەیات: شێوەکارێکی کوردەو لە ساڵی ١٩٤٤ لە شاری خانەقین لە دایک بووە، لەساڵی ١٩٦٦ خانەی مامۆستایانی لە بەعقوبە تەواوکردووە. بەشداری لە چەندین پێشانگەی شێوەکاری لە ناوخۆو دەرەوەی کوردستاندا کردووە. تابلۆو کارە هونەرییەکانی بە جیهاندا بڵاوبوونەتەوەوکارەکانی لەسەر تیشێرت و بەشێوەی پۆستکارت چاپکراوە.

وانەی سێیەم

تەوەر: نیگارکێشان و دەربڕینی هونەری

بابەت: بنەماکانی پێکهاتەی هونەری

کاتی دیاریکراو: ٣ وانە

بنەما بریتییە لەو یاساو ڕێسا هونەرییەی، کە هونەرمەند پێویستی پێیەتی بۆ ڕێکخستنی پێکهاتەکانی ناو کارە هونەرییەکەی، جا ئەو پێکهاتانە شێوە، یان یەکەی ڕازاندنەوە بن، کە بۆ بەرزکردنەوەی بەهای ئاستی جوانناسی کارە هونەرییەکەی بەکاریاندەهێنێت، کە کارە هونەرییەکە دەیخوازێت لەکاتی جێبەجێکردندا بەپێی ئەو کەرەستەو شمەکە خاوانەی لەبەردەستیدایە. وەك: یەکەی هونەری و لێکبەستنی، یەکسانبوون و هاوسەنگی، ڕیتم، فرەجۆری، سەنگینی...

بەڵام پێکهاتەکانی نەخشەسازی بریتییە لەو یەکە شێوەکارییانەی، کە هونەرمەند هانایان بۆ دەبات و بەکاریان دەهێنێت بۆ دەرخستنی کارە هونەرییەکەی بەو شێوەیەی، کە ئێمە دەیبینین، وەك: خاڵ، پانتایی، قەبارە، شێوە، ڕووکە...

ئەگەر سەیرێکی سروشت و دەروبەرمان بکەین بە ئاسانی هەست بەو یەکانە دەکەین و دەتوانین بیانبینین لە ڕێگەی لاسکەدارو لوتکەی شاخەکان و دۆڵ و نشێوو پێدەشتەکان...

مەبەستی تایبەتی وانەکە:

قوتابی بتوانێت لەگەڵ بنەماو پێکهاتە هونەرییەکان مامەڵە بکات و لە نزیکەوە لە کرداری نیگارکێشاندا بەکاریان بهێنێت. واتە لە پرۆسەیەکی کرداریدا مامەڵە لەگەڵ یەکەکاندا بکات.

قوتابی چی فێردەبێت؟

- بە قوڵی لە پێکهاتەکانی سروشت دەڕوانێت و گرنگی هێڵە گشتییەکانی بۆ دەردەکەوێت لە دیاریکردنی شێوەکاندا.
- گرنگی هێڵەکان و پانتاییە جۆراوجۆرەکان و بەهای سێبەرو ڕووناکی دەزانێت.

- بنەماکانی پێکهاتەی هونەری دەدۆزێتەوە لە ڕێگەی کاری هونەرییەوە (یەکێتی، سەنگینی، ڕیتم).
- ئاشنابوون بە دەستەواژە هونەرییەکان و بەکارهێنانەوەی لە کاتی گفتوگۆکانیدا.
- توانای ڕەخنەگرتنی هونەری پێشدەکەوێت و دەتوانێت شیکاری هونەری بکات.

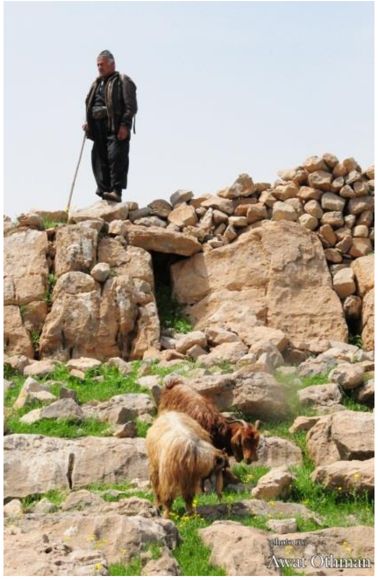

سەرچاوە فێرکارییەکان:

کەرەستەو پێداویستییە سەرەتاییەکان: پێویستە مامۆستا کاغەزی سپی لە جۆری (A4 یان A3) ئامادە بکات، لەگەڵ ئەم کەرستانە (جا هەرکامێکی هەڵبژارد): پاستیل، ماجیك، قەڵەمڕەنگی دار، یان هەر کەرەستەیکی تر، کە مامۆستا پێی شیاوو گونجاو بوو.

هۆکاری ڕوونکاری: گرنگە مامۆستا چەندین وێنەی ڕوونکاری جوان و گەشی جیهانی سروشتی کوردستان پیشانی قوتابییەکانی بدات، بۆ ئەوەی قوتابییەکان ئارەزوو بکەن ژینگەو سروشتی کوردستان بپارێزن. هەروەها هانی قوتابییەکان بدرێت، تا لەڕێگەی تێڕامانیان لە سروشت و چالاکییە فۆلکلۆریی و کەلتورییەکاندا سەرنج بدەن و تێبینی بکەن بۆ ئەوەی شتی لێ هەڵبهێنجن و لە کارە هونەرییەکەی خۆیاندا بەکاریبهێننەوە.

وێنەی چەند دیمەنێکی کوردستان (بابەت)، مامۆستا دەتوانێت چەندین دیمەنی هاوشێوە سوودی لێوەربگرێت بۆ گەیاندنی پەیامەکەی ((پڕۆکەی پێشنیارکراو)).

بیرۆکەی پێشنیارکراو:

- سروش لە ژینگەی کۆن و نوێی کوردستان وەربگرە.
- سروش لە خانوو و تەلارە کۆن و نوێیەکان وەربگرە.
- یان هەرشتێك مامۆستا پێی باش و گونجاوە بۆ قوتابییەکانی.

ئامۆژگاری بۆ مامۆستا:

- ✓ سوود لە چیرۆکێکی کوردەواری (مێژوویی، فۆلکلۆری، کەلتوری) وەربگرە.
- ✓ بگەڕێوە سەر ئەو دەستەواژە هونەریانەی لە وانەکانی پێشودا بەکارت هێناون.
- ✓ سوود لە شتە زیندەو نا زیندەکانی ناو سروشت وەربگرەو باسی بکە.
- ✓ لەڕێگەی هۆکارەکانی فێرکردنەوە بە بنەماو پێکهاتە هونەرییەکاندا بچۆوە بە شێوەکی خۆش و گاڵتەئامێزو چێژبەخش.
- ✓ گرنگی نیگارکێشان بە هێڵە جیاوازەکان بۆ قوتابییەکان ڕوونبکەوە.
- ✓ چۆنییەتی بەکارهێنانی هێڵ و ڕەنگ بۆ دەرخستن و کێشانی هەندێك شێوەو رووگەی خەیاڵی بۆ قوتابییەکانت ڕوون بکەوە.
- ✓ وایتبۆرد بەکاربهێنە بۆ خستنەڕووی دەستەواژە هونەرییە نوێکان.
- ✓ گفتوگۆ لەگەڵ قوتابییەکان بکە لەبارەی ئەو بیرۆکەیەی، کە مەبەستیانە جێبەجێی بکەن. ئەگەر گفتوگۆ لەبارەی ئەو فیلم و وێنانەوە گفتوگۆ بکەن خراپ نییە پێش کارکردن.

وەك نموونە، تابلۆی دوو هونەرمەندی کورد دەخەینە بەرچاو:

یەکەم: هونەرمەندی کورد (سمکۆ تۆفیق خەیات)، لە شاری سلێمانی لەدایك بووەو خاوەنی چەندین تابلۆی هونەرییە، یەکێك لە تایبەتمەندییەکانی تێکەڵکردنی مێژوو و خەیاڵ و کاری ڕاستیگەراییە. ئێستا لە ئیتالیا دەژی.

دووەم: هونەرمەندی کورد (ئاکۆ غەریب) لە ساڵی (١٩٦٢) لە دایك بووەو ساڵی (١٩٨٥) پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی لە شاری سلێمانی تەواو کردووە.

کاری هونەرمەندی کورد (سمکۆ تۆفیق):

چەند دیمەنێکی خەیاڵئامێزی ژن و پیاوی کورد

کاری هونەرمەندی کورد (ئاکۆ غەریب):

دیمەنی شەقامێکی شار

دیمـــەنێك لـــە شـــەڕی دەربەنـــدی بازیـــان لـــە نێوان (شێخ مـەحمودی حەفیـــد) و ســـوپای ئینگلیز.

پلانی فێرکاری و جێبەجێکردن:

- ✓ پێویستە مامۆستا دوای گفتوگۆیەکی چڕ لەگەڵ قوتابییەکان لەسەر بابەتی پێشنیارکراوو پیشاندانی هەموو هۆکارەکانی ڕوونکاری، دواتر بوار بە قوتابییەکان بدە، تا بە ئازادانە گوزارشت لە بیروبۆچوونەکانییان بکەن لە ڕێگەی دەربڕینخوازییە هونەرییەکانیانەوە.
- ✓ کەرەستەو شمەکی جۆراوجۆر بەکاربهێنن، تا ڕووگەی کارە هونەرییەکە جیاواز دەرکەوێت و جوان و ڕەنگین بێ.
- ✓ بنەماکان و پێکهاتە هونەرییەکانیان بۆ دیاری بکە، پاشان بۆیان ڕوونبکەوە، پێویستە ئەو دەستەواژانە دووبارە بکەنەوە لەکاتی کارکردن و گفتوگۆکردن و ڕاڤەکردنی کارە هونەرییەکاندا.
- ✓ تا بۆت دەکرێت کارێکی هونەری هونەرمەندێکی کوردیان پیشان بدە، تا فێری ڕاڤەکردن و ڕەخنەی هونەری بن لە کارەکاندا.
- ✓ پێویستە بنەماو پێکهاتە هونەرییەکانی ناو تابلۆکە جیاوازی بکەن لە نێوان کاری خۆیان و کاری هونەرمەندەکەدا.

پلانی فێرکاری و ڕەگەزەکانی وانەگوتنەوە

شێوازی وانەگوتنەوە (پێداگۆگی):

ئەو بنەما گشتییانەی پێویستن ڕەچاویان بکەیت لە کاتی وانەگوتنەوەدا بریتین لە:

١- پێویستە قوتابی پێکهاتەی سەرەکی تەوەری پرۆسەی فێرکردن بێت.

٢- پێویستە وانەکە پێشوەخت پلان و ئامانجی بۆ دانرابێت.

٣- پێویستە پلانی وانەکە ئامانجێکی دیاریکراو بهێنێتە دی.

٤- هۆکارەکانی فێرکاری بەشێوەیەکی باش و لە خزمەتی وانەکەدا بەکاربهێنە.

٥- پاڵنەرە ناوخۆییەکانی قوتابی بوروژێنە بۆ فێربوون و کەشێکی لەبارو گونجاوی بۆ برەخسێنە.

٦- پارێزگاری لە پەیوەندی نێوان خۆت و قوتابییەکان بکەو باشترین نموونە بە بۆیان. ((لەڕێگەی چاوەوە پەیوەندی لەگەڵ قوتابییەکانت بگرە)).

وانەی چوارەم

تەوەر: نیگارکێشان و دەربڕینی هونەری

بابەت: گرنگی تەواوکردن لە پێکهاتەی کاری هونەریدا

کاتی دیاریکراو: ٢ وانە

گوزارشتی هونەری زمانی دەربڕین و جێبەجێکردنە و بریتییە لە بەیەکگەیاندن و تێکەڵبوونی ئەزموونی بینین و هەستەکانە لە یەك کاتدا لەڕێگەی پێکهاتە شێوەکارییەکانەوە، ئەم تێکەڵبوونەش لەڕێگەی خاڵ و هێڵ و پانتاییە دوو دووری، سێ دوورییەکانەوە، یان زیاتر، یان لە ڕێگەی شێوە خەیاڵییەکانەوە، کە بەهۆی کاریگەرییە ڕەنگییەکان و ڕووگەکانیانەوە دەردەکەون.

بۆیە تەواوکردن لە پێکهاتەی کاری هونەریدا: بریتییە لە ڕێکخستنی پێکهاتەی «بابەت» لە تابلۆ هونەرییەکەدا لە شێوەیەکی یەکگرتوی گونجاودا، ئەمەش وا دەکات ‹چاو› لە پێکهاتەیەکەوە بۆ پێکهاتەیەکی تر بگوازێتەوە بێ ئەوەی هەست بە بێزاربوون بکات.

کاری باش و تەواوکراو هەمیشە گرنگی خۆی هەیەو ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر بینەر بەجێدەهێڵێت و هەستی ئاسوودەبوونی پێدەبەخشێت، بۆیە پێویستە بۆ ئەوەی ڕێچکەیەکی باش و ڕاست و دروست لە نەخشەسازیدا بگرینە بەر، ئەوا پێویستە پشت بە یەکێتی و سەنگینی و ڕیتم و یەکسانبوون و گونجاندن و دووبارەکردنەوە... ببەستین. بۆیە ڕێکخستنی هەمووان پێکەوە پەیوەستە بە لێکبەستنی هەموو یەکەکان. لێرەدا دووبارە پێویستمان بە «گونجاندن» دەبێتەوە، کە چۆن پارچەو بەشەکان پێکەوە

دەگونجێنین لەگەڵ یەکتریدا و ئەمەش گرنگترین بەشی پێکەوەگرێدان و لێکبەستن و تێکئاڵاندن و هاوسەنگکردن و یەکسانکردنی بابەتەکانە لای قوتابی.

منداڵ هەمیشە بە دوای پرۆکەی نوێدا دەگەڕێت، جا ئەگەر تۆ خەیاڵی بوروژێنی،

ئەوا پێگومان بیر لە داهێنانی تازە دەکاتەوە لە گوزارشتکردن و دەربڕینەکانیدا، ئەم وێنانەش چەند نموونەیەکن.

ئەرکی مامۆستا

هەندێکجار پێویست دەکات قوتابی شتێکی دیاریکراو، یان هەرشتێك، کە پێویست بکات بۆتی بکێشێت، بەڵام قوتابییەکە ناتوانێت و گیردەخوات چۆنی بکێشێت؟ نازانێت لە کوێوە دەست پێبکات؟ ئەرکی بەڕێزتانە جارێکی دی لە ڕێگەی شێوەئەندازەییەکانەوە هاوکاری پێشکەش بکەیت و کارئاسانی بۆ بکەیت و ڕێنیشاندەری بیت، کە ئەنجامدانی کارەکە هێندە ئەستەم نییە. واتە شێوەکە

لە ڕێگەی یەکێك لە شێوە ئەندازەییەکانەوە دەکێشێت، بۆنموونە ئەگەر کیسەڵ بوو شێوە ئەندازەی هێلکەیی بۆ هەڵبژێرە، ئەگەر خانوو بوو شێوەئەندازەی چوارگۆشەی بۆ پێشنیار بکە. هاوکاری کردنی قوتابی بۆ بەدەستهێنانی پرۆکە زۆر گرنگە، دواتر خۆی کارەکان دەکات و جارێکی دی هانا بۆ تۆ ناهێنێتەوەو خۆی پرۆکەی نوێ دادەهێنێت.

سوودی بەدەستهاتوو لەم وانەیەدا

بنەماکانی تەواوکردن فێردەبێت لە کاری هونەریدا لەگەڵ دڵنیابوونەوە لە ‹‹یەکێتی، سەنگینی، ڕیتم››.

قوتابی چی فێردەبێت؟

- قووڵدەبێتەوە لە ڕوانگەی هونەریداو ئاستی خەیاڵکردنی بۆ سروشت بۆ سەرجەم شت و شێوەکانی فرەوان دەبێت.
- ڕادێت لەسەر دابەشکردن و هاوسەنگکردنی ڕەنگکردن بەسەر شێوەکاندا.
- خەیاڵی دەوروژێت و بیری ئایندەخوازی لە مێشکیدا دەچەسپێ.
- قوتابی گفتوگۆی بەرەو باشتر دەچێت و ئاستی دانوستانکردنی پێشدەکەوێت.
- ئاست و بەهای جوانناسی بۆ کاری هونەری باش و ڕێکخراو پێشدەکەوێت و تێدەگات، کە ئەوانە دەبنە هۆی بەرهەمهێنانی کاری هونەری سەرکەوتوو.
- ئاشنا دەبێت بە کۆمەڵێك هونەرمەندی کوردو جیهانی.

قوتابی هەوڵدەدات هەرچی ئارەزووی دەکات لە ڕێگەی خەیاڵکردنەوە بیهێنێتە دی، وەك ئەم وێنەیە.

بیرۆکەی پێشنیارکراو

▪ پێویستە مامۆستا لەم وانەیەدا چەند بیرۆکەیەکی نوێ بخاتە بەردەم قوتابییەکانی، وەك: لەبارەی((گەردوون، بۆشایی ئاسمان، ئامێرەکانی گەشتکردن بۆ ناو بۆشایی ئاسمان، خەیاڵی زانستی)).

▪ بابەتێك پەیوەستبێت بە ڕۆڵی زانست و تەکنەلۆجیا لەسەر گەشەپێدانی ژیانی مرۆڤایەتی.

▪ سروشتی بێگیان (بێدەنگ).

▪ یان هەرشتێك، کە مامۆستا پێی باشە.

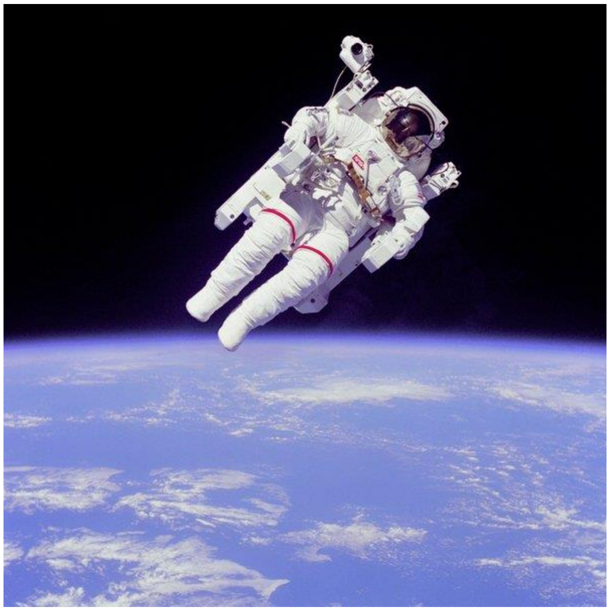

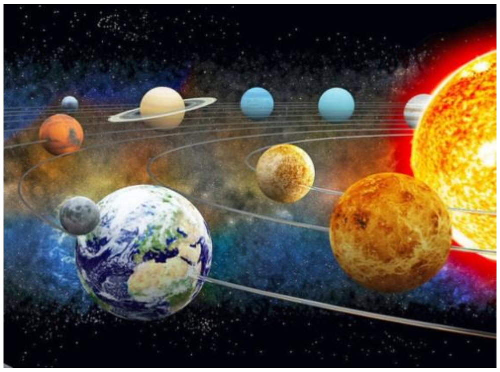

چەند دیمەنێك لە بارەی مرۆڤ و بۆشایی ئاسمان.

ئامۆژگاری بۆ مامۆستا

- سەرەتا بابەتێك پێشكەش بكە لەبارەی بۆشایی ئاسمان و مانگ و ئەستێرەو هەسارەی خۆر.
- لەكاتی خستنەڕووی بابەتەكەدا كۆمەڵێك بابەتی خۆش و سەرنجڕاكێش باس بكە.
- بگەڕێوە سەر چەندین دەستەواژەو واتای هونەری، كە لەوانەكانی پێشووتردا باست كردوون، یان باس كراوە.
- گرنگی تەواوكردنی پێكهاتەی ناو تابلۆكە بۆ قوتابییەكان باس بكە، چونكە ئەگەر هەموو پێكهاتەكەی تەواو نەبێت، ئەوا تابلۆكە بێ واتا دەبێت.
- بیرۆكەی نوێ بە قوتابییەكانت بدە لەبارەی چۆنییەتی بەكارهێنانی كەرەستەو شمەكی خاوی تر بۆ كاری هونەری، كە لە ئاستی توانستی عەقڵی و لەشەكییاندا بێت.
- بۆ قوتابییەكانی ڕوونبكەوە، كە پێویستە بەپێی وێنەكە ڕەنگەكان دابنێین هەروەك لە وانەكانی پێشوتردا بەكارمان هێنان، وەك ((ڕەنگە بنەڕەتییەكان، ڕەنگە گونجاوەكان، ڕەنگە زەقەكان، لەگەڵ بەكارهێنانی پلەی ڕەنگی...)).

- لەسەر وایتبۆردەكە وشەو دەستەواژە هونەرییە نوێیەكان بنووسەوە.
- هەندێك نموونەو كلێشەی جۆراوجۆر بۆ قوتابییەكان بهێنەوەو پیشانیان بدە، تا لەمەبەستەكەت تێبگەن.

قوتابی حەز دەكات، وەك بیرۆكەیەكی نوێ لەجیاتی نیگاركێشان بیرۆكەكەی بە لم بەرجەستە بكات.

بڕگەی جێبەجێکردنی وانەکە

- لەگەڵ قوتابییەکان بکەوە گفتوگۆو سەرنج و تێبینییەکانیان بەهەند وەربگرە لەبارەی بیرۆکەی بابەتەکە.
- قوتابییەکان ئازاد بکە، تا لەڕێگەی خەیاڵکردنی خۆیانەوە گوزارشت لە بیرۆکەی وانەکە بکەن بە ئازادی، تۆش سەرپەرشتیار و ئاڕاستەکەریان بە.
- هەوڵبدە کەرەستەو شمەکی جیاواز بەکاربهێنن، تا شێوازی دەرکەوتنی وێنەکان جوانترو جیاوازتر دەرکەون.
- هەمیشە بنەماکانی تەواوکردنی پێکاتەکانی ناو تابلۆ بە بیر قوتابییەکان بهێنەوە، تا ببێتە یاسایەك و لەبیری نەکەن و لەسەری بڕۆن لەکاتی جێبەجێکردندا.
- هەوڵبدە کاری هونەری هونەرمەندێك نمایش بکەیت، تامەبەستەکە باشتر بگات.

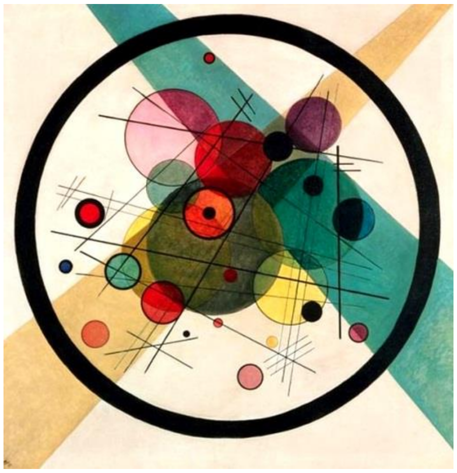

چەند تابلۆیەکی هونەرمەندی ڕوسی ‹‹کاندنسکی››.

پلانی فێرکاری و ڕەگەزەکانی وانەگوتنەوە

لە گرنگترین شێوازەکانی وانە گوتنەوە:

١- ڕێگەی گفتوگۆکردن:

- شیوازی قسەکردن:

ڕۆڵـــی مامۆســـتا زۆرگرنگـــە لـــە سەرپەرشـــتیکردن و وروژانـــدنی پرســـیار و بەڕێوەبردنی وتووێژەکە لە ناو پۆلدا، پاشان بیرو هزری قوتابییەکە ئاڕاستە بکات، تا قوتابییەکە بگات بە ڕاستی زانستی شتەکان لە ڕێگەی دەستکەوت و ئەنجامی گفتوگۆکەوە.

٢- ڕێگەی نمایشکردن:

- شێوازی کردارەکی:

بریتییـــە لـــە جێبـــەجێکردن و ئەنجامـــدانی تاقیکردنـــەوەی کردارەکـــی لەبـــەردەم قوتابییەکاندا.

٣- ڕێگەی بەشوێنداگەڕان:

- بریتییە لە بەشوێنداگەڕان و دەستکەوتنی زانیاری لە ڕێگەی گفتوگۆو گەڕان و تاقیکردنەوەو هەوڵدان بۆ دەستخستنی زانیاری و ڕاستییە سەلمێنراوەکان، کە پەیوەندی بە وانەکەوە هەیە.

٤- ڕێگەی وانەبێژی:

- مامۆستا تەوەری پرۆسەی فێرکارییەکەیەو کارێکی خراپ ئەنجام دەدات، ئەگەر تەنها قوتابییەکانی لەسەر بیستن و بینین ڕابهێنێت، چونکە دەبێت ئەوە بزانێت وانەی هونەر، وەك وانەکانی تری خوێندن نییە و تەنها پشت بە گێڕانەوەو باسکردن ببەستێت، بۆیە دەبێت ئاگاداربێت.

٥- شێوازی چارەکردنی کێشەکان:

- بابەتی وانەکە دەخرێتە ڕوو، تا کێشەکان دەربکەون و پاشان زانیاری لەسەر کێشەو بابەتی کێشەکان کۆبکەرەوەو دواتر ئەرك بدە بەسەر قوتابییەکانەوەو لەکۆتاییشدا ئەنجامەکەی لە جێبەجێکردنەکەیدا دەبینیت.

تەوەری پێنجەم

نەخشەسازی و داهێنان لە ڕازاندنەوەدا

وانەی یەکەم

تەوەر: نەخشەسازی و داهێنان لە ڕازاندنەوەدا

بابەت: نەخشەسازی

کاتی دیاریکراو: ٢ وانە

نەخشەسازی ئاستی ڕوانگەو بینینی هونەری قوتابی زۆر پێشدەخات و ئاستی جوانناسییان دەباتەسەر، ئەمەش بە پشتبەستن بەو زانیاری و وانانەی لە ڕابردوودا خوێندوویانەو ئەو ئەزموونەی پێیدا تێپەڕیوون، بەمەبەستی گەشەپێدانی توانا کارامەییە هونەرییەکانیانی قوتابی.

واتە قوتابی توانا بینگەییەکانی هەستیاردەبێت و دەتوانێت لە وردو درشت بڕوانێت و لێیان وردبێتەوەو سەرنج و تێبینیان بکات. هەروەها بۆ سەرخستنی ئەم پڕۆسەیەش سوود وەرگرتن لە پێکهاتەی سروشت و ژینگەی دەوروبەرمان زۆر گرنگە، بەتایبەت:

- سروشت و ژینگەی کوردستان.
- ماڵە فۆلکلۆری و دەرگاو پەنجەرەو دەستگرو بەرپەنجەرەکان.
- نەخشونیگاری سەر دیوارو کەرەستەو شمەکەکانی ناوماڵ.
- شتە چنراوە خۆماڵییەکان، وەك: دزرازەو بەرماڵ و سەرشیرو چەندانی تر...

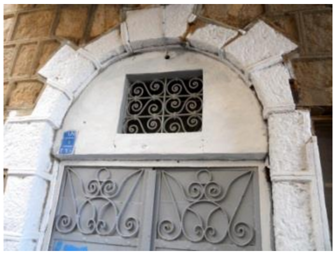

نەخشونیگاری سەردەرگاو پەنجەرەکانی شاری ئاکرێ لە دهۆك.

وەستای کورد هەمیشە دەسترەنگین و کارسازێکی سەنگین بووە لە بواری نەخشەسازی و ڕازاندنەوەدا، بۆنموونە لە شارەکانی سنەو ئامەدو کەرکوك و ئاکرێ و هەولێرو کفری و کۆیە وەستای زۆر بەناوباگی لێبوون لەبارەی ئاسنگەری، دارتاشی و بەردتەراشی. هەروەها لەبارەی نەخشونیگاری ڕەنگکاریش لێهاتوو سەنگین بوون. سروشتی کوردستان دەوڵەمەندە بە چەندین کەرەستەو شمەکی جۆراوجۆر و لە ساڵانی داهاتوودا زیاتر لەسەری دەدوێین.

وەستای کورد هەمیشە دەست و بازووی بەهێزو بیرتیژو کارامەی هونەری وردو جوانساز بووە.

مەبەست لە نەخشەسازی چییە؟

مەبەستمان لە نەخشەسازی ئەوەیە، کە یەکێکە لە هونەرە شێوەکارییە دروستکراوو داهێنراوە جوان و چێژبەخش و بەسوودەکان. واتە لە یەك کاتدا جوان و سوودبەخشە.

بۆیە دەتوانین وا پێناسەی نەخشەسازی بکەین، کە هێڵکارییەکی نموونەیی و

نوێ و داهێنەرانەیە بە سوودوەرگرتن لە ڕووگەو باکگراوندو کەمەری کارە هونەرییەکەو ئەو کەرەستەو شمەکانەی بەکاریان دەهێنین بۆ نەخشەسازییەکە، بۆیە نەخشەسازی باش و جوان ئەو نەخشەسازییەیە، کە مەبەستەکەی دەهێنێتەدی.

گۆڕین و ئاسانکردن

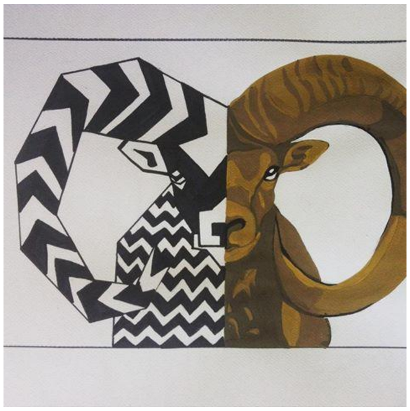

بریتییە لە شێوازێکی هونەری داهێنەرانە، کە پێویستە مامۆستا خۆی بۆ ئامادە بکات، تا بۆ قوتابییەکانی ڕوونبکاتەوە و گەشەیپێدەدات لە ڕێگەی سەیرکردن و توێژینەوەو شیکردنەوەو ڕاهێنانەوە، تا هاوکارییان بکات بۆ ئاسانکردنی پێکهاتەکان لەکاتی جێبەجێکردنی نەخشەسازییەکەدا، لەگەڵ پاراستنی تایبەتمەندییەکانی یەکەی پێکهاتەکە.

چەمکی ئاسانکردن: بریتییە لە سادەکردنەوەی پێکهاتە نەخشەسازییەکە و زۆر ناچێتە وردەکارییەوەو پانتایی ڕووبەرەکە دەگێڕێتەوە بێ ئەوەی کاریگەری لەسەر شێوە گشتییەکە دروستبکات و پارێزگاری لە تایبەتمەندییە گشتییەکانی دەکات.

چەمکی گۆڕین: دارشتنەوەی شێوە کۆنەکە بۆ شێوەیەکی سادەترو نوێتر، بەومەرجەی تایبەتمەندییە کۆنەکەی لەدەست نەدات.

هەندێ بنەمای سەرەکی هەن، کە چەمکی گۆڕینی لەسەر بەندە، وەك:

- ✓ تایبەتمەندییە باشەکانی یەکەکە بپارێزین.
- ✓ لانەدان لە یەکەکە، بۆئەوەی لەگەڵ نەخشە سروشتییەکە تێکبکاتەوە.

- ✓ یەکەکان لێکبچن، تا ئەو بەها هونەرییەی بۆی ئەنجام دەدەین لەدەستی نەدات.
- ✓ یەکەکان گونجاوبن لەگەڵ ئەو کەرەستەو شمەکانەی پێی ئەنجام دەدەن.

کرداری بنیاتنان لە نەخشەسازی و ڕازانەوەدا

بریتییە لە چەندین شێوازی بنیاتنان و هەندێك کرداری جێبەجێکردن. هەروەها کۆمەڵێك تایبەتمەندی هەیە لەکاتی پێکەوەبەستنەوەی پێکهاتە نەخشەسازییەکاندا. ئەگەر شێوەو پارچەی نەخشەکان لێکهەڵوەشاوەو پەرشوبڵاوبن، ئەوا بێگومان نەخشەسازییەکی سەرنەکەوتوو دەردەچێت.

بۆیە هەریەکە لە دووبارەبوونەوە و لێکچواندن و بەرانبەریەك و گەورەکردن و بچووکردنەوە هۆکارێکن لە هۆکارەکانی جێبەجێکردنی یەکەیەکی نەخشەسازی جوان، کە ڕاستەوخۆ کاریگەری لەسەر ئاستی بینین بەجێدەهێڵێت و دواتر پێکەوە یەکەیەکی هونەری جوان بەرهەمدەهێنن.

دووبارەبوونەوە:

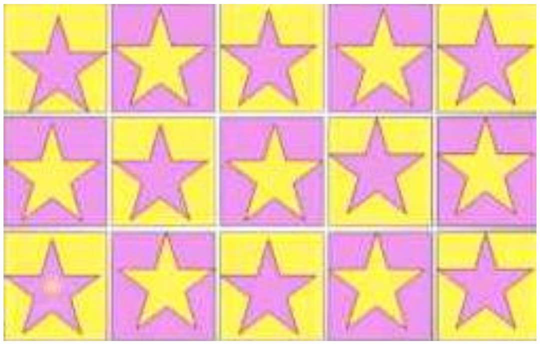

دووبارەکردنەوەی یەك لەدوای یەکی نەخشێکە. هەروەها دووبارەکردنەوە شێوازێکی شێوەکاری داهێنەرانەی هونەرییە و هونەرمەند هانای بۆ دەبات، بەمەبەستی دەوڵەمەندکردنی کارە هونەرییەکە ڕازاندنەوەی بە شێوازێکی هاوسەنگ و جوان، کە ئەمەش بەردەوامی و دووبارەبوونەوەیە لە یەك کاتدا بە پێی ئەو بەرنامەو شێوازە ڕێکوپێك و پلانبۆدارێژراوەی بۆی دانراوە و لە کۆتاییشدا بیرۆکەو شێوەکان پێکەوە دەبەستێتەوە.

جۆرەکانی دووبارەبوونەوە:

جۆرەکانی دووبارەبوونەوە بەپێی نەخشونیگارەکان گۆڕانکاری بەسەرداديێت، چونکە دەچێتە ناو پڕۆسەیەکی هونەری ئاڵۆزەوە و نەخشەکە مل لە دوای یەك دەنێت و خۆی دووبارە دەکاتەوەو دووبارەکردنەوەکەش بەتەنیشت یەکەوە دەکشێت و ئەژماری نێوان دوورییە یەکسان و ڕێکخراوەکان دەکات، بەڵام دۆخیان جیاوازە. لە گرنگترین جۆرە بەربڵاوەکانی دووبارەبوونەوە:

١- دووبارەبوونەوەی ئاسایی:

دووبارەبوونەوەیەکی سادەوساکاری یەك لەدوا یەکی شێوەو یەکە ڕازاندنەوەکەیە بە تەنیشت یەکەوە بە شێوەیەکی جێگیر، جا ستونی بێت، یان بەرزی، یان بازنەیی...

٢- دووبارەبوونەوەی پێچەوانەیی:

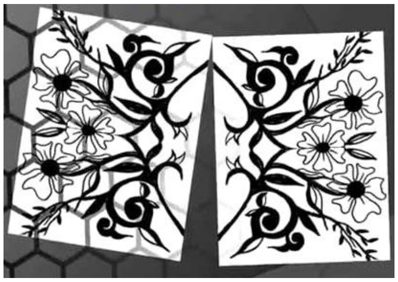

دووبارەبوونەوەیەکی پێچەوانەیی شێوەو یەکە ڕازاندنەوەکەیە لە خوارەوە بۆ سەرەوە، یان ڕاستەوە بۆ چەپ، گرنگ ئەوەیە نەخشەکان پێچەوانەی یەك بن.

٣- دووبارەبوونەوەی هاوبەش:

مەبەست لە بەکارهێنانی دوو، یان چەند یەکەیەکی ڕازاندنەوەیە، کە لە بنەڕەت و لە پێکهاتەدا لێکجیاوازن، بەڵام لە هەمان ڕووگەو پانتاییدان و بەتەنیشت یەکەوەن و هاوسێی یەکترین، وەك گەڵای درەخت، پەپوولە، بازنە و سێگۆشە...

٤- دووبارەبوونەوەی یەك لەدوای یەك:

یەکەی نەخشەسازی و ڕازاندنەوەکە یەك لەدوای یەك و بەتەنیشت یەکەوە دووبارە دەبنەوە بە هەمان پانتایی و ڕووبەرو دوورییان.

لـه دووبارەبوونەوەکـەدا شـێوازی فرەجـۆرو لێکجیـاواز بـەکاردەهێنرێن، بۆیـە دەتوانین سوودی لێوەربگرین لە کاری هونەریدا، هەر لەبەر ئەوە هانا بۆ شێوازی دووبارەبوونــەوەی ســتوونی، دووبارەبوونــەوەی چــەماوە، دووبارەبوونــەوەی بازنەیی و پچرپچڕ و لەدوویەك دەبەین. هەموو ئەوانـەش ئامانجییـان بریتییە لە بەرهــەمهێنانی ڕازاندنەوەیــەکی جــوان و هاوســەنگ و فرەجــۆری لــە نەخشونیگارەکاندا لە ڕێگەی تێکگیربوون و تێکچڕژان و دووبارەبوونەوەدا.

نەخشونیگاری قوتابییەکی کوردی پۆلی چوارەمی بنەڕەتی بە بەکارهێنانی چەندین شێوەی جیاواز.

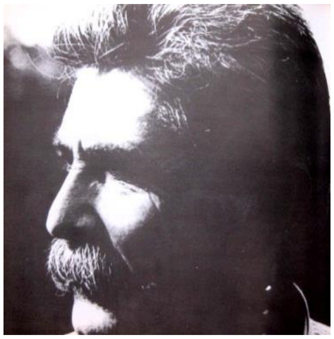

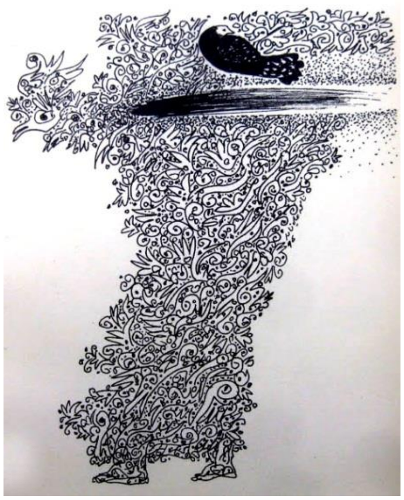

هونەرمەندی کورد (نامیق عەلی قادر) لە ساڵی (١٩٥٤) لە شاری هەولێر لە دایکبووە، خاوەنی شێوازی کارکردنی خۆیەتی و چەندین پێشانگەی لە دەرەوەو ناوەوەی کوردستان کردۆتەوە. ئەگەر سەیرێکی ئەم جۆرە تابلۆیانەی بکەین دەبینین سوودی لە کۆمەڵێك بابەتی ڕازاندنەوە وەرگرتووە لەڕێگەی کۆمەڵێك هێماو شێوەی فۆلکلۆری ڕەسەنی کوردی و جیهانی .

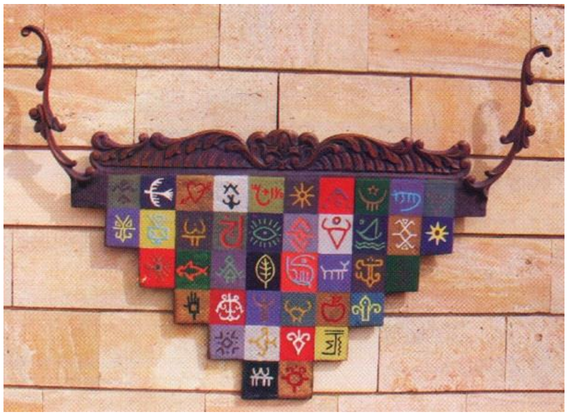

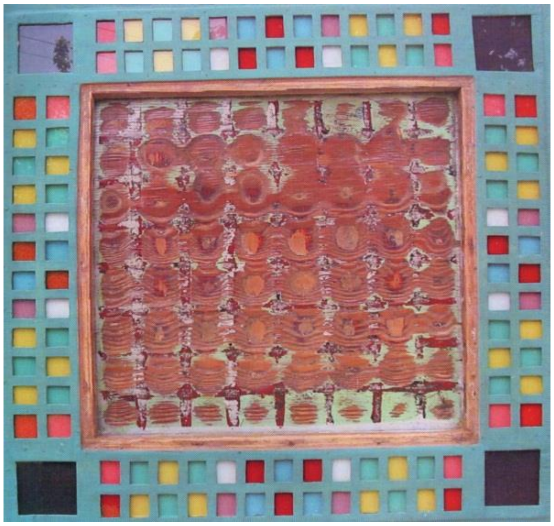

هونەرمەندی کورد (ڕێباز عومەر) لە ساڵی (١٩٧٧) لە شاری هەولێر لەدایکبووە. دەرچووی کۆلێجی هونەرەجوانەکانی زانکۆی سەلاحەدینە. خاوەنی شێوازی کارکردنی تایبەت بەخۆیەتی و لە بەکارهێنانی ڕەنگ و شێوەدا کارزانێکی دەستڕەنگینە.

بەکارهێنانی ڕەنگی گەرم و سارد پێکەوە و

چەندین هێمای تێکشاو و دووبارە لەناو تابلۆکاندا بە شێوازێکی جوان و سەنگین جێگەی تێڕامانە.

له یەکچوون

بریتییە لەو نەخشونیگارەی سەرەو خوارەیان لێکدەچن لەکاتی ڕازاندنەوەدا. واتە نیوەی لە نیوەکەی تری دەچێت و هاوشێوەن، جا ئەو نیوەیە لە خوارەوە بۆ سەرەوە بێت، یان لە ڕاستەوە بۆ چەپ، هیچ کێشە نییە، بڵکو ئەوەی گرنگە شێوە دووبارەبووەکان پێکبچن.

لەیەکچوون دیاردەیەکی سروشتییەو لە هەموو شوێنێك دەبینرێت، بۆ نموونە لە گەڵای درەخت، دەمووچاوی مرۆڤ، یان جەستەی مرۆڤ، یان پەپوولە و چەندان شێوەی تر...

لەیەکچوون لە گرنگترین یاساکانی ڕازاندنەوەیەو پشتی پێدەبەسترێت بۆ نەخشونیگار دوای ئەوەی سەنگین دەبێت لە دانان و مامەڵەکردن و ڕەنگاوڕەنگ و جۆراوجۆرکردنیدا.

جۆرەکانی لەیەکچوون:

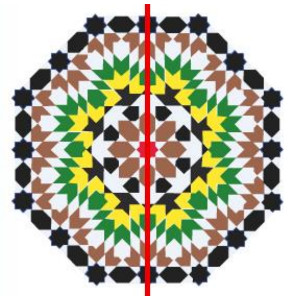

- نیووە لەیەکچوو:

ئەم لە یەکچوونە بریتیە لەوەی، کە شێوەی نەخشونیگارەکە نیوە بە نیوەیە. واتە نیوەی ڕەنگێکەو نیوەکەی تری ڕەنگێکی تر، بەڵام ‹‹ڕوولەیەکن››.

- لەیەکچووی تەواو:

ئەم لەیەکچوونە دوو لەیەکچوونن، بەڵام لە دوو لەشی جیاوازدا. واتە هەردوو شێوەکە بەرانبەر بە یەکن، بەڵام لێکدەچن و جیاوازییان نییە لە شێوەدا.

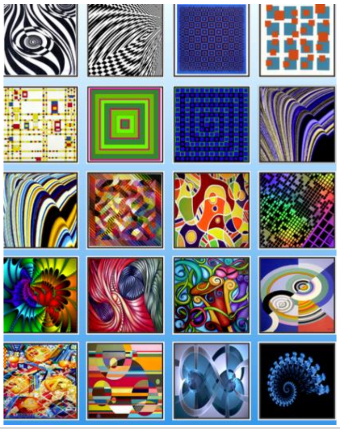

گۆڕینەوە لە نێوان شێوەو ڕووکاردا

ئێمە لە هونەری شێوەکاریدا پێی دەڵێین ‹‹گونجاندن››. واتە پێویستە لە نێوان شێوەو ڕووکاردا هاوسەنگییەك هەبێت لە دانانی ڕەنگ و شێوەدا، تا لەگەڵ ڕووکارەکەدا (باکگراوند) بگونجێت و شێوەکە بە جوانی دەرکەوێت و بە ئاسانی بگاتە بینەرو سەرنجی ڕابکێشێت.

هەندێك دەستەواژەی نەخشەسازی و ڕازاندنەوە:

کەڵەکەبوون Overlay: ئەم دەستەواژەیە کاتێك بەکاردەهێنرێت، کە بەشەکەی تر کەوتبێتە سەر نیوە بەشەکەی ترەوە، یان بەشێکی شاردبێتەوە، ئەمەش لە نێوان یەك شێوە، یان زیاتردا ڕوودەدات و شێوەیەکی جیاواز دەردەکەوێت.

هاوکاری Synergy: ئەم دەستەواژیە بۆ ئەو جوڵە نەخشەسازی و ڕازاندنەوانە بەکاردەهێنرێت، کە هاوکاری یەکتری دەکەن لە پیشاندنی جوانی کارەکە، وەك کەزی قژی ئافرەت تێکئاڵاون و بەتەنیشت یەکترەوە دێن و دەچن، یان دادەنرێن، یان دەچنرێت هاوشێوەی تەقڵ.

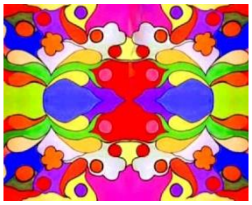

بەریەککەوتن Contact: بریتییە لەو بەریەککەوتنەی، کە دوو شێوە لە یەك خاڵدا بەریەك دەکەون و بەمەش دەڵێن خاڵی بەریەککەوتن.

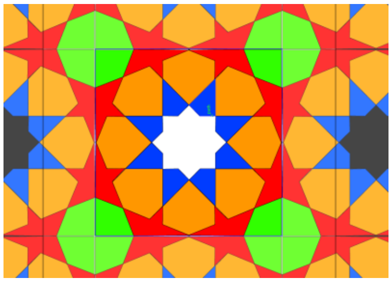

گەورەکردن و بچووکردنەوە Zoom in and out: بریتییە لەو شێوە هەڵچنراوە ڕازاندنەوەیەی، کە پارچە گەورەکان بچووك دەکەنەوەو بچووکەکان گەورەدەکەن، بەومەرجەی هەمان شێوە بن و دووبارە دایان دەڕێژنەوە لە کارێکی هونەریدا.

ئەرکی مامۆستا:

مامۆستای بەڕێز ئەوەی دەکەوێتە سەرشانت ئەوەیە، کە بابەتەکە زۆر سادەو ساکار بکەیتەوەو نەیکەیتە بارگرانی بەسەر قوتابییەکانەوەو کارەکەیان لێ سەخت بکەیت، بەڵکو ئەوەی زۆر گرنگە بۆ ئێمەو قوتابییەکان ئەوەیە، کە:

١. سەرەتا سەرجەم بابەتەکە بخوێنەوەو لێی تێبگەو بزانە نەخشەسازی، پاشان ڕازاندنەوە چییە؟ دواتر هەنگاوەکانی تر بنێ.
٢. دوای خوێندنەوەو لێتێگەیشتن، هەوڵبدە بەشێوەیەکی ئاسان و چۆن خۆت پێت پەسەندە زانیارییەکان بە قوتابییەکان بڵێ، بەڵام کەم کەم و لەسەرخۆو پەلە مەکە لە پێدانی سەرجەم زانیارییەکە لە یەك سات و یەك کاتدا، بۆیە پشودرێژبەو لەگەڵ جێبەجێکردندا زانیارییەکانی تریان پێ بدەیت بۆ قوتابییەکان باشترە، چونکە قوتابییەکە بە یەکجار زانیارییەکان وەرناگرێت و توانای ئەوەشی نییە.
٣. هەوڵبدە کاغەزی ترێس و هێڵی بەیانی ئامادە بکەیت بۆ ئەوەی ئاسانکارییەك بێت بۆ قوتابییەکان و باشتر ئەرکەکە جێبەجێ بکەن. منداڵەکان دەتوانن کاغەزی ترێسەکە بۆ دووبارەکردنەوەی نەخشەکان بەکاربهێنن و هێڵە بەیانییەکانیش بۆ کێشان و نەخشکردنی ئەو بابەتەی حەزی پێدەکەن، بێگومان لە ژێر چاودێری بەڕێزتان و بە ئاڕاستەکردنی قوتابییەکان ئەنجام دەدرێت.
٤. پێویستە چەند هەنگاوێکی شێوازی کارکردن لەبەرچاوی قوتابییەکان ئەنجام بدەیت، تا بزانن چۆن دەستپێبکەن؟ و چی بکەن؟ هەروەها چەند نموونەیەکیش پیشانی قوتابییەکان بدە.
٥. ئەگەر چەند فیلمێکی دیکۆمێنتاری، یان ئەگەر چەند وێنەیەکی ئامادەکراو لەسەر سروشت و ژینگە ئامادە بکەیت زۆرباشتر دەبێت، بەتایبەت گۆڤاری نەخشەسازی جلوبەرگ، یان نەخشەسازی کەلوپەلی ناوماڵ، یان نەخشەسازی پەردەو کەرەستەو شمەکی پێویستی ناوماڵ، بۆ ئەوەی قوتابییەکان چەندین نموونەیان لابێت و سروشی لێ وەربگرن و هاوکارێکی باشیش دەبێت بۆ خەیاڵکردن و وروژاندن.

وانەی دووەم

تەوەر: نەخشەسازی و داهێنان لە ڕازاندنەوەدا

بابەت: پێکهاتەکانی نەخشەسازی و شیکردنەوەی شێوەکان

کاتی دیاریکراو: ٢ وانە

چۆن پێکهاتەکانی نەخشەسازی لە سروشتدا بدۆزینەوەو شیکار بۆ شێوەکانی بکەین؟

یەکێك لە هەنگاوە گرنگەکانی نەخشەسازی ڕازاندنەوە بریتییە لە خەیاڵکردن لە سروشتدا و پێدانی بەهای جوانناسییە بە شتەکان. لەم وانەیەدا مامۆستا هەوڵدەدات توانای داهێنان و چۆنییەتی خەیاڵکردن لای منداڵ گەشە پێبدات و هەنگاو بە هەنگاو و بە شێوەیەکی پلان بۆداڕێژراو لە ڕێگەی ڕاهێنانەوە بەها جوانەکانی سروشت و ژینگە بە قوتابییەکان بناسێنێت، بەمەش قوتابی توانای تێبینیکردن و سەرنجدان و شیکردنەوەی بۆ شتەکانی دەوروبەری زۆر باش دەبێت، لە کۆتاییشدا دەتوانێت شتەکان دووبارە بکاتەوەو دواتریش بابەت و نەخشی تر بۆ ڕازاندنەوەکە زیاد بکات لە کارە هونەرییەکەدا، کە داهێنراوی خۆیەتی.

کەواتە بۆ زیادکردنی یەکەی ڕازاندنەوە و دەرخستن و کێشانی بابەتی تازە پێویستمان بە چەند هەنگاوێك دەبێت بۆ جێبەجێکردنی لە کارە هونەرییەکەماندا لە ڕێگەی ئەم چەند هەنگاوەوە:

١- قۆناخی توێژینەوەو لەبەرگرتنەوە (کۆپیکردن): بریتییە لە تۆمارکردنی شتە ڕاستییەکان هەروەك چۆن لە سروشتدا هەن.

٢- قۆناخی شیکردنەوە: توێژینەوەیەکی ورد بۆ شێوەو پێکهاتەکان دەکەین، تا لە شێوازو یاسای بنیاتنانی شێوە ئەندازەییەکە تێبگەین، کە لە سروشتدا هەیە و لە وردەکارییەکانی، ئنجا لە بەها جوانییەکەی ڕابمێنین.

٣- قۆناخی ئاسانکردن: ساکارکردنەوەی شێوەو پێکهاتەکان و داماڵینی لە هەندێك وردەکاری بێ ئەوەی شێوەو سیستەمی پێکهاتەکەی تێکبدەین.

٤- قۆناخی دووبارە داڕشتنەوە: دووبارە داڕشتنەوەی شێوەکان لە ڕێگەی ‹‹کورتکردنەوە (قرتاندن) و ساکارکردن و زیادەڕەویکردن›› لە هەندێك شوێندا، یان ‹‹گەورەکردن و بچووکردنەوە و کۆکردنەوەو لێکبەستنی هێڵ و پانتاییەکان››.

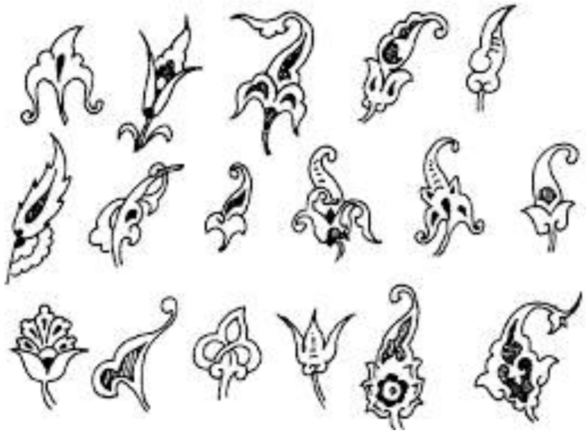

٥- قۆناخی دەرخستنی شێوە نوێیەکە: لە ڕێگەی ڕێکخستنی یەکەکان و دووبارە کۆکردنەوەیان، یان لێکبەستنەوەیان بە شێوازێکی نوێ.

سوودی بەدەستهاتوو لەم وانەیەدا

شیکردنەوەی پێکهاتەو ئاسانکردنی بە مەبەستی بەدەستهێنانی یەکەیەکی ڕازاندنەوە.

قوتابی چی فێردەبێت؟

- قوڵتر لە شتەکان دەڕوانێت و بەهای جوانییان بۆ دادەنێت و پاشان چێژیان لێوەردەگرێت و لە هەمانکاتیشدا پەیوەندی نێوان ئاستی جوانناسی و شێوە ڕووکەشە بەرجەستەکانیان لەگەڵ پێکهاتەکانیان دەستنیشان دەکات.
- گەشە بە توانای تێبینیکردن و بەدواداچوونی سیستەمی بنیاتنان

دەدات لەو شێوەو پێکاهاتانەی، کە لە سروشتدا هەن.

- قوتابی دەتوانێت کۆمەڵێك هێڵکاری بکێشێت بە سروش وەرگرتن لە سروشت.
- ئاشنا دەبێت بەو بنەماو پێکهاتە سەرەکییانەی پێویستن بۆ کارێکی هونەری.
- ئاشنای کۆمەڵێك کاری هونەرمەندانی کورد دەبێت.

بیرۆکەی پێشنیارکراو:

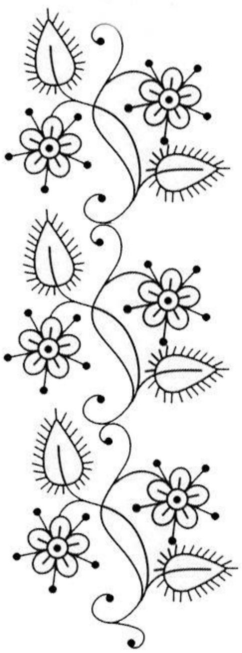

- توێژینـەوەو کـارکردن لەسـەر شێوەو پێکهاتـەی ‹‹گـەڵای درەخت، ماسی، باڵندە››.
- ڕاهێنـــانکردن لەســـەر ســـادەکردنەوەی ئـــەو شـــێوەو پێکهاتانەی، کە خوێندمان و دایانبڕێژینەوە لە یەکەیەکی ڕازاندنەوەداو پاشان دەریانبخەین.
- سوود وەرگرتن لە شێوەو پێکهاتەی دروستکراوو کاریان لەسەر بکەین و پاشان شێکارییان بکەین و لە یەکەیـەکی ڕازاندنەوەدا بیانخەینە ڕوو.
- یان هەرشتێك، کە مامۆستا پێی پەسەندە، بەو مەرجەی لە یاساکان لانەدات.

ئەرکی مامۆستا:

پێویستە مامۆستا لەکاتی جێبەجێکردنی بابەتەکەدا ڕەچاوی کـاتی دیـاریکراو بکـات و پەیوەسـتبێت پێیــەوە، وەك چـۆن لـە پلانەکەیدا ئاماژەی پێداوە. هەروەها بابەتەکان بـەپێی ئەو زنجیرەی بۆی دانراوە جێبەجیٚ بکات و پاش و پێشیان پێنـەکات. هـەروەها لە پلانەکەیدا ڕەچاوی ئەو ڕۆژە پشووانە بکات، کە دێنـە ڕێگـەی وانەکـەو پاشـان قـەرەبوویان بکاتـەوە بـیٚ ئـەوەی کـار لـە پلانەکـەی بکات. دەتوانرێت ڕێنماییەکان گۆڕانکارییان تێدا بکرێن، بەڵام بەومەرجەی لە یاسـا گشـتییەکە لانەدات. هەروەها مامۆستا دەتوانێت ئەو بیرۆکەو بابەتانەی خۆی پێی پەسـەندن بۆ جێبـەجێکردن تێکەڵی بابەتی وانەکەی بکات، لەگەڵ ڕەچاوکردنی:

١. پێویستە بە شێوەی سادەو ساکارانە دەستپێبکات، کە لـە سروشـتدا هـەن و جێبـەجێکردنی بۆ قوتابییـەکان ئاسـانە، وەك: لولپێچـی درەختـی مێـو، کـە نموونـەی پەنجەرەکانی شاری ئاکرێیە.

٢. لەکاتی جێبەجێکردندا پشت بە شێوازی یەك لـەدوای یـەکی ئاسـن ببەسـتێت، تـا دەگاتـە نەخشـونیگاری سەربالی پەپوولە، کە کێشانی کەمێك سەختە. واتە لە ئاسانەوە بەرەو سەختی هەنگاو بنێ.

ڕێنمایی بۆ مامۆستا:

١. سـەرەتای وانەکـە بـە کـەلتورو فەرهـەنگی کـوردی دەسـتپێبکەو لـەبارەی کاردەسـتی هونەرییـەوە بدوێ.

٢. وا دیمەنـە سروشـتییەکان پیشـان بـدە، تـا ببنـە جێگەی سەرنجی قوتابییەکان.

٣. چـەندین فـیلم و وێنـەی جۆراوجـۆری ئـاژەڵان و باڵنـدە و گـژوگیا پیشـانی قوتابییـەکان بـدە و شـێوەو بـەهای هونـەرییان بـۆ قوتابییـەکان ڕوون بکەوە.

٤. چەند نموونەیەکی بەرجەستەی گەڵای درەخت و میوە پیشانی قوتابییەکان بدە. هەروەها پێیان بڵێ سەیری بکەن و خەیاڵبکەن، دواتر چێژ لە جوانییەکەی وەربگرن.
٥. بیرۆکەی کار بخە ڕوو، پاشان داوایان لێبکە گفتوگۆی لەبارەوە بکەن.
٦. قوتابییەکان ڕاسپێرە، تا بە کەرەستەو شمەکەکان کارەکە جێبەجێبکەن، بەڵام با وانەکە لە ئاست توانستە عەقڵی و لەشەکییەکانی قوتابییەکاندا بێت.
٧. وایتبۆرد بەکاربهێنە بۆ خستنەڕووی دەستەواژە تازەکان.
٨. هەندێك نموونەو كلێشەی جۆراوجۆر بۆ قوتابییەکان بهێنەوە، تا بە باشی لە بیرۆکەی کارکردنەکە تێبگەن.

بڕگەی جێبەجێکردن

- قوتابییەکان ئازادبکە، تا هەریەکەیان شێوەی گەڵایەك، یان هەرشێوەیەك خۆیان دەیخوازن هەڵبژێرن و پاشان ئاسانی بکەنەوە ((شێوەکە سادە بکەنەوە)).
- با قوتابییەکان چەندین جار ئەم شێوانە بەکاربهێننەوە ((دووبارەکردنەوە)) بە کۆمەڵ و بە تاك.

- کەرەستەو شمەکی جۆراوجۆر بەکاربهێنن بۆ دروستکردنی پلەی ڕەنگی و شێوەی فرەجۆر، بۆیە پێویستە سەرەتا بە قەڵەم

ڕەساس کارە سەرتاییەکە ئەنجام بدەن، پاشان کاری ڕەنگکاری تێدابکەن، نەکا هەڵە بکەن.

- ئەگەر قەڵەم ‹‹سۆفت، یان ماجیك›› بەکاربهێنرێت زۆر گرنگ دەبێت بۆ دەرخستنی شێوەکان و سنووری کۆتایی شێوەکان دیاری بکە.

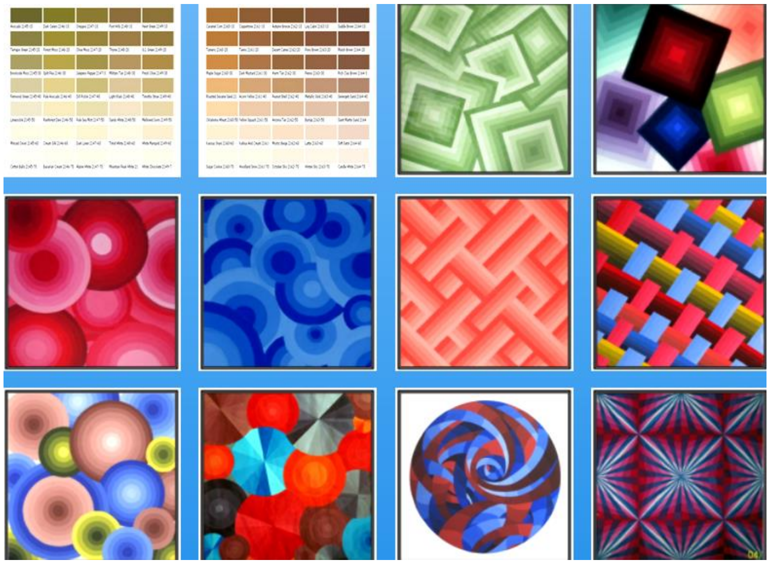

- بۆ قوتابییەکانی ڕوون بکەوە، کە بۆ وانەکانی تر کەرەستەو شمەکە خاوەکان دەگۆڕین و شتی تازەتر دەخەینە ڕوو.
- هەندێك لە کاری هونەرمەندان بخە بەردەم قوتابییەکان، بەتایبەت ئەو هونەرمەندانەی کارەکانیان پڕە لە ڕازاندنەوەو گفتوگۆی ئاستی جوانناسی تابلۆکانیان لەگەڵدا بکە.

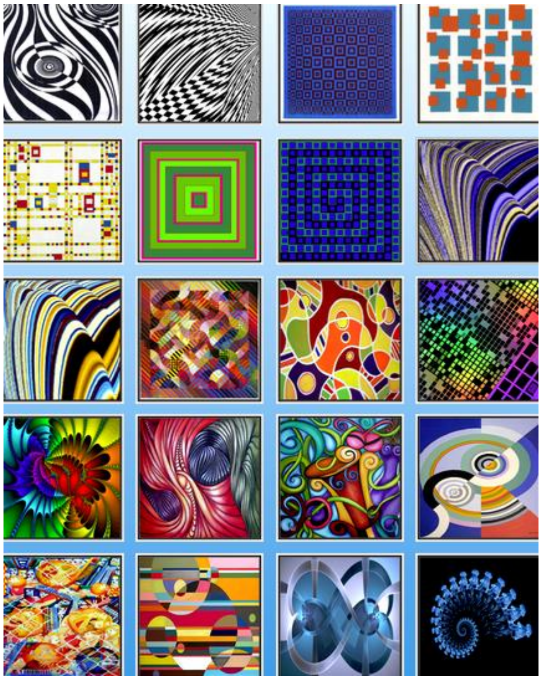

قەڵەم ڕەساس Pencil:

شمەکێکی شێوە خڕە و بۆ نووسین لەسەر کاغەز بەکاردێت و لە گرافیك دروستکراوەو ڕووپۆشکراوە بە تەختە، یان پلاستیك. قەڵەم ڕەساس لە سەدەی هەژدەیەم دۆزراوەتەوە، پێش ئەو کاتە مرۆڤ لە ڕێگەی مرەکەبی شلەوە بە پەڕەموچ، یان قامیشی بەکاردەهێنا بۆ نووسین، پاشان قەڵەم ڕەساس دروستکرا، هەرچەندە ئەم قەڵەمە لە گرافیك دروستکراوە، نەك ڕەساس. وشەی ‹‹Pencil››ی ئینگلیزی بە واتای قەڵەم ڕەساس دێت و لە ناوە لاتینییەکەیەوە وەرگیراوە، کە پێی دەڵێن ‹‹Penicillus›› بە واتای ‹‹جێ نەخشی بچووك››، هونەرمەندان ئەم قەڵەمە بەکاردەهێنن بۆ کاری هونەری و ئەوانیش دابەش دەبن بۆ دوو جۆر:

جۆری یەکەم:

بە (H) ناسراوە. مادەکەی ڕەقە. لە کاڵەوە بۆ کاڵترین تۆنی پێدەکێشرێت، لە بیژمارەوە، تا ژمارەکانی زۆترین ڕێژەی کاڵیەکەی زۆرتر دەبێت (HB, H, H1, H2,...). بۆ کاری هونەری زۆر تایبەت سودی لێوەردەگیرێت (وێنەیەك زۆر هەستیار بێت)، بەڵام بۆکاری ئەندازەیی و نەخشەسازی ئامانجدارە (نوکی ڕەقەو نەخشەی هەستیاری پێدەکێشرێت) بە هۆی خۆگرییەکەی لە قۆناخەکانی خوێندندا، قوتابی سوودی لێوەردەگرێت بەتایبەت بێ ژمارەی جۆری (HB).

جۆری دووەم:

بە (B) ناسراوەو مادەکەی نەرمە. لە تۆخەوە بەرەو تۆخترین تۆنی پێ دەکێشرێت. لە بیژمارەوە، تا زۆرتر ڕێژەی تۆخییەکەی زۆرتر دەبێت (B, B1, B2, B3,...). بەهۆی نەرمی ئەو مادەیەی هەیەتی (خەڵوز) زۆر مەسرەفە، چونکە پێویستی بە دادان و زوو تیژکردنەوە هەیە. بە دادان، دانادرێت و پێویست دەکات بەکەتەرو بەشێوازێکی نەرم مامەڵەی لەگەڵدابکەیت و تیژی بکەیتەوە، تا نووکی نەشکێت. هونەرمەندان و کەسانی خاوەن ئەزموون لەبواری نیگارکێشان بەکاریدەهێنن. بەکارهێنانی لێزانی و وەستایی دەوێ، چونکە دەست وکاغەز پیس دەکات. بۆ کاری خێرا بەسوودە. مامۆستا دەتوانێت سوودی لێوەربگرێت بۆ قوتابییانی سەروو (١٢ ساڵی). ئەم قەڵەمە تۆنی زۆر جوانەو سەرنج ڕاکێشە. لە نێوان هەردوو جۆرە قەڵەمەکەدا ڕەنگێکی هاوبەش هەیە کە بە (HB) ناسراوەو ڕەنگێکی ئاسایی هەیە.

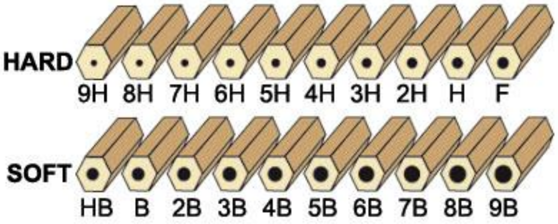

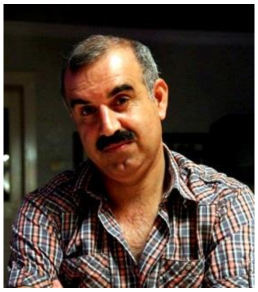

هونەرمەندی کورد (ڕۆستەم ئاغالە) ناوی تەواوی ڕۆستەم ڕەسوڵ ئاغالەیەو لە ساڵی (١٩٦٩) لە شاری کۆیە لەدایکبووە. دەرچووی پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی سلێمانییە لە ساڵی ١٩٨٩. خاوەنی شێوازی کارکردنی خۆیەتی لە نیگارکێشان و دانانی ڕەنگدا. چەندین پێشانگەی لە ناوەوەو دەرەوەی کوردستاندا کردۆتەوەو تابلۆکانی بە وڵاتاندا بڵاوبوونەتەوە. سوودی لە هێماو شێوەی فۆلکلۆری کوردی وەرگرتووەو نەخشەسازی و ڕازاندنەوە لە تابلۆکانیدا ڕەنگیداوەتەوە.

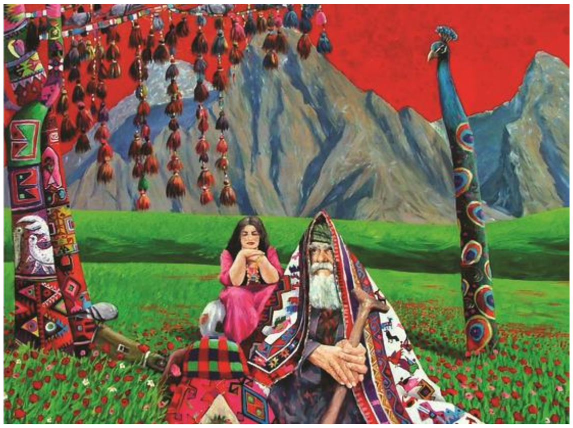

ئەم هەڵسەنگاندنە پشت بە ئاستی جێبەجێکردن دەبەستێت

ئامرازی جێبەجێکردن: خشتەی هەڵسەنگاندن.

ئەنجامی فێرکاری: بەرهەمی ئەو چالاکییانەی ئەنجامی داوە.

خشتەی هەڵسەنگاندن بۆ دیاریکردنی ڕێژەی کارامەیی لەکاتی کارکردندا		
ناوی قوتابی:	پۆل و لق:	
تەوەر:	بابەت:	ڕۆژ:

ڕەگەزەکانی جێبەجێکردن		نرخاندن		
		باش	زۆرباش	نایاب
١	کەرەستەو پێداویستییەکان ئامادە دەکات بۆ کارکردن.			
٢	نەخشەسازی دەکات بۆ ئەو شێوەیەی دەیەوێت.			
٣	بە شێوەیەکی دروست کەرەستەکان بەکاردەهێنێت.			
٤	ڕەنگ و کەرەستەی شیاو بەکاردەهێنێت.			
٥	فرەجۆری لە بەکارهێنانی کەرەستەکاندا پەیڕەو دەکات.			
٦	ڕەچاوی ڕێژەی کەرەستەکان دەکات لەکاتی جێبەجێکردندا.			
٧	قوتابییەکە پشت بەخۆی دەبەستێت.			
٨	ڕەچاوی پاکوخاوێنی دەکات لەکاتی کارکردندا.			
٩	ڕەچاوی یاساکانی خۆپارێزی و ئاسایش دەکات.			
١٠	کارە هونەرییەکەی بە تەواوی تەواوکرد.			
١١	هەست بە پەیوەندی نێوان نەخش و ڕازاندنەوەکان دەکات.			
١٢	جیاوازی دەکات لە نێوان نەخشە ئەندازەیی و ناڕێکەکاندا.			

وانەی سێیەم

تەوەر: نەخشەسازی و داهێنان لە ڕازاندنەوەدا

بابەت: خۆشنووسی

کاتی دیاریکراو: ٢ وانە

خۆشنووسی

بریتییە لەو هێڵە جوان و سەرنج ڕاکێشانەی، کە سەما دەکەن لە سەر کاغەز، یان پێستەی ئاژەڵ، یان هەر کەرەستەیەکی تر. خۆشنووسی خاوەن تایبەتمەندیەکی زۆر جوانەو بەشێوەیەکی سەرنج ڕاکێش و جوانی ئاست بەرز ڕازێنراوەتەوە. خۆشنووسی (جواننوسی) لای کورد جێگەیەکی تایبەتی هەیەو خاوەنی جوڵەو سەمایەکی تایبەتییە، کە شێوەی پیتە کوردییەکان پیشان دەدات.

خۆشنووسی

نوسین و وێنەکێشانی میسریە کۆنەکان، بەیەکەوە نمایش کراوە.ئێمە پێی دەڵێین، وێنەی رونکاری.

لەدوای چەرخی بەردینی نوێ، مرۆڤ هەوڵیداوە، لە بری ئەوەی دەربڕینەکانی تەنها بە وێنە بمێنێتەوە، هەوڵیدا پیت و وشەش دابێنێت. هەوڵەکەشی سەرکەوتوو بوو. توانی لەگەڵ وێنەکان وشەو پیتیش دابنێ، وەك میسریە کۆنەکان (فیرعەونییەکان)، دواتر وێنەکانی لابردو تەنها وشەکان مانەوە، وەك سۆمەری و ئەکەدی و ئاشورییەکان، تا ژیان گۆڕانکاری بەسەردا دەهات و مرۆڤیش زۆرتر پێویستی بە نووسین و خوێندن دەبوو، تا ژیانی ڕۆژانەی خۆی

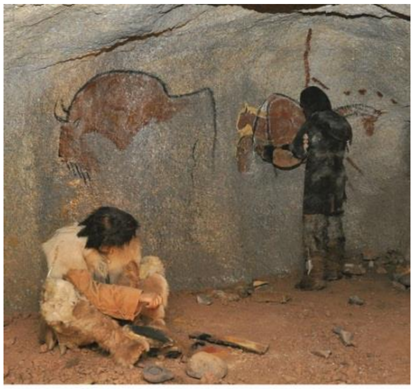
سەرەتا مرۆڤ تەنها بەوێنە شتەکانی دەربڕیوە.

بنوسیتەوە، وەك: چی بۆ هاتووە؟ چی فرۆشتووە؟ بەکێی فرۆشتووە؟ چەندی فرۆشتووە؟ چەندی ماوەتەوە؟ پارەکەی چەندە؟ چەندی دراوە؟ و چەندی گۆڕاوە؟... ئەمانەو چەندانی تر. مرۆڤ بە گرنگیەوە لە ڕابردووی ڕوانیوە دەبوایە، وەك یاداشتکردن نوسراپان و هەڵگیراپان، وەك سەنەدێکی دیکۆمێنتی، تا کەس بیری نەچێتەوەو بمێنێتەوە. ئەوەی لێرەدا بۆ ئێمە زۆر گرنگە باسی بکەین، خۆشنووسییە بە پیتە جوانەکانی کوردی، تا قوتابییەکانت بتوانن بە خەتێکی جوان و

نوسینێکی بزماری ئاشورییەکان، لە ڕانیە دۆزراوەتەوە.

ڕەوان بنووسن و بخوێننەوە، خەتناخۆشی، یان خەتناڕێکی یەکێکە لەو ئەزموونانەی قوتابی پێیدا تێدەپەڕێ، کەواتە بۆ ئەوەی خەتخۆش بن، پێویستە چەند هەنگاوێك بنێن، تا بتوانن بە جوانترین شێوە هێڵ و نوسینەکانیان جوان بکەن و دواتر شانازی بەخۆیانەوە بکەن، کە خەتیان خۆشە وشەکانیان جوان نوسیوە و ڕستەکانیان بە باشی دەربڕیوە. مامۆستای بەڕێز هەوڵبدە قوتابییەکانت بێ ئومێد نەبن لە درەنگ فێربوون، هەوڵەکانت چڕ بکەوەو لەگەڵ کەمێك خۆماندووکردن، دواتر قوتابییەکانت دەتوانن باشترو باشترین بن لە ئاینده و داهاتوودا.

خەتی ڕوقعە

بەیـەکێك لـە خەتـە جـوان و سـادەکان دادەنرێـت. ئەگـەر بتـەوێت فێـری جۆرەکـانی تـری خۆشنووسـی ببیـت، پێویسـتە سـەرەتا بـە خـەتی ڕوقعـە دەسـت پێبکـەیت. چـونکە بـە بنـەمای خەتخۆشی دادەنرێت و کۆمەڵێك یاساو ڕێسای خۆی هەیە. ئەوەی لێرەدا پێویستە ئەنجامی بدەین، تەنها کۆمەڵێك پرۆڤەی سادەن، تا دەست و پەنجەکانت ڕابێت لەگەڵ قەڵەم، یان قامیشـەکەت. یەکەم هەنگاو پێویستە نەترسیت و کارەکە زۆر بە سادەیی وەربگرە. قەڵەمەکەت بخەرە ناو پەنجەکانت و لە بەسەرداچونەوەی خەیاڵیدا دەست پێبکە. بۆ نموونە، لەهـەوادا پرۆڤە بکە و بەسـەر پیتەکاندا بچۆوەو بزانە چیت پێدەکرێت؟ کۆڵ مەدەو بەردەوام بە.

بۆ ڕاهێنان لەسەر خۆشنووسی، پێویستمان بە چەند کەرەستەیەك دەبێت، وەك:

- ✓ قامیش
- ✓ قوتـوی مرەکـەب (قوتوەکـە، لۆکـەی تێبکـەو دواتـر کـەمێك مرەکـەبی بەسەردابکە).
- ✓ مرەکەبی چینی باشترینە بۆ ئەم کارەمان.
- ✓ پاندان، یان قەلەمی تایبەت بە خۆشنووسی هەیەو مەرەکەبی تێدەکرێت.
- ✓ ماجیکی تایبەت بە خۆشنووسی (دەمی ماجیکەکە بڕدراوە).
- ✓ بـۆ کارەکـەی ئێمـە ماجیکەکـە زۆر باشــەو لـەبازار دەسـت دەکـەوێت و هەرزانە و جەستە پیس ناکات و بەئاسانی کۆدەکرێتەوەو هەڵدەگیرێت.
- ✓ کاغـەزی سـپی، (A4, A3) ئەگـەر ئەوانـەت دەسـت نەکـەوت، هەوڵبـدە لەسـەر ڕۆژنامـە، یـان گۆڤاری بـەکارهاتوو ڕاهێنـان بکـە. ڕاهێنـان لەسـەر شوشەی ڕوون زۆر باشەو نوسین لەسەری ئاسانەو باشتر فێردەبیت.
- ✓ کـارکردن لـە بـواری خۆشنووسـی، پێویسـتی بـە دڵ و دەرونێکـی ئـارام هەیە.

چەند کەرەستەیەکی خۆشنووسی:

قامیشی خۆشنوسی

قامیشی خۆشنووسی، دەتوانرێت ئامادە بکرێت، تاقیبکەوە، دڵنیام دەتوانی.

ناساندنی چەند پیتێك. خۆت هەوڵبدە پیتەکانی تریش بدۆزیتەوەو ڕاهێنانیان لەسەر بکە. سەیری جوڵەی تیرەکە بکە و ئاڕاستەکان لەیاد مەکەو دووبارەیان بکەوە. هەنگاو بەهەنگاو ئەنجامی بدە و پەلەمەکەو پشوو درێژبەو ئارام بگرە لە جێبەجێکردن.

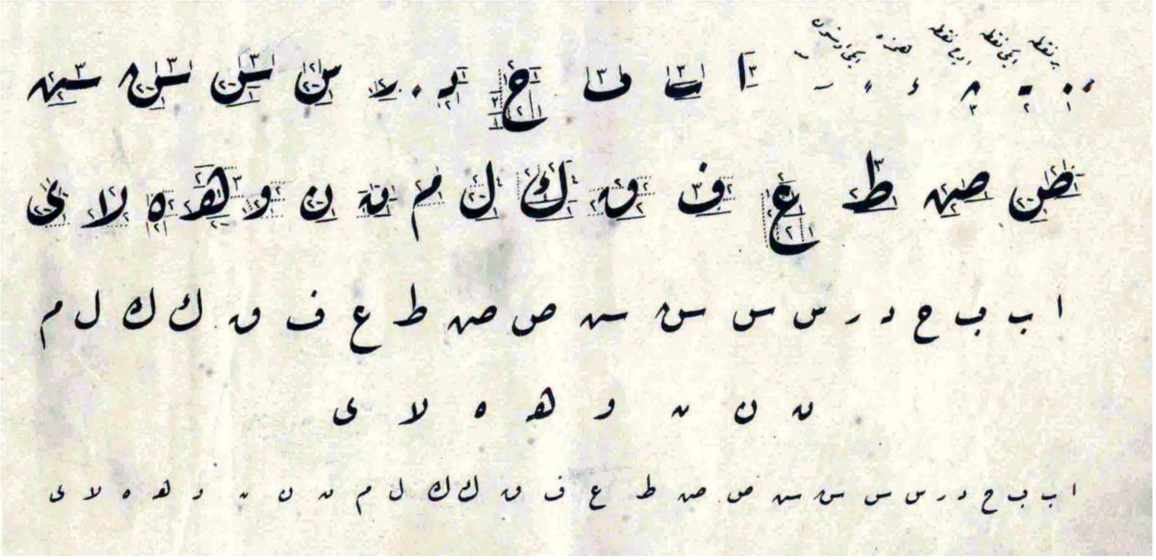

چەند راهێنانێك لەسەر ئەم پیتانە بکە.

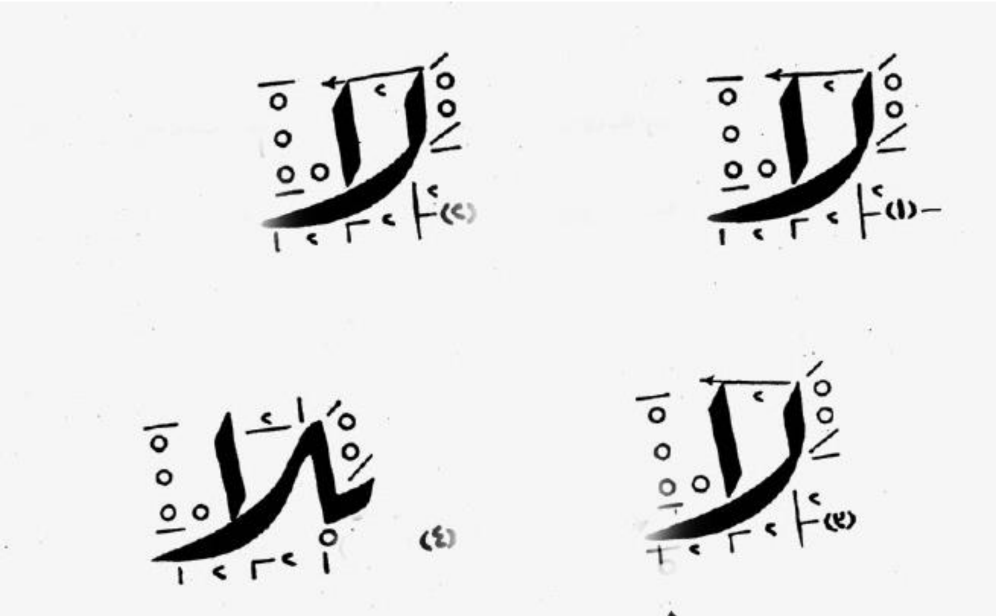

چەند پرۆڤەیەك لەسەر پیتی لا بکە

من دەتوانم، من دەزانم.

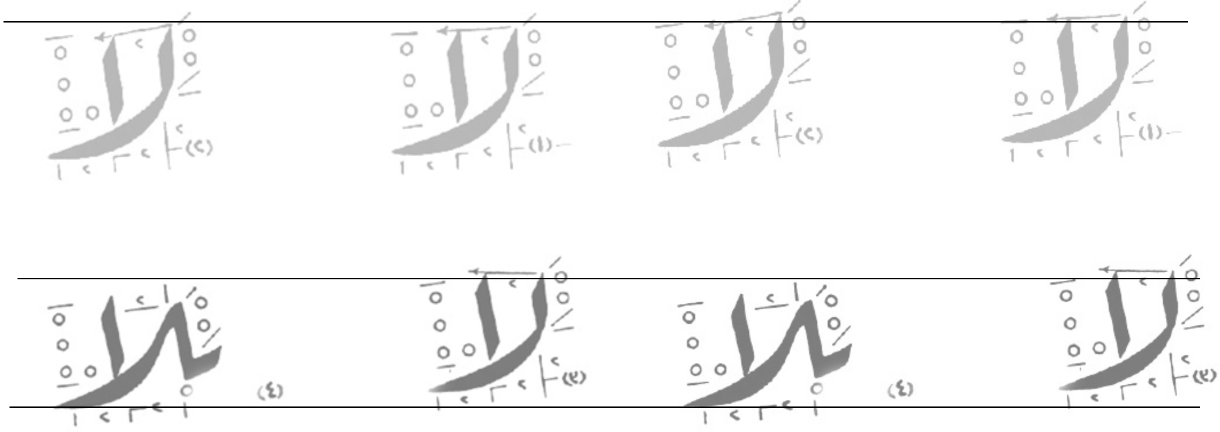

ع له کۆتایی، سەربەخۆ

ع له سەرەتا

ع له ناوەڕاست

ع له کۆتایی، پێوەنوساو

ڕاهێنان لەسەر ئەم پیتە بکە.

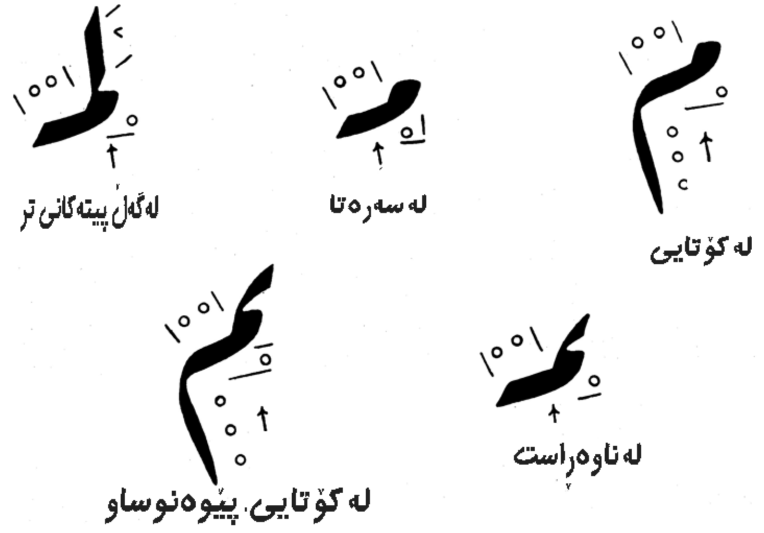

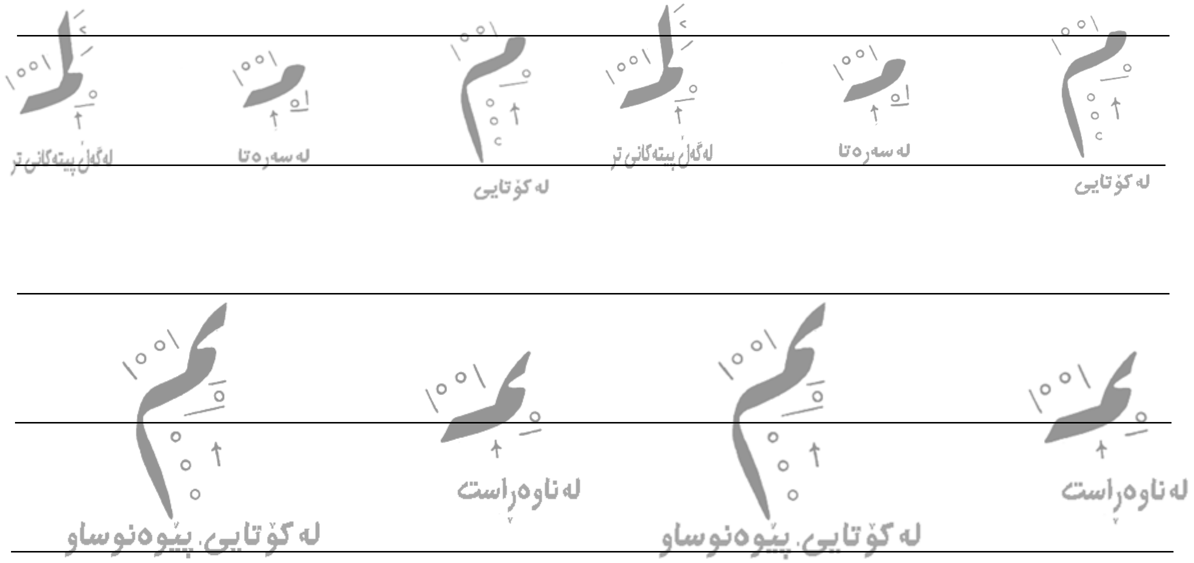

*ئەم نوسینی ڕاهێنانە لە لایەن خۆشنووسی کورد (سەید هاشم سەیدحیسامەدین) ـەوە نوسراوە بۆ قوتابی کورد.

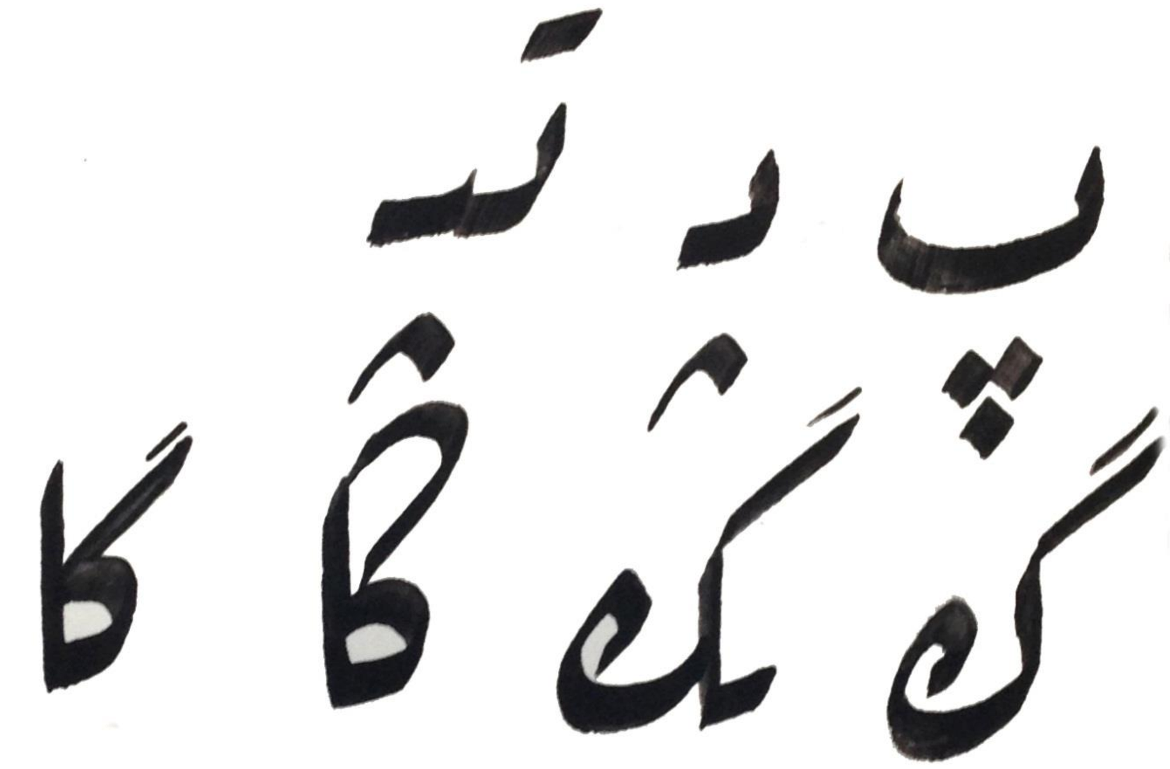

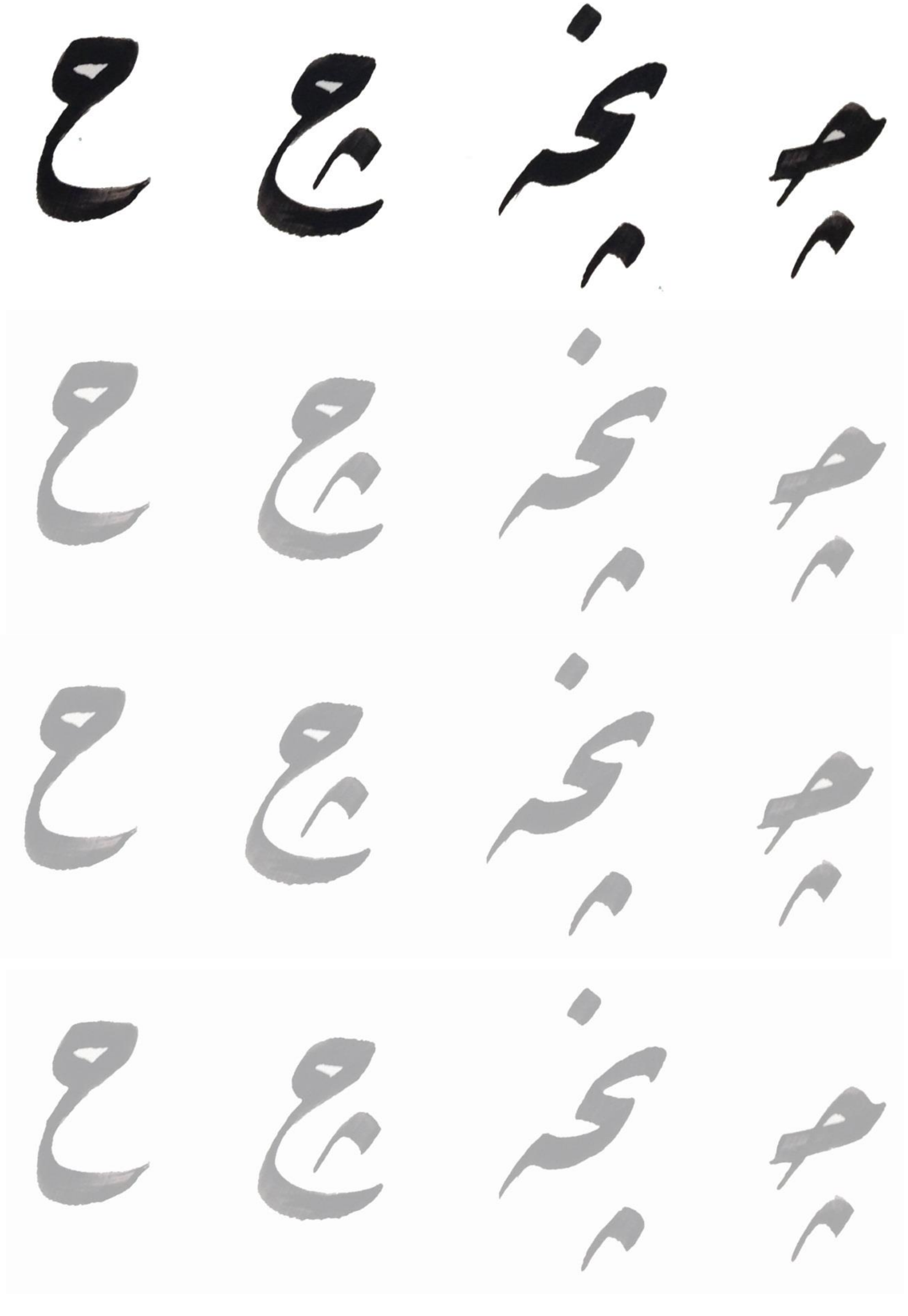

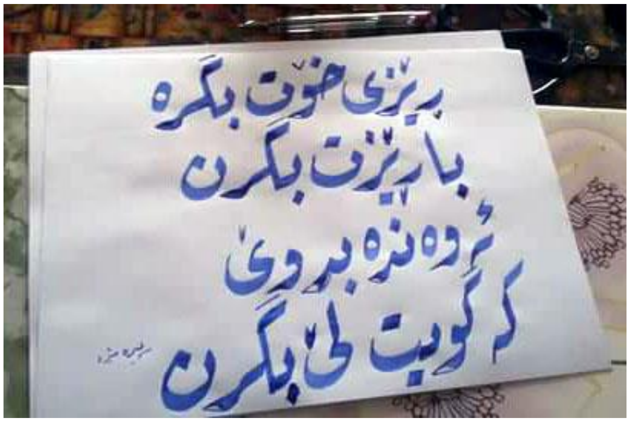

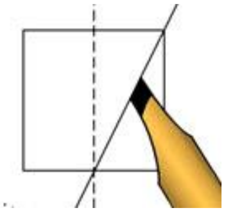

مامۆستای خۆشنووس (کارزان ئەفەندی)

لەگەڵ قوتابییەکانیدا ڕاهێنان دەکات و چاودێری و ڕێنمایییان پێدەدات.

ئەركی مامۆستاو شێوازی خستنەڕوو:

مامۆستای بەڕێز، پێویستە دەستپێكی وانەكە بخوێنێتەوەو كورتە مێژوویەك لە بارەی نووسینەوە بۆ قوتابییەكان ڕوونبكەیتەوە، پاشان هەنگاوەكانی كاركردنیان بۆ ڕوونبكەوەو گرنگی و سوودی خۆشنووسییان پێ بڵێ. كەواتە لەسەرشانتە وانەكەیان لێ سەخت نەكەیت و بە شێوەیەكی سادەو ساكار تێیان بگەینیت، تا بزانن سوودەكانی خۆشنووسین چییە؟ ئەگەر لەمەبەستەكە تێگەیشتن، ئەوا بە دڵنیاییەوە چێژ لە وانەكە وەردەگرن و ئارەزووی كاركردنیان لا زۆر دەبێت. كەواتە لەسەر مامۆستای پەروەردەی هونەر ئەوەیە، كە نابێت، وەك وانەیەكی زارەكی مامەڵە لەگەڵ وانەكەدا بكات، بەڵكو ئەوە وانەیەكی كردارەكییەو لەسەرشانتە بە كرداری وانەكە بە قوتابییەكان بڵێیت و ئەوانیش ئەركەكانیان جێبەجێ بكەن. بە واتایەكی دی وانە كردارییەكان خۆشەویسترن لای قوتابییەكان، وەك لە وانە زارەكییەكان، بۆیە ئەركی مامۆستایە ڕەچاوی ئەم بۆچوونانەی سەرەوە بكات و فەرامۆشیان نەكات. بیریشت نەچێت خۆشنووسی پێویستی بە پشوودرێژییە.

زاناو مێژوونووس وخۆشنووسی ناوداری كورد (شێخ محەمەد تاهیری كوڕی شێخ عەبدولقادری كوردی) لە ساڵی (١٩٠٣) لە شاری مەككە لەدایك بووە. باوكی شاری هەولێری بەجێهێشتووەو بۆ خواپەرستی ڕووی لە مەككە كردووە. خاوەنی (٤٠) كتێبەو بە یەكێك لە خۆشنووسە ناودارەكانی جیهان دادەنرێت. لە ساڵی (١٩٨٠) لە شاری مەككە كۆچی دوایی كردووە. خاوەنی دەستنووسی قورئانی پیرۆزە و ئێستا لەماڵی خوا پارێزراوەو بە یەكێك لە دەستنووسە دەگمەنەكانی جیهان دادەنرێت.

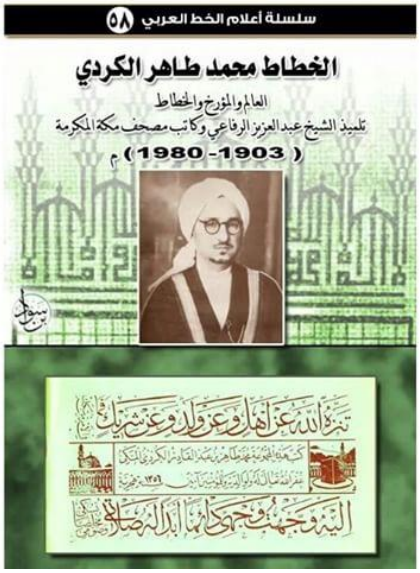

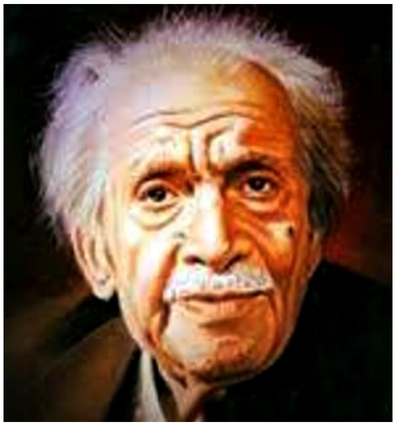

خۆشنووسی ناوداری کورد (حامید ئامەدی) ناوی تەواوی (شێخ موسای عەزمییە) و بە یەکێك لە خۆشنووسە ناودارەکانی جیهان دادەنرێت لە سەدەی ڕابردوودا. ساڵی (١٨٩١) لە شاری ئامەدی باکوری کوردستان لەدایك بووەو کوڕی خۆشنووسی ناودار (ئامەدییە). لە ئەستەنبوڵ فێری خۆشنووسین بووەو لە ساڵی (١٩١٨) دەوڵەتی عوسمانی

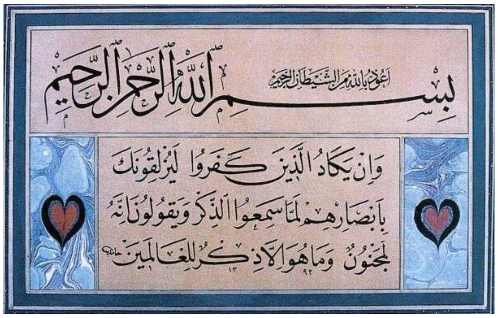

ناردوویەتی بۆ ئەڵمانیا، تا باشتر لەبارەی خۆشنووسییەوە کارامەیی وەربگرێت. لە یابان و میسرو ئەڵمانیاوە قوتابی هەبووە. خاوەنی زیاتر لە (١٠٠) دەستنووسی کتێبی قورئانی پیرۆزە. لە ١٨ی ئایاری (١٩٨١) کۆچی دوایی کردووە.

هەڵسەنگاندن

ئامانجی هەڵسەنگاندن: هەڵسەنگاندن پشت بە ئاستی جێبەجێکردن دەبەستێت.

ئامانجی فێرکاری: خەتخۆشی لە نووسیندا.

ئامرازی هەڵسەنگاندن: پەیژەی هەڵسەنگاندن.

ژمارە	ڕەگەزەکانی جێبەجێکردن	پەسەند	باش	زۆرباش
١	دەتوانێت مامەڵە لەگەڵ قەڵەمدا بکات.			
٢	بە باشی دەنووسێت و گیر نابێت.			
٣	جیاوازی دەکات لە نێوان نوسینی ئاسایی و خۆشنووسیدا.			
٤	ئاسوودەیە لەکاتی جێبەجێکردندا.			
٥	ڕووی کاغەزەکەی پیس ناکات.			
٦	کارەکەی خۆی لا پەسەندە.			
٧	داوای هاوکاری لە هاوڕێکانی دەکات.			

تەوەری شەشەم

کاردەستی Handcraft

تەوەر: کاردەستی.

بابەت: دروستکردنی شێوەی جیاواز.

کاتی دیاریکراو: بەشە وانەکان دابەشکراون بەسەر وانە تایبەتمەندەکان.

کاردەستی Handcraft

قوتابی لەم قوناغەدا گەشەی لەشەکی و ئەقڵی چۆتە پێش و باشتر دەتوانێت کەرەستەو شمەك بەکاربهێنێت، چونکە باشتر لەجاران ماسولکە بچووکەکانی کۆنترۆڵ دەکات و لە یەك کاتدا دەتوانێت هاوسەنگی لە نێوان ماسولکە بچووك و گەورەکاندا ڕابگرێت و لە هەمان کاتیشدا هاوسەنگی لە نێوان هەستی بینین و دەستلێداندا دەکات، وە ئەگەر بەباشیش نەتوانێت وا بکات، ئەوا بێگومان هەوڵیان بۆ دەدات و فەرامۆشیان ناکات، چونکە ویست و ئارەزوویەك هەیە بۆ ئەنجامدانی ئەم کارەی، وەك بیرۆکە لە خەیاڵیدا ماوەتەوە. کەواتە منداڵ لەم وەختەدا کۆمەڵێك بیرۆکەو ئاستی خەیاڵکردنی بەرەو پێشەوە چووەو ئەزموونی وەرگرتووەو بە کۆمەڵێك تاقیکردنەوەدا گوزەری کردووە ، بۆیە ئەوەی لەسەر مامۆستای کارزانە، ئەوەیە تەنها چەند هەنگاوێك لەگەڵ قوتابییەکانی بچێتە پێش و خۆیان لێ بەدوور نەگرێت، وەك:

١- خەیاڵی قوتابییەکان بوروژێنێت، تا ئاستی بیرکردنەوەیان فرەوانتر بێت.

٢- هەمیشە بە بیرۆکەی نوێ قوتابییەکان سەرسام بکات.

٣- لە قوتابییەکان دورنەکەوێتەوەو هەمیشە، وەك هاوڕێیەك لەگەڵیاندا ڕەفتار بکات.

٤- شێوازی گفتوگۆو دواندنی لەگەڵ قوتابییەکان باشبێت و لە ڕێزو ستایش دەرنەچێت. هەروەها ئاگاداری ئەم وشەو دەستەواژانەش بێت، کە لە پۆلدا، یان لە هۆڵی فرەمەبەستدا بەکاریان دەهێنێت. هەمیشە هەوڵبدات وشەو دەستەواژەی شیاوو گونجاو هەڵبژێرێت، چونکە قوتابییەکان بەرەو هەراشبوون هەنگاودەنێن و دڵیان ناسك دەبێت و لە زۆرشتیش تێدەگەن.

٥- مامۆستا وشەو دەستەواژەی هونەری بەکاربهێنێت و قوتابییەکانی لەسەر ڕابهێنێت و جار جارەش وشەو دەستەواژەی وانەکانی ڕابردوویان بیربخاتەوە.

وانەی یەکەم

تەوەر: کاردەستی.

بابەت: دروستکردنی شێوەی نەخشەسازی و ڕازاندنەوەی جیاواز.

وانە: لکاندن – کۆلاج Collage

کاتی دیاریکراو: ٢ وانە (دەتوانی بەپێی ئەو پلانەی دایدەڕێژیت، چالاکییەکان درێژکەیتەوە بەپێی کات)

لکاندن – کۆلاج Collage

مامۆستا هەوڵدەدات لەگەڵ قوتابییەکان وانەی لکاندن ببەستێتەوە بە وانەی نەخشەسازی و داهێنان لە شێوازی ڕازاندنەوەو گوزارشتکردن بە کەرەستەو شمەکی جیاواز. لەم وانەیەدا پێویستە مامۆستا پشت بە نەخشەسازی و ڕازاندنەوە ببەستێت و قوتابییەکان سەرقاڵ بکات بەو داهێنان و بیرۆکانەی، کە قوتابییەکە لە وانەکانی پێشوودا نەیتوانیووە جێبەجێیان بکات.

سوودی بەدەستهاتوو لەم وانەیەدا

سووده زانیارییەکان:

قوتابییەکان زانیاری نوێ لە بارەی داهێنانەوە فێردەبن.

سووده کارامەییەکان:

قوتابییەکان کەرەستەو شمەکی نوێ تاقیدەکەنەوە.

سووده ویژدانییەکان:

هەنگاوێکی نوێ دەچێتە پێش لە بارەی پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکانییەوە.

ڕاهێزان و توانستە پێشەکییەکان

فێرکردنی پێشوەخت

پێویستە قوتابییەکان بتوانن وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەنەوە:

١- هەندێك بیرۆکەی نوێم پێ دەڵێن؟

٢- دەتانەوێت چۆن جێبەجێی بکەن؟ هەنگاوەکانم بۆ ڕوون دەکەنەوە؟

٣- دەتەوێت لەکۆمەڵەدا کار بکەیت؟ یان بە تەنیا؟ بۆچی؟

بڕگەی خۆئامادەکردن

کەرەستەو شمەکەکان گۆڕانکاریان بەسەردا هاتووە، ئەگەر گۆڕانکاریشی بەسەردا نەهاتبێت، ئەوا بێگومان شێوازی بەکارهێنان و بابەتەکان گۆڕانکارییان بەسەردا هاتووە، چونکە قوتابییەکان ئەم جارە بە هەموو شتێك ڕازینابن و دەیانەوێت جیاوازتر لە جاران کار بکەن و شتی نوێ بەرهەم بهێنن، کە لەمەوپێش نەدیتویانەو نەکردوشیانە. واتە تاقیان نەکردۆتەوە، بۆیە ئێستا بەدوای کارو کەرەستەی نوێدا دەگەڕێن، تا بەرهەمێکی ناوازەی هونەری پێ بەرهەم بهێنن.

ئەرکی مامۆستایە هەنگاوەکانی کارکردن بۆ قوتابییەکان دیاری بکات و بیرۆکەو پێشنیارەکان لە قوتابییەکان وەربگرێت و پاشان کات دیاری بکات بۆ جێبەجێکردن، ئنجا هەموو پرۆسەکە بە جوانی بەڕێوە دەچێت و ئەگەر کێشەیەکیش هاتە ڕێگە، ئەوا بێگومان دەتوانرێت کۆنترۆڵ بکرێت، چونکە منداڵەکان گەورەبوون و گوێڕایەڵی مامۆستا دەبن، چونکە حەز بە وانەکە دەکەن، ئەگەر سەرکێشییەکیش هەبوو، پێویستە فەرامۆشی نەکەیت و لە هۆکارەکەی بکۆڵەوەو چارەی بکە.

چالاکی ١:

دوای ئەوەی قوتابییەکان لە بواری نەخشەسازی و ڕازاندنەوەدا زانیارییان کۆکردەوەو مامۆستاش چەندین نموونەی بەرجەستەی خستە بەردەستی قوتابییەکان، ئەوا ئێستا قوتابییەکان ئامادەن بۆ ئەنجامدانی کارێکی هونەری پڕ لە ڕازاندنەوە، بە ڕەچاوکردنی هاوسەنگی و پاکی و ئاستبەرزی لە جێبەجێکردندا. قوتابییەکان تەنها پێویستیان بە بیرۆکەیەك دەبێت، تا کارەکەی لەسەر ئەنجام بدەن، یان وروژاندن، تا بیرۆکەی خۆیانی لەسەر هەڵبچنن و پاشان ئەنجامی بدەن. لەم چالاکییەدا مامۆستا دەتوانێت پشت بە کاغەزی لەزگەی ڕەنگاوڕەنگ، یان پەڕۆی لەزگەی ڕەنگاوڕەنگ ببەستێت

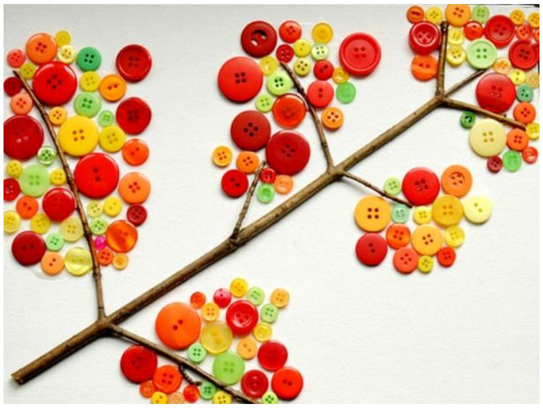

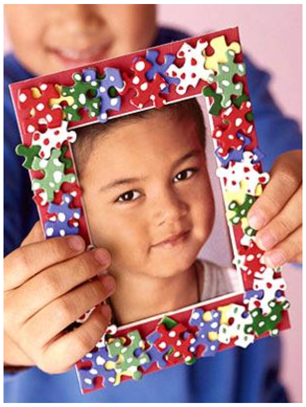

و دواتر قوتابییەکان ئاراستە بکات بۆ بڕینی شێوەی ئەندازەیی ڕێك و ناڕێك، تا شێوەیەکی نەخشەسازی پڕجوانی هونەری بەرهەم بهێنن، وەك لە وێنەکاندا دیارن، بە بەکارهێنانی چەندین کەرەستەو شمەکی تر، وەك: خوری و دەزووی ڕەنگاو ڕەنگ، مورو، تێلی باریك، دواتر هاوشێوەی چنین و لێکبەستن کارەکە ئەنجام بدەن.

لەگەڵ هەموو ئەوانەشدا قوتابییەکان دەتوانن هانا بۆ کەرەستەو شمەکی تریش بەرن، وەك قۆپچە، لەلەکی فڕێدراو، دارو چیلکەو هەرشتێك، کە خۆیان ئارەزووی دەکەن، ئەمەش تەنها

پێویستی بە پشتگیری کردنی مامۆستا هەیە. قوتابییـــەکان دەتـــوانن چوارچـــــــــــێوەی ڕەنگاوڕەنگ و ڕازاوە بۆ وێنـــەکانیان دروســـت بکـــەن. لەگـــەڵ تێکـــەڵکردنی بیرۆکـــەیان بـــە بیرۆکەی تر، بەمەش ئەزموونێکی نوێ فێردەبن لە کاری لکاندن و نەخشەسازی و ڕازاندنەوەدا.

قوتابییەکان چی فێردەبن؟

- ئێستا لە نەخشەسازی و ڕازاندنەوە تێدەگەن.
- دەزانـــن چـــۆن مامەڵـــە لەگـــەڵ ڕازاندنەوەدا بکەن.
- کەرەســـتەو شمـــەك باشـــتر لـــەجاران بـــەکاردەهێنن و دەزانـــن چـــی دەکەن؟ و چۆن دەیکەن؟
- بیر لـە بیرۆکـەی نـوێ و ئـەنجام نەدارو دەکەنەوە.

- گیانی ململانـێ گەشەدەکات لە نێـــوان خۆیانـــدا، هـــەموان بـــەدوای داهێنـــان و بیرۆکـــەی نوێدا دەگەڕێن.
- ئاستی کۆمەڵایەتیان پێشدەکەوێت و مامەڵەیان لەگەڵ یەکتردا دەگۆڕێت.
- زمانی گفتوگۆی هونەریان پێشدەکەوێت و باشتر لە جاران دانوستان دەکەن.

چالاکی ٢:

پێویسته مامۆستا له چالاکی دووەمدا زۆر گرنگی به پرۆکەی پێشنیارکراوی قوتابییەکان بدات و بواریان پێ بدات، تا پرۆکەکانیان بخەنە ڕوو، بەڵام ئەوەی لەم چالاکییەدا زۆر گرنگ و جێگەی بایەخپێدان بێت ئەوەیە، کە پێویستە قوتابییەکان ‹‹مافی لەبەرگرتنەوە›› بپارێزن. واتە نابێت پرۆکەی یەکتر ببەن، بەڵکو پێویستە هەرکەسەو پارێزگاری لە پرۆکەی خۆی و هاوڕێکانی بکات، ئەگەر ویستی بەشێك لە پرۆکەی هاوڕێکەی بەکار بهێنێت، ئەوا بێگومان پێویستە مۆڵەت وەربگرێت و پرس بە هاوڕێکەی بکات، تا ڕێگەی پێ بدات، یان نەدات.

لێرەوە قوتابی فێری یاسایەکی نوێ دەبێت و ڕێز لە ماندووبونی هاوڕێکەی دەگرێت. ئێمە چەند پرۆکەیەك دەخەینە بەرچاوی مامۆستا، وەك پرۆکەی پێشنیارکراو. هەروەها بە سوود وەرگرتن لە کەرەستەو شمەکی جیاواز، جا پێویستە ئەم کەرەستانە هەردوو ڕەگەز بەکاری بهێنن و ئەزموونی بکەن لە وانەی کرداریدا.

هەڵسەنگاندن

ئامانج: ئەم هەڵسەنگاندنە پشت بە بیرۆکەی نوێ دەبەستێت لە کاتی جێبەجێکردندا.

ئامرازی هەڵسەنگاندن: خشتەی چاودێری.

ئەنجامی فێرکاری: قوتابی بیرۆکەی پێشکەوتوو بەکاربهێنێت.

ژمارە	پێوانەکانی تێبینی کردن لە کاتی جێبەجێکردندا	بەڵێ	نەخێر
١	هەست بە شێوە تازەکان دەکات و جیاوازییان دەکات لەگەڵ ڕابردوو.		
٢	دەتوانێت پێکهاتەی چڕو ئاڵۆز بە کاغەز دروست بکات.		
٣	دەتوانێت تایبەتمەندی کەرەستە تازەکان بڵێت.		
٤	دەتوانێت کەرەستەی تازە بەکاربهێنێتەوەو کاری نوێ ئەنجام بدات.		
٥	دەتوانێت لەگەڵ کۆمەڵەکەی هەڵبکات و گفتوگۆیان لەگەڵدا بکات.		

مامۆستای بەڕێز، پێویستە هەنگاوەکانت ورترو نەرمتر هەڵگریت و کەمێك لەسەر بابەت و شتەکان بوەستە، چونکە قوتابییەکان پەرۆشن بۆ زانین و دەیانەوێت هەر ئەمرۆ زانیارییەکانیان پێ بڵێیت و باسی وردەکاری کارەکەیان بۆ بکەیت، بەڵام بە شێوەیەکی هاوڕێیانەو دوور لە خۆسەپێنی. بیرت نەچێت، هەوڵبدە متمانەی قوتابییەکانت بەدەست بهێنیت و پاشان کارەکەت ئاساترو خۆشترو خێراتر دەچێتە پێش، هەتا کاری خۆسەپێنی و زمانی گفتوگۆی زبرو وشەی نەشیاو بەکاربێنیت، ئەوا قوتابییەکان لێتدەتەکنەوەو حەز بە چارەت ناکەن.

کەواتە، هەوڵی خۆت بدەو زمانی گفتوگۆی منداڵەکان بدۆزەوەو دڵیان بەدەستبهێنەو بزانە منداڵەکان بە چی دڵخۆش دەبن؟ بەچی ئاسوودە دەبن؟ ئازادییان پێ بدەو لەهەمان کاتیشدا فێری ئاکاری ناو پۆلیان بکەو بەرەڵایان مەکە هەرکەس بە حەزو ئارەزووی خۆی ڕەفتار بکات. واتە ئازادییان پێ بدە، بەڵام چاودێریشیان بکە، تا منداڵەکان ئازادییەکە بەلاڕێدا نەبەن و گێرەشێوێنیت بۆ دروست نەکەن لەناو پۆلدا. سنوور بۆ ڕەفتارەکانیان دابنێ بەومەرجەی سنووردانانەکە زیان بە پرۆسەکەو وانەکەو کەسایەتی قوتابییەکان نەگەیەنێت. دەبێت خۆت بپارێزیت لەکار و جوڵەی نەشیاوو توندوتیژ، ئەمەش نیشانەی مامۆستای دڵسۆزو بە ئەمەك و بەڕێزە، یەکەم بەرانبەر بە وانەکەی، دووەمیش بەرانبەر بە قوتابییەکانی.

وانەی دووەم

تەوەر: کاردەستی.

بابەت: دروستکردنی شێوەی نەخشەسازی و ڕازاندنەوەی جیاواز.

وانە: خوری، دەزوو، داوکاری

کاتی دیاریکراو: ٢ وانە (دەتوانی بەپێی ئەو پلانەی دایدەڕێژیت، چالاکییەکان درێژکەیتەوە بەپێی کات)

خوری، دەزوو، داوکاری

لەم هەنگاوەی کارکردن بە بەخوری و دەزوودا قوتابییەکان سوود لە بیرۆکەی وانەکانی پێشوو وەردەگرن و هەوڵ دەدەن شێوەی نەخشەسازی و ڕازاندنەوە بەکاربهێنن لە کارە هونەرییەکانیاندا، بە تایبەت لەڕێگەی چنین بە خوری و دەزوو. ئەم شێوازی کارکردنە بیرۆکەی قوتابییەکان پێش دەخات و کارکردنیان گورج دەکات و بیر لە داهێنانی نوێ دەکەنەوە.

سوودی بەدەستهاتوو لەم وانەیەدا

سوودە زانیارییەکان:

کچان و کوڕان بەیەکەوە کار لەو شێوازی کارکردنە هونەرییەدا دەکەن.

سوودە کارامەییەکان:

قوتابییەکان داهێنانێکی نوێ لە کارکردنی هونەری تاقیدەکەنەوە.

سوودە ویژدانییەکان

هەردوو ڕەگەز لە یەك کۆمەڵەدا کاردەکەن و هەستکردن بە جیاکاری کەمدەبێتەوە.

ڕاهێزان و توانستە لە پێشینەکان

بۆ ئەوەی قوتابییەکان بتوانن، کە:

١- سوود لە وانەکانی نەخشەسازی و ڕازاندنەوە وەردەگرن بە کردارەکی.

٢- باشتر لە گرنگی نەخشەسازی و ڕازاندنەوە تێدەگەن و دەزانن و فێردەبن گرنگی ئەم وانەیە لە چی دایە؟

٣- بیرۆکەی نوێ، داهێنانی نوێ، ئاستی خەیاڵکردنیان پێشدەکەوێت.

٤- ئێستا فێردەبێت خۆی بڕیاڕ بدات چی بکات؟ و چۆن بکات؟ و بەچی بیکات؟

بڕگەی خۆئامادەکردن

پێویستە مامۆستا کاری هاوبەش ئەنجام بدات لە نێوان هەردوو ڕەگەز (کوڕان و کچان) لە پۆلدا. واتە کوڕان کاری کچانە ئەنجام بدەن و بە پێچەوانەشەوە، بۆ ئەوەی لە هەستی کارکردنی یەکتر تێبگەن و ئەزموون بکەن. خوری کاری ڕەگەزی مێینەیە، بەڵام کوڕانیش حەزی پێدەکەن، چونکە نەرمەو کارپێکردنی نەرم وخۆشە. ئەم جۆری کارکردنە لە ڕستن و چنین ئاسانەو قوتابییەکان تەنها پێویستیان بە هەنگاوی یەکەمی مامۆستا دەبێت، کە یەکەم بیرۆکەی کارەکەیان بۆ شی بکاتەوە، پاشان قوتابییەکان خۆیان شێوازی کارکردن و نەخشونیگارەکان هەڵدەبژێرن و لە دواییشدا داهێنان دەکەن بە بیرۆکەی تازە. واتە مامۆستا تەنها شێوازی بیرۆکەکەیان پێدەڵێت و لە دواییدا قوتابییەکان کەرەستەو شمەکەکان هەڵدەبژێرن و ئاستی کارکردنیان بەرز دەکەنەوە، تا جوانترین نموونە دەربخەن و بەرهەم بهێنن. لەکاتی کارکردندا هەردوو ڕەگەز هاوکاری پێشکەش بە یەك دەکەن.

چالاکی ١:

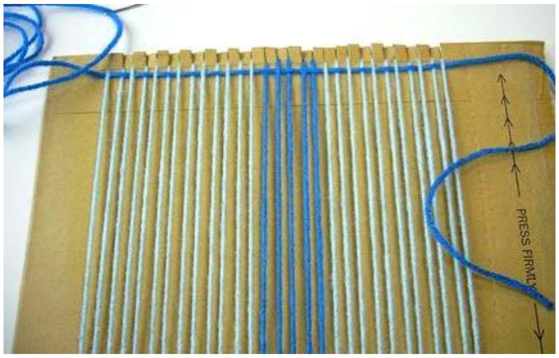

لەم چالاکییەدا مامۆستا پێشنیارێك دەخاتە بەردەم قوتابییەکان و نمونەیەکی ئامادەکراوو بەرجەستە پیشان دەدات. واتە مامۆستا کارتۆنێکی شێوە چوارگۆشە، یان لاکێشە، کە

قەبارەی لە (٥٠×٥٠سم) کەمتر نەبێت و هەردوو سەری ڕاست و چەپی نیشانە دەکات بە ڕاستە و دووری نێوان نیشانەکردنەکە (نیو سانتیم)

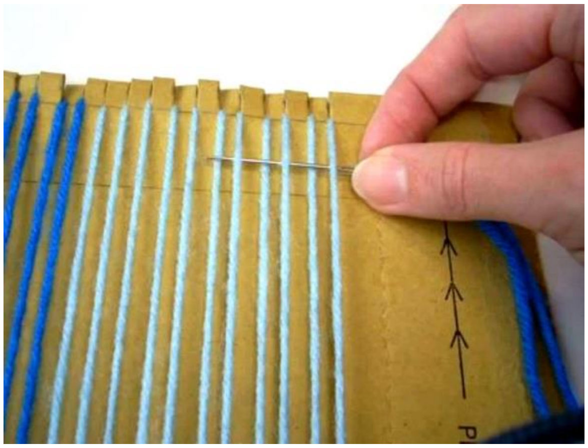

بێت و پاشان بە مقەست بە قووڵی (١سم) بیبڕێت

و پاشان بە خوری ڕەنگاوڕەنگ (قوتابییەکە خۆی دیاری دەکات) ڕاست و چەپی پێدەکات، دوای تەواوبوون، بە دەرزی و خوری چنینەکە دەستپێدەکات، هەروەك لە وێنەکاندا ڕوونمان کردۆتەوەو شێوازی یەکەم بیرۆکەو چەند بیرۆکەیەکی کارکردنمان خستۆتە ڕوو.

چالاکی ٢:

مامۆستا بە پشتبەستن بە وانەکانی ڕابردوو لە نەخشەسازی و ڕازاندنەوەدا، هەوڵدەدات بیرۆکەی نوێ بچرپێنی بە گوێی قوتابییەکاندا بە بەکارهێنانی کەرەستەو شمەکی نوێ. واتە هەندێك جار ئەم کەرەستەو شمەکانە لەبەردەستی قوتابییەکاندا هەن (لەماڵەوە)، بەڵام قەت بەبیری داناهاتووە ڕۆژێك لە ڕۆژان ئەم کەرەستەو شمەکانە لە کارێکی هونەری جوان و ڕازاوەدا بەکاربهێنێتەوە، بۆیە ئەم وانەیە وا لە قوتابییەکان دەکات بیر لە بیرۆکەی تازە بکەنەوەو داهێنان بکەن لە کارکردندا، هەروەك لەم وێنانەدا، چەند نموونەیەك دەخەینە ڕوو، تا تۆی مامۆستاش وەك بیرۆکە سوودیان لێوەربگریت.

هەوڵبدە ئەرکی ماڵەوە بدەیت بە قوتابییەکان، بە پێدانی کاتی زۆر، تا کاریگەری دروست نەکات لەسەر وانەکانی تری خوێندن.

وانەی سێیەم

تەوەر: کاردەستی.

بابەت: دروستکردنی شێوەی نەخشەسازی و ڕازاندنەوەی جیاواز.

وانە: بەکارهێنانەوە Recycling

کاتی دیاریکراو: ٢ وانە (دەتوانی بەپێی ئەو پلانەی دایدەڕێژیت، چالاکییەکان درێژکەیتەوە بە پێی کات)

بەکارهێنانەوە Recycling

قوتابییـەکان لـە ڕووی هـزری و لەشـەکییەوە باشـتر پێکەیشـتوون و دەتـوانن بیرۆکـەی نـوێ بـە خەیاڵیاندابێت، چونکە ئەزموونیان زیادی کردووە لە ژیانداو باشتر شارەزابوون لە ژینگەو سروشتی دەوروبەریان، بۆیە منداڵەکەی جاران نین و ئاستی دنیابینییان جوانترو باشترە.

سوودی بەدەستهاتوو ئەم وانەیەدا

سوودە زانیارییەکان:

بەکارهێنانەوەی هەندێك لەو کەرەستە و شمەکانەی ڕۆژانە بەکاریان دەهێنێت.

سوودە کارامەییەکان:

دروستکردنەوەو داڕشتنەوەی چەندین شێوەی هونەری جیاواز لەم کەرەستە خاوانە.

سوودە ویژدانییەکان:

هەستی بەخۆزانی گەشە دەکات.

ڕاهێزان و توانستە پێشەکییەکان

قوتابی لە کەرەستە بەردەستەکان تێدەگات و دەستیان لێدەدات و بەکاریشیان دەهێنێت، بەڵام قەت ڕۆژێك لە ڕۆژان بیری لەوە نەکردۆتەوە بۆ جارێکی تر هەمان ئەو شتانە لە کارێکی ترو بابەتێکی تردا بەکارهێنێتەوە، بۆیە ئەوەی لەسەر ئێمە پێویستە تەنها ئەوەیە بیرۆکەی نویٚ، یان پێشنیار بخەینە بەردەستی قوتابییەکان و پاشان خۆیان بڕیاربدەن چی دەکەن؟ و چۆن دەکەن؟ بەم شێوەیە ئاستی خەیاڵکردن و دنیابینییان گەشە دەکات و لە هەمانکاتیشدا هەستی بەخۆزانیان گەشەدەکات

و پێش دەکەوێت، لە هەمانکاتیشدا بیرۆکەی نویٚ و ئاستی داهێنانیان پێشدەکەوێت و دواتر ئاستی ئەزموونکردنیان زۆرتر دەبێت، ئنجا تێدەگەن، کە دەتوانن هەمان ئەو کەرەستانەی هەیانە بۆ جارێکی دی هەڵیانوەشێننەوەو دووبارە بیانبەستنەوە، یان لێکیانبدەنەوەو کارێکی نوێی لیٚ دروست بکەنەوە.

ئەمەش بە جۆرێك لە داهێنان ئەژمار دەکرێت لای قوتابییەکان.

چالاکی ١:

کچەکان هەمیشە خاوەن مورووی جۆراوجۆرو ڕەنگاو ڕەنگن بە قەبارەو شێوەی جیاواز، کوڕانیش دەتوانن سوود لە موروو تەسبیح وەربگرن بۆ دووبارە داڕشتنەوەی شێوەیەکی تازەی هونەری، یان هەر کلێشەیەك خۆیان حەزی پێدەکەن. واتە قوتابییەکان دەتوانن نەخشەسازی بکەن بۆ کارێکی ڕازاندنەوەی هونەری جوان و سەرنج ڕاکێش. وەك لە وێنەکاندا دیارە.

چالاکی ٢:

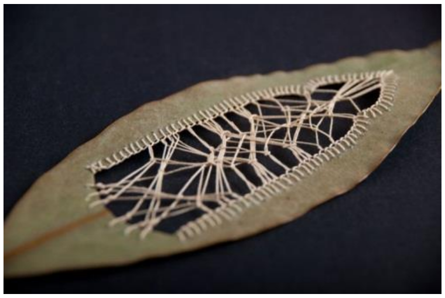

ئـەم چـالاكییە یەكێكـە لـەو چـالاكییە زۆر سـەرنج ڕاكێشانەی، كە قوتابی زۆر حەزی پێدەكات، چونكە تێڕامان و وردەكـاری زۆری دەوێـت لـەكاتی جێبەجێكردنـدا. واتـە پێویستە قوتابی هـەموو هەست و بیری كۆبكاتـەوەو پاشان بە لێزانی و پشوو درێژییەوە كارەكەی ئەنجام بدات، چونكە ئەگەر وانەكات، ئەوا لە جێبەجێكردندا سەركەوتوو نابێت.

سـەرەتا قوتابییـەكان گەڵایـەك هەڵدەبـژێرن و بەشـێك لـە گەڵاكـە بـە چـەقۆ لێدەكەنـەوە (ناوكـەفی دەكـۆڵن)، دواى كۆڵینی بەشـەكە بەو مەرجەی شادەمارەكانی نـەبڕن، دواتـر بۆ یـەك ڕۆژ لـەناو بـەرگی كتێبێكـدا هەڵیـدەگرن، تـا كـەمێك جیربێتەو، ئنجا بە دەرزی و داو نەخشەسازی تێدادەكەن و ڕازانەوە ئەنجام دەدەن هەروەك لە وێنەكاندا خراوەتەروو.

ئەم چالاكییە لـە كەرەستەی سروشتی و داو پێكدێت، بەڵام پێویستی بە لێزانی و پشوودرێژی و ئارامگرتن هەیـە، چونكە هەر هەڵەیەك كارە شكست پێدەهێنێت.

هەڵسەنگاندن

ئامانج: ئەم هەڵسەنگاندنە پشت بە تێبینیکردن دەبەستێت لەکاتی جێبەجێکردندا.

ئامرازی جێبەجێکردن: خشتەی هەڵسەنگاندن.

ئەنجامی فێرکاری: بۆ ئەوەی قوتابییەکان بتوانن کەرەستە خاوە بەرجەستەکانی ناو سروشت لە کاری هونەریدا بەکار بهێنن.

ژمارە	پێوانەکانی تێبینی کردن لە کاتی جێبەجێکردندا	لاواز	پەسەند	باش	زۆرباش
١	دەستەواژەو بیرۆکەی وانەکە دەزانێت.				
٢	هاوکاری پێشکەش بە هاورێکانی دەکات لەکاتی گەڕان و بەدەستهێنانی کەرەستەی خاو لەناو سروشت و ژینگەی دەوروبەردا.				
٣	کەرەستەو پێداویستییەکان بەکاردەهێنێت.				
٤	بیرۆکەی باش پێشکەش دەکات لە کاتی کارکردندا.				
٥	پێی وایە ژینگە کەرەستەی بەکەڵکی تێدایە بۆ ئەنجامدانی کاری هونەری.				

کارو چالاکی لاوەکی:

داوا لە قوتابییەکان بکە، وەك کارێکی لاوەکی، چەند چالاکییەك ئەنجام بدەن. بیرۆکەی ئەم چالاکییە بخە ناو کۆمەڵەکەوە، بە واتایەکی تر، هەوڵ بدە کۆمەڵەکان خۆیان پێشنیار بکەن و نەخشەسازی بۆ پێشنیارەکەی خۆیان بکەن و پاشان پلانی بۆ دابنێن. بیرت نەچێت منداڵ ئەوکاتە هەست (بەخۆزان)(*)ی دەکات، کە مامۆستا ئەرکی پێ دەسپێرێت و ئەویش تواناکانی خۆی تاقیدەکاتەوەو دەیهەوێت هێزو توانا و کارامەیی خۆی نمایش بکات بۆ مامۆستا و دەوروبەر. هەروەها ئەم پرۆسەیە پێویستی بە پشتگیری و چاودێری و سەرنجی مامۆستا دەبێت، بەو مەرجەی ڕاستەوخۆ تێکەڵی کاری قوتابییەکان نەبێت.

(*)بەخۆزان: لە بری وشەی (واع ذاته) ی عەرەبی و (Self-conscious)ی ئینگلیزی بەکار هاتووە. مەسعوود محەمەد. زاراوەسازی پێوانە، چ٢، لا٢٢٦، دەزگای ئارس، هەولێر– ٢٠١١.

هونەرمەندی کورد (ڕێبوار ڕوانین)، لە ساڵی ١٩٩١ لە شاری ڕانیە لە دایکبووە. خوێندنی هونەری لە پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی ڕانیە تەواو کردووە. خاوەنی شێوازێکی تایبەتی کارکردنە. لە کارە هونەرییەکانیدا چەندین کەرەستەو شمەکی جیاوازی بەکارهێناوە بۆ گوزارشتکردن و دەربڕینخوازی لە ژینگەی دەوروبەریدا.

خانمە هونەرمەندی کورد (نەرمین موستەفا)، لە ساڵی ١٩٨٠ لە شاری سلێمانی لەدایکبووە. پەیمانگەی هونەرجوانەکانی سلێمانی لە ساڵی ١٩٩٩دا تەواو کردووە و ساڵی ٢٠٠٣ کۆلێژی هونەری لە زانکۆی سلێمانی تەواو کردووە. خاوەنی شێوازی کارکردنی تایبەت بەخۆیەتی و لە کارە هونەرییەکانیدا پشت بە کەرەستەو شمەکی جیاواز دەبەستێت بۆ گوزارشتکردن. لە چەندین پێشانگەی هونەریدا بەشداریکردووە.

سروشت و ژینگە پڕیەتی لەو کەرەستەو شمەکانەی، کە دەتوانین گوزارشتیان پێبکەین و لە ساتێکی دەربڕینخوازیدا هەستی خۆمانی پێ خاڵی بکەینەوە. هونەری دەربڕینخوازی سنوورەکانی فرەوانەو مامۆستا دەتوانێت لەگەڵ قوتابییەکانیدا سنووری کارکردن بۆ بەکارهێنانەوەی ئەو کەرەستەو شمەکەکانە زۆرتر بکات، کە لە ژینگەی دەوروبەردا هەن.

تەوەری حەوتەم

خومکاری و ڕەنگکاری

تەوەر: خومکاری و ڕەنگکاری.

بابەت: ڕەنگکردنی قوماش بە ڕەنگ و شێوازی جیاواز.

کاتی دیاریکراو: بەشە وانەکان دابەشکراون بەسەر وانە تایبەتمەندەکان.

خومکاری

خومکاری یەکێکە لە دێرینترین ئەو پیشانەی میللەتی کورد لە کۆنەوە ئەنجامی داوەو دوای خومکاریی[(١)] چنینە. واتە دوای ئەوەی مرۆڤی کورد بۆ یەکەم جار گوندی دروستکرد لە سەر خاکی کوردستان و پاشان مەڕومالاتی بەخێوکرد، دواتر خورییەکەی بڕیەوەو بەکاریهێنا بۆ دروستکردنی بەڕەو جاجم و ڕاخەڕو هەندێك جاریش پەتوو سەرشانی لێدروستکرد. هەروەها خورییەکەی ڕەنگ کرد و پاشان جلوبەرگی لێ چنی. مرۆڤی کورد ڕەنگی سروشتی لە گژوگیاو بەربوومی درەخت دروستکردووە. هەروەها سوودیشی لە گڵ و بەردو کەرەستەکانی تری ڕەنگکاری وەرگرتووە، دوای هاڕین و کوتان ڕەنگی جۆراوجۆری لێدروست کردووە، چونکە کوردستان دەوڵەمەندە بە کەرەستەو پێداویستی ڕەنگی، جا سروشتی بن، یان مرۆڤ کردە بن. مرۆڤی کورد لەسەرووی هەموشیانەوە ژنی کورد دوای ئەوەی خورییەکەی ئامادەو پاك کردۆتەوەو ‹‹شە››[(٢)]ی کردووەو پاشان بە تەشی کردوویەتی بە دەزوو کڵۆڵە بەن و دواتر ‹‹تەون››[(٣)]ی لێ ساز کردووە.

[(١)] خومکاری: یان خومکردن، یان ڕەنگکردن. مامۆستا شێخ محمدی خاڵ لە فەرهەنگی خاڵ، لا ١٦٦ دا دەڵێت: ‹خوم: جۆرە ڕەنگێکی شینی لاجیوەردییە، بەن و کاڵای پێ ڕەنگ دەکرێ›. کاڵاو خوری و قوماشەکە لە ڕەنگەکەدا دەکوڵێنرێ و هەموو پرۆسەکە پێی دەگوترێت ‹خومکاری›، لە کوردەواریدا زۆر کاری لەسەرکراوە، هەروەك لە وێنەکاندا ڕوون و دیارە.

[(٢)] شە: یان شەکردن، یان شانەکردن. مامۆستا شێخ محەمەدی خاڵ لە هەمان سەرچاوە، لا٢٩٢ دا ‹‹شە›› بە شانەکردن ناو دەبات.

[(٣)] تەون: واتە ڕایەڵی بەڕەو قاڵی، کە بەدارەوە بێ بۆ تەنین، یان چنین. هەمان سەرچاوە لا ١١٣.

وانەکان بەسەر یەکەکاندا دابەشکراون

تەوەر: خومکاری و ڕەنگکاری.

بابەت: ڕەنگکردنی جلوبەرگ بە شێوەی خومکاری.

وانە: ڕەنگکردن و چاپکردن.

کاتی دیاریکراو: ٦ وانە (دەتوانی بەپێی ئەو پلانەی دایدەڕێژیت، چالاکییەکان درێژکەیتەوە بەپێی کات)

شێوازو ڕێگاکانی ڕەنگکردن و چاپکردنی ساکار

هونەرمەندی سەرەتایی هەمیشە سروشی لە سروشتی دەوروبەری وەرگرتووە لە شێوازی چاپکردن و لەبەرگرتنەوەدا. بۆ نموونە کاتێك پێی لە گەڵای درەختی وەریو ناوە، دیتویەتی شوێنی گەڵاکە لەسەر زەوی دەرچۆتەوە، یان دەستی لەناوقوڕ ناوەو پاشان بە دیواری ڕاکێشاوە، بینیویەتی شوێندەستی دەرچۆتەوە، یان لە کاتی قوربانیکردندا دەستی لە خوێنی قوربانییەکە وەرداوەو لەسەر دیواری ئەشکەوتەکە شوێن پەنجەو لەپی دەستی دەرچۆتەوە. بۆیە لە مێژە مرۆڤ بە چاپکردن ئاشنایە، جا ئەم بەکارهێنان و چاپکردنە بۆ مەبەستی جوانکاری بووبێت، یان بۆ هەرمەبەستێکی ڕۆژانە.

ئامانج لە هونەری چاپگەری بریتییە لە گێڕانەوەی کات و ماندوبوون و خەرجی، بەهۆی لەبەرگرتنەوەو لەبەرهەڵگرتنەوە بە شێوەیەکی نەخشەسازی جوان، جا ئەم لەبەرگرتنەوەیە بەدەستەکی، یان بە دەزگا بێت.

چاپکردن

بریتییە لە گواستنەوەی شێوەو دووبارەکردنەوەی بە ئاراستەی جیاواز و بە ژمارەی زۆر و بە بەکارهێنانی یەك ڕەنگ، یان زیاتر. چاپکردن دوای ڕەنگکردن پەیدابووە، کە لەڕێگەی تێهەڵکێشانی کەرەستەکە لە ڕەنگ و پاشان لەبەرگرتنەوەی، یان هەر بەمەبەستی ڕەنگکردن، جا ئەم ڕەنگکردنە هەموو بەشەکە بگرێتەوە، یان بەشێکی کەمی، ئەمەش پەیوەندی بە خواستی خۆمانەوە هەیە، چۆنمان بوێت؟ و چی لێبکەین؟

خومکاری و ڕەنگکاری

چەند ڕێگایەکی ساکارمان هەیە بۆ لە لەبەرگرتنەوەو ڕەنگکردن:

یەکەم: گرێدان و قمکردن[٤] و لێکبەستن Tie and Dae: ئێمە لە کوردەواریدا پێی دەڵێین (خومکاری). واتە لە ڕەنگکردنی خوری و دەزوو و قوماشدا بەکاردەهێنرێت، قوماشەکە دەخرێتە ڕەنگەوەو پاشان دەکوڵێنرێت، تا بە باشی ڕەنگ بگرێت، بەڵام ئێمە دەتوانین ئەم تاقیکردنەوەیە بە قوتابییەکان بکەین و باشتر لێی تێبگەن و پاشان بەمەبەستێکی هونەری بەکاری بهێنین. بۆ نموونە: تیشێرتێکی ڕەنگ سپی دەهێنین و لولی دەکەین، یان دەیپێچینەوەو دواتر بە پەتێك دەیبەستین (خڕی دەکەینەوە سەریەك) و باش توندی دەکەین، دوای گرتنەوەی ئەو ڕەنگەی مەبەستمانە قوماشە پێچراوەکەی تێدەهاوین، پاش ماوەك لێی دەگەڕێین و ئیتر دەری دەهێنین و دواتر دەیکەینەوەو دەبینین ڕەنگەکە بە شێوەیەکی پەرشوبلاو بەسەر تیشێرتەکەدا بڵاوبۆتەوەو شێوازێکی هونەری جوانی وەرگرتووە، یان دەتوانین خۆمان بەدەست و بەش بەش ڕەنگ پرژێنی بکەین.

جۆرەکانی گرێدان و لێکبەستن

---

(٤) قمکردن: واتە شتێك لە شلەمەنییەکدا غەرق بکەیت، یان بۆ ماوەیەك شتێك لە شلەمەنییەکدا هەڵبکێشیت و، تا ماوەیەك شتەکە لەناو شلەکەدا دیارنەمێنێت.

گرێدان و قمکردن و لێکبەستن (خومکردن)

مەبەست لەم چالاکییە:

دروستکردنی شێوەی هونەری لە ڕێگەی خومکارییەوە.

قوتابی چ سوودێك دەكات لەم چالاکییە؟

١- قوتابی گرنگی خومکاری دەزانێت و فێریش دەبێت چۆن ئەنجام دەدرێت؟

٢- قوتابی ئاشنایی لەگەڵ ئەو کەرەستە و شمەکانە پەیدا دەکات، کە پێویستن بۆ خومکاری و لەبەرگرتنەوەو چاپگەری.

٣- مامەڵە لەگەڵ کەرەستەی شل و شێدارو توندو ڕەقدا دەکات.

٤- قوتابی شێوازو جۆرەکانی چاپکردن لەسەر قوماش تاقیدەکاتەوە.

٥- قوتابی ڕاهێنان دەکات لەسەر نەخشەسازی سادەو نوێ و جێبەجێکردنی لەسەر قوماش، یان لەسەر کاغەز.

٦- قوتابی فێری پشودرێژی و دانبەخۆداگرتن و ئارامگرتن و داهێنان دەبێت لە یەك کاتدا. هەروەها فێری ئەوەدەبێت هاوکاری هاوڕێکانی بکات لەکاتی کارکردندا.

٧- ڕێز لە پیشەگەر دەگرێت و ڕێز لەو کەسانەش دەگرێت، کە بەو پیشەیە هەڵدەستن.

پڕۆکەی پێشنیارکراو

- دروستکردن و ڕەنگکردن و سازکردنی فەرش و ڕایەخ و دەسرۆکە.
- وەك سەرەتایەك ‹‹دەسماڵکاغەزی››[٥] (دەسڕی کاغەز) ڕەنگ بکەن.
- دروستکردنی پۆستکارتی پیرۆزبایی.
- دروستکردنی بەرگی کتێب.
- یان هەر شتێك، کە مامۆستا، یان قوتابی ئارەزووی دەکات.

پێشنیار بۆ مامۆستا:

- لە دەستپێکی وانەکەدا بەهای پەروەردەیی و چارەکردنی کێشەکان لەبەرچاو بگرەو ڕۆژانە لەگەڵ قوتابییەکانت لە پەیوەندیدابە و لێیان دامەبڕێ.

---

(٥) دەسماڵکاغەزی: ئەم دەستەواژەیە کوردییەکی تەواو پەتییەو ڕێك لە بەرانبەر ‹‹کلێنکس›› دا نراوە. لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بەکاردەهێنرێت.

- بۆ قوتابییەکان ئەوە ڕوون بکەوە، کە ئەوانەی کاری دەست ئەنجام دەدەن زۆر گرنگن بۆ کۆمەڵگە، چونکە ئەگەر ئەوان نەبن کارەکانمان بە ئەنجام ناگەن.
- هەنگاوە سەرەتاییەکانی دروست بوونی ڕەنگ و ڕەنگکاری، بە تایبەت خومکاری بۆ قوتابییەکان ڕوون بکەوە.
- ئەو کەرەستەو شمەکانە بە قوتابییەکان بناسێنە، کە پێویستن بۆ خومکاری.
- جۆرەکانی ڕەنگ (سروشتی و پیشەسازی) بۆ قوتابییەکان باس بکە.
- ئەو جۆرە قوماشانەی بۆ خومکاری بەکاردێن بۆ قوتابییەکانی ڕوونبکەوە.
- هەندێك نموونەی بەرجەستەو ئامادە پیشانی قوتابییەکان بدە، تا بزانن مەبەستت چییە؟ و دەتەوێت چی بکەیت؟
- تەنها خۆت بە جۆرێك، یان بە شێوازێکەوە گیرۆدە مەکە، چەندین جۆرو شێوازی تری خومکاری هەیەو بەکاریان بهێنە. هەروەها داوا لە قوتابییەکان بکە پێشنیاری نوێ بکەن بۆ ئەنجامدانی کاری داهێنەرانەی نوێتر.
- هانا بۆ فیلمی بەڵگەنامەیی و فێرکاری بەرە و وێنەی ڕوونکاری پیشان بدە.
- خۆت کارێك لەبەرچاوی قوتابییەکان ئەنجام بدە، تا باشتر ئاشنابن.
- بیری قوتابییەکانی بخەوە، کە ئەو ڕەنگانەی سەرەکین و ئەو ڕەنگانەی سەرەکی نین، چۆن مامەڵەیان لەگەڵدا بکەین و شوێن و جێگەیان لەکوێ بۆ بگرین لەکاتی ڕەنگکردنەکەدا؟ (پلەی ڕەنگی، ڕەنگی بنەڕەتی، ڕەنگی لاوەکی، ڕەنگە دژبەیەکەکان،...).

ئەوەش بخەرە سەر خەرمانەی زانیارییەکانت

ڕەنگە سروشتییەکان سێ جۆرن:

یەکەم: ڕەنگە ڕووەکییەکان Plant Dyes

بۆ یەکەم جار مرۆڤ، کە ڕەنگی دروستکرد سەرچاوەکەی ڕووەك بوو. ڕەنگەکەی لە قەدو گەڵاو ڕەگەکەی دروستکردووە. لە گرنگترین ئەو ڕووەکانەی ڕەنگیان لێدەردەهێنرێت، بریتین لە:
((هەنار، چەوەندەر، خەنە، مازوو، توتڕك، گوڵی زەعفەران Saffron، گوێز، توێکڵەگوێز، ترش، ڕۆنیاس، گوڵباخ، گەڵامێو، گوڵاڵە سوورە، گەڵای سێو،...)) ئەمەو چەندانی تر، کە دوای کوتین و کوڵاندنیان ڕەنگمان لێیان دەستدەکەوێت.

دووەم: ڕەنگە ئاژەڵییەکان Animal Dyes

ئەم ڕەنگە لە سەرچاوەی ئاژەڵی دەردەهێنرێت، یان چنگ دەخرێت، لە ڕابردودا بەهۆی گرانی و باشی و نایابییەکەیەوە و هەروەها بە دژواری ئامادە دەکرا و گرانبەها بوو، بۆیە تەنها ماڵە خانەدان و بەگ و میرەکان بەکاریان هێناوە، چونکە تەمەنی درێژەو ڕەنگی جوان و گەشە، وەك:
((خوێنی گا، خوێنی مەڕ، زراوی گا، کرمی قز (لەسەر درەختی توو دەژیت)، میزی مانگا، میزی هێستر، توێکڵی ماسی، کرمی سوور Kermes، قالۆچکەی کۆکس کاکتای Coceus Cacti،...)).

سێیەم: ڕەنگە کانزاییەکان Metal Pigments

ئەم جۆرە ڕەنگە لە هەندێك پاشماوەی کەرەستە کانزاییەکان دروست دەکرێت، یان بەرهەم دەهێنرێت، کە وەك پاشماوەی کانزایی مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرێت. هەرچەندە ئەم جۆرە ڕەنگە زۆر بەدەگمەن لە پاشماوە دێرینەکان بەرچاو دەکەون، بەڵام میسرییە کۆنەکان ((ئۆکسیدی مسی سوریان)) بۆ دەستخستنی ڕەنگی سەوز بەکارهێناوەو کانزای ((لازۆردی)) کانزایەکی شینە و لە کانە مسەکاندا زۆرە و بۆ دەستخستنی ڕەنگی شین بەکارهێنراوە.

ڕەنگی ئاوێتەیی Synthetic Pigments: بۆ دواجار لە لایەن زانای کیمیاگەری ئینگلیزی (پێرکین Perkin) کاتێك لە ساڵی (١٨٥٦) دا دەیویست لە مادەی (ئەنیلین Analine) مادەی (کوینین Quinine) دەربهێنێت، بەڵام بە ڕێکەوت بۆی دەرکەوت، کە دەتوانرێت لەڕێگەی کیمیاگەری و پیشەسازییەوە ڕەنگ ئامادەبکرێت. بۆیەکەم جار توانی سەرچاوەی دروستکردنی ڕەنگی کیمیایی بدۆزێتەوە. یەکەم ڕەنگیش، کە بەرهەمی هێنا بەناوی (ماوڤ Mauve)ـەوە بوو.

دووەم: چاپگەری پەنجەمۆر (چاپکردن بە پەنجەمۆر) Stamping: شێوازێکی ترە لە چاپکردن و لەبەرگرتنەوە. هەرچەندە قوتابییەکان شێوازی (مۆنۆتایپ) یان لە ساڵانی ڕابردوودا خوێندووە، بۆیە ئێستا قوتابی دەتوانێت هەر شێوەیەك، کە خۆی مەبەستییەتی دروستی بکات، جا بە پەنجەمۆربێت، یان بە هەڵکۆڵین (لە پۆلی سێیەمدا پەتاتە و پەنجەمۆرمان بەکارهێنا)، دوای

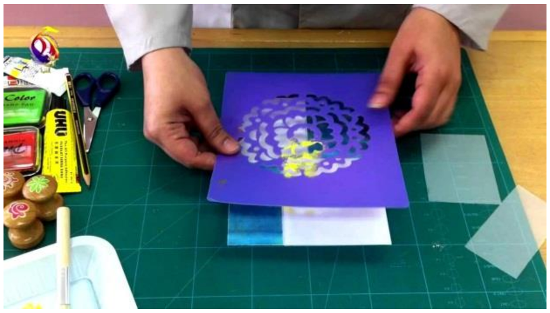

ئامادەکردن، مۆرەکە لە ڕەنگەکە دەدەین و دەیکێشین بە قوماشەکە، یان تیشێرتەکە. واتە ئەم شێوازە خۆمان نەخشەسازی بۆدەکەین و دەیرازێنینەوە، ئەوا بێگومان دواتر دەبێتە نەخشەسازی خۆمان، چونکە ئەوە هەرخۆمان بووین نەخشەسازیمان بۆکردووەو پاشان تیشێرتەکەمان پێ ڕازاندەوە (ئەمەش بۆ قوتابییەکان دەچێتە خانەی داهێناوە)، چونکە یەکەم ئەزموونەو یەکەم کاریشیانە لەو بوارەدا، هەرچەندە لە ساڵی ڕابردوو ئەنجامیانداوە، بەڵام بەشێوەیەکی چڕو پڕ نەبووەو ساکار بووە. بەڵام ئێستا شێوە دروست دەکات لە شوێنپەنجە مۆرەکان.

چاپگەری پەنجەمۆر Stamping

یەکێکە لە شێوازە سەرەتاییەکانی چاپکردن، بەو واتایەی پاشماوەیەکی کاریگەرو سەرنج ڕاکێش لەدوای خۆی بەجێدەهێڵێت دوای ئەوەی لەڕێگەی ڕەنگەوە ئەم کاریگەرییانە لەدوای خۆی لەسەر ڕووگەی شتەکە بەجێدەهێڵێت. هەروەها دەتوانین بە چەندین شێوازو جۆر نەخشەکان دووبارە بکەینەوە، جا لە تەنیشت یەکەوە بن، یان یەك لەدوای یەك، یان تێك ئاڵاوو تێکچرژاو، یان لێکجیاواز، بەڵام بەدووری یەکسان، یان بە ئازادانە نەخشەکان دابنێین.

جۆرەکانی پەنجەمۆر

پەنجەمۆری سروشتی: وەك گەڵای درەخت، پەرەموچ، دەستی مرۆڤ، توێکڵی درەخت...

پەنجەمۆری پیشەسازی: وەك شانە، یاری منداڵان، داوو، ئیسفنج، مورو، پارچە شوشە، دراوی کانزایی، کارتۆنی لولکێش، یان کارتۆنی لولەکی، گونیە...

سوودی بەدەستهاتوو لەم وانەیەدا

دروستکردن و سازکردنی شێوەی هونەری لەڕێگەی چاپگەری پەنجەمۆرەوە.

قوتابی چی فێردەبێت؟

١- قوتابی داهێنانی ساکار لە بواری نەخشەسازیدا دەکات.
٢- ئاشنایەتی پەیدادەکات لەگەڵ ڕووگەی جیاوازی کەرەستەکان.
٣- هەستەکانی تری گەشە دەکات لەڕێگەی هەستی بینین و دەستلێدانەوە.
٤- قوتابی فێری خۆگری و ڕەچاوکردنی یاسا دەبێت و پشت بەخۆی دەبەستێت.
٥- لە یەك کاتدا ڕێز لە پیشەی کاردەستی و پیشەگەر دەگرێت.

ئەرکی مامۆستا:

- ❖ پێویستە مامۆستا هانی قوتابییەکان بدات، بۆ ئەوەی کەرەستەو شمەکی جیاوازتر بدۆزنەوە بۆ کارکردن.
- ❖ دوای تەواوکردنی کارە هونەرییەکە، قوتابییەکان کەرەستەو شمەکەکانیان کۆبکەنەوە و ڕەچاوی پاکوخاوێنی هۆڵی فرەمەبەست بکەن.
- ❖ مامۆستا چاوێك بە ڕەفتارو هەڵسوکەوتی قوتابییەکانیدا بخشێنێتەوە (هەڵسەنگاندن).

پڕۆکەی پێشنیارکراو:

- کار لەسەر چەندین شێوەی سروشتی بکەن بۆ نەخشەسازییەکەیان.
- دروستکردنی کارتی پیرۆزبایی.
- دروستکردن و نەخشەکێشان بۆ بەرگی کتێبەکانیان.
- یان هەر بابەتێك مامۆستا، یان قوتابی پێی پەسەندە.

پێشنیار بۆ مامۆستا:

- لە دەستپێکی وانەکەدا بەسەر ڕەفتارەباشەکانی قوتابییەکاندا هەڵبڵێ و با ڕەفتارە خراپەکانیش لەیاد بکەن، کە دێتە ڕێگەیان لە ژیانی ڕۆژانەیاندا.
- با دەستپێکی وانەکە بە پەنجەمۆر بێت و پیشانیان بدە، کە هێڵی تێدانییە.

- بۆ قوتابییەکانی ڕوونبکەوە، کە چاپگەری پەنجەمۆر سادەترین جۆری چاپکردنە.
- سوود لە کەرەستە سروشتییەکان وەربگرە، وەك گەڵای درەخت و پەرەموچ، دواتر بۆ قوتابییەکانی ڕوونبکەوە، کە چۆن شێوەکان لەبەردەگیرێنەوە؟
- وێنەی چەند شێوەیەکی ئەنجامدارو بەو جۆرە پیشانی قوتابییەکان بدە.

- توانستە کارامەییەکانی خۆت پیشانی قوتابییەکان بدە، تا لێتەوە هەنگاوەکانی جێبەجێکردن فێربن و تۆش ڕەچاوی نەرموونیانی بکە لەکاتی تاقیکردنەوەکاندا.
- ئاگاداری قوتابییەکان بکەوە لە بەکارهێنانی جۆری ڕەنگ و پلەی ڕەنگییەکان.

- چاودێری قوتابییەکانت بکەو سەریان لەسەر هەڵمەگرەو فەرامۆشیان مەکە. هەروەها ڕەچاوی جیاوازی تاکایەتی قوتابییەکانت بکە، چونکە هەموویان وەکو یەك خێراو گورج نین و شارەزانین لە کارکردندا.

ڕەگەزەکانی جێبەجێکردن

- کەرەستەو شمەکە سەرەتییەکان ئامادە بکە بۆ جێبەجێکردن.
- ئەو کەرەستانە ئامادە بکە، کە خاوەنی ڕووگەی جیاوازن.
- ڕێگە بە قوتابییەکان بدە، تا بەئازادی بیرۆکەی خۆیان لەکاتی کارکردندا جێبەجێبکەن.
- قوتابییەکان دەتوانن وێنەی ئاژەڵی، باڵندەیی، یان گیایی بکێشن.
- ڕووی جیاواز دابنێ (زبر، لوس، برنجۆك)، تا چاپگەری لەسەر ئەنجام بدەن.
- لە کۆتایی وانەکەدا هەموو کارەکان نمایش بکەو پێکەوە لەگەڵ قوتابییەکان لە کارەکان ڕابمێنن و گفتوگۆیان لەبارەوە بکەن.
- داوا لە قوتابییەکان بکە، کە چۆن دەتوانن سوود لەم کارانە ببینن؟
- هانی قوتابییەکان بدە، تا لەکاتی کارکردندا هاوکاری یەکتر بکەن و ڕێز لە کاری یەکتر بگرن و لە کۆتایی چالاکییەکەدا ستایشی کاری یەکتر بکەن.

ئەوەش بخەرە سەر خەرمانەی زانیارییەکانت

پێشبڕکێی هونەری

پێشبڕکێی هونەری یەکێکە لە چالاکییە هونەرییەکان و وانەی پەروەردەی هونەری پشتی پێدەبەستێت بۆ بەدیهێنانی ئامانجە پەروەردەیی و هونەری و کۆمەڵایەتییەکان، کە لەسەر بنەمای جۆشدان و هاندانی قوتابی ساز دەکرێت، تا ئاستی زانستی و هونەرییان بزانن و بزانین.

هەنگاوەکانی سازکردنی پێشبڕکێ:

- سەرەتا هەواڵەکە بە سەرجەم قوتابییەکان ڕادەگەیەنرێت و دیاری تایبەت بەسەر سەرکەوتووەکاندا دابەش دەکرێت لە چالاکییەکەدا.(قوتابی دەبێت پێشوەختە ئەوە بزانێت).

- کەرەستەو شمەکی پێویست بەسەر بەشداربواندا دابەش دەکرێت بەو قەبارەی خۆت مەبەستە.
- کارەکان لێکجیا بکەوەو باشترین و پاکترین و هونەریترینیان هەڵبژێرە. دواتر وردەکاری خشتەی زانیاری قوتابییەکە پڕبکەوەو بیدە لە پشتی تابلۆکە.
- پێویستە مامۆستا هەمیشە لە کۆگای قوتابخانەدا کاری نایاب و باشی قوتابییەکانی هەڵگرتبێ، تا لە بۆنەو پێشانگەکاندا بەشداری پێ بکات، چونکە لەمەوپێش بوار نەبووە نمایشیان بکات و ئەمەش دەبێتە دەرفەتێکی زێڕین بۆ نمایشکردنیان.

سێیەم: چاپگەری مۆر (چاپکردن بە مۆر): هەروەك لە بەشی دووەمدا ئاماژەمان پێدا، قوتابی بە شێوەیەکی سادەو ساکار کاری لەم تاقیکردنەوانەدا کردووە. بۆیە ئێمە ئەم جۆرە ئەزموونە پێشدەخەین و ئاستی کارکردنەکە بەرز دەکەینەوە. واتە چاپکردن لەرێگەی

مۆرەوە گەشە پێدەدەین و نەخش لەسەر مۆرەکان هەڵدەکۆڵین، جا هەندێك مۆر (خۆمان دروستی دەکەین، یان خۆی ئامادەیە)، لەرێگەی تەختەی نەرم وناسك، یان «کاوچك» لاینۆ دەتوانین ئەم کارە ئەنجام بدەین، ئەگەر نەخشەکانیش خۆیان ئامادەبوون، ئەوا باشترە بۆ قوتابییەکان و کاتیشیان بۆ دەگێڕێتەوە، بەڵام گرنگە مامۆستا شێوازی دروستکردنی ئەم مۆرانە فێری قوتابی بکات، چونکە لە پۆلەکانی داهاتوودا پێویستمان بە کارامەیی قوتابییەکان دەبێت. لەم ئەزمونکردنەدا، چونکە قوتابی دەتوانێت جارێکی تر کاری (مۆنۆتایپ) دووبارە بکاتەوە بە گەڵا، یان هەرشتێك خۆی حەزی پێدەکات، بەڵام لەسەر قوماش.

چاپگەری مۆر (چاپکردن بە مۆر)

چاپگەری مۆر بە یەکێك لە شێوازی چاپکردن دادەنرێت بە دەست. بۆ یەکەم جار چینییەکان لە سەدەی (١٣) یەمدا مۆریان هەڵکۆڵی و شێوازی چاپگەرییان پێ ئەنجامدا، سەرەتا لە بەرد مۆرەکانیان دروست دەکرد، بەڵام دواتر گۆڕدرا بۆ تەختەو پاشانیش بۆ کانزا.

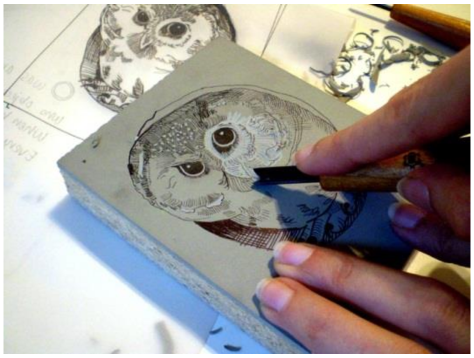

وەك ئاماژەیەکی گرنگ میللەتانی وڵاتی میزۆپۆتامیا (ناوچەی کوردستان) مۆریان هەڵکۆڵیوە، بۆ نموونە ‹‹ئەکەدییەکان، ئاشوورییەکان، سۆمەرییەکان...››. (ساڵانی داهاتوو زیاتری لەسەر دەدوێین).

لە دوای گەشەسەندنی ژیان و پاشانیش بواری پیشەسازی، ئەوا جۆری قاڵبەکان سادەکرانەوەو گۆڕانکاریان بەسەرداهات و لەڕووی وردەکارییەوە پێشکەوتنیان بەخۆوە بینی.

شێوازی چاپکردن لەسەر ‹‹لاینۆ›› یان ‹‹کاوچك››[٦] پەرەی سەند لە بواری چاپگەریدا، چونکە نەرمەو قوتابی دەتوانێت بە ئاسانی نەخشەسازی لەسەر بکات و ئاستی ڕازاندنەوەکەی بەرز بکاتەوەو بە دڵی خۆی کاری تێدا بکات. هەروەها مامۆستا دەتوانێت، چەند کەرەستەیەکی بەکارهاتووش بۆ ئەم بوارە بەکاربهێنێت، وەك تەپەدۆر، یان چوپ، یان گاعی ناو ئۆتۆمبێل. هەروەها قوتابییەکان دەشتوانن لاستیکی ڕەشکردنەوەی بەردەستی خۆیان بەکاربهێنن.

(٦) کاوچك: ناوە زانستییەکی ‹‹لاینۆ›› یە، بەڵام لە بەشە هونەرییەکان هەر بە کاوچك ناوی دەرکردووە. مادەیەکی مەتاتی نەرمی توندوتۆڵە و لەبواری هەڵکۆڵین و چاپگەری (گرافیك) بەکاردەهێنرێت و مامەڵەکردن لەگەڵیدا ئاسان و خۆشە. هەروەها دەتوانرێت بە ئاسانی کاری هەڵکۆڵینی لەسەر ئەنجام بدرێت (خۆشبڕە).

سوودی بەدەستهاتوو لەم وانەیەدا

بەکارهێنانی شێوەی نەخشەسازی و ڕازاندنەوەی هونەری جوان لە ڕێگەی چاپگەرییەوە.

قوتابی چی فێردەبێت؟

- قوتابییەکان لەسەرهەنگاوەکانی چاپگەری فێردەبن و ئاشنایەتی پەیدادەکەن.

- قوتابییەکان ئاشنای ئەو کەرەستەو شمەکانە دەبن، کە لە چاپگەریدا بەکاردەهێنرێن.
- قوتابییەکان نەخشونیگارە سەرەتاییەکانیان لەسەر پانتایی و ڕووگەی قوماش و کاغەز تاقیدەکەنەوە، بەمەبەستی جوانکاری و سوودگەیاندن.
- قوتابی قاڵبێکی تایبەت بەخۆی لە نەخشەسازی دروست دەکات.
- قوتابی ئەزموونی چاپگەری لەسەر قوماش تاقیدەکاتەوە لە ڕێگەی قاڵبی مۆرەوە.

- قوتابی هەست بە بەهای هونەری و جوانناسی ئەو شتە هەڵکۆڵدراوانەی سەر قاڵبەکە دەکات، کە لەسەر ڕووی جیاواز هەڵکۆڵدراون.

ئەركی مامۆستا:

- پێویســـــته لەســــەر مامۆســـــتا چاودێری شێوازی هەڵكۆڵینەكە بكات، تا له كاتی چاپكردنەكەدا بەشـێوەی دووبارەكردنـەوە نەخشـەكان دابنێنـەوە لەسـەر قوماشەكە.

- پێویسته قاڵبەكان سادەو ساكار بن و پێكبێن لە شێوەو كلێشـەی ئەنـدازەیی، یـان ئـازاد و دواتـر سـەرەتا لەسـەر كاغەز تاقیبكەنەوە، تا بزانن نەخشەكان چۆنن.

پرۆكەی پێشنیاركراو:

- نەخشاندنی تابلۆی هونەری.
- دروستكرنی كارتی پیرۆزبایی.
- دروستكردنی بەرگی كتێب.
- دروســتكردنی بـەرگی دیـاری و كاغـەزی نەخشداری سەر دیوار.
- نەخشاندنی كارتۆنی دیاری.
- یان هەرشتێك قوتـابی، یـان مامۆسـتا پێـی باشە.

ڕەگەزەکانی جێبەجێکردن

- لە یەکەم وانەدا بەها پەروەروەردەیی و هونەرییەکان، یان چارەسەرییە پەروەردەییەکان بخە ڕوو، کە ڕۆژانە ڕووبەڕووی قوتابییەکان دەبێتەوە.
- قوماشێکی ڕەنگکراو بە نەخشی جۆراوجۆرو دووبارە پیشانی قوتابییەکان بدەو دواتر گفتوگۆ لەبارەی نەخشەکانیان لەگەڵدا بکە.
- چەند کلێشەیەکی سادەی ئامادە لە نەخشەکانی (پیتەکان، ژمارەکان، گوڵ، شێوەی ئەندازەیی) پیشانی قوتابییەکان بدە.
- بۆ قوتابییەکان ڕوون بکەوە چۆن ئەو نەخشونیگارانە دەگوازینەوە سەر ڕووی کلێشەکە و پاشان هەڵیدەکۆڵین بە ئامێری تایبەتی هەڵکۆڵین.
- هەندێك ڕێگەو شێوازی هەڵکۆڵین لەبەرچاوی قوتابییەکان ئەنجام بدە.
- ئەوە بۆ قوتابییەکان ڕوونبکەوە، کە کلێشەی مۆر زۆر ئاسان و خێراترە بۆ دووبارەکردنەوەی شێوەو نەخشە دووبارەبووەکان.
- چەندین ڕەنگی جۆراوجۆر ئامادە بکە، تا قوتابییەکان بە دڵی خۆیان بەکاریبێنن.
- بۆ قوتابییەکانی ڕوونبکەوە چۆن ڕەنگەکان بەکاردەهێنن لە کاری هونەریدا (ڕەنگە سەرەکییەکان، ڕەنگە لاوەکییەکان، ڕەنگە جیاوازەکان، پلەی ڕەنگی...).

برگەی جێبەجێکردن:

- سەرەتا هەموو کەرەستەو پێداویستییەکانی وانەکە ئامادە بکە.
- هەر قوتابییەك کلێشەی تایبەت بەخۆی هەبێت.
- لێگەڕێ با قوتابییەکان خۆیان کاری خۆیان بەپێی ئەو ڕێکارانەی بۆیان دانراوە ئەنجام بدەن، ئەگەر پێویستی کرد ئاراستەیان بکەو پاشان ڕێنماییان پێ بدە.
- دەتوانن هەرسێ جۆرە چاپکردنەکە تێکەڵ بکەن.
- دەتوانن کەرەستەی تر بەکاربهێنن بۆ چاپکردن (مورو، گونییە...).
- گرنگی ئاستی جوانناسی خۆیان و کارەکەش بۆ قوتابییەکان ڕوونبکەوە.

ئەرکی ماڵەوە

زۆرگرنگە مامۆستا چەند چالاکییەك بسپێرێ بە قوتابییەکان، تا لەماڵەوە ئەنجامی بدەن، بەڵام بەو مەرجەی نەیکاتە سەربارو فشاریان لەسەر دروستبکات، بەڵکو وەك کارێکی دڵخوازانە ئەنجامی بدەن، تا ئەزموونی زۆرتر لەو بارەیەوە کۆبکەنەوە.

چالاکی ١:

داوا لە قوتابییەکان بکە دوو چەوەندەر بهێنن دوای شۆردنەوە وردی بکەن، پاشان بیخەنە ناو مەنجەڵێك و ئاوی تێبکەن، تا چەوەندەرەکان قمدەبن، دواتر بیخەسەر ئاگرێکی کز و تا ماوەیەك (٣٠ خولەك) لێبگەڕێ، ئنجا سەیربکەو ببینە چیمان دەستکەوتووە؟ ڕەنگێکی سووری تۆخی گەش دروست بووەو دەتوانین بۆ کاری خومکاری، یان نیگارکێشان بەکاری بێنین. (ڕەنگی سروشتی).

چالاکی ٢:

داوا لە قوتابییەکان بکە لەماڵەوە لەگەڵ دایکیان، یان خوشکی گەورەیان بە قاڵبی کێك، یان کولیچە، چەند کولیچەیەکی نەخش جیاواز دروست بکەن، بزانن و ببینن، چی ڕوودەدات؟ کلێشەکان زۆر جوانن و نەخشەکانیش ڕازاوەو ڕەنگینن. (چاپکردن و نەخشکردن لەسەر هەویر).

چالاکی ٣:

داوا لە قوتابییەکان بکە لەڕێگەی چەند پارچە کاشییەك (مۆزائیکی ئامادە)، یان پارچە تەختەیەکی ئامادە، کلێشەیەکی مۆر دروست بکەن و چەند نەخشێکی دووبارەی پێ ساز بکەن، دواتر تاقیبکەنەوە لە ڕێگەی چاپکردنەوە (هاوشێوەی کاری مۆزاییك)، بەڵام کلێشەکە بچووك بێت و پڕ لە مشتبێت.

هەڵسەنگاندن

ئامانج: هەڵسەنگاندن پشت دەبەستێت بە بەخۆداچوونەوە (هەڵسەنگاندنی خۆیی).

ئامرازی هەڵسەنگاندن: خشتەی هەڵسەنگاندن.

ئەنجامی فێرکاری: تا قوتابییەکان کاری چاپگەری ئەنجام بدەن و پلەی چەند ڕەنگی بۆ نەخشەسازی کارە هونەرییە جۆراوجۆرەکان بەکاربهێنن.

ژمارە	پێوانەکانی تێبینی کردن لە کاتی جێبەجێکردندا	پەسەند	باش	زۆرباش
١	قوماشەکە بە شێوەیەکی گونجاودادەنێم.			
٢	کەرەستە شیاوەکان ئامادە دەکەم.			
٣	کارێکی جوان بە قەڵەم ڕەساس نەخشەدەکێشم.			
٤	مۆرەکان باش هەڵدەکۆڵم.			
٥	ڕەچاوی یاسای ڕەنگدانان دەکەم.			
٦	ئایا وردم لە هەڵکۆڵینی مۆرەکە؟			
٧	ئایا جیاوازی لە چڕی بە ڕەنگەکانمەوە دیارە؟			
٨	لە کاتی کارکردندا پشت بەخۆم دەبەستم.			
٩	کەرەستەکان دوای کارکردن پاك دەکەمەوە.			
١٠	ڕەچاوی پاکوخاوێنی کەرەستەو شوێنکارەکەم دەکەم.			
١١	ڕەچاوی مەرجەکانی خۆپارێزی دەکەم.			
١٢	کەرەستەی جیاواز بەکاردەهێنم بۆ کاری چاپگەری و لەبەرگرتنەوە.			
١٣	نەخشونیگاری جیاواز بەکاردەهێنم.			
١٤	ڕەچاوی پاکوخاوێنی کارە هونەرییەکە دەکەم.			

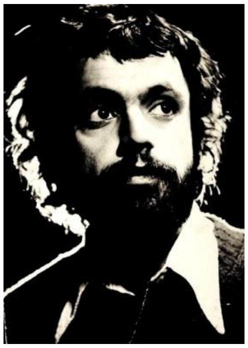

(سەروەت سەون)، ناوی تەواوی (سەروەت ئەنوەر سەوزە)، لە ساڵی (١٩٥٤) لە شاری سلێمانی لەدایکبووە. ساڵی (١٩٧٥) پەیمانگەی هونەرەجوانەکانی بەغدا بەشی گرافیکی تەواو کردووە. بەشداری چەندین پێشانگەی گرافیکی کردووە لە ناوەوەو دەرەوەی کوردستان. خاوەنی شێوازی تایبەت بەخۆی بوو لە هەڵکۆڵین و چاپکردندا و کەرەستەو شمەکی جیاوازی بەکاردەهێنا.

مەخابن لە ساڵی (٢٠٠٤) بەهۆی ڕووداوی هاتوچۆوە گیانی لەدەستدا.

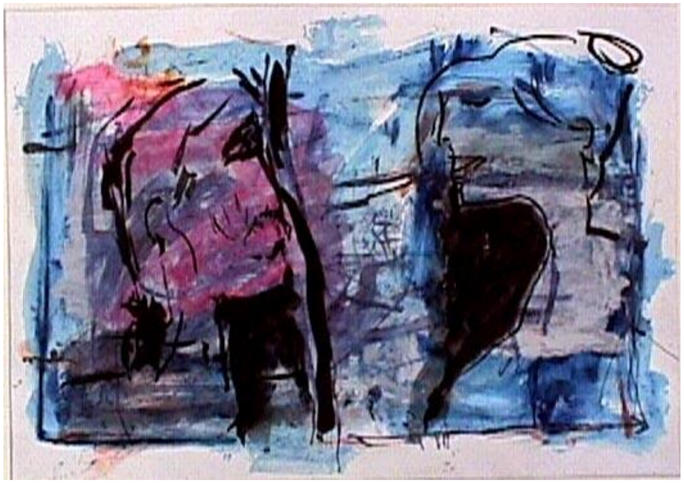

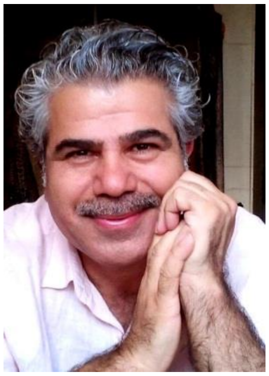

(ڕێبوار سەعید) لە ساڵی (١٩٦٢) لە شاری سلێمانی لەدایکبووە. خاوەنی بڕوانامەی ماجستەرو دکتۆرایە لە بواری هونەردا لە زانکۆی لەندەن. چەندین پێشانگەی هونەری لە دەرەوەو ناوەوەی کوردستان کردۆتەوەو خاوەنی شێوازی کارکردن بە خۆیەتی. لەسەر کەرەستەی جیاوازی، وەك تەختەو فایبەرو کارتۆن و کاغەزو قوماش کاری کردووە. ڕەنگی گەش و شێوەی گرافیکی هەڵدەبژێرێت بۆ کارەکانی و زوو بە شێوازەکەی دەناسرێتەوە.

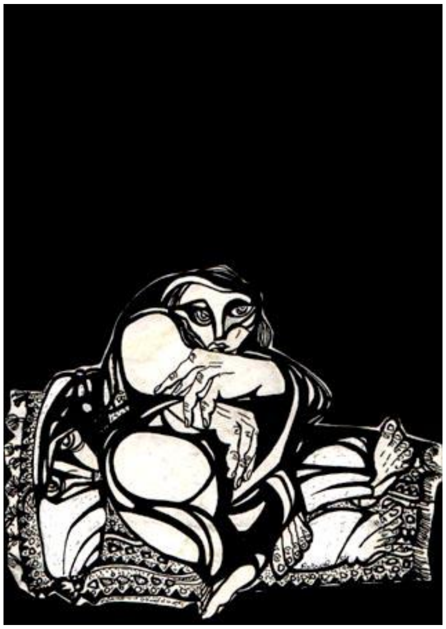

تەوەری هەشتەم

Project پڕۆژە

تەوەر: پڕۆژە.

بابەت: داڕشتن و پێکهێنانی پڕۆژە.

وانە: پڕۆژەی بەکۆمەڵ.

کاتی دیاریکراو: ٥ وانە (دەتوانرێت بەپێی چالاکییەکان پڕۆژە هونەرییەکان دابەش بکرێن)

پڕۆژەی بە کۆمەڵ The Collective Project

بە یەکێك لە چالاکییە گرنگەکانی ئەم قۆناخەی منداڵ دادەنرێت، چونکە بە دروستی پەیڕەوی ئەو چالاکییە هاوبەشانە دەکات، کە لە ڕابردوودا لە ڕێگەی کاری بە کۆمەڵەوە ئەنجام دراون، بەڵام ئەم جارە بیرۆکەو پڕۆژەی هاوبەش یەك دەخەن و یەك ئامانج کۆیان دەکاتەوە.

پرۆژەی بە کۆمەڵ

لە کارێکی هونەریدا یەك بیرۆکە لەخۆ دەگرێت، بەڵام هەڵگری کۆمەڵێك ئەزموونی جۆراوجۆرە، کە هەڵدەستن بە ئەنجامدانی کارێکی هونەری هاوبەش و دەربڕین لەو بیرۆکەیەی دایان ڕشتووەو لەسەری ڕێك کەوتوون، بەڵام بە چاودێری و سەرپەرشتی کردنی مامۆستا. مامۆستا هەموو پێکهاتەکان کۆدەکاتەوەو لێکیان نزیکدەخاتەوەو پاشان لێکیان گرێ دەدات، بەمەبەستی سەرخستی پڕۆژە هاوبەشەکە.

ئامانجی ئەم وانەیە چییە؟

جێبەجێکردن و کۆکردنەوەی ئەو ئەزموونانەی، کە لەڕابردوودا قوتابی ئەنجامی داون.

قوتابی چی فێردەبێت؟

- وا لە قوتابی دەکات بیرۆکەی یەکتر پەسەند بکەن و پاشان گەشەی پێبدەن.
- ئاڕاستە جیاوازەکان کۆدەکاتەوە لە یەك کۆمەڵەدا.
- دڵنیابوونەوە لەو زانیارییە تایبەتییانەی لەڕابردوودا فێری بوون.
- گەشەپێدانی توانا کارامەییەکانی قوتابی لە کاری بەکۆمەڵدا.
- گەشەپێدانی توانا کارامەییە داهێنەرەکانی قوتابی.
- ڕاهێنانکردن لەسەر بیرۆکەو ئەزموونە جیاوازەکانی تر.
- هەلی زیاتر بۆ قوتابی دەڕەخسێنێت، تا داهێنان و بیرۆکەی نویْ بدۆزێتەوە.
- توانا خۆییەکانی قوتابی دەردەخات.

- توانای کارامەیی قوتابی بەهێز دەکات لە چارەکردنی کێشەکانداو هێزی بڕیارڕدانی پیْ دەبەخشێت.
- فێردەبێت تامی سەرکەوتن بکات.

چۆن سەرکردە هەڵدەبژێریت؟

- لە هەفتەی یەکەمدا قوتابییەکی چاونەترس و گورج و گوێڕایەڵ هەڵبژێرەو دواتر قوتابییەکی شەرمن، تا متمانەی بەخۆی هەبێت و هێزی بەخۆزانی لا دروست ببێت.

- بیرۆکەکە بۆ کۆمەڵەکە بەجێبهێڵە، تا گفتوگۆی لەسەر بکەن و دواتر کەرەستە شیاوەکان هەڵبژێرن.
- لەگەڵ کۆمەڵەکاندا گفتوگۆ لەبارەی کەرەستەکان بکە.

- ڕۆڵ بەسەر قوتابییەکاندا دابەش بکە، بەو مەرجەی لە ئاست توانا هونەری و لێهاتوویانەوە گونجاوبێت و لە گەڵ کاتی وانەکەدا بێتەوە.
- ڕێگە بە سەرکردەی کۆمەڵەکە بدە، تا لەبارەی پڕۆژەکەیانەوە بدوێت.

یەکێك لە بنەما سەرەکییەکانی سەرخستنی پڕۆژەکە، هاریکاری یەکتر کردنە لە کاتی کاردا.

خۆ ئامادەکردن بۆ داڕشتن و خستنەڕووی بیرۆکەی پڕۆژە

مامۆستا کۆمەڵەکان سەرپشك دەکات لە هەڵبژاردن و دیاریکردنی بیرۆکەی پڕۆژەکەیان. واتە قوتابییەکان پێویستە هەموو پێکەوە لەناو کۆمەڵەکەیاندا، چەند هەڵبژاردەیەك بخەنە بەردەم خۆیان، وەك:

- تاك تاك کار بکەن و پاشان هەموو کارە هونەرییەکان لە یەك کاردا نمایش بکەن.
- هەموو ئەندامانی کۆمەڵەکە تەنها یەك بیرۆکە سازبکەن و لەسەر یەك پانتایی جێبەجێی بکەن.
- چەند کۆمەڵەیەك (دوو یان سێ) پێکەوە پڕۆژەیەك دابڕێژن و پاشان هەمووان لێکبدەن و لە یەك کاری هونەری گەورەدا نمایشی بکەن.

ئەركی مامۆستایە لەكاتی پێویستدا هاوكاری پێشكەش بە كۆمەڵەكان بكات، هەندێك جار پێویست دەكات مامۆستا پێشنیار بكات بۆ كۆمەڵەكان، یان پێشنیارێك بخاتە بەردەم سەركردەی تیمەكەو ئەو كارانەی پێویستن بیان كات بەرچاوڕوونی پێدەدات، یان ئاستی هەڵەكردنەكەی بۆ كورد دەكاتەوە، تا هەرنەبێت كاتیان بۆ بگەڕێتەوە، بێگومان ئەوەش پاش گفتوگۆكردن لەگەڵ تیمەكەی، چونكە نابێت كاری خۆسەپێنی و دیكتاتۆری ڕوویدات و دەبێت هەموو پرۆسەكە بە دیمۆكراتی بەڕێوەبچێت. لێرەدا چەند پرۆژەیەكی هونەری دەخەینە ڕوو، وەك نموونە.

ئەمەو چەندان نموونەی تر هەیە، كە مامۆستاو قوتابی دەتوانێت، وەك پێشنیار بیخەنە ڕوو، بەڵام ئەگەر بیرۆكەی خۆیانبێت گرنگترو پەسەند ترە.

بڕگەی خۆئامادەکردن بۆ جێبەجێکردنی پرۆژەی هونەری

- قوابییەکان دابەش بکە بەسەر چەند کۆمەڵەیەکی (٤ بۆ ٦) کەسی.
- بیرۆکەی هونەری کارەکە بخەڕوو، بەشێوەیەك بێت، کە کێشەیەك هەیەو پێویستی بە چارەسەرکردنە. واتە کێشەکە بەوردی دەستنیشان بکە. بۆ نموونە: دروستکردن و پێکهێنانی خانوو لە کوردستان.

- گرنگی بیرۆکەکە بۆ منداڵەکان بخە ڕوو، یان خۆیان گفتوگۆی لەسەربکەن. بۆ نموونە: خانوو لە سەرماو گەرما دەمانپارێزێت.
- شێوازی گەشەکردن و پێشکەوتن لەو بیرۆکەیەی خراوەتە ڕوو باس بکە. بۆ نموونە: خێزان لە ژێر سایەی خانوودا کۆدەبنەوە، دەخەون، نان دەخۆن...

- بەشێك لەو وێنانە پیشانی قوتابییەکان بدە لەسەر دروستکردنی شێوازەکانی خانوو لە کوردستان (خانووی قور، بەر، چیمەنتۆ، خشتی سوور، ...) ئەگەر هەنگاوەکانی کارکردن بخرێتە ڕوو خراپ نییە.

- لەگەڵ قوتابییەکان بگەڕێ بۆ:

– لە کتێبخانەو گۆڤارو ڕۆژنامەکاندا بگەڕێن بۆ بەدەستهێنانی وێنەی دیکۆرو ڕازاندنەوەی ناوماڵ.

– داوا لە قوتابییەکان بکە بەدوای سروودێك، یان چیرۆکێکدا بگەڕێن، کە بەسەرهاتی خانوێك بگێڕێتەوە.

پرۆژەو دەستپێکی کار:

– هەندێك نەخشەو پلانی کار بخە بەردەم کۆمەڵەکان (نەخشەی خانوو).
– کاغەزی ڕەنگاوڕەنگ و کاغەزی ڕەنگاوڕەنگی لەزگە، قوماشی لەزگە، کارتۆنی بەتاڵ. هەروەها کەرەستەو شمەکی کارکردن ئامادە بکە.

- دوای تەواوکردنی خانووەکان، دواتر بیان ڕازێننەوە.
- سوود لە ئەزموونی ڕابردوو وەربگرن، وەك: چاپگەری، لکاندن.
- مەرج نییە پڕۆژەکە تەنها خانووبێت، بەڵکو دواتر قوتابییەکان سەرپشك بکە لە هەڵبژاردنی هەر بیرۆکەیەك، کە خۆیان بڕیاڕی لەسەر دەدەن.

هەندێك لەو بیرۆکانە دەخەینە بەرچاو:

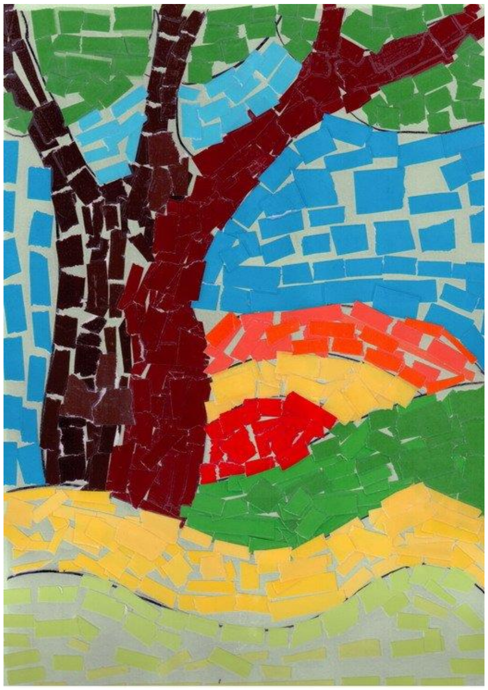

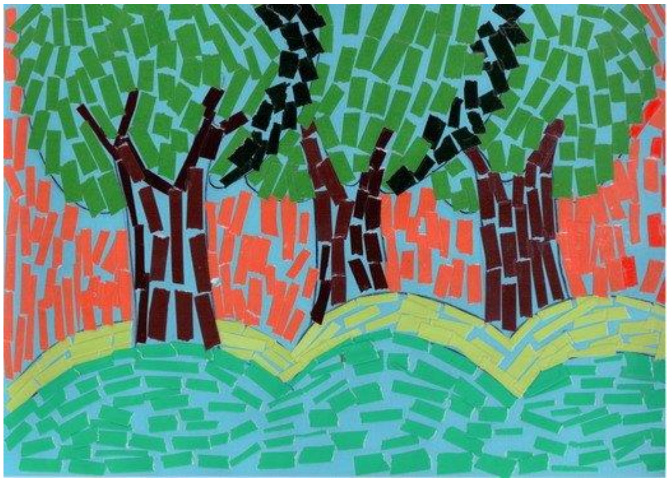

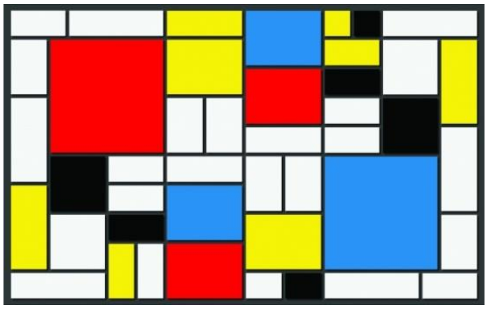

ئازادکردنی قوتابی بۆ کارکردن، وا دەکات بیرۆکەی نویٚ و کاریگەر جێبەجێبکات. قوتابی تەنها ئەوەندەی لا ئەستەمە، تا لە داواکارییەکە تێدەگات، دوای تێگەیشتن لە مەبەستی داواکراو، پاشان کارەکە زۆر باش دەچێتە پێش و تەنها پێویستی بە ڕێنمایی و هەندێکجاریش پێویستی بە پێشنیاری مامۆستا دەبێت.

پێویستە مامۆستا قوتابییەکان لەسەر چەند شتێك ڕابهێنێت پێش کارکردن، ئەوانیش بریتین لە:

١- پلاندانان پێش کارکردن. واتە بزانن چی دەکەن؟ و چۆن دەکەن؟ و بەچی جێبەجێی دەکەن؟

٢- ڕەچاوی کات بکەن و ئەو کەرەستانەش دیاری بکەن، کە کاری پێدەکەن.

٣- سەرەتا پێویستە قوتابییەکان پێشکار نەخشەی ئەوشتە لەسەر کاغەزێك بکێشن و هەنگاوەکان دیاری بکەن، تا لە هەڵەکردن دووربکەونەوە.

٤- مەرج نییە لە کاتی جێبەجێکردنی پرۆژەدا تەنها پشت بە یەك سەرچاوەی کارکردن ببەستن، بەڵکو قوتابییەکان ئازاد بکە، تا بگەڕێنەوە سەر ئەو وانانەی لە ڕابردوودا خوێندویانە، وەك: هەویرکاری، لکاندن، ڕەنگکاری، خوریکاری، شێوەی بەرجەستە... هەروەها چەندین کەرەستەی جیاواز بەکاربهێنێت، وەك: قەڵەمڕەنگی دار، ماجیك، پاستیل، کاغەزی ڕەنگاوڕەنگ، قوماشی ڕەنگاوڕەنگ، کارتۆن، شوشە، قوتو، هەرکەرەستەیەك، کە قوتابییەکان لە بیرۆکەکەیاندا جێگەی بکەنەوە.

چەند پرۆژەیەکی هونەری پێشنیارکراو:

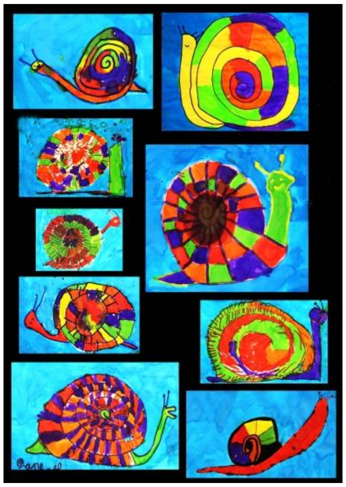

بەکارهێنانی مێشك Brainstorming

بەکارهێنانی مێشك، بریتییە لە تازەترین شێوازی وانەگوتنەوەی داهێنەرانە، کە ئەمڕۆ لەگەڵ قوتابی بەکاردەهێنرێت بەم شێوەیەی لای خوارەوە:

١. کێشەو بابەتی پێشنیارکراو بخە ڕوو.

٢. دواتر گوێبیستی پێشنیارو بیرۆکەی قوتابییەکانت بەو وردە وردە لە تێنوسی تێبینییەکانت، یان لەسەر وایتبۆردەکە ئاماژەیان پێ بکە، یان لەڕێگەی سەرۆکی کۆمەڵەکە (تیملیدەر) ـەوە پێشکەش بە مامۆستا دەکرێت لە ڕێگەی پەڕەیەکی نووسراوی پێشنیارکراو. هەروەها نابێت مامۆستا بەرپەرچی بیرۆکەی پوچ و بێواتاکانیش بداتەوە، نەکا ببێتە بەربەست بۆ داهێنانەکانی قوتابییەکان، بۆ نموونە: ‹‹ئەسپەکە دەفرێت و قسەش دەکات››.

٣. هەوڵبدە بیرۆکەو پێشنیارەکان دەستەبژێر بکەیت، بەتایبەت ئەو بیرۆکەو پێشنیارانەی توانای جێبەجێکردنیان زۆرە. هەروەها لەگەڵ قوتابییەکان ئەو دەستەبژێرە بکەو داواشیان لێبکە، بزانە چ کەرەستەیەك بۆ جێبەجێکردن بەکار دەهێنن؟ و چۆن؟

٤. هەر کۆمەڵەیەك لەسەر ئەو بیرۆکەیەی ڕێك کەوتووە دەست بە کارەکەی بکات و کەرەستەو شمەکە ئامادەکراوەکانیان بەکاربهێنن.

٥. هەوڵبدە لەناو کۆمەڵەکاندا یەك یەك قوتابییەکان ئاڕاستە بکەیت و ئاڕاستەکردنەکەشت لەگەڵ توانای لەشەکی و عەقڵی قوتابییەکاندا بێتەوە.

٦. هەوڵبدە گیانی ململانێ لەناو قوتابییەکاندا گەشە پێبدەیت و هانی کارە باش و نایاب و داهێنەرەکان بدەو جەختیش لە پاکوخاوێنی و هاریکاری یەکتری بکەوە.

٧. پێویستە مامۆستا جەخت لەسەر بەکارهێنانی هەندێك دەستەواژە بکاتەوە، کە پێویستە لەلایەن قوتابییەکانەوە بەکاربهێنرێت، وەك:

(بەیارمەتیت، سوپاس، دەتوانم ئەوە بەکاربهێنم، یارمەتی هەیە، دەتوانم ئەوە ببەبم و ئێستا بۆتی دەگێڕمەوە...).

٨. هەوڵبدە بوار بۆ قوتابییەکان برەخسێنیت، تا کۆمەڵەکەیان پێکەوە بیرۆکەی کارەکەیان لەسەر وایتبۆردەکە دابرێژنەوە.

٩. بەهیچ شێوەیەك نابێت بەکەم سەیری بیرۆکەو پێشنیارەکانی قوتابییەکان بکەیت، هەروەك لە خاڵی دووەمدا جەختمان لەسەر کردەوە، چونکە ئەوە دەروازەی بەخۆزانی قوتابییەکانە.

خستنەڕووی پرۆژە

- سەرۆکی کۆمەڵە (تیملیدەر) پرۆژەکەی پێشکەش دەکات و بەهاو بنەماو توانستە خۆییەکانی کۆمەڵەکەی لە بەئەنجام گەیاندنی کارە هونەرییەکە دەخاتە ڕوو.
- لەکاتی گفتوگۆکاندا زۆرترین توانستە هونەرییەکانی ڕابردوو بە بیری قوتابییەکاندا بهێنەوە.
- پرۆژەکان بەتەنیشت یەکەوە دابنێ هەوڵبدە قوتابییەکان بەراوردکاری بکەن و خوێندنەوە بۆ هەردوو پرۆژەکە بکەن لەڕووی (لێکچوون و دژبەیەك).
- هەوڵبدە وا لە قوتابییەکان بکەیت لەکاتی گفتوگۆکاندا دەستەواژەی هونەری بەکاربهێنن.
- ئاست و بەهای کارە هونەرییەکان دیاری بکەو هۆکارەکەش بۆ قوتابییەکان ڕوونبکەوە.

هەڵسەنگاندن

ئامانج: ئەم هەڵسەنگاندنە پشت بە تێبینیکردن دەبەستێت لەکاتی جێبەجێکردن و گفتوگۆکردندا.

ئامرازی هەڵسەنگاندن: خشتەی هەڵسەنگاندن.

ئەنجامی فێرکاری: تا قوتابییەکان بتوانن دارشتن و پێکهێنانی پرۆژە سازبکەن و بە گروپ پرۆژە ئامادەبکەن.

ژمارە	پێوانەکانی تێبینیکردن لە کاتی جێبەجێکردندا	پەسەند	باش	زۆرباش
١	قوتابی لەناو کۆمەڵەکەیدا هەڵدەکات و خۆی دەگونجێنێت.			
٢	تیملیدەر ئەرکی سەرشانی جێبەجێ دەکات.			
٣	قوتابییەکان گوێڕایەڵی تیملیدەرن (سەرۆکی کۆمەڵە).			
٤	کۆمەڵەکە کەرەستەو پێداویستییەکانیان ئامادە دەکەن.			
٥	کۆمەڵەکە پلانی کار دادەرێژن، ئنجا کارەکە دەستپێدەکەن.			
٦	لەناو کۆمەڵەکەدا راوێژو زانیاری لەنێوانیادا دەگۆڕنەوە.			
٧	کۆمەڵەکان لەنێوان خۆیاندا راوێژدەکەن.			
٨	هەموو قوتابییەکان، وەك یەك هاوکارن و کاردەکەن.			
٩	کۆمەڵەکان ڕەچاوی پاکوخاوێنی هۆڵی فرەمەبەست دەکەن.			
١٠	کۆمەڵەکان ڕەچاوی مەرجەکانی خۆپارێزی دەکەن.			
١١	کۆمەڵەکان ڕەچاوی کاتی دیاریکراو دەکەن.			
١٢	کۆمەڵەکان کارەکانیان بە وردی و بە ڕێکی ئەنجام دەدەن.			
١٣	قوتابییەکان هەنگاو بە هەنگاو کارەکەیان ئەنجام دەدەن.			

مامۆستای بەڕێز... چاودێریکردن و ڕێنمایی کردنی قوتابییەکان کارێکی زۆر گرنگ و لەپێشینەیە، چونکە هەمیشە قوتابی چاوی لەدەستی مامۆستایە، تا تێبینی و ڕێنمایی پێ بدات و پاشان پێشنیاری بۆ بکات. واتە ئەرکی مامۆستایە دوای هەروانەیەك، یان چالاکییەك هەڵسەنگاندنێك بۆ وانەکەو قوتابییەکانی بکات، ئەگەر هەڵسەنگاندنەکە سەرپێیانەش بێت، چونکە ئەمە دەرفەتێك دەداتە مامۆستا، تا لە ئاست و توانای قوتابییەکانی تێبگات و بزانێت، تا چ ئاستێك مەبەستەکە گەیشتۆتە قوتابییەکان؟ و ئەوانیش، تا چەند وەریان گرتووە؟ مامۆستا لەسەر ئەم هەڵسەنگاندنە پلانی نوێ دادەرێژێتەوەو کارو فرمانی تر ئامادە دەکات بۆ وانەکانی داهاتوو.

فەرهەنگۆك

ئینگلیزی	عەرەبی	كوردی
Stability	استقرار	ئارامگرتن، ئۆقرەگرتن، تویێتكەگرتن
Liberty	الحرية	ئازادی
Level	مستوى	ئاست
Simplification	تبسيط	ئاسانكردن
Familiar	مألوف	ئاسایی، باو، ئاشنا
Attention	الانتباه	ئاگاداری، وریاكردنەوە
Moral	اخلاق	ئاكار
Instrument	آلة، أداة	ئامێر، ئامراز، كەرەستە
Readiness	الاستعداد	ئامادەیی
Preface	تمهيد	ئامادەكردن، ئاسانكردن، پێشەكی
Preliminary	تمهيدي	ئامادەكاری، ئامادەیی
Thickness	ثخانة	ئەستوری، سەختی، دژوار
Attitudes	الاتجاهات	ئاڕاستەكان
Tendency	مَيل، اسلوب	ئارەزوو، حەز، مەبەست
Experience	اختبار، تجربة، خبرة	ئەزموون (تاقیكردنەوە)
Experimental	اختباري، تجريبي	ئەزموونگەری
Result	نتيجة	ئەنجام
Imagination	التخيل، تصور	ئەندێشەكردن، خەیاڵكردن
Envy, Jealousy	حسد، غيرة	ئێرەیی، ئیرەیی، چكۆسی، كندۆسی، حەسوودی

Handdicraft	أعمال يدوية	ئیشی دەست، کاردەستی
Valuable	قيم	بایەخدار، بەنرخ
Self - conscious	واع ذاته، الوعي الذاتي	بەخۆزان
Self consistent	متاوق الاجزاء، منسجم مع ذاته	بەخۆگونجاو، خۆگونجان
Self approbation	الاستغراق في الذات	بەخۆوەگلان
Self indulged	منغمس في الذات، الانغماس الذاتي	بەخۆوەگلاو
Comparison	مقارنة	بەراورد، بەراوردکردن، بەراوردکاری
Response	استجابة، الاستجابة	بەرتەك
Voluntary Reaction	لاستجابة الارادية	بەرتەکی خوازەکی
Seek	التماس	بەریەککەوتن، گەڕان
Manager	مدير	بەڕێوەبەر
Inference, deduction	أستدلال	بەڵگەهێنانەوە، بەرەنجام
Induction	الاستقراء، تجنيد، إحداث، تقليد، تخليق	بەڵگەهێنانەوەی مادی
A paragraph	فقرة	بەند، بڕگە
Intuition	الحدس	بەهرە
Creative	خَلاق	بەهرەدار
Acquired	المكتسب	بەهرەگیر
Generalization	التعميم	بڵاوکراوە (گشتاندن)
Basis, Basics	اساس، عنصر اساسي	بنەڕەت، بنچینە
Basics of Design, Principies of Design.	اسس التصميم	بنەماکانی نەخشەسازی
Field	مجال	بوار
Learning field	مجال التعلم	بواری فێربوون

Inheritance	وراثة	بۆماوەیی، ڕەگەما
Poster color	صبغ البوستر	بۆیەی پۆستەر
Gouache color	صبغ الجواش	بۆیەی گواش
Water color	صبغ المائية	بۆیەی ئاوی
Acrylic color	صبغ اكريليك	بۆیەی ئەکریلیك
Quick Thinking	تفكير السريع	بیرکردنەوەی خێرا
Recollection	استذكار، تذكر	بیرهێنانەوە
Ideas	أفكار	بیرۆکە
Boredom	ملل	بێزار، بێتاقەت، بیٚ ئومێد
Anxiety	قلق	بێئارامی، پەژارە، بێئۆقرە، دوودڵ
Educational board	لوحة تعليمية	تابلۆی فێرکاری
Experiment	تجربة	تاقیکردنەوە، ئەزموونکردن
Acceleration	تسارع	تاودان
Edgy	منفعل	تاوگیر
Emotion	إنفعال	تاوگیری، (هەڵچوون بۆ ئەم دەستەواژەیە بەکارنایەت چونکە مرۆڤ هەڵناچێت، بەڵکو تاوێك گیر دەبێت).
Emotions	انفعالات	تاوگیریەکان
Privacy	خصوصية	تایبەتمەندی
Translation	ترجمة	تەرجومە، (وەرگێڕان)
Formation	تكوين، تشكيل، بنية	تەواوکردن
Preparation	الاستعدادات، تنظيم، تنسيق	تەیاری، ڕێکخستن، خۆئامادەکردن
Fear	خوف	ترس
Ability	قدرة	توانا

Adaptability	قابلية التكيف	توانای ڕاهاتن، توانای خۆگونجاندن
Visual elements	العناصر البصرية	توخمە بینەوەریەکان، پێکهاتە بینەوەریەکان
Anger	غضب	تووڕەیی
Anatomy	تشريح	توێکاری
Notice	الملاحظة	تێبینی
Introspection	استبطان، التأمل	تێڕامان
Contemplating	التفكير	تێڕامان، لێوردبوونەوە، سەرنجدان
Satisfying, Satiation	الاشباع، اشباع	تێربوون
Look	تمعًن	تێڕوانین، دیقەتدان، تێبینیکردن
Comprhension	استيعاب	تێگەیشتن
Common understanding, Mutual understanding	الفهم المشترك	تێگەیشتنی هاوبەش
Rivalry	تناحر	تێك بەربوون
Mix	خلط	تێکەڵاوکردن
Destruction	هدم، تخريب، تدمير	تێکدان، ڕووخاندن
Damage	عطب	تێکچوون
Concord, Accord	تفاهم، وفاق	تێکگەیشتن
Dysfunctional system	اختلال النظام	تێکهەڵدایی
Scrimmage	مشاجرة	تێکهەڵقژان (تێکهەڵپژان)
Learning theory	نظرية التعلم	تیۆری فێربوون
Reward	ثواب، مكافأة	پاداشت، خەڵات

Prophylaxis	وقاية	پاراستن
Hindsight	الاستبصار الخلفي	پاشبینی
Thrift	ادخار	پاشەکەوتکردن، زۆرکردن
Background	خلفية	پاشخان، پاشینە
Motive	الدافع	پاڵنەر
Space	مساحة، الفضاء، مسافة	پانتایی
Evolution	تطور	پەرەسەندن، گەشەکردن
An example	مثال	پەند، نموونە
Relationship	علاقة، صلة	پەیوەندی
Reinforcement	تعزيز، تقوية، تعزز، تعميق	پتەوکردن، بەهێزکردن
Dynamic	حركي، ديناميكي	پڕجووڵە، جووڵە (بزێو)
Dynamic character	شخصية ديناميكية	پڕجووڵە، کەسێتی پڕجووڵە، جرپن
Project	مشروع	پرۆژە
Program	برنامج	پرۆگرام، بەرنامە
Educational programs	برامج تعليمية	پرۆگرامی فێرکاری
Plan, policy, outline, schedule, schema	خطة، برنامج، خريطة، هدف، غاية	پلان، نەخشەڕێگە،
Scheme	مخطط	پلانبۆداڕێژراو
Classification	تصنيف	پۆلێنکردن
Depict	وصف	پیاهەڵدان، باسکردن
Prophecy, forecast	تنبؤ، تكهن	پێشبینی، نوقلانە
Artisan	حِرَفِي، صنائعي	پیشەگەر
Collapse	طي	پێچانەوە، قەدکردن، لولدان
Winding	متعرج	پێچاوپێچ، بەرزو نزم

Identical	مطابق	پێکچوو
Structure	بنية	پێکهاته
Elements of abstraction	عناصر التجريد	پێکهاته ڕووتەڵەکیەکان
Artistic elements	العناصر الفنية	پێکهاته هونەریەکان
Structure	تركيب، بُنية	پێکهاته، پێکهاتەی هونەری، بنەمای هونەری
Design Elements	عناصر التصميم	پێکهاتەکانی نەخشەسازی
Measure	قياس	پێوانه
Criterion	معيار، محك	پێوەر
Need for knowledge	الحاجة الى المعرفة	پێویستی زانیاری
Biological need, Biochemstry	الحاجات البايولوجية أو الحيوية	پێویستیه بیولۆجیەکان، زیندەکی
Delinquent	جانح	جرپن، لاسار، سەرکێش
Delinquency	الجنوح	جرپنی، لاساری
Esthetic, aesthetic	علم جمال	جوانناسی، جوانزانی
Discrimination	تمييز	جیاکردنەوە، جیاکاری
Individual Differences	الفروق الفردية	جیاوازی تاکایەتی
Disparity, inequality, difference, variance, disproportion, contrast	تفاوت، تباين، فارق، غير متساو	جیاوازی، جودایی، نایەکسان
Integration	تكامل	جێبەجێبوون، تەواوبوون
Application	تطبيق	جێبەجێکردن
Execution	أداء، تنفيذ، إعدام، إنجاز، إجراء، عمل حاسم	جێبەجێکردن، بەجێهێنان
Desire, Inclination	رغبة، ميل	حەز، ئارەزوو

Dot	النقطة	خاڵ
Dotting	تنقيطي، تنقيط	خاڵەکوتە
Point Faded	نقطة تلاشى	خاڵى ونبوون
Abreaction	تفريغ، تنفيس	خاڵیبونەوە، دامرکانەوە، ڕەوینەوە
Sad	محزن	خەمگین
Depression	الاكتئاب، هبوط	خەمۆکى، دڵتەنگى
Dreams	الأحلام	خەون، خەونبینى
Self Realization	تحقيق الذات	خۆبەدیهێنان
Self- centeredness (Autocentrism)	التمركز حول الذات	خۆخۆیى
Self closing	ذاتي الانغلاق	خۆداخەر
Self accusation	انتقاص من الذات، الاتهام الذاتي	خۆداشکاندن، خۆدانەگومان خۆتاوانبارکردن
Self expression	التعبير عن الذات	خۆدەربڕین، گوزارشتکردن لە خود
Self reformation	اصلاح الذات	خۆدروستاندن، خۆچاککردن
Inborn	فطري	خۆڕسکى، ڕەچەڵەکى، سروشتى
Self discipline	ذاتي الانضباط	خۆڕێکخەر
Self abuse	اذلال الذات	خۆشکاندن
Joy	فرح	خۆشیى
Self assertion	تأكيد الذات	خۆچەسپاندن
Self control	ضبط النفس	خۆگرى، دانبەخۆداگرتن
Self rising	ذاتي الاخمار، ذاتي قابل للاخمار	خۆگور (وەکو خۆڕسك)

Self acting	ذاتي الفعل، آلي	خۆکار
Self action	الفعل الذاتي	خۆکاری
Self denial	انكار الذات	خۆنایاندن، نکۆڵی لەخۆکردن
Self abandonment	التخلي عن الذات	خۆنەویستی
Self contradictory	مناقض نفسه	خۆهەڵوەشێن
Habit	عادة	خوو
Egoism	انانية	خۆویستی، (خۆپەرست)
Self	الذاتي	خۆیی
Family	الأسرة	خێزان
Customs and traditions	العادات و التقاليد	داب و نەریت
Distribution	توزيع	دابەشکردن
Isolation	عزل	دابڕان، تەریك کردنەوە، جیاکردنەوە
Invention	ابداع	داهێنان
Inventor	مبدع	داهێنەر
Incubation	حضانة	دایەنگە، گۆشگری
Stupid (Moron)	الغبي، (المأنون) الغباوة (المورونية)	دەبەنگ، لاژك، کەودەن، گەوج
Expressionism	التعبيرية	دەربڕینخوازی
Expression	تعبير	دەربڕین، گوزارشت
Projection	الاسقاط	دەرپۆقین، چوکڵە، دەرپەڕین
Psyche	نفس، روح	دەروون، گیان
Insight	الاستبصار	دەروونبینی
Inner self	ناشيء في باطن الذات	دەروونزا
Conclusion	استنتاج	دەرئەنجام

body	هيئة	دەستە
Handmade	يدوي	دەستکرد
Artificial	إصطناعي	دەستکرد، دروستکراو
Fanaticism	التعصب	دەمارگیری
Enrichment	إثراء، خصوبة، سعة، أناقة، ترف	دەوڵەمەندکردن
Innovation, Invention	ابتكار	درەستکردن، دروستکردنێکی داهێنەرانە
Creating symbols	خلق الرموز	دروستکردنی هێما
Mental bygiene, Psychological health	الصحة النفسية	دروستی دەروونی، دروستی دەرونایەتی
Long	طويل	درێژ
Volunteer	تطوع	دڵخواز، دڵخوازانە (خۆبەخش)
Mental retardation	التاخر العقلي	دواکەوتنی هۆشەکی
Situation	حالة، وضع، موقف، حال، ظرف، مركز	دۆخ، بار، چۆنییەتی
Development	استنباط	دۆزینەوە، داهێنان، هەڵێنجان
Phenomenon	ظاهرة	دیاردە
Formalism	صوري	دیتەنی، وێنەیی
Learning debate	مناقشة التعلم	دیمانەی فێربوون
Sight	منظر	دیمەن
Androgyny, Effeminacy	تخنث	ژنانی، نەمێریی
Culture	ثقافة، حضارة	ژیاری، ڕۆشنبیری
Environment	البيئة	ژینگە
Oscillation	تأرجح، تذبذب	ڕا ڕا، دوودڵ

Ornament	زخرفة	ڕازاندنەوە
Adornment	زينة، زخرفة ديكور	ڕازاندنەوە (ڕازاندنەوەی بنمیچ)
Ornamentation	تزيين، تزين، (مصدر زينة)	ڕازاندنەوە (شتێك بڕازێنینەوە)
Reality	حقيقة، واقع	ڕاستی
Real	واقعي، حقيقي	ڕاستییەكی، ڕاستێتی
Communication	اتصال	ڕاگەیشتن، پەیوەندیگرتن
Analysis, Explanation	تحليل، تفسير	ڕاڤە، ڕاڤەكردنی بابەتێك
Stretch	تمطط، تمتد	ڕاكێشان، درێژبووەوە، كشان
Habituation	التعود	ڕاهاتن (گونجاندن، سازاندن)
Strengthening	تقوية	ڕاهێزان
Training	تدريب، تدرب، تمرين، توجيه	ڕاهێنان
Integration	تكامل	ڕەخسكان
Critic	ناقد	ڕەخنەگر
Art critic	الناقد الفني	ڕەخنەگری هونەری
Sex	الجنس	ڕەگەز، نەژاد
Diffuse Behaviour	السلوك المشتت	ڕەفتار بلاو، ڕەفتاری پەرشوبلاو، ڕەوشتی پەرتوبلاو
Behaviour	سلوك	ڕەفتار، ڕەوشت، كردار
Behaviorism	السلوكية	ڕەفتاریەتی، ڕەوشتایەتی
Instinct	غريزة	ڕەمەك
Paint, color	لون، صبغ، طلاء	ڕەنگ
Daltonism Achromatism	عمى الالوان عمى الالوان العام	ڕەنگ كوێری
Cool color	الألوان الباردة	ڕەنگە ساردەكان
Primary color	الالوان الاولية	ڕەنگە سەرەتاییەكان
Dyer	صباغ، صابغ	ڕەنگكار

Colouring, coloring	تلوين بشكل فني	ڕەنگکردن بە شێوەی هونەری
Tempra color	الوان تمبرا	ڕەنگی تێمپرا
Pastel color	لون الباستيل	ڕەنگی پاستیل
Oil color	اللون الزيتي	ڕەنگی ڕۆنی
Glass color	لون الزجاج	ڕەنگی شوشە
Gouache color	ألوان الغواش	ڕەنگی گواش
Fresco color	الوان الفريسكو، الألوان في الهواء الطلق	ڕەنگی فریسکۆ
Dyeing	خضاب، صَبَغَ، صِبغ	ڕەنگی کردن، ڕەنگکار
Water color	الألوان المائية	ڕەنگی ئاوی
Acrylic color	لون الاكريليك	ڕەنگی ئەکریلیك
Course of development	سير النمو	ڕەهەندی فراژووتن
Perspective	منظور	ڕوانگە
Vision	الرؤية	بینگە
Artistic Vision, Technical vision.	الرؤية الفنية	ڕوانگەی هونەری
Abstract	تجريد	ڕوتەڵەك، (ڕوتکراوە، داماڵدراو لە وێنە، داماڵدراو لە شێوە)
Frustration	احباط (خيبة)	ڕوخاندن، سەرنەکەوتن
Feel	ملمس	ڕووگە
Method	طريقة	ڕێباز، ڕێگە
Rhythm	ايقاع	ڕیتم
Irregular Rhythm	ايقاع غير منتظم (غير رتيب)	ڕیتمی ڕێکنەخراو
Attribution	نسب	ڕێژە
Sequence	تسلسل	ڕیزکردن، زنجیرە
Arrangement	ترتيب، تنظيم	ڕێکخستن، سازکردن

Labial	شفوي	زارەکی
Kindergarten	روضة الاطفال	زارۆخانە، باخچەی منداڵان زارۆك: بە کرمانجی یانی منداڵ خانە: بە هەورامی یانی ئەو شوێنەی لێی کۆدەبنەوە، یان خانو. (زارۆخانە) کتومت لە بڕی وشە ئینگلیزییەکە دانراوە.
Cognition	معرفة	زانیاری، زانیار
Kataphasia	التهتهة، ثقل اللسان	زمان گرتن، لاڵ، زمان پەڵتی
Linguistics	علم اللغة	زمانەوانی، زماننناسی
Compelling	اجبار، قهر	زۆرلێکردن
Intelligence	ذكاء	زیرەکی
Adaptation	التكيف	سازان، ڕاهاتن (خۆگونجاندن)
Resources	مصادر	سەرچاوە
Springs	منابع	سەرچاوە، سەرچاوەکان
Brawler	مشاكس	سەرکێش
Contemplation	تأمل	سەرنجدان، تێڕامان، لێوردبونەوە
Attractive	جذاب	سەرنجڕاکێش
Quotient	الحاصل	سەرئەنجام، ئەنجام
Nature	طبيعة	سروشت
Passional nature	الطبيعة الانفعالية	سروشتی تاوگیر
Inspiration	الهام	سرووش
Confidence limits	حدود الثقة	سنوری متمانە
Triangle	مثلث	سێگۆشە

Expert	خبير، صاحب خبرة	شارەزا، بەئەزموون
Skill, expertise, experiences	مهارة، خبرة، ممارسة	شارەزایی، کارامەیی، لێزانی
Comb	مشط	شانە، شە
Passion	شغف	شەیدایی، پەرۆش
Agitation, disturbance	اضطراب	شڵەژان، ناڕێکی
Analysis	تحليل	شیکردنەوە، شرۆڤەکردن
Style, method, manner, way, mode, technique	أسلوب، نمط، سلوك، نسق، نوع، وضع	شێواز، شێوە، ڕێگا
style, pattern, type, fashion, manner, modality	نمط	شێواز، چەشن، بابەت، شێوە
Direct style	الاسلوب المباشر	شێوازی ڕاستەوخۆ
Engineering forms	أشكال هندسية	شێوە ئەندازەییەکان
Form, Figure	صورة، شكل	شێوە، دیمەن، وێنە، ڕوخسار
Print With a Fingerprint	طباعة بالبصمة	چاپگەری پەنجەمۆر
Behaviour therapy	العلاج السلوكي	چارەی ڕەفتاری، چارەکردنی ڕەوشتی
Activity	نشاط، فعالية	چالاکی
Observation	مراقبة	چاودێری (چاودێریکردنی شتێك)
Repression	كبت	چەپاندن، سەرکوتکردن
focus, concentration, concentricity, condensation	تكثيف، تكاثف، تركيز، تلخيص، نتاج التلخيص، كتلة مكثفة	چەسپاندن، چەقاندن، دامەزراندن
Axial education	تربية محوري	چەقی پەروەردە
Concept	مفهوم، فكرة	چەمك، بیرۆکە

Square	مربع	چوارگۆشه
Taste	ذوق، (تذوق الفني)	چێژ (چێژی هونەری)
Gustation	الذوق	چێژ، تام
Artistic taste	التذوق الفني	چێژی هونەری
Humour, Funny mock	سُخرية، سخرَ	گاڵته: بەبابەتێکی هونەری یان ئەدەبی کە ببێتە هۆی پێکەنین
Bright	لماع، مشرق	گەش، ڕووناك، درەوشاوە
Optimism	تفائل	گەشبین، خۆشبینی
Development	نمو	گەشە
Growth	نمو	گەشە، وەرار
Developing the ability to criticize	تنمية القدرة على النقد	گەشەپێدانی توانستی ڕەخنەگرتن
Motor growth	النمو الحركي	گەشەجوڵە
Gallery	جاليري، صالة عرض فني	گەلەری، گالێری
Adult	راشد	گەورە، هەراش، پێگەییو
Convulsion	تشنج	گرژبوون، بارگرژی
Muscle tension	توتر عضلي	گرژی ماسولکەیی
Group	مجموعة، فئة	گروپ، کۆمەڵە
Psychological node	العقدة النفسية	گرێی دەروونی
Ceramic	سيراميك، فخار	گلێنەکاری، سیرامیك
Modulation	تحوير	گۆڕین، (گۆڕانکاری لە چینەکانی دەنگدا)
Isolation	منعزل	گۆشەگیر
Solitary	منعزل، وحيد، فريد، منفرد	گۆشەگیر، تەنیا
Introversion	انطواء	گۆشەگیر، کەسێك پەنگدەخواتەوە، خۆیدەخواتەوە

Social isolation	انعزال اجتماعي	گۆشەگیری کۆمەڵایەتی
Agree	توافق	گونجان، ڕێککەوتن
Canvac	خيش	گونییە، گوش، پەرچەمی ڕەشماڵ، قوماشێکی زبر
Fantastic	خيالي	فەنتازی، خەیاڵی
Diversity	التنوع	فرەجۆری
Polychrome, miscellaneous	متنوع، متنوع الالوان	فرەڕەنگ
Frottage	فروتاج	فروتاج
Brush	فرشاة، فرشة	فڵچە
Learning	تعليم	فێربوون
Education	تعليم	فێربوون
Festival	مهرجان، احتفال	فێستیڤاڵ، ئاهەنگ گێڕان
Size	حجم، مقاس	قەبارە
Pencil	قلم رصاص	قەڵەم ڕەساس
Pyramid	هرم	قوچەك
Gulp	بلع	قووتدان
Good Performance	حسن الاداء	کارباشی (کەسێك کاری باش ئەنجام دەدات)
Touching	مؤثر	کارتێکەر
Reaction	رد فعل، رجع	کاردانەوە، پەرچەکردار
Interaction	تفاعل	کارلێککردن
Metal	معدن	کانزا
Glue	صمغ	کەتیرە
Raw material	مواد خام	کەرەستەی خاو
Person	شخص	کەس

Personality	الشخصية	کەسایەتی
Atmosphere, General mode	وضع، وضع العام	کەش، بارودۆخی گشتی
Utilization	استخدام، استغلال، انتفاع	کەڵك وەرگرتن، بەکارهێنان
Superposition	تراکب	کەڵکەبوون، چونەسەریەك (بۆ شێوە ئەندازەییەکان بەکاردێت)
Practicability, procedure, practice	عملية، إجراءات، عملية، طريقة، أسلوب	کردار، کرداری، پڕاکتیکی
Short	قصير	کورت
Barrier	حاجز، عقبة	کۆسپ، بەربەست
Society	مجتمع	کۆمەڵ، کۆمەڵگە
Formation	تکوين، تشکيل	کۆمەڵەکردن، کەڵەکەکردن
Problem	مشکلة	کێشە، گیروگرفت، ئاریشە
Psychological conflict	الصراع النفسي	کێشەی دەروونی، ململانێی دەروونی
Skewness, deviation	انحراف	لادان
Slanted	مائل	لار، خوار، لێژ
Aberration	جنوح، انحراف، ضال، شاذ	لاساری، سەرکێش، ڕێزپەر
Imitation	تقليد، المحاکاة	لاساییکردنەوە، لاساکردنەوە، دەمەلاسکێ، چاولێکەری
Biased	منحاز	لایەنگیر
Capacity, literacy	الکفاءة، القابلية	لەبار، چوستی، توانست، لێهاتویی
Body	جسم	لەش، بەدەن، جەستە
Physical	جسدي	لەشەکی، تەنیەتی، جەستەیی
Similarity	التماثل	لەیەکچوون، وەك یەکبوون

Proceedings, procedure, steps	إجراءات، محضر، متابعة، مقاضاة، أحداث، التصرف	بەردەوامیدان، بەدواداچوون
Investigation	استقصاء	لێکۆڵینەوە، بەشوێنداگەڕان
Skilful	بارع، مُتفنن	لێهاتوو
Muscle	عضلة	ماسوولکە
Fatigue	التعب، اعياء	ماندووبوون، کۆڵدان، شەکەت بوون
Mongolism	المنغولية	مەنگۆلی
Backward child	طفل متخلف	منداڵی دواکەوتوو، بیرکۆڵ
Museum	متحف	مۆزەخانە
Brain	دماغ	مێشك، دەماغ
Unfit	غير مناسب	ناجۆر
Agnosticism	اللاأرادية	نازانمکاری، بێخۆویستن
Contradiction	تناقض	ناکۆکی، دژواری
Conflict	صراع	ناکۆکی، ململانێ، کێشە
Alienation	اغتراب، خلل عقلي، انسلاخ، تغرب، ضياع	نامۆیی، تاران، نامۆیی دەروونی، کەسێکی هۆشرۆیشتووە
Inartistic	غير فني، بدون موهبة	ناهونەری، بێهونەری (بێ بەهرە)
Abnormal	شاذ، غير عادي	نائاسایی، نامۆ
Design	تصميم	نەخشەسازی
Embroidery	تطريز	نەخشکاری بە دەرزی و دەزوو، دەزوکاری، دەرزیکاری
Skin disease	المرض الجلدي	نەخۆشی پێست
Mores / Tradition	عرف، عادات	نەریت (داب و نەریت)، عورف
Dissonant	مُتنافر	نەشیاو، نالەبار، جیاواز،

		نەگونجاو
Constant	ثابت، ثبوت	نەگۆڕ، جێگیر، چەسپاو
Evaluation, Estimate, Estimation	تقدير، تقييم، التثمين، التخمين	نرخاندن، خەملاندن
Assessment	اضفاء، التقويم	نرخاندن، هەڵسەنگاندن
Sample	عينة	نموونە
Trait	سمة	نیشانە، هێما، مۆرك
Oil painting	رسم بالوان الزيتي	نیگارکێشانی ڕۆنی
Children's drawing	رسوم الأطفال	نیگاری منداڵان، وێنەی منداڵان
Belonging	الانتماء	هاتنەڕیز، گەشەکردن، لایەنداری
Cooperation	تعاون	هاریکاری، هاوکاری، هەرەوەز
Suspense	تشويق	هاندان، لاشیرینکردن
Modern	معاصر	هاوچەرخ، مۆدێرن، نوێ
Synergy	التضافر	هاوکاری، یارمەتی
Adolescence	مراهقة	هەرزەکاری، باڵقبوو
Feeling	شعور	هەست
Unacenesthesia	عدم الاحساس بالذات	هەست بەخۆ نەکردن
Feelings	الأحاسيس	هەستەکان
Consciousness	احساس، حس	هەستکردن
Sensation	احساس	هەستکردن
Aesthetic sense	الحس الجمالي	هەستی جوانناسی
Sensitive "Sensitivity"	حساسية	هەستیاری، هەستەوەری
Educational bags	حقائب تعليمية	هەگبەی فێرکاری
Chance	فرصة	هەل
Cavalletto, Stand.	ستاند، حمال	هەڵگری تابلۆ، ستاند، ڕاگر

Attitude	موقف، اتجاه	هەڵوێست، ئاڕاستە
Idea	فكرة، فكر	هزر، بیر، بیرۆکە
Cause	سبب، علة	هۆ
Art	الفن	هونەر
Fine Arts	الفنون الجميلة	هونەرە جوانەکان
Artist	فنان	هونەرمەند
Artistic	فني	هونەری
The art is the language of communication	الفن لغة اتصال	هونەری ڕاگەیشتن، زمانی هونەری ڕاگەیشتن، هونەر زمانی پەیوەندیکردنە
Abstract art	الفن التجريدي	هونەری ڕووتەڵەك
Graphic arts	فن جرافيك	هونەری گرافیك
Modern art	فن معاصر	هونەری هاوچەرخ
Lines	الخطوط	هێڵ
Horizontal Line	خط الافقي	هێڵی ستونی
Symbol	رمز	هێما، سیمبول
Allegoric, allegorical, Symbolic	رمزي	هێمایی
Slow learner	بطيء التعلم	هێواش فێربوون، سست فێربوون
Meaning	مدلول	واتا، ناوەرۆك، کرۆك
Accuracy	الدقة	وردی، پوختی
Excitation	اثارة، الاثارة	وروژاندن
Delayed Response	استجابة مرجأة	وەڵامدانەوەی دواخراو، بەرتەکی دواخراو
Conscience	وجدان	ویژدان
Imagingation	الخيال، تخيل	وێناکردن، ، خەیاڵکردن، وێنا،

		خەیاڵ
Image	صورة	وێنە
Mental Image	صور ذهنية	وێنەبیریەکان
Illustration	رسوم إيضاحية	وێنەی ڕونکاری
Assistant	مساعد	یاریدەدەر
Lesson Vocabulary	مفردات الدرس	یەکەکانی وانە
Lesson units	وحدات الدرس	یەکەکانی وانە
Vocabulary	مفردات	یەکەی زمان، وشە، یەکە
Monochrome	أحادي اللون	یەکڕەنگی، یەك ڕەنگ
Proportionality	تناسب	یەکسانبوون، هاوتایی

سەرچاوە کوردییەکان

– ئازاد شەوقی. ئا: بەختیار سەعید، چ٢، لە بڵاوکراوەکانی سەنتەری مارگرێت، ٢٠١٣.
– ئۆسە ویدن. زمان و فێربوون، ئاخاوتن لە زارۆخانەو ساڵانی بەرایی فێرگەدا، ت: ئاسۆس شەفیق، تۆڕی فێرکاری برادۆست، ستۆکهۆڵم– ٢٠١٦
– تاهر، عبدالستار (د). قاموسی دەروون ناسی، ئینگلیزی– عەرەبی– کوردی، چ١، چاپخانەی عەلاء، بەغدا، ١٩٨٥.
–عمر، محمد (د)– فەرهەنگی مەورید، ئینگلیزی–کوردی، چ٢، لە بڵاوکراوەکانی کتێبخانەی زانیار، سلێمانی، ٢٠١٣
– ڕەسوڵ، وەهبی. ڕەنگ، لە بڵاوکراوەکانی پڕاوگەی نزاران: کۆمپانیای ئارت گرافیک، سلێمانی، ٢٠١٥.
– ڕەسوڵ، وەهبی. هونەری نیگارکێشان مێژووی لە کوردا و لە جیهاندا، تەکنەلۆجیا. تەکنیك، چ١، وەزارەتی پەروەردە، ٢٠٠٦.
– خاڵ، شێخ محەمەد. فەرهەنگی خاڵ، چ٢، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٥.
– جۆن، ستیڤن کلبەرت. زمانی جەستەی ڕەنگ، تێگەیشتن لە پەیامە نهێنییەکانی مرۆڤ. و: مینە – کەمال حەسەن. لە بڵاوکراوەکانی کۆمپانیای ئاوێنە. سلێمانی، ٢٠٠٧
– سەعید، فایەق – قوتابخانەکان ڕوویان لە قیبلە نییە – دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس – هەولێر، ٢٠٠٨
– سلێمان، حسن – سەرەتایەك بۆ تێگەیشتنی هونەری تەشکیلی – و. نەژاد عزیز سورمێ، چ١، بەغدا، ١٩٨٦ .
– سوبحانی، جەلال مەحمود عەلی. ئیدیۆم لە زمانی کوردیدا، بەڕێوەبەرێتی چاپ و بڵاوکردنەوەی سلێمانی، ٢٠١٢.
– سیستەمی فێرکاری، ئا: هۆمەر قەرەداغی، چ٢، کۆمەك، کوردستان – ٢٠٠٦.
– شێخ محەمەدی خاڵ. فەرهەنگی خاڵ، چ٢، لە بڵاوکراوەکانی دەزگای ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٥.
– شێوەکارانی کوردستانی باشوور، ئا: ئیسماعیل خەیات و نامیق علی قادر، ز١، وەزارەتی ڕۆشنبیری، سلێمانی، ٢٠٠٥.
– لالە عەبدە. ئا: کۆسار وەلی، وەزارەتی ڕۆشنبیری و لاوان، بەڕێوەبەرێتی هونەری شێوەکاری سلێمانی.
– عبداللە، مجید– فەرهەنگی سەرچاوە، عەرەبی–کوردی، چ٢، لە بڵاوکراوەکانی کتێبخانەی زانیار، سلێمانی، ٢٠١٤
– عەلی، خەلیل. بنەماکانی پەروەردەی هونەر لە زارۆخانەو خوێندنگاکان. چ٢، چاپخانەی تەژنە، سلێمانی، ٢٠١٦
– عەلی، خەلیل. پەروەردەی هونەری لە باخچەی ساوایانەوە تا دوا قۆناخی بنەڕەتی، چ١، چاپخانەی یاد، سلێمانی، ٢٠١٤
– محەمەد، مەسعوود– زاراوەسازی پێوانە، چ٢، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر ، ٢٠١١
– مستەفا، محمد، فەرهەنگی زاراوەکانی هونەر، ئینگلیزی–کوردی، چ٢، لەبڵاوکراوەکانی خانەی چاپ و بڵاوکردنەوەی چوارچرا، هەولێر ٢٠١٢.

سەرچاوە عەرەبییەکان

– أبو شعيرة، خالد. مدخل الى التربية الفنية، ط١، دار جرير– عمان، الأردن، ٢٠٠٠.

– أبو غزالة، هيفاء. دليل المرشد التربوي، عمان، ١٩٨٥.

– أبو غزالة، هيفاء. الحلقة الدراسية في الارشاد والتوجيه الطلابي، عمان، ١٩٨٢.

– أبعاد التعلم – تقويم الاداء بأستخدام نموذج أبعاد التعلم، ت: أ.د.صفاء الاعسر، أ.د.جابر عبدالحميد، أ.د.نادية شريف. الناشر: دار قباء للطباعة والنشر والتوزيع، ٢٠٠٠.

– أحمد حافظ و آخرون. التصميم في الفن التشكيلي، ط١، علم الكتب، القاهرة، ١٩٨٥.

– أحمد، سهير كامل (د). التوجيه و الارشاد النفسي للصغار، مركز الاسكندرية للكتاب، مصر، ٢٠٠٢.

– أنور محمد الشرقاوي. علم النفس المعرفي المعاصر، الانجلو المصرية، القاهرة، ٢٠٠٢.

– البعلبكي، منير (المورد) قاموس انكليزي – عربي، دار العلم للملايين، بيروت، ١٩٧٥.

– العشماوي، محمد زكي. فلسفة الجمال في الفكر المعاصر. دار النهضة العربية، بيروت، ١٩٨٠.

– الزعبي، أحمد محمد (د). مشكلات الاطفال الفنية و السلوكية و الدراسية (أسبابها و علاجها)، دار الفكر، ٢٠٠٥.

– الزعبي، أحمد محمد (د). الموهبة والتفوق والابداع، أسباب الكشف عنها و توجيهها و رعايتها، دار الفكر، ٢٠٠٩.

– الزعبي، أحمد محمد (د). التوجيه والارشاد النفسي و المدرسي، دار الفكر، ٢٠١٣.

– الشيخ، عبدالسلام أحمدي. علم النفس في مجال التعليم المدرسي، كلية الآداب – جامعة طنطة، ٢٠٠٤.

– المهنا، عبدالله. التخطيط لتدريس التربية الفنية –مكتبة الفلاح، الكويت، ١٩٩٣.

– الهابط، محمد السيد. التكيف والصحة النفسية، الاسكندرية، ١٩٨٥.

– اولسن، ميرل. التوجيه، القاهرة، ١٩٦٤.

– بدري، مالك. سايكولوجية رسوم الاطفال – دار الفرقان للنشر و التوزيع، ٢٠٠١.

– حمدان، محمد زياد. تعديل السلوك الصفي، مؤسسة الرسالة، بيروت، ١٩٨٢.

– جودت سعادة. تعليم المفاهيم للموضوعات المختلفة، دار الكتاب، بيروت – ١٩٨٧.

– جودت سعادة. مقدمة في التربية، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان، الأردن، ٢٠٠٣.

– د. محمد الحيلة. مهارات التدريس الصفي، دار المسيرة للنشر، عمان، ٢٠٠٢.

– د. رفعت الزغلول– عماد الزغلول. علم النفس الادراكي، دار الشروق، عمان، ٢٠٠٣.

– د. ربحي عليان – د. محمد الدبس. وسائل الاتصال و تكنلوجيا التعليم، دار صفاء للنشر، عمان، ٢٠٠٣.

– د. محمد الخوالدة. مقدمة في التربية، دار المسيرة للنشر والتوزيع، عمان، الأردن، ٢٠٠٣.

– ديون، جون. الفن خبرة – ترجمة: زكريا ابراهيم –دار النهضة العربية – القاهرة – ١٩٦٣.

– ريد، هربرت. الفن اليوم – ترجمة: محمد فتحي و جرجيس عبده –دار المعارف، مصر، ١٩٨٥.

– روبرت رتشي. التخطيط للتدريس، ت: محمدامين المفتي و آخرون، دار ماكروهيل للنشر، القاهرة، ١٩٨٢.

– رياض، عبدالفتاح. التكوين في الفنون التشكيلية، دار النهضة العربية.

– زكي، لطفي محمد (د). نظريات في السلوك الفني و تطبيقاتها التربوية – دار المعارف، قاهرة: ١٩٦٩.

– زهراء عاطف زكريا. تنمية قدرات الطفل –الدار الوطنية الجديدة، الرياض.

– زهران، حامد عبالسلام. التوجيه والارشاد النفسي، جامعة عين الشمس، ١٩٧٧.

– سوزانا ميلر. سيكولوجية اللعب، ت: يسي، رمزي حليم، ط١، المكتبة العربية، القاهرة، ١٩٧٤.

– صنورة، مصري عبدالحميد. سيكولوجية التذوق الفني – دار المعارف، القاهرة – ١٩٨٥.

– عبدالمطلب أمين القريطي. مدخل الى سيكولوجية رسوم الاطفال – دار المعارف، مصر: ١٩٩٥.

– عبدالحميد، جابر. الاشراف والاستشارة، القاهرة، ١٩٧٨.

– عبدالستار ابراهيم و محمد فرغولي. السلوك الانساني، نظرية علمية، دار الكتب الجامعية، القاهرة، ١٩٧٤.

– عبدالفتاح رياض. التصوير الملون. ط١، مكتبة الأنجلو المصرية، القاهرة، ١٩٦٥.

– عبدالكريم، احمد محمد علي. نظم تصميم الفنون البصرية، ط٢، اطلس للنشر والانتاج الاعلامي، الجيزة، ٢٠١٣.

– عزت، دري حسن. الطب النفسي، الكويت، ١٩٨٩.

– عيسوي، عبدالرحمن. العلاج النفسي، الاسكندرية، ١٩٧٩.

– عويسي، عفاف أحمد. التعامل مع الاطفال علم، فن، موهبة، الناشر: مكتبة الزهراء، القاهرة، ١٩٩٤.

– عمر، محمد ماهر محمود. المقابلة في الارشاد والعلاج النفسي، الاسكندرية، ١٩٨٥.

– نشواني، عبدالمجيد. علم النفس التربوي، دار الفرقان، عمان، ١٩٨٥.

– فايز محمد علي الحاج. الصحة النفسية، الرياض، ١٩٧٧.

– فليب فنكس. فلسفة التربية، ت: محمد النجيحي، دار ماكروهيل، فرانكلين، القاهرة،١٩٨٥.

– فرج، صفوة. الذكاء و رسوم الاطفال – القاهرة – ١٩٨٦.

– لونفيلد، فيكتور. طفلك و فنه – ترجمة: سامي جمال و يوسف قطف – مكتبة الاداب، مصر، ١٩٦١.

– مجاهد، عبدالمنعم. دراسات في علم الجمال. دار الثقافة، القاهرة، ١٩٩٠.

– محمد، مصطفى حنفي. مجالات في التربية الفنية، دار المفردات، ١٩٩٧.

– محمد، علي عبدالمعطي. الابداع الفني و تذوق الفنون الجميلة، الأزرايطة: دار المعرفة الجامعية، ٢٠٠٠.

– محمد حماد و محمد فتحي. التشجير المعماري، ط١، دار النشر للجامعات المصرية، القاهرة، ١٩٧١.

– مطر، أميرة حلمي. علم الجمال و فلسفة الفن –دار المعارف، القاهرة، ١٩٨٩.

– مهدي، محمد عبدالفتاح (د). مستويات النفس، الناشر: الملتقى المصري للابداع و التنمية، ٢٠٠٢.

– هويمان، دنيس. علم الجمال، ت: أميرة حلمي طه. مراجعة أحمد فؤاد الأمواني. دار احياء الكتب العربية، القاهرة، ١٩٥٩.

گۆڤار و ڕۆژنامە:

- ابن سلم، أحمد سعيد. موسوعة الأدباء والكتاب، جـ ٣، وفيها وفاته ١٣٦٥هـ.
- أبو سليمان، عبد الوهاب بن إبراهيم. مؤرخ مكة الكبير وكاتب مصحفها رحمه الله، مقالة بجريدة المدينة المنورة، العدد ٤٨٦٨، نشر في ١٤٠٠/٥/١٠هـ. وفي مقدمة الجزء الخامس من التاريخ القويم.
- ذنون، يوسف. محمد طاهر الكردي، مقالة بجريدة العراق ١٩٨١/٣/٢. وفي مقدمة الجزء الخامس من التاريخ القويم.
- رجب، عبد الله. صحيفة البلاد، العدد ٩٣٣٩، في ١٤٠٠/٥/٧هـ، صحيفة المدينة، العدد ٤٨٦١، في ١٤٠٠/٥/٣هـ.
- الرفاعي، عبد العزيز. رسالة الى الراحل الشيخ محمد طاهر الكردي، مقال بجريدة الرياض، العدد ٤٥١٤، في ١٤٠٠/٦/٦هـ، ص ١٢. وفي مقدمة الجزء الخامس، التاريخ القويم.
- معجم الأدباء والكتاب، جـ ١.
- المغربي، محمد علي. أعلام الحجاز، جـ ٢، ص ٣١٥، ومقدمة الجزء الخامس من التاريخ القويم.

سەرچاوە ئینگلیزییەکان:

- Caroline Eael. Introduction to Silk Painting- Classic Crafts. N.P.N.D.
- Charles Harrison and Paul Wood. Art in Theory (1990) an Anthology of Changing Ideas.
- Charlotte-Hug. Margo Veillon.N.P.N.D.
- Edwin Moore. Flona Mackenzie Moore. Concise Dictionary of Art and Literature.N.P.N.D.
- Eggen, P.D. and Kauchak, D.P: Strategies for Teachers. Teaching content and Teaching Skills. Boston: Allyn and Bacon. 1996.
- Feinberg, Sandra; Kuchner Joan F. and Feldman, Sari: Learning Environments for Young Children. Chicago, American Lebrary Association, 1998.
- Fiona Wait. Complete Books of Art Ideas. USPORNE PUBLISHING.Ltd. 2004.
- Fisher, Bobbi: Joyful Learning in Kinergarten, Revised Edition. New York, Heineman, 1998.
- Grer. W. Art as a Basic (The Reformation in Art Education) Bloominaton & Phi Kappa Education Foundation. N.D.

- James C. Stone and Frederick W. Schneider, Foundations of Education, New York Thomas Y. Crowell Co., Inc. 1971.
- James Rath (Editor) Studying Teaching, Prentice- Hall Inc., Englewood Eliffs, N.J., 1971.
- Joy Evans – Jo Ellen Moore. How to Teach Art to Children. Evan – Mooe Grop. 2001.
- Kackny; Jeffrery Quality in School Environments: Amultiple, Case Study. A: 4963. 12, no, 57, DAL, ph.D, Milwaukee, 1996.
- Kestrom, J.M. (1998) the Untapped Power of Music: Its red in the Curriculum and Its Effect on Acadmic Achievement. Nassp Bullentin, 82,34-43.
- Lendal Haskell. Art in Early Childhood Year.N.P.N.D.
- Leo Carles Daley, Philosophy of Education, N.Y: College Notes, Inc., 1966.
- Lewine, M.A., Cognitive Theory of Learning, N.Y. Weley, 1975.
- Mcfee Degge &, June, Regent Art. Culure And Encironment Acatalyst for Teaching Kendall, UI.S.A Hunt publishing Company. 1980.
- McGraw- Hill Book Company, Inc., 1962.
- Murphy. N. "Helping Per Service Teachers Master Authentic Assessment for the Learning Cycle Model in: Behind the Methods Class Door, Schfer. L. (E D). U.S.A: ERIC Clearing House for Scince, Mathematic And Environmental Education. 1994.
- Nancy R. Smith. Experience and Art (Teaching Children to Paint).N.P.1983.
- Petra Bosse: Salt Dough,Condon Newyork, Sydney, 1996.
- Robert M., Gane, Essentials of Learning for Instruction, Holt Rinehart and Winston, 1975.
- Robin Montana Turner,PH.D. Art Thecher's Edition Grade – 1. Scott Foresman. 2005.
- Robin Montana Turner,PH.D. Art Thecher's Edition Grade – 2. Scott Foresman. 2005.
- Robin Montana Turner,PH.D. Art Thecher's Edition Grade – 3. Scott Foresman. 2005.
- Robin Montana Turner,PH.D. Art Thecher's Edition Grade – 4. Scott Foresman. 2005.
- Robin Montana Turner,PH.D. Art Thecher's Edition Grade – 5. Scott Foresman. 2005.

- Robin Montana Turner,PH.D. Art Thecher's Edition Grade – 6. Scott Foresman. 2005.
- Sally Moomaw and Brendahieronymus. More Than Painting (Exploring to Wonder of Art in Preschool Land Kindergarten).N.P.1999.
- Shertzer, B, and Stone, S, Fundamentals of Guidance, Houghton Mifflin, Co, 1981.
- Smith Othanal, B. et.al., Fundamental of Curriculum Development. Wordbook Com. 1957.
- Spodek, Bernard; and Saracho, Olivia N.: Issuse in Early Childhood Curriculum. New York, Teachers College Press, 1991.
- Stewart, Eric Lane (1991). Using Music in the Classroom, Mathematics Teacher, V.84,N.8,Nov.
- T.W. Moor, Educational Theory: An Introduction, Routhedges and Kagan Paul, London, 1974.
- The international Encyclopedia of Education. Research and Studies V6 M-O, 1985.
- Thomassina Smilh: Finger Puppet London, Newyork, 1996.
- Travers, Essemtial of Learning, N.Y. MacMillan, 1977.
- Tuman Donna Marie. Subject Matter and the Fomal Artistic Characteristics of, Dal – a 59/07, Dissertation Abstract International, Childrens Drawing Colunbia University Teachers College, 1999.
- Tuman Donna Marie. Subject Matter and the Fomal Artistic Characteristics of, Dal – a 59/07, Dissertation Abstract International, Childrens Drawing Colunbia University Teachers College, 1999.
- Waxman, H.C. and Walberg, H.J: New Directions for Teaching Practice and Research. McCutchan Publishing, Berkeley C A. U.S.A, 1999.
- William Travis Hanes III. World History (Continuity and Change) USA: Rinehart and Winstion 1997.
- Wolff. Th.F.and Geahigan, G.Art Criticism and Education. USA: The University of IIlinos.1997.
- Wood, D.Drawing Research and Development (Art & Design Education). USA: N.P.1992.
- Zelanki, P.and Fisher, M.P.The Art og Seeing. USA: NJ. Prentice-Hall.1994.